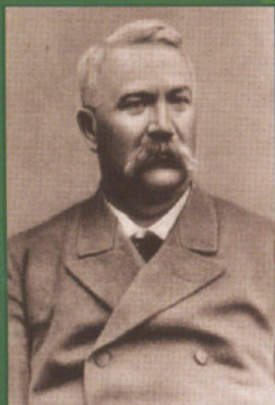

Володимир Босько

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР КІРОВОГРАДЩИНИ НА 2015 РІК

Люди. Події. Факти

Департамент освіти і науки
Кіровоградської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад «Кіровоградський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
імені Василя Сухомлинського»

Володимир Босько

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР КІРОВОГРАДЩИНИ НА 2015 РІК

Люди. Події. Факти

*Видано за підтримки обласної державної
адміністрації та обласної ради в рамках програми
розвитку книговидання і книгорозповсюдження на
2011-2015 роки*

Кіровоград
2014

ББК 63.3(4УКР-4КІР)Оя25
УДК 94(477) (059.3)
Б 85

Автор-упорядник: **Босько Володимир Миколайович**, методист з преси КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського»; лауреат обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова, лауреат обласної премії у галузі образотворчого мистецтва імені Олександра Осмьоркіна.

Рецензенти: **Бик Адам Сергійович**, кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора з науково-дослідної діяльності та міжнародного співробітництва КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», лауреат обласної педагогічної премії ім. В.О.Сухомлинського.

Бабенко Олег Олександрович, директор Кіровоградського обласного державного архіву, голова обласної організації Національної спілки краєзнавців України, лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М.Ястребова, лауреат обласної літературної премії ім. Є.Ф.Маланюка.

Друкується за рішенням вченої ради комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»

Відповідальна за випуск: **Корецька Людмила Вікторівна**, директор КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», заслужений працівник освіти України.

Босько В.М.

Б 85 *Історичний календар Кіровоградщини на 2015 рік. Люди. Події. Факти.* Кіровоград: Центр.-Укр.вид-во, 2014. - 260 с.
ISBN 978-966-130-053-7

10-й випуск альманаху містить відомості про ювілеї близько 400 визначних особистостей як минулих часів, так і сьогодення, пов'язаних з нашим краєм. Нагадує про пам'ятні події, що відбувалися на території Єлисаветградщини (Кіровоградщини) впродовж трьох століть. Історико-краєзнавчі нариси розповідають про драматичні долі відомих людей та пам'яток архітектури Степової Еллади. Автор зосереджує увагу на унікальній історичній місії регіону: народжувати талановитих особистостей для всього світу. Видання ілюстроване, розраховане на широке коло читачів.

ББК 63.3(4УКР-4КІР)Оя25
УДК 94(477) (059.3)

ISBN 978-966-130-053-7

Від редактора

Цей випуск «Історичного календаря...» є ювілейним, десятиим, тож цілком доречно згадати, як започатковувалося це видання. У жовтні 2005 року до мене звернувся знаний краєзнавець, лауреат Ястребовської премії Володимир Миколайович Босько. Він уже багато років займається пошуком інформації про видатних земляків та знаменні події з життя краю і зібрав величезний матеріал, частково використаний у його книзі «Визначні постаті Степової Еллади». Для подальшої популяризації дослідженого потрібні були доволі значні кошти, яких, звісно ж, не було ні в бюджеті, ні у спонсорів. Тож він і прийшов до мене порадитись: а що, коли матеріал подавати, так би мовити, частинами, у невеликих і недорогих виданнях – календарях на наступний рік, до яких включати знаних людей та знаменні події до круглих або напівкруглих дат?

Мені ця ідея надзвичайно сподобалася, керівництво видавництва теж висловилося «за». І я з рукописом В.Боська негайно звернувся до В.В. Громова, який тоді очолював облуправління освіти. Проглянувши рукопис, Віктор Володимирович одразу ж зрозумів, наскільки корисним був би такий довідник для системи освіти, і спочатку пообіцяв, а в скорому часі й зумів-таки «викроїти» потрібні кошти з бюджету управління.

Так з'явилася це унікальне видання. Я говорю «унікальне», бо настільки мені відомо, жодна інша область країни такого не має. Коли кілька років тому в область приїздив відомий політик М.Томенко

і коли йому подарували «календар...», він сказав, що ми, кіровоградці, – першопрохідці, бо подібного ніхто не видає.

Нагадаю також, що на презентації цієї скромної, на 140 сторінках, книжечки з коротенькими довідками, незабутній Леонід Куценко дуже схвально відгукнувся про цей проект і побажав авторові укладати такі довідники бодай років п'ять поспіль – і тоді ми матимемо своєрідну енциклопедію визначних людей і подій нашого краю. Побажання професора виявилася пророчим, бо завдяки натхненню й самовідданості

автора (який це робить суто на громадських засадах), а також підтримці обласної влади, яка оплачує видавничі витрати, маємо нині вже десятий випуск довідника!

Та й «довідником» його назвати тепер можна лише умовно, – за інерцією, – бо насправді це більше схоже на енциклопедичний словник, доволі об'ємний альманах, у якому документальні відомості органічно доповнюються історико-краєзнавчими розвідками та історико-публіцистичними нарисами, а в центрі уваги автора залишаються неповторні людські долі.

Причому «календарі» не повторюють ті, що виходили п'ять років тому, бо В.Босько, по-перше, доповнює довідки новими матеріалами, по-друге, веде й далі свої пошуки і виявляє, й виявляє відомих земляків з елисаветградсько-кіровоградськими коренями. Наприклад, ось цей випуск на 2015 рік (порівняно з його «попередником» 2010 року) доповнений інформацією про близько 250 людей, про яких на такому рівні розповідається вперше. А це засвідчує, що пошук триває, В.Босько і далі перегортає гори літератури, «шерстить» Інтернет, щоб відкрити для нас ще якісь невідомі або маловідомі сторінки. Все це якраз і пояснює популярність і велику затребуваність «Історичного календаря...» Він потрібен учителю і викладачеві, учневі і студенту, потрібен журналістові і культпрацівникові, краєзнавцю, та й взагалі – кожному, хто не байдужий до своєї малої Батьківщини.

І добре, що керівництво області щороку знаходить кошти на його видання, а В.М. Босько не втрачає творчого запалу і натхнення.

Станіслав Янчуков

ЕВГЕНИЙ ЕВТУШЕНКО

*Людей неинтересных в мире нет.
Их судьбы – как истории планет.
У каждой все особое, свое,
и нет планет, похожих на нее.*

*А если кто-то незаметно жил
и с этой незаметностью дружил,
он интересен был среди людей
самой неинтересностью своей.*

*У каждого – свой тайный личный мир.
Есть в мире этом самый лучший миг.
Есть в мире этом самый страшный час,
но это все неведомо для нас.*

*И если умирает человек,
с ним умирает первый его снег,
и первый поцелуй, и первый бой...
Все это забирает он с собой.*

*Да, остаются книги и мосты,
машины и художников холсты,
да, многому остаться суждено,
но что-то ведь уходит все равно!*

*Таков закон безжалостной игры.
Не люди умирают, а миры.
Людей мы помним, грешных и земных.
А что мы знали, в сущности, о них?*

*Что знаем мы про братьев, про друзей,
что знаем о единственной своей?
И про отца родного своего
мы, зная все, не знаем ничего.*

*Уходят люди... Их не возратить.
Их тайные миры не возродить.
И каждый раз мне хочется опять
от этой невозвратности кричать.*

СЕМЕН БОТВИННИК

Дана годами поздняя награда:
рабочий стол, и дом, и книги в нем,
и тот покой, когда гореть не надо
мучительным и яростным огнем.
И летний вечер
душу не тревожит,
на молодые улицы маня, –
есть прошлое,
Есть будущее, может,
но нет уже
сегодняшнего дня.

ВАДИМ ШЕФНЕР

Забывают, забывают –
Будто свои забывают,
Чтобы строить новый дом.
О великом и о малом,
О любви, что миновала,
О тебе, о добром малом,
Забывают день за днем.

Забывают неумело
Скрип уключин ночью белой,
Вместе встреченный рассвет.
За делами, за вещами
Забывают, не прощая,
Все обиды прошлых лет.

Забывают торопливо,
Будто прыгают с обрыва
Иль накладывают жгут...
Забывают, забывают -
Будто клады зарывают,
Забывают –
как сгорают,
Забывают –
будто жгут.

*Забывают кротко, нежно,
Обстоятельно, прилежно,
Без насады и тоски.
Год за годом забывают –
Тихо-тихо обрывают
У ромашки лепестки.*

*Не печалься, друг сердечный:
Цепь забвенья – бесконечна,
Ты не первое звено.
Ты ведь тоже забываешь,
Забываешь, забываешь –
Будто якорь опускаешь
На таинственное дно.*

БУЛАТ ОКУДЖАВА

*Совесьть, благородство и достоинство –
Вот оно, святое наше воинство.
Протяни к нему свою ладонь.
За него не страшно и в огонь.*

*Лик его высок и удивителен.
Посвяти ему свой краткий век.
Может, и не станешь победителем,
Но зато умрешь как человек.*

«ФЕТ ВСПОМИНАЕТ ЕЛИСАВЕТГРАД И СЛУЖБУ В АРМИИ...»: ВІД ВІЙСЬКОВОЇ ПРОГІМНАЗІЇ – ДО ВІЙСЬКОВОГО ЛІЦЕЮ

Військовий статус Єлисаветград отримав уже від свого народження, адже його «матір'ю» в 1754 році стала фортеця Святої Єлисавети. Через 10 років у фортеці був сформований прославлений у багатьох битвах другої половини XVIII початку ХХ століть Єлисаветградський гусарський полк. Славу військового місто міцно утримувало до ліквідації «Славної южної школи» (1918 рік) – знаменитого Єлисаветградського кавалерійського училища. Нинішнього року виповниться 150 років від

*Єлисаветградська військова
прогімназія*

дня його заснування. До ювілею, наскільки мені відомо, наші краєзнавці підготували аж дві книги, присвячені цій видатній події. Схоже, прийшло усвідомлення того, що не лише в історії Російської імперії, а й в історії незалежної України, не кажучи вже про наше місто, Єлисаветградське кавалерійське училище відіграло винятково важливу роль.

Автор однієї з книг, яка вже вийшла друком, – кандидат історичних наук, доцент Кіровоградського державного педагогічного університету Сергій Шевченко зосередився переважно на українських сторінках історії Єлисаветградського кавалерійського училища. Така тенденційність, певно, має право на існування. Натомість об'єктивність іншого автора (а точніше упорядника) Олександра Чуднова сумнівів не викликає: в ЄКУ здобували військову освіту не лише українці, а й росіяни, поляки, представники багатьох інших народів, що входили до складу Російської імперії (особливо багато їх було з Кавказу і Закавказзя), та іноземці (в основному з Балканських країн). Та й зрештою – не віддавати ж нашому північному сусіду-агресору одну з головних «родинок» Єлисаветграда, України та навіть світу!

До своїх «Історичних календарів» я завжди включаю видатних випускників ЄКУ, незалежно від їхньої національності та політичної належності (після 1917 року вони воювали у лавах і білих, і червоних, і

«самостійників», а, опинившись в еміграції, служили в арміях Сербії, Албанії, Італії, Іспанії, Парагваю та інших країн світу). Дехто дивується, мовляв, а навіщо?

Приміром, в «Історичному календарі на 1913 рік» представлений інгуш Сафарбек Мальсагов (1868-1944), який, крім того, що закінчив Єлисаветградське кавалерійське юнкерське училище, ще й почав військову службу корнетом у 9-му драгунському Єлисаветградському полку. Під час Першої світової війни у чині генерал-майора Мальсагов командував 1-м Дагестанським кінним полком у складі 8-ї армії генерала

Сафарбек Мальсагов

Брусилова на Південно-Західному фронті. Відзначений багатьма бойовими орденами. У 1919 році декілька місяців навіть був правителем Інгушетії. Перебуваючи в еміграції, Мальсагов категорично відмовився співробітничати з німцями. Натомість брав активну участь у діяльності організацій Міжнародного Червоного Хреста, багато зробив для полегшення долі військовополонених. У 1996 році останки Мальсагова, згідно з його заповітом, були перевезені з Варшави і поховані на родовому цвинтарі с. Альтієво в Інгушетії.

Яким же було моє здивування, коли нещодавно до мене звернувся наш відомий земляк з Москви Роман Булгачов (композитор, поет, продюсер) з проханням презентувати йому цей календар, щоб, у свою чергу, подарувати його нащадкам генерал-майора Мальсагова. Виявляється, він добре знайомий з ними і їм надзвичайно приємно дізнатись, що про видатного сина інгушського народу пам'ятають у місті, з якого починалась його блискуча військова кар'єра. Окрім того, Роман Булгачев написав популярну в Інгушетії пісню «Поїзд на Назрань» (одне з найбільших міст у республіці) і є заслуженим діячем мистецтв Інгушетії. Воістину, світ такий тисний і все у ньому так пов'язано! Як тут не згадати поета Тютчева: «Нам не дано предугадать, как слово наше отзовется...».

Звісно, я не маю наміру переповідати шанованих дослідників історії Єлисаветградського кавалерійського училища чи полемізувати з ними. Хотілось би лише звернути увагу на ті сторінки військової історії міста, які залишилися поза їхньою увагою або згадані лише мимохідь.

Перша спроба мати в Єлисаветграді свій військовий навчальний заклад датується 1830-м роком. У довіднику «Краткие сведения обо всех кадетских корпусах Российской империи и других военно-учебных заведений с ними связанных», який підготував історик С.Г.Кулешов,

«Елисаветградский кадетский корпус. Учрежден в 1830 году, но по отсутствию средств в государства и неспособності дворян губерний, приписанных к корпусу, собрать необходимые деньги, корпус не был открыт».

Іван Оффенберг

Натомість у 1859 році в Єлисаветграді відкрили офіцерське кавалерійське училище, в якому викладалися тактика, артилерія, фортифікація, верхова їзда, підковування, фехтування, вольтижування (складні гімнастичні вправи на коні, що швидко рухається по колу), гімнастика і навіть основи ветеринарного мистецтва. Курс навчання був розрахований на 2 роки. На той час Єлисаветград офіційно мав статус військового міста, оскільки був «столицею» Новоросійського військового поселення (1829-1865). Заснував Єлисаветградське офіцерське кавалерійське училище барон Іван

Петрович Оффенберг (1792-1870). Цей генерал вважався визнаним теоретиком і практиком кавалерійської справи, був членом Військової Ради Російської імперії. У 1849 році Оффенберг був призначений начальником 2-го резервного кавалерійського корпусу, штаб якого розміщувався в Єлисаветграді. Лютеранин за віросповіданням, він відстоював необхідність спорудження в місті кірхи, яку збудували в Єлисаветграді у 1854 році.

Турбуючись про комплектування кавалерії підготовленими для служби в ній офіцерами, Оффенберг підготував для офіцерського училища детальну «Инструкцию для ведения занятий в кавалерии» і «Наставление для резервных эскадронов». У 1859 році Іван Петрович виступив ініціатором заснування в Єлисаветграді Благородного зібрання. Після смерті Оффенберга світ у 1891 році побачила книга його мемуарів «Генерал от кавалерии барон И.П.Оффенберг и наша армейская кавалерия под его начальством с 1856 по 1862 год. Из воспоминаний старого кавалериста». Хоча, як стверджує у своїх спогадах міський архітектор Єлисаветграда Андрій Достоевський, Оффенберг запам'ятався йому тим, що вкрай погано знав російську мову, часто внаслідок цього потрапляючи в анекдотичні ситуації.

Олександр Авшаров

Серед випускників Єлисаветградського офіцерського кавалерійського училища мою увагу привернув передусім російський воєначальник (вірменин за походженням), генерал Олександр Олександрович (Агасі Бек) Авшаров (1834-1907). На військовій службі він перебував, лише уявляючи собі, 50 років! Уже в 1860 році Авшаров був у чині штабс-капітана. А далі у його житті сталося ось що: **«В 1861 году был командирован в переменный состав**

Елисаветградського офіцерського кавалерійського училища, которое закончил с отличием в 1863 году с награждением почетной саблей. 22 января того же года возвращен в драгунский Украинский полк. В июне произведен в капитаны».

Після Єлисаветграда кар'єра Авшарова стрімко пішла вгору. У 1869 він уже – підполковник, в.о. начальника Тверського кавалерійського юнкерського училища. Чин генерал-майора отримує у 1883 році. З 1897 по 1902 рік генерал-лейтенант Авшаров – начальник Офіцерської кавалерійської школи в Санкт-Петербурзі. Потім стає повним генералом на посаді генерал-інспектора всієї кавалерії російської армії.

«Дворянин Херсонской губернии» (так зазначено у його формулярі) Олександр Федорович Петровський (1832-1908) початкову військову освіту отримав у Полтавському кадетському корпусі й до 1862 року служив у привілейованому Лейб-гвардії Кірасирському Його Величності полку. Наступну сторінку з послужного списку варто процитувати: ***«В 1863 году Александр Федорович по собственному желанию поступил экстерном в Елисаветградское офицерское кавалерийское училище, которое окончил в 1865 году успешно и возвратился в полк. Будучи произведен в 1864 году в полковники, он через три года занял должность помощника командира полка по строевой части и командира 1 дивизиона».***

Схоже на те, що в нашому училищі армійські офіцери не лише навчалися, а й проходили перепідготовку для подальшого підвищення по службі.

У подальшому Олександр Петровський командував кавалерійськими полками і бригадами, брав участь у російсько-турецькій війні 1877-1878 року, дослужився до чину повного генерала від кавалерії.

Існувало Єлисаветградське офіцерське кавалерійське училище зовсім недовго – з 1859 по 1865 рік, а проте його називають попередником Єлисаветградського кавалерійського юнкерського кавалерійського училища, заснованого 150 років тому. Не зрозуміло, щоправда, чому датою народження ЄКУ не вважати рік народження офіцерського кавалерійського училища, тобто 1859 рік? Тим паче, що його засновником називають все того ж Івана Оффенберга, а дослідники відзначають, що мова йде не про якийсь інший навчальний заклад: «Означенное училище в 1865 г. преобразовано было в юнкерское кавалерийское училище».

Першим начальником Єлисаветградського офіцерського кавалерійського училища був полковник (згодом генерал-майор) Едуард Абрамович Гайлі. Певно, це той самий ротмістр Гайлі (командир 6-го ескадрону), з яким товаришував поет Афанасій Фет (1820-1892) під час служби з 1845 по 1859 рік в Орденському Кірасирському полку, що дислокувався в нашому Новогеоргіївську. Поет так його змалював: «Это был тип бывшего гусара. Среднего роста, с рыжеватым оттенком волос

на голові и висящими на всю грудь усами, Гайли олицетворял добродушно-насмешливую беззаботность. Признаком прошлого франтовства в левом усе оставалась золотая головка мужской серьги. Любимым высказыванием Гайли была фраза: «Для молодого человека нет ничего более почетного, чем военный строй». Втім, як я й обіцяв, в історію ЄКУ заглиблюватися не буду.

Дивус інше: чому поза увагою дослідників залишається історія Єлисаветградської військової прогімназії, яка існувала при ЄКУ з 1869 по 1886 рік? Її у 1868 році відкрили спочатку в Києві, а наступного – перевели до Єлисаветграда. Це була одна з восьми військових прогімназій, що існували в Російській імперії! Вона готувала своїх вихованців (дітей офіцерів і чиновників) до вступу в юнкерські училища. Приймали на навчання до неї підлітків з 13 років. Курс навчання був розрахований на 4 роки. Штат прогімназії – 200 учнів, яких випускали на військову службу унтер-офіцерами.

Нещодавно в Інтернеті (форум «Униформистика») було викладено рідкісне фото одного з учнів Єлисаветградської військової прогімназії. Це – візит-портрет (так називали знімки розміром 9,5см X 6см у форматі тодішніх візиток) Михайла Захаровича Заалова, 1858 року народження. А, отже, знімок (на вигляд підлітку не більше 13 років) зроблений в Єлисаветграді (про що свідчить віньєтка на паспарту) приблизно у 1871 році. Цей учень Єлисаветградської прогімназії дослужився у 161-му Олександропольському піхотному полку до чину підполковника, а в 1910 році вийшов у відставку. Сам знімок – свідчення того, що фотоательє в Єлисаветграді існували значно раніше (до 1871 року), ніж прийнято було донедавна вважати (кінець XIX століття). На превеликий жаль, віньєтка на звороті паспарту, крім самого факту існування в Єлисаветграді фотоательє, не повідомляє ані прізвища його власника, ані адреси

Програмою 4-річних військових прогімназій передбачалося, крім військових дисциплін, вивчення Закону Божого, російської мови, арифметики й алгебри, геометрії, історії, географії, природознавства, чистописання і малювання.

*Учень
єлисаветградської
військової прогімназії
Михайло Заалов*

У своєму звіті про інспектування деяких навчальних і благодійних закладів Єлисаветграда генерал Д.Є.Остен-Сакен відзначає: *«21-го августа 1873 года осматривал я по приглашению директора полковника Пышенко Елисаветградскую Военную Прогимназию, которая доставила мне истинное удовольствие процветанием своим во всех отношениях. Воспитанники ведутся превосходно и в них развито очевидно чувство подчиненности и чинопочитания. Схоластика совершенно изгнана и все внимание обращено на развитие умственных способностей и приготовление к практической жизни. Можно с убеждением ожидать от них отличных воинов и полезных граждан. Музыка преподается последовательно и правильно, и из воспитанников составлен хороший, полный инструментальный оркестр. Пение исполняется почти всеми воспитанниками весьма приятно, аккорды верные. Симпатичный директор прогимназии Федор Иванович Пышенко – человек замечательных достоинств и невозмутимого спокойствия, которое передал он преподавателям и ученикам. Я слышал, что и Главный Начальник военно-учебных заведений Николай Васильевич Исаков вполне оценил его. Я оставил Гимназию с самым приятным впечатлением».*

Директором Єлисаветградської військової прогімназії був полковник Михайло Лаврович Левковець. Одним з вихователів та учителів з 1880 по 1886 рік – статський радник Антон Іванович Здановський (1859-1909), який викладав російську мову, чистописання і малювання. Інспектором військової прогімназії в Єлисаветграді з 1877 до 1880 року був надвірний радник, капітан Густав Альбертович Гроффе. «Вполне образованный, в высшей степени гуманный, он пользовался большим уважением среди учащихся», – так характеризують його колеги.

Коли у 1886 році військовою прогімназію закрили, то кавалерійське юнкерське кавалерійське училище успадкувало від неї триповерховий корпус по вулиці Дворцовій, в якому вона розташовувалася, та церкву на честь Св. Архістратига Михайла (влаштована й освячена в 1871 році).

У біографіях багатьох відомих особистостей (і не лише військових діячів) перший запис про військовою освіту такий: *«Образование получил в Елисаветградской военной прогимназии».* Це, зокрема, генерал-лейтенант Костянтин Петрович Губер (1854-1916), генерал-лейтенант Петро Варфоломійович Гембицький (1864-1921), генерал-майор Олександр Густавович Шольп (1857-1938); начальник Харківського губернського жандармського управління, полковник Герасим Львович Терентьев (1864-?), начальник Одеського корпусу жандармів, полковник Олександр Володимирович Розмариця (1869-?), начальник Бакинського губернського жандармського управління, полковник Іван Олексійович Леонтьєв, останній нижегородський поліцеймейстер,

підполковник Лев Григорович Цицерошин (1870-?) та багато інших. До речі Лев Цицерошин – уродженець Олександрійського повіту і характеризували його, як «человека безупречных нравственных качеств».

Уродженець Єлисаветградського повіту Еммануїл Костянтинович Саргані (1860-?) закінчив не лише Єлисаветградську військову прогімназію, а й Єлисаветградське кавалерійське юнкерське училище. Однак щось на військовій службі у 7-му Ольвіопольському уланському полку не заладилося, і в 1892 році Саргані вийшов у відставку, щоб присвятити себе господарській та громадській діяльності. Як землевласник Єлисаветградського повіту (800 десятин), обирався гласним Єлисаветградського повітового земського зібрання, був земським начальником 13-ї дільниці Єлисаветградського повіту, членом Херсонського губернського присутствія. А в 1907 році обирався депутатом 2-ї та 3-ї Державної думи Російської імперії.

Особливо багато серед вихованців Єлисаветградської військової прогімназії вихідців з Грузії: генерал-лейтенант Давид Костянтинович Гунцадзе (1861-1922); князь, генерал-майор Георгій Давидович Цулукидзе (1860-1923); князь, генерал-майор Авель Гаврилович Макаєв (Макашвілі) (1860-1920); князь, полковник Георгій Михайлович Мачабелі (1862 - ?) та ін.

Та найбільш інтригує ось така інформація про «справжнього», хоча й гіпотетичного, батька Йосипа Сталіна; ***«...Князь Георгій Багратиони, родившийся в 1840 году в Петербурге, учился в Елисаветградской военной прогимназии и так же был определён в гусары. Георгий вёл гусарскую жизнь в самых лучших традициях жанра и за свои дерзкие выходки, пьянство и дуэли был сослан на Кавказ, где продолжил свой распутный образ жизни. Там он познакомился с Марианной Михайловной Мачабели, которая от него забеременела в начале 1878 года. Весь период беременности Марианна провела взаперти, чтобы избежать позора, а когда родился мальчик, было приказано найти ему приёмных родителей.***

Новыми родителями Сталина стала семья Джугашвили из села Диди-Лило, принадлежавшего роду Мачабели. Виссарион Иванович Джугашвили был сапожником, жена его Екатерина Георгиевна, работала подёнщицей. Первые двое детей умерли у них вскоре после рождения, и семейная пара была рада усыновить мальчика. Вскоре после появления ребёнка, приёмные родители Сталина переехали в Гори. О своём происхождении Иосиф узнал не сразу. Мать рассказала ему правду только по окончании духовного училища».

Раніше досить поширеною була версія, що справжній батько Сталіна – знаменитий вчений-мандрівник Микола Пржевальський. Принагідно можна згадати, що й Льва Троцького псевдодослідники називають

правнуком ...Олександра Пушкіна, а Дем'яна Бедного – сином Великого князя Костянтина Романова і княгині Клейнміхель. Доказів, звісно, у всіх випадках жодних: хочете – вірте, хочете – ні! Але ж від того, погодьтесь, читати ці вигадки не менш цікаво.

Одним з кращих вершників у російській кавалерії вважався грузин Веніамін Георгійович Долідзе, який у 1897 році закінчив Єлисаветградське кавалерійське юнкерське училище, неодноразовий переможець офіцерських скачок. У 1899 році на Київських окружних перегонах Долідзе отримав 1-й грошовий приз у розмірі 1100 руб. з іменним золотим жетоном, згодом служив у імператорському конвої.

У 1898 році, коли вирішувалося питання про відкриття на півдні Росії нового кадетського корпусу, Єлисаветградська міська дума клопоталася перед головним начальником військово-навчальних закладів та командувачем Одеського військового округу, щоб це сталося в Єлисаветграді. Підготували обґрунтування, запросили навіть фахівців, які обрали зручне місце для кадетського корпусу: на Ковалівці, між залізницею та Солодкою Балкою, площею близько 10 десятин. Однак, як і в 1830 році, ця спроба не увінчалася успіхом: кадетський корпус відкрили в Одесі в 1899 році.

В.Г.Долідзе

Нині ми є свідками того, як місто робить третю спробу створити в колишньому Єлисаветграді військовий навчальний заклад – цього разу військовий ліцей. Глибоко символічно, що його планується відкрити у будівлі, в якій розміщувалися військова прогімназія та кавалерійське училище, а в новітні часи – 50-й окремих навчальний загін спеціальної підготовки сухопутних військ ЗС України. У листопаді 2013 року Міністерство оборони України видало наказ про створення військових ліцеїв у Кіровограді, Полтаві та Миколаєві. Планувалося, що уже цього року військовий ліцей у Кіровограді прийме перших 125 учнів 10-11-х класів (а всього їх буде 250), які мріють стати професійними військовими. На превеликий жаль, цього не відбулося: Росія розв'язала проти України надзвичайно підступну і підлу війну з метою її розчленування – питання про Кіровоградський військовий ліцей відійшло на задній план.

Вдруге у новітній історії українські «державотворці» наступили на одні й ті самі граблі: замість того, щоб мати потужну армію – один з головних атрибутів держави – вони починали хворіти на злочинний паціфізм. І коли на українську землю прийшла біда, виявилось, що армії, здатної її захистити, просто немає. Лише завдяки неймовірному патріотичному підйому Збройні Сили України сьогодні народжуються.

Час покаже – бути чи не бути військовому лицю в Кіровограді, чи відродить місто свою славу «кузні» військових талантів. Натомість нам у спадок дісталася її величність Ностальгія. У неї буквально занурюєшся, коли читаєш вірш «Фет в Кирасирском полку» сучасного російського поета і перекладача Володимира Британішського. Краще ніж будь-хто, натхнений лірикою та мемуарами геніального поета, Британішський розповів про його військову службу на території нашого краю:

**Фет вспоминает Елисаветград
и службу в армии. И, как ни странно, рад
подробностям. Не служба, а парад.
Не жизнь, а бал. А Фет – не то чтоб фат,
но любит флирт и сладкий аромат
букета женщин, музыки и танца.
Перелистнем записки наугад.
...Портрет красавца Листа – концертанта,
любимца публики... Вот в центре кадра –
красавцы кони... Вот красавец царь...
Вот царский смотр: сверкает медь и сталь
и скачет монумент царя-кентавра...
Фет – кирасир. Какая красота!
Он в каске с гребешком из конского хвоста.
Он в латах. О, любительницы ретро!
Вы только полюбуйтесь: Фет – корнет!..
...А воздух зноем пламенным прогрет,
и степью дышит дуновенье ветра.
Вот Фет танцует с будущей Вовчок.
Вот ездит конно с Бржеской (тсс! молчок!).
Вот он обрел и потерял Елену
(Марию Л.: «Елена» – криптоним)...
И то, чем жил он, то, что было с ним,
не в Лету кануло, а в Иппокрену.
К тому я и клоню: к тому, что Фет –
отчасти и украинский поэт,
и хоть в стихах почти что нет примет,
но где-то за стихами – Украина:
он там и танцевал, и гарцевал,
он там на чин майорский уповал,
он молод был, он счастлив там бывал –
не лучшая ли жизни половина?..**

PS. Иппокрена – в древнегреческой мифологии волшебный источник на горе Геликон, забывший от удара копытом коня Пегаса; обладал чудесным свойством вдохновлять поэтов; источник вдохновения.

СІЧЕНЬ

1(13) – 120 років від дня народження (*м. Єлисаветград*) **Бориса**

Михайловича Завадовського (1895-1951), фізіолога та еволюцініста. **Випускник Єлисаветградської чоловічої гімназії** (1913). Закінчив МДУ ім. М.В.Ломоносова (1919). Працював у лабораторії І.П.Павлова (1922), професор біології в університеті ім. Я.М.Свердлова у Москві (1920-1930), засновник лабораторії (згодом інституту) експериментальної біології (з 1931), з 1935 – дійсний член ВАСГНІЛ. Основоположник і перший директор Державного біологічного музею ім. К.А.Тімірязєва (1922), завідувач кафедри дарвінізму Московського педагогічного інституту (з 1936). Автор понад 150 науково-популярних книг у галузі фізіології та природознавства. Член Німецької академії природознавства (1932) та Лондонського королівського зоологічного товариства (1940). На сумнозвісній сесії ВАСГНІЛ (1948) виступив на захист генетиків.

1 – 95 років від дня народження (*с. Вікнина Гайворонського району*)

Віктора Леонідовича Тягуненка (1920-1975), економіста. У 1951 закінчив Військово-політичну академію ім. В.І.Леніна. У 1954-1957 викладав політекономію у Військово-повітряній академії ім. М.Є. Жуковського. З 1957 і до кінця життя працював у Інституті світової економіки і міжнародних відносин. Був головою Наукової ради АН СРСР з комплексної проблеми «Сучасні проблеми країн, що розвиваються». Доктор економічних наук, професор. Член-кореспондент АН СРСР (1968).

Автор 5 монографій. Похований на Новодівичому кладовищі в Москві.

1 – 90 років від дня народження (*с. Нечаївка Компаніївського району*)

Олега Олександровича Горошка, вченого-механіка. У 1955 закінчив фізико-математичний факультет Дніпропетровського держуніверситету. У 1965-1975 – завідувач відділу механіки конструкцій з композиційних матеріалів Інституту механіки АН УРСР. У 1975-1985 – завідувач кафедри теоретичної механіки механіко-математичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. У 2000-2008 – провідний науковий співробітник лабораторій механіко-математичного та радіофізичного факультетів. З 2008 – професор-консультант механіко-математичного факультету. Доктор фізико-математичних наук, професор, академік АН ВШ України з 1993. Автор понад 230 наукових праць. Підготував 25 кандидатів та 5 докторів наук.

Член Національного комітету України з теоретичної та прикладної механіки (з 1996).

1 – 85 років від дня народження (м. Дніпропетровськ) **Василя Онисимовича Красовського** (1930-2012), інженера-механіка.

У 1950 закінчив Дніпропетровський автомеханічний технікум, у 1957 – Всесоюзний заочний машинобудівний інститут у Москві. З 1964 по 1968 працював головним технологом Дніпропетровського радіозаводу. **З 1970 по 1978 очолював СКБ Кіровоградського заводу радіовиробів, у 1978-1986 – директор цього підприємства. За час його керівництва завод став одним з провідних підприємств Радянського Союзу з випуску телевізійної апаратури, спеціальної техніки для ВПК (ракетні комплекси «Буран» і «Енергія»), товарів широкого вжитку. У 1980 завод був основним розробником та виробником телевізійної апаратури (пересувні телестанції) для обслуговування Олімпійських ігор у Москві.**

1 – 60 років від дня народження (м. Кіровоград) **Юрія Юрійовича Махненка**, військового інженера. У 1978 закінчив Харківське вище військово командне училище ім. Крилова. Старший науковий співробітник, провідний інженер ДП «Космічний зв'язок» у Росії. Доктор технічних наук (2009). Член-кореспондент Академії космонавтики ім. К.Е.Цюлковського. Автор понад 140 наукових праць у галузі навігаційно-балістичного забезпечення управління польотом космічних апаратів різного призначення. Автор монографії «Экономически эффективные технологии навигации геостационарных спутников» (2008).

1 – 60 років від дня народження (м. Знам'янка) **Олександра Андрійовича Сіори**, інженера. У 1978 закінчив

Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування (інженер-механік), у 2004 – аспірантуру Національного аерокосмічного університету імені М.С.Жуковського. Кандидат технічних наук (2004). З 1985 по 1998 працював на керівних посадах Кіровоградського заводу радіовиробів (нині ПАТ «НПП «Радій»). **З 1998 – голова правління, генеральний директор ПАТ «НВП «Радій». Депутат Кірово-**

градської обласної ради. Академік Інженерної академії наук України. Академік Академії наук прикладної радіоелектроніки. Відзначений орденом «За заслуги» II і I ст.; державний орден «За заслуги» III ст.

1 – 45 років від дня народження (с. Липняжка Добровеличківського району) **Віктора Івановича Карачуна**, бізнесмена. Закінчив Самарський

комерційний інститут. У 2000 очолив компанію «АТБ-маркет», став співвласником корпорації разом із Євгеном Єрмаковим і Геннадієм Буткевичем. Продуктова мережа «АТБ» нараховує 650 магазинів у 173 містах України. Діяльність корпорації здійснюється у таких сферах бізнесу: управління активами, роздрібна торгівля, виробництво і продаж продуктів харчування, надання послуг у сфері спорту та відпочинку. Корпорація «АТБ» також володіє кондитерською фабрикою «Квітень», м'ясною фабрикою «Фаворит», спортивним комплексом «Восход» та ін.

1 – 45 років від дня народження (м. Новомиргород) Сергія Юлійовича

Бойка, бізнесмена. *Навчався у Київському політехнічному інституті на факультеті машинобудування. У 1995 закінчив Харківську Національну юридичну академію України ім. Я. Мудрого. З 2002 – президент групи компаній ЗАТ «Воля-Кабель», одного з найбільших кабельних операторів України. Під брендом «Воля» об'єднані провайдери, які здійснюють свою діяльність у 19 містах України. Компанія обслуговує близько 2 млн. абонентів по всій країні; абонентів кабельного ТВ – більше 1,3 млн., абонентів цифрового ТВ – близько 400 тис., абонентів Інтернету – 350 тис. Загальна чисельність співробітників компанії – понад 1600 чол. Загальна довжина оптичних магістралей – понад 300 км. Декілька років поспіль входить у рейтинг топ-100 кращих менеджерів України, включений у список Євро-50 – кращих топ-менеджерів Європи у сфері телекомунікацій.*

3 – 65 років від дня народження (с. Городище Рівненської області) Адама

Сергійовича Бика, педагога. У 1973 закінчив Рівненський педагогічний інститут. **З 1980 працював на кафедрі педагогіки Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С.Пушкіна. Кандидат педагогічних наук (1985), доцент. У 1986-1994 – завідувач кафедри педагогіки КДПІ ім. О.С.Пушкіна. Один із засновників Української Асоціації ім. В.О.Сухомлинського, член її правління та голова Кіровоградського обласного відділення (1990). У 1993 створив Єлисаветградський вільний університет – перший в регіоні приватний вищий навчальний заклад (нині КІРУЕ), працював його ректором. З 1995 – заступник директора з науково-дослідної діяльності та міжнародного співробітництва комунально закладу “Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського”.** Має понад 120 наукових праць.

3 2007 – головний редактор науково-методичного щоквартального журналу «Педагогічний вісник», заснованого КОІППО імені В.О.Сухомлинського. Лауреат обласної педагогічної премії ім. В.О.Сухомлинського (2007).

4 – 70 років від дня народження (с. *Липняжка Добровеличківського району*) Івана Петровича Васильченка, фахівця у галузі

механіки. Закінчив Київський університет ім. Т.Г.Шевченка, де й працює. Доктор технічних наук (1986), професор (1986). Фахівець з проблем механіки структурно-анізотропних тіл. Автор 145 наукових праць: 3 монографій («Основи електромагнітного методу дослідження напружень в анізотропних середовищах», «Поляризаційні методи механіки композиційних матеріалів») та 6 підручників для вищих навчальних закладів.

4 – 60 років від дня народження (м. *Кіровоград*) Валерія Дмитровича

Дейнекіна (1955-2003), актора і режисера. **Випускник СШ № 6 м. Кіровограда. Закінчив філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С.Пушкіна (1976).**

Майже 30 років керував студентським народним театром «Резонанс» (1973-2003). Закінчив Московське театральне училище при Академічному театрі ім. Є. Вахтангова (1985). **Працював актором, режисером, головним режисером Кіровоградського обласного музично-драматичного театру ім. М.Л.Кропивницького.** Викладач історії культури на філологічному факультеті КДПІ ім. О.С.Пушкіна (1976-1991). Здійснив постановку багатьох п'єс української класики та сучасних авторів. Заслужений артист України (1998). **Його пам'яті присвячена книга «Синьйор Монтеккі. Реквієм-спогад про Валерія Дейнекіна»(2003. Його ім'я присвоєно театру "Резонанс".**

5 – 90 років від дня народження (с. *Михайлівка Зінов'євської округи*)

Тамари Іванівни Скирди, педагога. **Закінчила КДПІ ім. О.С.Пушкіна (1950).** Кандидат філософських наук (1954). У 1955-1956 вчений секретар Інституту філософії АН УРСР, 1959-1966 – ректор Київського торговельно-економічного інституту. Професор (1972). Автор і співавтор монографій: «Суспільно-політична і філософська думка на Україні в кінці XVII – на початку XVIII ст.» (1953), «Етика та естетика в торгівлі» (1974), «Психологія в торгівлі» (1977). Заслужений працівник вищої школи УРСР (1979).

Почесний професор КНТЕУ (1996). Призначена Довічна Державна стипендія як видатному діячеві освіти та науки (1999).

5 – 75 років від дня народження (с. Березівка Маловисківського району) Олега Євгеновича Поляруша, літературознавця.

Закінчив філологічний факультет Київського університету (1964). Кандидат філологічних наук, **професор Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С.Пушкіна. З 1978 по 2003 – ректор інституту (Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка).** Дослідник творчості О.П.Довженка та проблем сучасного літературного процесу. Понад 80 наукових праць. Окремими виданнями вийшли книги: «Олександр Довженко і фольклор» (1988), «І вічна таїна слова» (у співавторстві з В.П.Марком, 1990) та ін. Нагороджений орденами «Знак Пошани» і «За заслуги». Заслужений працівник народної освіти УРСР.

6 – 120 років від дня народження (м.Ялта Таврійської губернії) Анатолія

Миколайовича Василевського (1895-1968), військового діяча та інженера-хіміка.

Навчався на математичному факультеті Київського університету. **В 1917 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище.**

Учасник Першої світової та Громадянської воєн. Штабс-ротмістр 1-го уланського полку. В еміграції закінчив Празький політехнічний інститут з дипломом інженера-хіміка. В 1927 переїхав до Парижа. Займався питаннями виробництва і застосування змазувальних речовин, промислових мастил, жирів, мила і т.п. Винайшов економічний спосіб отримання масел із глини, розробив новий склад суміші для вогнегасників та радіаторів автомобілів. Працював технічним директором хімічного заводу. Член Спільки російських дипломованих інженерів у Франції. Член Товариства російських хіміків у Франції.

Виступав з доповідями на засіданнях Французького хімічного товариства (1945-1954). За свої праці та винаходи нагороджений золотою медаллю. Учасник Міжнародного конгресу хіміків у Мюнхені (1950). З 1957 жив і працював у США.

7 – 95 років від дня народження (с. Злинка Маловисківського району) Степана Івановича Науменка (1920-2004), військового діяча, педагога. **У 1936 закінчив Злинську середню школу.** Навчався у Ленінградському військовому авіатехнічному училищі (з 1937). На фронтах ВВВ – з грудня 1941. У 1950-1951 перебував у спеціальному урядовому відрядженні у Китаї. Після звільнення у запас у званні полковника

(1961) закінчив педагогічний інститут. Працював заступником директора СШ № 23 м. Подольська Московської області з виробничого навчання, викладав фізику та загальнотехнічні дисципліни. Згодом – старший викладач Всесоюзного заочного політехнічного інституту. Герой Радянського Союзу (1951).

7 – 95 років від дня народження (м. Олександрія) Бориса

Веніаміновича Фефермана (1920-1999), музичного діяча, компо-зитора. У 1941-1943 навчався в Єреванській консерваторії, закінчив диригентсько-хормейстерський факультет Харківської консерваторії (1946). Працював скрипалем Харківського театру опери і балету(1937-1941, 1944-1947), симфонічного оркестру філармонії і театру опери та балету в Єревані (1941-1944), головним диригентом оркестру народних інструментів Киргизької філармонії (1951-1960). Автор

посібників «Практический учебник игры на комузе» (1960), «Одноголосное сольфеджио» (1973) та ін.; музичних творів: балету «Асан космонавт» (1969); кантат «Панфиловцы» (1965), «Дорогой Ильича» (1978); балетної сюїти (1976), хореографічної картини «Скорбь» (1968); двох струнних квартетів, обробок киргизьких народних пісень та ін. Професор Киргизького державного інституту мистецтв. Народний артист Киргизької Республіки.

8 – 190 років від дня народження (Єлисаветград) Домніки Іванівни

Достоєвської (1825-1887), дружини Андрія Достоєвського, молодшого брата письменника Федора Достоєвського. **Дочка секретаря Єлисаветградської міської думи та члена будівельної комісії Івана Прокоповича Федорченка, якого Андрій Михайлович «...полюбил и уважал как**

отца». Весілля відбулося 16.07.1850, вінчалися молоді в Успенському соборі (на знімку). В Єлисаветграді у подружжя народились три доньки: Євгенія, Марія, Варвара та син Олександр, а всього вони мали семеро дітей. У листах до брата Федір Достоєвський завжди згадував його дружину, двічі особисто відповів на її листи: 6.11.1854, ще перебуваючи у Семіпалатинську, і 13.02.1866. Листи Домніки Іванівни до письменника не збереглися. У першому листі Федір Михайлович писав: «Любезнейшая сестрица, Домника Ивановна! Ваше милое, родственное письмо, в котором Вы прямо называете именем Вашего брата, доставило мне неизъяснимое наслаждение. Через него я узнал, что у меня есть еще сестра, есть еще сердце, любящее и сострадающее, которое не отказало мне в привете и участии. Мне вдвойне это было приятно. Приятно

было узнать такую сестру и видеть ее женой моего дорогого брата...» На смерть Домніки Іванівни в м.Ярославлі відгукнувся віршем поет Л.М.Трефолев, прочитавши його біля могили:

*Лежит здесь друг детей и мужа;
Лежит здесь честная жена!
Здесь, на земле, и мрак и стужа;
Но в светлый рай войдет она.
Что для нее могильный холод?
(Простите!.. Голос задрожал...)
Я знал ее, когда был молод,
Любил ее и уважал.
С ее детьми, с Андрюшей, с Сашей,
С Варюшей, с Дженни я играл...
Теперь конец беседе нашей,-
К могиле сам я близок стал!
Но перед свежеею могилой
Смирясь под жизненной грозой,
Я провожаю прах твой милый...
Страдалица, одной слезой!*

13 – 120 років від дня народження Мстислава Миколайовича Плонського (1895-1969), військового діяча (кавалериста і авіатора). **У 1914 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище.** Учасник Першої світової і Громадянської воєн. Почав службу в 7-му гусарському Білоруському полку, був поранений. 1.01.1915 призначений спостерігачем до 2-го Сибірського корпусного авіаційного загону, потім спостерігачем 12-го армійського авіаційного загону. В 1916-1917 був прикомандирований до Владивостокського авіаційного загону. З 1918 – у лавах Добровольчої армії. У 1920 удостоєний звання «льотчик-спостерігач» 1-го авіаційного загону генерала Алексеєва. Підполковник. У листопаді 1920 евакуювався з Криму в Югославію. Під час Другої світової війни служив у Російському охоронному корпусі в чині фельдфебеля, потім командував взводом. Після 1945 емігрував до Аргентини. В 1956 переїхав у США. Нагороджений орденом Св. Георгія 4-го ст. (1915) та ін.

14 – 120 років від дня народження (с. Велика Мамайка, нині с. Підгайці

Кіровоградського району) Павла Федотовича Криниченка-Вільбаха (1895-1937), партійного діяча. Під час Першої світової війни потрапив у полон. У 1919 вступив до Компартії Німеччини, взявши псевдонім Вільбах (Wilbach). Працював у комітеті з репатріації російських полонених. Член Комінтерну. У 1920 автоматично став членом РКП(б). Після повернення в Радянську Росію з 1927 по 1929 працював відповідальним секретарем радянського консульства в

Чехословаччині. Керівник делегації компартії Західної України при ЦК КП(б)У. У 1930 направлений у заселені німцями райони півдня України. З 1932 по 1935 – секретар райкомів КП(б)У німецьких національних районів – Молочанського Запорізької області й Карл-Лібкнехтівського Одеської. З 1935 – директор Чернігівського технікуму механізації сільського господарства. У 1936 заарештований у сфабрикованій справі т.зв. «Національного союзу німців України». Звинувачений у шпигунстві на користь німецької розвідки. На закритому засіданні військового трибуналу Київського військового округу 21.01.1937 засуджений до розстрілу. Похований поблизу с. Биківня під Києвом, точне місце невідоме. Реабілітований постановою Військової колегії Верховного Суду СРСР у 1956 за відсутністю складу злочину. Репресована також сім'я – дружина й син.

15 – 90 років від дня народження (с. Цибулеве Знамянського району)

Миколи Гнатовича Літуса, кінорежисера, сценариста, актора. Учасник ВВВ. У 1950 закінчив історичний факультет Кіровоградського педагогічного інституту, у 1955 – режисерський факультет ВДІКу (майстерня Г. Александрова). Постановник 8 художніх фільмів: серед них популярні кінокомедії «Королева бензоколонки» (1962) і «Дачна поїздка сержанта Цибулі» (1979; режисер, актор, сценарист); пригодницькі стрічки «Пароль знали двоє» (1985), «Зірка шерифа» (1992) та ін. Нині живе у Москві. **Кіровоград та рідне село відвідував у травні 2012.** Заслужений діяч мистецтв України (1991).

19 – 110 років від дня народження (м. Єлисаветград) Олександра

Васильовича Будницького (1905-1965), інженера-суднобудівника. У 1929 закінчив Одеський політехнічний інститут (ОПІ). З 1935 по 1939 навчався в аспірантурі Одеського інституту інженерів водного транспорту (ОІІВТ). Кандидат технічних наук. Брав участь у розробці проектів першого радянського морського лайнера та глісера для морської бази. З 1942 по 1950 – директор ОІІВТ (нині

Одеська морська національна академія, на знімку). В 1944 був призначений начальником оперативної групи, якій доручили створити морське училище та вище морське училище в Одесі, морське училище в Херсоні. У 1951-1965 очолював кафедру опору матеріалів ОПІ. Почесний працівник морського флоту СРСР. Лауреат Державної премії СРСР.

19 – 80 років від дня народження (с. Стара Осота Олександрівського району) Михайла Макаровича Фісенка (1935-2012), шахтаря. У 1939

родина у пошуках кращої долі переселилась у Красноярський край. Жив і працював у м. Ленінськ-Кузнецький Кемеровської області, бригадир прохідників шахтоуправління «Кольчугінське». Заслужений шахтар РРФСР. Почесний громадянин м. Ленінська-Кузнецького. Нагороджений орденами Леніна, Трудового Червоного Прапора, золотим знаком «Шахтерская доблесть» та ін. У 2007 іменем Фісенка названо одну з нових вулиць міста Ленінськ-Кузнецький. Герой Соціалістичної Праці (1983).

21 – 130 років від дня народження (*м. Єлисаветград*) **Євгена**

Амвросійовича Єфимовського (1885-1964 у Парижі, похований на знаменитому кладовищі Сент-Женевьев-де-Буа), історика, юриста, публіциста, політичного діяча, слов'янофіла. **Батько Амвросій Іванович Єфимовський – потомственный дворянин, блискучий юрист, слідчий в особливо важливих справах Єлисаветградського окружного суду.** Організував бібліотеку в суді. Дійсний статський радник, нагороджений орденом Св. Володимира 4-го ст. **Мати – відомий єлисаветградський педагог, засновниця приватної жіночої гімназії. Хлопець – випускник Єлисаветградської гімназії.** Закінчив історико-філологічний та юридичний факультети Московського університету. Улюблений учень видатного історика В. Ключевського. Став одним із лідерів партії «конституційних демократів», визнаним діячем слов'янофільського руху. Під час Першої світової війни закінчив військове училище, був на фронті до кінця 1917. З 1920 – в еміграції (Балканські країни, Берлін, Прага, Париж). Постійний співробітник емігрантського часопису «Возрождение», де опубліковано більшість його статей. **За вірність своїм ідеалам, чесність і порядність сучасники називали його «Дон Кіхотом».** У 1994 у Парижі вийшли спогади у 2-х томах, у тому числі й про дитячі роки в Єлисаветграді.

23 – 60 років від дня народження (*м. Кіровоград*) **Наталії Миколаївни**

Пухінди, художниці. Закінчила Львівський державний інститут прикладного та декоративного мистецтва (1982). Педагог з фаху – В. Гудак. Працює в галузі живопису, графіки, монументального розпису. Основні твори: «Натюрморт з кавою» (1993), «Спомин про Бухару» (1995), «Міри ваги» (1995), «Світло ночі» (1997), «Пізнай себе» (2000) та ін. Член Національної спілки художників України (2001). З 1976 – активна учасниця всеукраїнських та міжнародних мистецьких акцій – виставок, симпозіумів та пленерів. Автор персональних виставок у Львові (1993) та Відні (1998,

2001). Твори зберігаються в приватних колекціях України та за кордоном. **У 2011 у Кіровоградському обласному художньому музеї була влаштована виставка творів художниці-землячки та членів її родини: чоловіка Івана Турецького, доньки Ольги, сина Лук'яна та двоюрідної сестри Наталії.**

23 – 50 років від дня народження (м. Могилів-Подільський Вінницької

обл.) **Павла Васильовича Босого**, краєзнавця сценографа. **У 1986 закінчив історичний факультет КДПІ ім. О.С.Пушкіна та дитячу музичну школу №1 (клас фортепіано), навчався також у дитячій художній школі. Тривалий час працював у обласному краєзнавчому музеї: науковий співробітник, заступник директора з наукової роботи, директор. Упорядник книг: «Кунсткамера Олександра Ільїна», «Іноземні підприємці в Україні. За документами**

меморіального архіву Роберта Ельворті» (1999); буклету «Вулиця старого Єлисаветграда» (1991). Викладав історію та культурологію у Кіровоградському технічному університеті, був проректором із зовнішніх зв'язків Педагогічної академії. З 1991 почав співпрацювати як сценограф з Кіровоградським музично-драматичним театром ім. М. Л. Кропивницького, оформив 10 вистав. З 2000 навчався і працював у США. Закінчив Нью-Йоркський університет «New School» та аспірантуру Огайського університету за спеціальністю «Сценографія» (дизайн декорацій, костюмів і світла до театральних вистав). Професор театального мистецтва Оклендського університету (США). **Влаштовував виставку американської сценографії в обласному художньому музеї (2006). Після повернення до рідного міста працює головним художником Кіровоградського обласного театру ляльок.**

24 – 45 років від дня народження (м. Кіровоград) **Віктора**

Миколайовича Фесечка, спортсмена, боксера. **Закінчив СШ №30.** Перший тренер – майстер спорту Олексій Дмитрович Холодний. Чемпіон Спартакіади України, чемпіон України (1991). З 1991 – у професійному боксі. Чемпіон світу серед професіоналів за версією WBF у середній вазі (з 2001). Провів 72 поєдинки. Заслужений майстер спорту України (2002).

25 – 70 років від дня народження (м. Кіровоград) **Василя Івановича Каюкова** (1945-2001), педагога. **З відзнакою закінчив філологічний факультет КДПІ ім. О. С. Пушкіна (1968). Директор загальноосвітньої школи I-III ступенів №21 м. Кіровограда.** Кандидат педагогічних наук (1996), доцент кафедри педагогіки та

психології обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. **Створив першу в області українську національну школу на засадах козацько-лицарського виховання, яку називають «школою виховання національної гідності».** Досвід узагальнив у працях: «Школа козацького виховання» (1996), «Лицарське виховання» (1997), «Виховуємо патріотів України» (1998) та ін. Автор поетичної збірки «3 любов'ю до життя». Заслужений учитель України (1996).

26 – 65 років від дня народження (*м. Кіровоград*) **Юрія Олександровича**

Касьонкіна (1950-2013), спортсмена (футболіста). Амплуа – півзахисник. Зіграв за кіровоградську «Зірку» 13 сезонів (1968-1982): 432 офіційні матчі (забив 21 гол) у чемпіонатах колишнього СРСР (в класі «А» і другій лізі українських зон). Виступав за збірну України, в 1975 став володарем Кубка України у складі «Зірки». Вісім років з капітанською пов'язкою (найвищий показник за всю історію «Зірки») виводив на футбольне поле рідну команду.

Включений за результатами опитування вболівальників з нагоди 80-річчя клубу до першої символічної збірної ФК «Зірка».

26 – 55 років від дня народження (*с. Лікарівка Новомиргородського району*) **Олександра Миколайовича Мозгового,**

художника, педагога. Закінчив Київський державний художній інститут (1987). Педагоги з фаху – В. Гурін, О. Лопухов, Л. Вітковський. Живописець. Основні твори: «Після дощу» (1984), «Чумацький Шлях» (1990), «Соня душі» (1993), «Фото на згадку при світлі Чумацького Шляху» (1999), «Безсмертник» (2006) та ін. **Живе і працює в Олександрії. Викладач НВО «Олександрійська гімназія ім. Т.Г.Шевченка ЗНЗ I-II**

ступенів – школа мистецтв». Член Національної спілки художників України (1994).

28 – 90 років від дня народження (*с Орлове Новоархангельського району*) **Василя Пилиповича Кириленка** (1925-1990),

військового діяча. Закінчив 9 класів школи, працював мельником. У Червоній Армії – з березня 1944. Гвардії старший сержант, командир розрахунку мінометної роти 73-го гвардійського стрілецького полку. 29.08.1944 під час ліквідації оточеного угруповання ворога на території Румунії вогнем з міномета знищив близько 50 солдатів і офіцерів вермахта. За цей подвиг 10.09.1944 був нагороджений

орденом Слави 3-го ст. 15.12.1944 у боях на підступах до Будапешта мінометний розрахунок під командуванням Кириленка подавив дві ворожі вогневі точки, знищив не менше десяти солдатів ворога. Указом від 13.02.1945 года нагороджений орденом Слави 2-го ст. За мужність і відвагу, виявлені під час визволення Чехословаччини 15.05.1945 нагороджений орденом Слави 1-го ст. Після війни продовжив службу в армії до 1976. Полковник. Повний кавалер Ордена Слави.

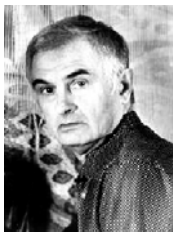
30 – 195 років від дня народження (*посад Петриківка, з 1821 – Нова*

Прага Олександрійського повіту) Григорія Михайловича Честахівського (1820-1893), художника, приятеля Т. Г. Шевченка. На здібності хлопця звернув увагу Д. С. Остен-Сакен, який потурбувався про те, щоб той здобув художню освіту. Ймовірно, що Честахівський виконав іконостас для Володимирської церкви у Єлисаветграді. Навчався у Петербурзькій Академії мистецтв з 1843. У 1854 отримав звання вільного художника. Служив у Департаменті військових

поселень (до 1858) та в Канцелярії Капітулу орденів (до 1883). Познакомився з Т. Шевченком під час навчання в АМ, особливо зблизився після його повернення із заслання (1858). Супроводжував домовину поета в Україну. Переконав усіх на неухильному виконанні шевченкового «Заповіту», впорядкував його могилу у Каневі. Єдиний твір Честахівського, що зберігся до наших днів, ікона Святих Тарасія і Михайла (1867) – патронів Тараса Шевченка і Михайла Лазаревського. Її виявлено у 2003 у Вознесенському соборі м. Конотопа.

31 – 90 років від дня народження (*с. Могильне Гайворонського району) Олега Львовича Машкевича (1925-1996),*

художника килимів. У 1947 закінчив Київське училище прикладного мистецтва, 1968 – Московський технологічний інститут місцевої промисловості. З 1963 працює у Київському філіалі Всесоюзного науково-дослідного інституту технічної естетики. Створив багато тематичних та орнаментальних килимів: «Герб України» (1951), «Ой, дівчино, шумить гай» (1970), «Травами зеленими» (1971); gobелен «Блакитний сад» та ін. Заслужений художник України (1995).

Січень – 165 років від дня народження (*с. Федорівка Олександрійського повіту) Сергія Миколайовича Колачевського (1850-1911), лікаря, підприємця, культурного діяча, мецената. Брат композитора М. М. Колачевського.* У 1872 закінчив медичний факультет Київського університету. Його дослідження «Нерви печінки» (1872) відзначене золотою медаллю університету. Жив і працював у Києві,

Єлисаветграді, Олександрії, Полтаві, Кременчуці, Одесі, Кривому Розі. У 1876-1879 двічі виїздив на Балкани у складі загону Червоного Хреста. Відкрив у Кременчуці хірургічне відділення Полтавської губернської земської лікарні. Був секретарем медичного відділу розпорядчого комітету VII з'їзду природодослідників та лікарів в Одесі. З 1897 – віцепрезидент Одеського товариства витончених мистецтв.

Один з фундаторів Одеського художнього училища (1899). Дійсний член Одеського товариства історії та старожитностей (1901). З 1901 видавав громадську газету «Русское чтение». Організував і утримував на свої кошти Сестрорецький дитячий санаторій у Петербурзі, захоплювався садівництвом. З 1891 по 1908 – власник одного з найприбутковіших криворізьких рудників (24 млн. пудів доменної сировини щороку). Відкрив для своїх робітників безплатну школу та лікарню, народну бібліотеку. Девіз життя: «Все боїться времени, но время боїться доброты»

1.01.1865 (150 років тому) – Для комплектування кавалерійських частин Київського, Харківського та Одеського військових округів засновано Єлисаветградське кавалерійське юнкерське училище («славная южная школа», як називали ЄЮКУ його вихованці). Відкриття училища з дворічним курсом навчання відбулося 25.09.1865. Спочатку в ньому навчалось 90 чоловік. Поступово кількість юнкерів зростала: 1868 - 150, 1871 - 200, 1874- 300. Вони були розділені на 2 ескадрони: 1-й - для комплектування драгунських полків, 2-й - для уланських та гусарських полків. З 1876 по 1886 при училищі існував козацький відділ на 35 ч., переведений в 1886 у Новочеркаське козацьке училище. У 1880 був відкритий підготовчий клас. У 1901 училище було переведене на 3-річний курс навчання. У 1902 було перейменовано в Єлисаветградське кавалерійське училище. Проіснувало до грудня 1917.

1.01.1905 (110 років тому) – В Єлисаветграді почала виходити щоденна газета «Голос Юга» (редактор-видавець О.І.Селевін). З 6.08.1905 газета перейшла у власність Д.С.Горшкова, який перетворив її в один з кращих провінційних часописів Російської імперії.

1.01.2005 (10 років тому) – Населення Кіровоградської області становило 1085,7 тис. чол. (приблизно 2% населення України).

14.01.1865 (150 років тому) – За клопотанням міських купців заснований Єлисаветградський міський громадський банк, який підпорядковувався міській управі і видавав позики торговцям, власникам нерухомого майна під заставні свідоцтва.

Січень 1935 (80 років тому) – Засноване Олександрійське медичне училище.

23.01.1945 (70 років тому) – У Кіровограді відкрито обласну лікарню на 200 ліжок.

ВНУЧАТА ПЛЕМІННИЦЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА – РОДОМ ІЗ ГОЛОВАНІВСЬКА: ДРУЖИНА І МАТИ ДВОХ ГЕНІЇВ

Йосип Шевченко

Здавалося б, тема «Тарас Шевченко і наш край» вивчена вздовж і впоперек настільки, що чимось здивувати вже не здатна, але, як виявилось, вважати її вичерпаною – передчасно. Мова у цьому випадку йде не про життєпис самого Кобзаря, а про його родичів у зв'язках з нашим регіоном.

Доля розпорядилася так, що Тарасові Григоровичу не судилося створити сім'ю, до чого він особливо прагнув після заслання. Влітку 1859 року він нарешті відвідав Україну – приїхав у рідні місця, побував у родичів. Особливо прихилився Тарас Григорович до родини свого троюрідного брата і свояка Варфоломія Григоровича Шевченка, якого називав «єдиним щирим другом». У того було шестеро дітей: Каленик,

Прися, Андрій, Ганнуся, Йосип та Софія. До речі, в деяких джерелах Варфоломія Шевченка називають «єлисаветградським міщанином».

Увага дослідників місцевої шевченкіани донедавна була прикута передусім до Йосипа Варфоломійовича, оскільки Єлисаветград у його біографії посідає винятково важливе місце. Тут він за протекцією дядькового приятеля, викладача Єлисаветградського кавалерійського училища Миколи Новицького (1833-1906) вступив і успішно закінчив цей елітарний військовий заклад. Відвідував літературно-мистецький гурток місцевої молоді, який збирався у будинку Тобілевичів на вулиці Знаменській.

Йосип Шевченко писав вірші, вирізнявся гарним голосом. Закохався у сестру Тобілевичів Марію (майбутню актрису й співачку Садовську-Барілотті), навіть сватався до неї, але не склалося.

У 1875 році в Єлисаветграді за сприяння Єлисаветградського благодійного товариства поширення грамотності й ремесел побачила світ перша в історії міста україномовна книга під невибагливою назвою «Дещо з перекладів і самостійних творів І.Гриненка. Випуск І.» Такий псевдонім обрав Йосип Шевченко, аби не дратувати військове відомство. Книга коштувала 30 копійок, мала тираж 1200 примірників. У збірці вміщено 21 вірш Йосипа Варфоломійовича, 9 його перекладів творів

О.Пушкіна, О.Полежаєва, О.Плещеева, Г.Гейне, П.-Ж.Беранже, Р.Бернса. Присвячувалася книга Варфоломію Григоровичу Шевченку.

Прися Шевченко

Того ж таки 1875 року в Єлисаветграді відбулася ще одна знаменна подія: перша постановка «Вечорниць» П.І.Ніщинського місцевим аматорським гуртком на сцені Громадського Зібрання. Тріумф вистави, очевидно, й надихнув її організаторів на створення у 1882 році першої української професійної трупи. Збереглося групове фото 33 акторів-аматорів, учасників знаменитої постановки. Тут і сам П.І.Ніщинський з дружиною та дочкою, М.Л.Кропивницький, І.К.Тобілевич, М.Ф.Федоровський (викладача ЄКУ, якого мемуаристи називають «першим українським діячем м. Єлисавета») та ще ... 10 юнкерів. І серед них – Йосип Варфоломійович Шевченко!

Я лише стисло нагадав про давно відомі факти з життя Йосипа Шевченка. А тим часом, не менш цікава доля його сестри Єфросинії (Прісі) Варфоломійвни (1847-1913), яка, виявляється, також пов'язана з нашим краєм. Вона пишалася своїм геніальним родичем. До кінця життя, як найдорожчі реліквії, зберігала в скрині подарунки «дядька Тараса»: коралове намисто, блакитну корсетку (верхній жіночий одяг-безрукавка, пошита в талію з кольорової тканини) та роман Данієля Дефо «Робінзон Крузо» французькою мовою з дарчим написом Тараса Григоровича. Та найдивовижніше те, що вона зуміла прищепити любов до творчості Кобзаря своїм дітям і внукам, які народилися в Росії і українцями вже власне не були.

У 1867 році після закінчення пансіону Саар Єфросинію видали заміж за уродженця м. Орла Михайла Михайловича Велигорського (1840-1906). Познайомилися вони в Києві, де Михайло навчався на землемірних класах при 2-й чоловічій гімназії, отримав фах землеміра і таксатора (лісовий технік, оцінювач лісів).

У 1867 році йому був наданий чин колезького регистратора (найнижчий у табелі про ранги), а в 1879-му – губернського секретаря (лише на дві сходинки вище). Того ж року Велигорський вступив на службу в Київську удільну контору, яка відрядила його помічником окружного наглядача в 14-й удільний округ, який був розташований (увага!) в «...Подольській губернії, Балтському уезді, в местечке Голованевске». На той час у подружжя уже було

Варфоломій Шевченко з онукою Олександрю

четверо дітей, та найзнаменитішою, з найтрагічнішою долею, стала остання дитина: дочка Олександра Михайлівна Велигорська з'явилася на світ 4 лютого 1881 року в згаданому містечку Голованівську (нині це селище міського типу Кіровоградської області!). Донедавна, до публікації в 2010 році книги відомого поета і літературознавця Бориса Романова «Вестник, или Жизнь Даниила Андреева: биографическая повесть в двенадцати частях», вважалося, що вона народилася в м. Орел. А знайшов метричне свідоцтво про народження Олександри Велигорської у нашому Голованівську англійський літературознавець Р.Девіс (зберігається воно у Російському архіві м. Лідса).

У 1893 році Михайло Велигорський був переведений на посаду окружного наглядача у м. Трубчевськ Орловської губернії, але сім'ю залишив у Голованівську. Орловські краєзнавці знайшли в архіві клопотання Велигорського такого змісту: «Служивши помощником окружного надзирателя и получая ограниченное содержание, едва хватавшее на пропитание семьи и лечение жены, я не мог сделать никаких сбережений. Не имея положительно никаких средств, я вынужден был оставить свое семейство, состоящее из больной жены и пяти маленьких детей, на произвол судьбы в м. Голованевске, отстоящем от г. Трубчевска в 1168 верстах, на перевозку шести душ через такое пространство нужно более 400 рублей, а жить на два дома не хватит того содержания, какое я получаю. Находясь в таком критическом положении, я прибегаю с всепокорнейшею просьбою (...) исходатайствовать подъемные деньги, необходимые для перевозки моего семейства из м. Голованевска в г. Трубчевск».

Однак отримавши підйомні кошти, родину в Трубчевськ Михайло Михайлович не перевіз. Натомість влітку 1883 року взяв відпустку і вирушив у м. Феодосію Таврійської губернії «...для свидания с семейством, устройства семейных дел и определения детей в учебные заведения».

Чи дійсно Єфросинія Варфоломіївна з дітьми у цей час перебувала в Криму (якщо так, то де взяла кошти на переїзд та лікування?), достеменно невідомо. Та хоч як там було, у вересні 1884 року вона переїхала в Орел. А невдовзі після цього неофіційно розлучилася з чоловіком. Він продовжував жити у Трубчевську, посилаючись на те, що начальство не дає дозволу на переїзд, вона – в Орлі. Таким чином, у нашому Голованівську Єфросинія Варфоломіївна мешкала з 1879 по 1884 рік, тут минули перші три роки життя внучатої племінниці Тараса Шевченка (так дослідники називають Олександру Велигорську).

Олександра
Велигорська і Леонід
Андреев

10 лютого 1902 року вона вийшла заміж, попри те, що мати була не в захваті від цього шлюбу (наречений мав далеко не бездоганну репутацію), за одного із найталановитіших та найсуперечливіших російських письменників-містиків Леоніда Андреева (1871-1919). За життя він був недооцінений сучасниками, а після смерті – заборонений на батьківщині. Лише у новітні часи робляться спроби визначити його справжнє місце в історії російської літератури. Чимало паралелей можна відшукати у долях Андреева й автора «Майстра і Маргарити» Михайла Булгакова. Для цього досить прочитати твори Леоніда Андреева «Жизнь Василия Фивейского» (1903), «Иуда Искариот (1907)» та «Дневник Сатаны» (1919). Хоча вони й створені за біблійними мотивами, але далекі від канонічного тлумачення.

Це був щасливий і водночас трагічний шлюб, який тривав лише чотири роки. Над цією родиною тяжіло чи то прокляття, чи то фатум. Дослідники вважають, що це могло бути спричинено захопленням Леоніда Андреева містицизмом, його зануренням у потойбічність, у безодні надприродного та ірраціонального. Не випадково Андреева називають основоположником експресіонізму в російській літературі, найбільш песимістичним письменником і навіть «апостолом смерті».

У своєму щоденнику 1 серпня 1891 року 20-річний юнак зізнається: «Я хочу показать, что вся жизнь человека с начала до конца есть сплошной бессмысленный самообман, нечто чудовищное, понятие которое, значит убить себя. Я хочу показать, как несчастен человек, как до смешного глупо его устройство, как смешны и жалки его стремления к истине, к идеалу, к счастью. Я хочу показать несостоятельность тех фикций, которыми человечество до сих пор поддерживало себя: Бог, нравственность, загробная жизнь, бессмертие души, общечеловеческое счастье и т.д. Я хочу показать, что одна только смерть дает и счастье, и равенство и свободу, что только в смерти истина и справедливость, что вечно одно только «не быть» и все в мире сводится к одному, и это вечное, неизбежное есть смерть. Я хочу быть апостолом самоуничтожения».

На день народження нареченої, напередодні весілля, Леонід Андреев подарував Олександрі Велигорській першу збірку своїх оповідань з великою присвятою, в якій детально і відверто описав стан своєї душі до зустрічі з нею і своє відродження завдяки їй:

«...Жемчужинка моя. Ты часто видела мои слезы – слезы любви, благодарности и счастья, и что могут прибавить к ним бедные и мертвые слова?

Ты одна из всех людей знаешь мое сердце, ты одна заглянула в глубину его – и когда люди сомневались и сомневался я сам, ты поверила в меня. Чистая помыслами, ясная неиспорченной душой, ты жизнь и веру вдохнула в меня, моя стыдливая, гордая девочка, и нет у меня горя, когда твоя милая рука касается моей глупой головы фантазера.

Жизнь впереди, и жизнь страшная и непонятная вещь. Быть может,

ее неумолимая и грозная сила раздавит нас и наше счастье – но, и умирая, я скажу одно: я видел счастье, я видел человека, я жил!

Сегодня день твоего рождения – и я дарю тебе единственное мое богатство – эту книжку. Прими ее со всем моим страданием и тоскою, что заключены в ней, прими мою душу. Без тебя не было бы лучших в книге рассказов...

Родная моя и единая на всю жизнь! Целую твою ручку с безграничной любовью и уважением, как невесте и сестре, и крепко жму ее, как товарищу и другу.

Твой навсегда Леонид Андреев. 4 февраля 1902 г.»

Згодом незадовго до смерті письменник зробив приписку: «В посмертном издании моих сочинений это должно быть напечатано при первом томе. 28 ноября 1916 г. Леонид Андреев».

Попри все, Олександра Велигорська, яку письменник називав «моя хохлушечка», зуміла стати «лучшей из писательских жен».

Ось деякі свідчення письменників, друзів Леоніда Андреева:

«Она прекрасно поняла необходимость материнского, бережного отношения к Андрееву, сразу и глубоко почувствовала значение его таланта и мучительные колебания его настроений. Она – из тех редких женщин, которые, умея быть страстными любовницами, не теряют способности любить любовью матери, – эта двойная любовь вооружила её тонким чутьём, и она прекрасно разбиралась в подлинных жалобах его души и звонких словах капризного настроения минуты.

«...У нее был тонко развитый слух к музыке слова, к форме речи. Маленькая, гибкая, она была изящна, а иногда как-то по-детски важна, – я прозвал её «Дама Шура»...» (Максим Горький).

«...Впечатление Александра Михайловна произвела на меня очень приятное: небольшая, изящная, темнолицая, благородно сдержанная в обращении, с милой, сердечной улыбкой» (Иван Бунин).

«Лучшей писательской жены и подруги я не встречал. У нее было огромное интуитивное понимание того, что хочет и может дать ее муж-художник... Она стала живым воплощением его художественной совести» (Викентий Вересаев).

У 1903 році у подружжя Андреевих народився син Вадим, а в 1906-му у Берліні – молодший син, якого назвали Даниїлом. Поява на світ молодшого сина спричинила смерть Олександри Михайлівни. Вона померла через два тижні внаслідок післяпологової лихоманки, яка призвела до сепсису. Було їй лише 25 років. Турбуючись про долю Андреева та синів, Олександра Михайлівна домоглася від чоловіка клятви, що він одружиться вдруге.

Вадим Андреев

Смерть дружини стала для Леоніда Андреева потрясінням, від якого він так і не оговтався. На титульній сторінці п'єси «Жизнь человека» він написав: «Светлой памяти моего друга, моей жены, посвящаю эту вещь, последнюю, над которой мы работали вместе».

По-різному склалася доля братів Вадима та Даниїла Андреевих. Старший з 1908 року жив з батьком у Фінляндії, де Андреев побудував розкішну віллу, яку назвав «Аванс». Підлітком Вадим Леонідович брав участь у Білому русі. З 1922 року перебував у еміграції: Берлін, Париж. Був учасником французького руху Опору. З 1949 року працював співробітником відділу ООН у Нью-Йорку. Помер у Женеві, похований на кладовищі Сен-Женевьев де Буа під Парижем.

Вадим Андреев – талановитий поет, прозаїк, мемуарист. Автор книг поезій «Свинцовый час» (1924), «Недуг бытия» (1928), «Второе дыхание» (1950); поеми «Восстание звезд» (1932); автобіографічних повістей «Детство» (1963), «История одного путешествия» (1966), «Возвращение в жизнь» (1969), «Через двадцать лет» (1974); роману «Дике поле» (1965) та ін. Назва останнього твору – оманлива: до нашого краю стосунку він не має (розповідається про дні фашистської окупації Франції). Двічі Вадим Андреев звертався до уряду СРСР к проханням надати йому радянське громадянство, але безуспішно. Щоправда, йому було дозволено відвідувати Радянський Союз. Саме через Вадима Андреева Олександр Солженіцин передав для публікації на Заході мікроплівку з тестом книги «Архипелаг ГУЛАГ».

Завідуючий архівом-бібліотекою Російського Фонду культури Віктор Леонідов відзначає: «...Он был поэтом, поэтом со своим особым, неповторимым голосом. Многие критики русского зарубежья сравнивали его стихи со строфами Бунина и Тютчева... Сейчас все чаще Вадима Андреева называют одним из самых глубоких русских поэтов XX века». Повністю його вірші опубліковані у двотомнику, що побачив світ не на батьківщині, а у м.Берклі (США) в 1995 році. Ось, приміром, вірш Вадима Андреева з промовистою назвою «Пять чувств»:

***Ненасытны глаза - мне, пожалуй, и жизни не хватит
Наглядеться вот так, чтоб вполне, до конца, разглядеть,
Как вдали облака превращаются в птиц на закате,
И как пролитый по небу мёд переплавился в медь.
Никогда не устанет мой слух отзываться на голос
Недоступной, но всё же мне близкой природы, когда
К замерзавшей звезде паутины таинственный волос,
Как струну, запевая, протянет другая звезда.
Никогда, никогда мне не хватит скупого дыханья,
Чтоб до сердца проник аромат зацветающих лип,
И вполне насладились бы пальцы - моё осязанье –
Ощущеньем горячей, шершавой и милой земли.
И когда я приникну к траве и прохладные росы***

**Обожгут мне и небо, и мой пересохший язык, -
Мне покажутся вовсе нелепыми злые вопросы,
утверждения, что чувство шестое я - нет, не проник.
Не проник. Мне довольно того, что дала мне природа,
Чем богато дыхание всех благородных искусств,
Только б мне удалось сохранить полноценной свободу
И высокую мудрость пяти человеческих чувств.**

Натомість шостим почуттям (телепатія, інтуїція, ясновидіння) сповна був наділений його молодший брат Даниїл. Про цю відмінність між братами вдова Даниїла Андреева писала: «Леонід Николаевич, несомненно, обладал способностью слышать иной мир. Двум своим

Даниїл Андреев

сыновьям от первого брака он очень интересно передал свое дарование: Вадиму – большой талант писателя-реалиста, Даниилу – эту способность слышания иного мира. И если сам Леонид Николаевич воспринимал темные силы и занимался медитацией, то Даниил, являясь человеком абсолютно православным, слышал и светлые и темные небесные силы».

Леонід Андреев так і не зміг змиритися з тим, що народження сина Даниїла (хрещеним батьком якого був, до речі, Максим Горький) спричинило смерть коханої дружини. Він спочатку взагалі не хотів бачити «мимовільного вбивцю». Тому немовля забрала Єфросинія Варфоломійвна до своєї старшої дочки Єлизавети в Москву. До шести років Даню виховувала Буся, Бусинька – так хлопчик називав бабусю Фросю. А потім сталася ще одна трагедія. Хлопчик захворів дифтеритом, і Буся, яка його доглядала, заразившись від онука, померла, а Даня одужав. Але як про це повідомити дитині? Придумали таке: мовляв, Бусинька захворіла і перебуває в лікарні, вже одужує, але страшенно сумує і хоче побачитися з дочкою, його мамою. Однак, щоб з нею зустрітися, треба також померти, але бабусю непокоїть, як до цього поставиться Даня. Зрештою, хлопчик після тривалих умовлянь і сліз написав бабусі листа, в якому відпустив її до мами, в рай. Через декілька місяців його спіймали на мосту через річку при спробі втопитися – Даня також вирішив померти, щоб зустрітися в раю з мамою і бабусею. Ця подія назавжди закарбувалася в пам'яті Даниїла Андреева-поета:

**...Да, с детских лет: с младенческого горя
У берегов балтийских бледных вод
Я понял смерть, как дальний зов за море,
Как белый- белый, дальний пароход.
Там, за морями – солнце, херувимы,**

***И я, отчалив, встречу мать в раю,
И бабушку любимую мою,
И Добрую Волшебницу над ними.***

Даниїл Андреев (1906-1959) сповна випив чашу страждань, яка випала на його долю. Сьогодні його називають одним з найоригінальніших філософів, містиком-духовидцем. Найдивовижніше, що свої основні твори – поему «Русские боги», поетичну драму «Железная мистерия» та релігійно-філософський трактат «Роза мира», які вперше були надруковані після смерті Даниїла Андреева (відповідно в 1989, 1990 та 1991 роках) – він написав у ...Владимирській в'язниці.

У 1947 році він був заарештований органами держбезпеки за сфабрикованим звинуваченням в антирадянській агітації, створенні антирадянської групи, яка ставила за мету підготовку замаху на товариша Сталіна. Засуджений до найвищої міри покарання – 25 років тюрмного ув'язнення.

Щоправда, після смерті Сталіна внаслідок перегляду справи термін ув'язнення був скорочений до 10 років. Лише в 1957 році важко хворий Даниїл Андреев був звільнений. На волі він прожив два роки. У передмові до своєї головної праці – філософсько-релігійної доктрини «Роза Мира» Даниїл Леонідович писав: «Я начинал эту книгу в самые глухие годы тирании, довлевшей над двумястами миллионами людей. Я начинал ее в тюрьме, носившей название политического изолятора. Я писал ее тайком. Рукопись я прятал, и добрые силы - люди и не люди - укрывали ее во время обысков. И каждый день я ожидал, что рукопись будет отобрана и уничтожена». Але в цьому випадку справдилося твердження Михайла Булгакова – «рукописи не горять».

Своє головне творіння Д.Андреев характеризував так: «Роза мира – это не есть замкнутая религиозная конфессия, истинная или ложная. Это не есть и международное религиозное общество вроде теософического, антропософского или масонского, составленного, наподобие букета, из отдельных цветов религиозных истин, эклектически сорванных на всевозможных религиозных лугах. Это есть интеррелигия или панрелигия в том смысле, что ее следует понимать как универсальное учение, указующее такой угол зрения на религии, возникшие ранее, при котором все они оказываются отражениями различных пластов духовной реальности, различных рядов иноматериальных фактов, различных сегментов планетарного космоса...Если старые религии – лепестки, то Роза Мира – цветок, с корнем, стеблем, чашей и всем содружеством лепестков».

Згідно з ученням Даниїла Андреева, за духовним удосконаленням людства стежить Синкліт Миру, який утворюють найбільш просвітлені духовні особистості. Серед тих, хто наглядає за духовним відродженням Росії, Олександр Невський, Сергій Радонежський, Андрій Рубльов, Володимир Святий, Серафим Саровський, Павло Флоренський і ...Тарас Шевченко.

ЛЮТИЙ

1 – 95 років від дня народження (с. Ганно-Леонтовичеве

Устинівського району) Бориса Петровича Кирдана (1920-2006), літературознавця, фольклориста. **Батьки – вчителі. У 1940 закінчив СШ №7 у м. Долинській.**

Учасник ВВВ від першого до останнього дня (1941-1945), нагороджений бойовими орденами і медалями. У 1951 з відзнакою закінчив філологічний факультет МДУ ім. М.В.Ломоносова. З 1953 по 1983 працював науковим співробітником сектору фольклору в Інституті світової літератури АН СРСР. Про його шляхетність та порядність ходили легенди. В Інституті жартували: «Кирдан нам Богом дан». Доктор філологічних наук (1967). З 1979 по 2004 – професор кафедри російської літератури Московського державного педагогічного інституту. Його називають всесвітньо відомим дослідником українського епосу, який створив першу фундаментальну історію українських дум. Автор 4-х монографій: «Український народний епос» (1965), «Народні співці-музиканти України» (1980), «Кобзарі» (1980); уклав ґрунтовну антологію «Українські народні думи» (1972) та багатьох інших праць. Написав документально-мемуарну книгу «Нам дороги эти позабыть нельзя».

1 – 85 років від дня народження (м. Новоукраїнка) Віктора Степановича

Андріяша, механізатора. У 1972 закінчив Кіровоградський технікум механізації сільського господарства. Послідовник О. В. Гіталова. У 1956 очолив колектив тракторної бригади Малопомічанської МТС. Багато зробив у справі вдосконалення організації праці механізаторів, підвищення ефективності використання машинно-тракторного парку. Заслужений працівник сільського господарства УРСР (1970). Герой Соціалістичної Праці (1973).

1 – 75 років від дня народження (с. Помічна на Кіровоградщині) Юрія

Миколайовича Кисельова, фізика. У 1962 закінчив фізико-математичний факультет Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова. Кандидат фізико-математичних наук (1968). З 1979 працює в МДУ ім. М.В.Ломоносова, доцент кафедри оптимального управління. Автор понад 100 наукових праць. Теоретичні розробки використані при створенні пакетів прикладних програм («ТАЙМЕР», «ТАХІОН», «АЛЬФА», «СИНТЕЗ»).

8 – 155 років від дня народження (*с. Мотронівка, Мотроно-Андріївка,*

Похитоново, нині у складі с. Новопаєлівка Новоукраїнського району) Івана Павловича Похитонова (1850-1923), живописця, класика українського, російського, французького і бельгійського мистецтва. **Виховувався у пансіоні Гумберта в Єлисаветграді**, навчався у Полтавському кадетському корпусі, Миколаївській гімназії та Петровсько-Розумівській землеробській і лісовій Академії у Москві (з 1868). У 1869 за участь у революційному гурткові С. Нечаєва виключений, перебував під наглядом поліції у Мотронівці. У 1870 вступив на природничий факультет Одеського університету, захоплювався орнітологією. **Обирався гласним Єлисаветградського земства (1874-1877). Зокрема 15.05.1875 Єлисаветградською повітовою земською управою запрошений у комісію для розробки питання про лісові розсадники.** З 1877 – у Парижі. Один з кращих мініатюристів європейського мистецтва. З 1904 – дійсний член Петербурзької Академії мистецтв. Улюблений художник Льва Толстого і його родини. **Крім рідної Мотронівки та її мешканців, малював також село Микільське (маєток своїх приятелів Уриновичів) поблизу с. Піщаний Брід Добровеличківського району. Мав намір заповісти всі свої твори Єлисаветградському міському художньому музею, що почав створюватися у 1913 благодійним Товариством поширення грамотності й ремесел.** На його честь названо одну з вулиць Льежа (передмістя Жюпіле). Нині Бельгійська і Російська АМ складають повний каталог творів І.П.Похитонова.

8 – 90 років від дня народження (*м. Олександрія*) Ліберта Лазаровича

Рувинського (1925-2007), геолога. З 1935 по 1937 родина жила на Уралі. **Після того, як глава сім'ї був репресований, мати з дітьми повернулася в Кіровоград, в якому мешкали до 1941.** Учасник ВВВ, інвалід з 1943. У 1951 закінчив геофізичний факультет Московського геологорозвідувального інституту. Отримав направлення в Сибірський геофізичний трест, відтоді вся трудова діяльність пов'язана з Сибіром. Брав участь у проведенні сейсморозвідувальних досліджень на території Красноярського краю, Новосибірської і Томської областей, Кузбасу і Казахстану. З 1951 до 1963 працював: начальником партії Єнісейської геофізичної експедиції, старшим інженером Абаканської геофізичної контори, головним інженером Сибірської геофізичної експедиції. Значна частина трудового шляху з 1963 по 1991 пов'язана з найбільшим галузевим закладом Сибіру – СНИИГГиМС (Сибирский научно-исследовательский институт геологии, геофизики и

минерального сирья): старший науковий співробітник, завідувач сектору економіки геологорозвідувальних робіт на нафту і газ, провідний науковий співробітник. Кандидат геолого-мінералогічних наук (1969). Автор 29 наукових праць. Розробив та запровадив у практику прогресивні методи пошуку нафти і газу.

9 – 100 років від дня народження (с. *Малинівка Петрівського району*)

Феодосія Андрійовича Щура (1915-1954), військового діяча. *Навчався і працював у колгоспі в рідному селі.* У Червоній Армії – з 1938. На фронтах ВВВ – з 1942. Після війни працював на шахті та на металургійному комбінаті ім. С.М.Кірова у Макіївці Донецької області. Герой Радянського Союзу (1944).

9 – 60 років від дня народження (м. *Гайворон*) **Віктора Івановича**

Поладька, політпрацівника та профспілкового діяча. *Випускник відомої Гайворонської СШ №5 («школи Рєзніка»).* У 1976 з відзнакою закінчив філологічний факультет КДПІ ім. О.С.Пушкіна. *Був секретарем комітету ЛКСМУ інституту, комісаром обласного штабу студзагонів Кіровоградщини.* До 1996 служив політпрацівником у Збройних Силах СРСР. До виведення з Німеччини Групи радянських військ очолював культурний Центр ГРВН у Потсдамі, майор у відставці.

Працював головним спеціалістом Управління по роботі з персоналом та соціальному розвитку «Газпром ПХГ» (подземные хранилища газа). У 2009 обраний головою об'єднаної профспілкової організації ТОВ «Газпром ПХГ» (7 тисяч чоловік). Дочка Поладько (Вальц) Ірина Вікторівна (нар. 10.02.1984) – актриса. Закінчила акторський факультет ВДІК (майстерня В.А.Грамматикова). Актриса «Театра Луны» С.Проханова. Знімається у художніх стрічках та серіалах (у фільмографії – 18 назв).

10 – 155 років від дня народження (м. *Єлисаветград*) **Олексія**

Георгійовича Трамбицького (1860-1922), архітектора. *Син фундатора і будівничого Зимового театру в Єлисаветграді (1867) Г.В.Трамбицького.* У 1877 закінчив Петровський кадетський корпус у Полтаві. У 1881 – Імператорську Академію мистецтв у Санкт-Петербурзі. У 1884 за проект «великокняжого замиського замку» отримав від АМ велику золоту медаль і право на закордонне відрядження за державний кошт. Після

повернення в Росію за виконані роботи у 1887 отримує звання академіка архітектури. З 1890 викладав у Вищому художньому училищі при Академії мистецтв, професор (з 1895). З 1888 служив у Техніко-будівельному комітеті Міністерства внутрішніх справ, був архітектором Головного тюремного управління, а в 1898 його призначили архітектором Дирекції імператорських театрів. Працював однаково успішно в різних стилях. У 1901 за його проектом у Полтаві був споруджений міський театр під назвою «Полтавський просвітницький будинок ім. М.В.Гоголя» (на знімку). Брав участь у відновленні після великої пожежі театру у Нижньому Новгороді та реконструкції Маріїнського театру у столиці Російської імперії У стилі модерн в 1906 в Петербурзі збудував доходний будинок, який належав його дружині Марії Олександрівні Трамбицькій, дочці відомого архітектора Крака. Шедевром архітектури визнано споруджений в неоруському стилі Головний ярмарковий будинок у Нижньому Новгороді Серед закладів пенітенціарного типу, збудованих за проектом Олексія Трамбицького, виділяється будівля в'язниці у Царському Селі (1902).

11 – 215 років від дня народження (м. Орел) **Анни Петрівни Керн** (дівоче

прізвище Полторацька, за першим чоловіком Керн, за другим Маркова-Виноградська) (1800-1879), мемуаристки, музи О.С.Пушкіна. До заміжжя безвиїздно жила у Лубнах на Полтавщині. **У 1817-1819, як дружина генерала Керна, мешкала в Єлисаветграді.** Пушкін присвятив їй: вірші «Я помню чудное мгновенье...» (романс написав М. Глінка), «Я ехал к вам. Живые сны...», шість любовних листів. Авторка «Спогадів про Пушкіна» (1859, 1864, 1870,

1884), які високо цінують за щирість почуттів, за безцінні свідчення про поета. Історія кохання Пушкіна і Керн надихнула поета П. Антокольського на створення «Баллади о чудном мгновении».

11 – 55 років від дня народження (м. Мала Виска) **Ігоря Георгійовича**

Тарасенка (1960-2013), поета. **Закінчив Маловисківську ЗШ №3, навчається в ПТУ в Олександрії.** Працював водієм, електрозварником, займався бізнесом. Друкувався в часописі «Степ», обласних газетах «Молодий коммунар», «Вечірня газета» та ін. У 1993 став переможцем Міжнародного літературного конкурсу «Гранослов», внаслідок чого побачила світ перша й остання поетична збірка «Засвоєння уроку» (1994). Талановитий самобутній поет з трагічною долею.

Експериментував з віршами класичної форми, використовував також верлібри та білі вірші з внутрішніми римами. Член Асоціації українських письменників.

13 – 150 років від дня народження (Таврійська губернія) **Степана**

Леонідовича Ніколаєва (1865-1958, похований на кладовищі Сент-Женевьєв-де-Буа), військового діяча. Навчався у Сімферопольській гімназії. **У 1891 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище.** Під час Першої Світової війни – командир 4-го уланського Харківського полку. У Громадянську війну – командир Кримського кінного полку, бригади 17-ї кавалерійської дивізії; генерал-майор. Навесні 1918 – військовий міністр Кримського крайового уряду. Емігрував спочатку до Греції, де був членом товариства Російських монархістів. Після 1934-го жив у Франції. Член об'єднання Кримського кінного полку. Працював вихователем дитячого притулку в Сен-Жермені (до 1936). З 1948 – активний член «Русской культурной греко-православной ассоциации» при парафії церкви Знамення Божої Матері в Парижі. Голова Комітету з влаштування ювілейних урочистостей з нагоди 300-річчя заснування чотирьох слобідських козачих кавалерійських полків (1951).

13 – 145 років від дня народження **Леопольда Годовського (1870-1938),**

польського піаніста-віртуоза, педагога і композитора. Перший концерт дав у віці 9 років, у 1886 брав уроки у Ф.Ліста. Навчався у Вищій школі музики в Берліні (1884) і у К. Сен-Санса в Парижі. Викладав у Чиказькій і Філадельфійській консерваторіях (1894-1900), керував Школою майстерності в Академії музики у Відні (1909-14). **У 1905 у нього брав уроки єлисаветрадець Генріх Нейгауз.** З 1914 жив у Нью-Йорку. Як піаніст прославився винятковою технічною майстерністю. Відомий як автор

транскрипцій головним чином творів французьких клавесиністів, сюїт І.С.Баха, етюдів Ф. Шопена, вальсів Й. Штрауса та інших. Автор творів для фортепіано. З 1905 гастролював у Росії. **Підтримував дружні стосунки з Г.Нейгаузом, якого називає «честным, гениальным человеком, настоящим, благородным художником». Приятельював з Каролем Шимановським. На запрошення Нейгауза і Шимановського відвідав Єлисаветград у жовтні-листопаді 1913, дав кілька концертів. На його смерть Генріх Нейгауз відгукнувся статтю «Памяти Леопольда Годовского» (журнал «Советская музыка», 1939, № 3).**

15 – 100 років від дня народження (с. **Митрофанівка Новгородківського району**) **Петра Варнавовича Полоза** (1915-1963) (детальніше у нарисі **«Земляки-герої: уславлені й знеславлені»**).

15 – 100 років від дня народження (с. **Новий Стародуб Петрівського району**) **Семена Олексійовича Погорєлова** (1915-1945), військового

47 автомашин, 17 літаків, понад 300 фашистів, ще 200 – узяв у полон. Герой Радянського Союзу (1945).

діяча. **Здобувши освіту в рідному селі, працював у школі.** У Червоній Армії – з 1937. Закінчив Саратовське танкове училище. Гвардії лейтенант. Звільняв Україну, Білорусію, Румунію, Польщу. Взвод під його командуванням особливо відзначився у боях за визволення міста Сохачів. Знищив 2 паровози, 2 гармати,

15 – 55 років від дня народження (м. Новомиргород) Олександра

Юрійовича Жовни, письменника, педагога. У 1982 закінчив Київський педагогічний інститут. **З 1981 працює у Новомиргородському дитячому будинку-інтернаті для дітей з помірною розумовою відсталістю (імбецилів) на посаді вихователя-олігофренопедагога.** Дебютував 1991 новелами «Історія одного похорону», «Вчитель з минулого», «Наталочка» у журналі «Дзвін». Перша книга «Партитура на могильному камені» (новели та повість) вийшла у 1991. За повістю Одеською кіностудією знято художній фільм (1995). Друга книга оповідань та повістей «Вдовушка» (1999) відзначена премією «Благовіст» Національної Спілки письменників України. Психолого-педагогічні спостереження над розумово неповноцінними дітьми лежать в основі сюжетів низки творів: оповідання «Ранковий сон», повість «Експеримент» та ін. За мотивами останнього твору відомий кінорежисер Р. Балаян зняв художній фільм «Ніч світла» (2004). У 2008 дебютував як режисер, екранізувавши власне оповідання „Маленьке життя”. Нині працює директором Новомиргородського краєзнавчого музею. Член Національної спілки письменників України та Національної спілки кінематографістів України. Заслужений діяч мистецтв України (2008).

16 – 35 років від дня народження (м. Кіровоград) Сергія Юрійовича

Назаренка, спортсмена, футболіста, півзахисника. **Вихованець ДЮСШ «Зірка» (Кіровоград)** та Дніпропетровського спортінтернату. З 1997 по 2011 грав за дніпропетровський «Дніпро»: 266 матчів, 54 голи. З 2011 по 2013 виступав за сімферопольську «Таврію»: 71 матч, 16 голів. З 2014 – гравець одеського «Чорноморця». Грав за Національну збірну України (2003-2012). **Провів 56 матчів, забив 12 голів. Учасник чемпіонату світу в Німеччині. Автор переможного голу у ворота збірної Англії у відбірковому матчі до чемпіонату світу 2010.** Кращий футболіст країни (2008). Заслужений майстер спорту України.

17 – 130 років від дня народження (с. Підмогильне *Олександрійського повіту*) **Льва Григоровича Цицерошина** (1870 - після

1917), військового діяча, поліцмейстера. **Закінчив Єлисаветградську військову прогімназію** та Одеське піхотне училище. У 1906 армійського капітана, як одного з кращих офіцерів, переводять на службу в Міністерство внутрішніх справ. У 1907 призначають поліцмейстером міста Ревеля (Таллінна). За зразкове виконання обов'язків (боротьба з терористами та кримінальними злочинцями) отримує чин підполковника (1909), нагороджується орденом Св. Анни 2 ст. (1910). З 1916 – поліцмейстер Нижнього Новгорода. Нижегородський губернатор дає йому таку характеристику: «Подполковника Цицерошина я лично знаю с 1906 года по прежней службе эстляндским вице-губернатором как отличного начальника полиции и человека безупречных нравственных качеств». Попри те, що штат нижегородських поліцейських був для такого великого міста замалим (266 чоловік, 28 околоточних наглядачів, 43 стражники та 173 городових), йому вдалося навести в місті зразковий порядок. Після Лютневої революції 1917 був заарештований. На всі запити слідчої комісії щодо Цицерошина у Ревель надходили відповіді: «честен, неподкупен, компетентен». Після звільнення з-під варти керівництво міліції безуспішно благало Ряду робітничих і селянських депутатів повернути Цицерошина на службу. Подальша доля невідома.

18 – 160 років від дня народження **Сергія Сергійовича Глаголя** (справжнє прізвище **Голоушев**) (1855-1920), мистецтвознавця,

художнього та літературного критика. За фахом – лікар. Автор монографій про художників І. Левітана, М. Нестерова, В. Сурикова та ін. **Приїздив на І Єлисаветградську художню виставку (1913), 18.04. та 19.04. у залі Громадського зібрання прочитає лекції «Шукання краси та правди у російському живописі». Надрукував дві статті про єлисаветградську виставку у місцевій газеті «Голос Юга», давши їй високу оцінку. Відзначив творчість єлисаветградця С.І.Данишевського – «яскравого представника новітніх течій у мистецтві».**

19 – 125 років від дня народження (Тульська губернія) **Василя**

Олександровича Слепцова (1890-після 1960), військового діяча (кавалериста і льотчика). **У 1910 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище**, потім – Військову авіаційну школу. З 1910 по 1914 служив у гусарському Сумському полку. З 1915 – командир зведеного авіаційного загону. З

10.01.1916 – начальник Гренадерського корпусного авіаційного загону.
З 12.11.1916 – завідуючий аеродромом та фотолабораторією 5-го авіаційного парку, помічник командира парку. Нагороджений Георгієвською зброєю (1917) та багатьма орденами. Після 1917 вступив у лави Добровольчої армії. Ротмістр. У 1921-1951 перебував у еміграції в Бельгії, потім переїхав до США.

19 – 70 років від дня народження (м. Кіровоград) Станіслава

Леонідовича Євсєєнка, футболіста і тренера. **Вихованець кіровоградського футболу. Ампула - атакувальний півзахисник. Зріст 182 см, вага 79 кг. Грав за команду «Зірка» у 1962 та 1963: провів 26 матчів, забив 13 голів.** Виступав у вищій лізі радянського футболу за команди «Шахтар» (Донецьк) і «Дніпро» (Дніпропетровськ) (1965-1976), зіграв близько 300 матчів, забив 42 голи. Майстер спорту СРСР (1967). Закінчив Київський інститут фізкультури. У 1979-1980 тренував команду «Нива» (Підгайці). Виступав за збірну ветеранів України. Включений до «Тернопільського енциклопедичного словника» (2004).

20 – 115 років від дня народження (м. Єлисаветград) Ієремії Яковича

Айзенштока (1900-1980), літературознавця. **Син провізора земської аптеки в Єлисаветграді, дійсного члена Єлисаветградської громадської бібліотеки (з 1903).** У 1921 закінчив історико-філологічний факультет та аспірантуру Харківського університету. З 1925 по 1931 – учений секретар Інституту української літератури ім. Т.Г. Шевченка. З 1934 і до кінця життя викладав у ленінградських вузах. Кандидат філологічних наук (1935). Автор праць з історії російської та української літератур, російсько-українських літературних зв'язків, текстології. Дослідник творчості Г.Квітки-Основ'яненка, Є.Гребінки, Т.Шевченка, М.Коцюбинського, І.Франка та ін. За його редакцією 1925 вийшло перше повне, коментоване видання «Щоденника» Т.Шевченка. Наукова й організаційна діяльність Ієремії Айзенштока залишила помітний слід в історії українського академічного літературознавства ХХ століття. З його ім'ям пов'язано переосмислення феномена «котляревщини» в українському письменстві кінця ХVІІІ - першої половини ХІХ століття (Гулак-Артемовський, Квітка) й становлення шевченкознавства як самостійної дисципліни, що увінчалось створенням 1926 року за дієвої участі Айзенштока Інституту літератури ім. Шевченка НАН України. Завдяки Айзенштоку в Україну з Москви та Ленінграда повернули унікальні речі Т.Г.Шевченка: лист поета до Г. Квітки-Основ'яненка, п'ять художніх полотен Кобзаря, автограф поеми «Мар'яна-черниця», 80 малюнків. У 2003 вийшла книга «Ієремія Айзеншток. Автобіографія. Вибрані листи (1910-і-1920-і роки)».

21 – 100 років від дня народження (с. *Куцеволівка Онуфріївського району*) **Тимофія Максимовича Шашла** (1915-1988), педагога, письменника. До війни закінчив педтехнікум та три курси Полтавського педагогічного інституту.

Працював у Києві учителем математики, директором Млинківської школи Онуфріївського району. Учасник ВВВ. Війну закінчив полковником, визволяв Румунію, Угорщину, Чехословаччину, воював з Японією. Згодом очолював Київський обласний відділ народної освіти (1951-1957), був проректором Київського педагогічного інституту. Кандидат історичних наук (1962). Доктор педагогічних наук (1972), професор Київського педагогічного інституту ім. М. Горького. Автор документальних повістей: «Дорожче за життя», «Алмази шліфують», «Батько і син». Герой Радянського Союзу (1941). Цього почесного звання удостоєний одним з перших серед танкістів.

21 – 75 років від дня народження (м. *Долинська*) **Георгія Андрійовича**

Вазина (1940- 2002), диригента. Закінчив Московську консерваторію (1966). У 1966-1972 – диригент військових оркестрів, з 1972 по 1982 – симфонічного оркестру Херсонського музичного училища. Організатор (1976) і художній керівник камерного оркестру «Гілея» Херсонської філармонії. У 1986 за внесок у розвиток національного мистецтва його портрет включено до експозиції Лондонського інтернаціонального музею музики. Народний артист України (1990).

22 – 75 років від дня народження (с. *Таужне Гайворонського району*)

Івана Денисовича Дідюра, скульптора. **Після закінчення Яворівського художнього професійно-технічного училища працював майстром художньої різьби по дереву при Кіровоградській меблевій фабриці, обласному Палаці піонерів, обласній станції юних техніків.** У 1979 закінчив скульптурний факультет Київського художнього інституту, з 1979 по 1981 удосконалював майстерність у творчих майстернях Академії мистецтв у професора В.З.Бородая. Майстер станкової і монументальної пластики; **автор пам'ятника землякам, які не повернулися з війни, в Гайвороні. Основні твори: «Дороги» (1982), «Роздуми» (1983), «Піста» (1984), «Маленький скульптор» (1987), «Українська муза» (1991).** Член Національної Спілки художників України (1985).

23 – 80 років від дня народження (м. Богуслав на Київщині) **Йосипа Григоровича Спектора**, поета, педагога. Під час ВВВ перебував в евакуації в Середній Азії, де й минули шкільні роки. Після війни закінчив

філологічний факультет Саратовського педагогічного інституту. Працював учителем і вихователем у загально-освітніх навчальних закладах Росії (Саратовська область) та України (Черкаська область). **В Олександрії на Кіровоградщині живе з 1983. Викладає історію, філософію та етику в Олександрійському педагогічному училищі, нагороджений медаллю А.С.Макаренка.** Пише російською і українською мовами.

Вірші публікувались у популярних московських часописах: «Знамя», «Юность», «Литературная газета», «Литературная Россия» та ін. Член Спілки російських письменників, лауреат літературних премій імені Володимира Соколова та Абрама Кацнельсона. Підготував і видав збірки поезій: «Во мне отозвалось» (2000), «Приемли этот мир» (2005), «Єдина рима» (2008), «Избранное» і «Семейный альбом». **Разом з дружиною Фаїною Наумівною (у шлюбі вони майже 50 років) створив в Олександрії поетичний салон.** Представлений в унікальній антології російської поезії «Провинциальная Россия» (укладач І.Шклярєвський, 2001) віршем «Возвращение» (1957).

23 – 50 років від дня народження (*м. Новоукраїнка*) **Романа Андрійовича Майданика**, правознавця. У 1989 закінчив юридичний факультет Київського університету. З 1998 – доцент кафедри цивільного права юридичного факультету Київського Національного університету ім. Тараса Шевченка. Доктор юридичних наук (2003), професор. Автор монографій: «Траст: власність і управління капіталами» (1996), «Проблеми довірчих відносин в цивільному праві» (2002); підручника «Цивільне право України» (2002, 2003, 2004). Член Академії європейських юристів приватного права. Член Науково-консультативної ради при Верховному Суді України.

24 – 75 років від дня народження (м. Кам'янка Черкаської області)

Анатолія Миколайовича Туренка, ученого-автомобіліста. **В 1959 з відзнакою закінчив Кіровоградський технікум механізації та електрифікації сільського господарства**, в 1967 – Харківський автомобільно-дорожній інститут (ХАДІ, нині – Харківський національний автомобільно-дорожній університет). Доктор технічних наук (1998), професор. З 1969 працює в ХАДІ. З 1992 – ректор Харківського національного автомобільно-дорожного університету. Автор понад 270 наукових праць, монографій, підручників, навчальних посібників. Керівник наукової школи «Динаміка гальмування і гальмівні системи автомобілів». Почесний професор Сіанського автомобільно-

дорожного інституту (1993, Китай). Почесний професор Московського автомобільно-дорожного інституту (1995). Академік Нью-Йоркської академії (1996). Лауреат Державної премії України (1998). Заслужений діяч науки і техніки України (1999). Лауреат міжнародної премії «Золотий Меркурій» (Англія, 2003). Почесний громадянин м. Харкова (2012).

25 – 75 років від дня народження (м. Бобринець) Валерія Петровича

Корнійця, педагога, поета і перекладача. **Закінчив філологічний факультет (російське відділення) Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С.Пушкіна. Працював учителем, завучем та директором у школах м. Кіровограда.** З 1983 по 1987 перебував у відрядженні в Демократичній Республіці Афганістан, працював радником Головного управління шкіл-інтернатів при Раді Міністрів ДРА, створював школи-інтернати для дітей-сиріт. Вірші «для себе та друзів»

писав з юності, а першу збірку «Судьбы веретено» (2010) наважився надрукувати лише до свого 70-річчя. Її висока оцінка знавцями поетичного слова надихнула на публікацію ще кількох книг – «Струны души» (2011), «Над кручею» (2012), «Перезвоны» (2012), «Вкус полыни» (2013). До 200-річчя від дня народження Т.Г.Шевченка вийшла книга «Перо поета», яка містить переклади на російську поезій Кобзаря та творів відомих українських поетів, йому присвячених. Вслід за цим побачили світ переклади В.Симоненка «Оборвавшийся взлет», збірка української поезії «Я не зраджу...» та книга «Шаг за горизонт». Член «Конгресу літераторів України».

26 – 130 років від дня народження (м. Єлисаветград) Євгенії Іванівни Зільберберг (1885-1942), революційна діячка (есерка). **Сестра знаменитого терориста Льва Зільберберга, уродженця Єлисаветграда.** Була членом Бойової групи есерів Бориса Савінкова у 1909-1911 (возила динаміт з Фінляндії в Петербург). Стала його дружиною. Після розлучення вийшла заміж за колишнього кавалерійського офіцера, князя Георгія Ширинського-Шихматова (1890-1942). Жила у Парижі. Приятелювала з Мариною Цветаєвою, Вірою Буніною та іншими видатними жінками російської еміграції. Відзначалася надзвичайною вродою. В одному з листів М.Цветаєвої до В.Буніної 1933 року про уродженку Єлисаветграда сказанотак: **«Рядом с Вами шла, можно сказать, шествовала – тоже, тогда, красавица, нынешняя Княгиня Ширинская, а тогда даже еще не Савинкова, у которой до сих пор глаза совершенно невероятной красоты. Мы с ней, часто видимся... Она мне говорила о своих угрызениях совести, что до сих пор не ответила на Ваше чудное письмо, а я утешала, что Вы сами подолгу не отвечаете, и по той же причине – исчерпывающего ответа».**

27 – 105 років від дня народження *(м. Олександрія)* **Наума**

Самойловича Грановського (1910-1984), фотографа. З 1926 по 1984 – фотокореспондент Фотохроніки ТАРС. З 1941 по 1945 – військовий фотокореспондент газети Московського фронту протиповітряної оборони «Тревога». Фотографії того часу зберігаються у Центральному Музеї Збройних Сил. Його вважають найвидатнішим фотолітописцем Москви, яку він знімав майже 60 років поспіль. У 1984 побачив світ унікальний фотоальбом Грановського «Москва, год за годом». Фотознімки Грановського цінуються за те, що вони не є технічною репродукцією міської архітектури, а відображають стиль часу через людей і деталі міського побуту. Учасник багатьох виставок. У 2010 Фотогалерея імені Братів Люмьер представила виставочний проект, підготовлений до 100-річчя Грановського. Заслужений працівник культури РРФСР (1975).

28 – 150 років від дня народження *(м. Єлисаветград)* **Гілея**

Золотарьова (1865-1921 у Нью-Йорку), публіциста, прозаїка, драматурга. *Батько – кравець за фахом – був одним з перших членів Духовно-біблійного братства, організованого Я.Гордіним в Єлисаветграді. Навчався у Єлисаветградському земському реальному училищі. У 1882 разом з батьками після першого єврейського погрому в Єлисаветграді (1881) виїхав до США*, де батько мав намір заснувати єврейську комуністичну колонію. Там юнак захопився анархізмом, жив у Нью-Йорку, працював кравцем, вивчав медицину. У 1891 отримав диплом лікаря. З 1888 виступав у пресі зі статтями літературно-мистецької тематики, а також з питань анархізму і соціалізму. Перший збірник оповідань «У потоці життя» вийшов у Нью-Йорку в 1908. У 1917 була поставлена п'єса «За її дітей». Автор п'єс: «Визволення», «Буря душі», в яких змальовувався революційний рух в Америці. Дуже часто міняв свої політичні погляди: анархізм – соціалізм – націоналізм. У 1924 у Нью-Йорку вийшли його вибрані твори у 3-х томах.

28 – 65 років від дня народження *(с. Петрострів*

Новомиргородського району) **Валентини Іванівни Ковпан**, спортсменки (стрільба з лука). Виступала за львівську команду товариства «Буревісник». Чемпіонка світу 1973 і 1975 у командних змаганнях. Чемпіонка Європи (1978) в особистих і командних змаганнях. Срібний призер першості світу 1973 і 1975 в особистих змаганнях. Заслужений майстер спорту СРСР. За фахом – лікар-стоматолог. Зникла безвісти у 2006.

УРОДЖЕНЕЦЬ НОВОМИРГОРОДА ПОЛИТ ДЕМІНСЬКИЙ: ДВОБІЙ З «ЧОРНОЮ СМЕРТЮ»

Научный подвиг И.А.Деминского и идея его жизни – спасение человечества от чумы – отразились в романе-притче Альбера Камю «Чума».

И.И.Елкин

Все, что человек способен выиграть в игре с чумой и с жизнью, – это знание и память.

А. Камю

Іполит Демінський

Готуючи до друку черговий випуск «Історичного календаря Кіровоградщини. Люди. Події. Факти», натрапив на біографічну довідку земляка, про якого раніше навіть не чув. Це тим більш дивно, що в історії світової медицини він посідає одне з найпочесніших місць. Маю на увазі лікаря Іполита Олександровича Демінського (1864-1912).

Втім, скільки ще імен, відомих усьому світу, але невідомих на батьківщині, належить нам відкрити завдяки Інтернету, невичерпному джерелу інформації. Звісно, я включив Іполита Демінського до свого календаря, маючи намір пізніше більш поглиблено зайнятися його життєписом. Зібраний матеріал мене вразив настільки, що я наважуюсь розповісти про неймовірну долю уродженця нашого краю.

Про його жертвний подвиг можна дізнатися з брошури І.І.Йолкіна «И.А.Деминский» (1974), він згадується в романі Юрія Германа «Дело, которому ты служишь», у монографії академіка Ігоря Домарадського «Чума» (1998), у книгах Гліба Голубева «Житие Даниила Заболотного» (серія ЖЗЛ) (1962), Германа Моторіна «Озеро «Собачья голова» (1995) та багатьох інших наукових та літературних джерелах, на превеликий жаль, винятково російських.

Геніальний письменник і лікар за фахом Антон Чехов вважав: «Профессия врача – подвиг. Она требует самоотверженности, чистоты

духа и чистоты помыслов. Не каждый способен на это». Цей вислів ідеально накладається на життєпис Іполита Демінського.

Отже, народився він, як уже сказано, у Новомиргороді. Батько Олександр Якович Демінський, за деякими даними, навчався в Златопільському повітовому дворянському училищі, предтечі знаменитої Златопільської чоловічої гімназії. Достеменно відомо, що згодом він закінчив Санкт-Петербурзьку Медико-хірургічну академію. У довіднику «Адрес-календарь Херсонской губернии на 1866 год» Олександр Якович Демінський значиться як ветеринарний лікар управління Херсонського поселення Одеського військового округу в цивільному чині колезького асесора. Цей чин у Російській імперії з 1717 по 1917 рік відповідав 8 класу (всього їх було 14) в Табелі про ранги, прирівнювався до чину майора, давав право на потомственне дворянство і титул «Ваше высоблагородие».

Згодом родина переїхала до Астрахані. У 16 років юнак залишився сиротою. У 1889 році Іполит Демінський закінчив медичний факультет Казанського університету, де навчався на казенний кошт. За те, що під час навчання отримував невелику стипендію, змушений був 8 років відпрацювати в Астраханській губернії там, де вважало за потрібне начальство. Тривалий час (16 років) Іполит Олександрович працював головним лікарем на соляних родовищах озера Баскунчак, де йому вдалося відкрити лікарню на 50 ліжок, аптеку, інфекційне відділення та лабораторію і навіть... метеостанцію.

Про цей період його діяльності письменник Гліб Голубєв пише: «...Эта глухая уездная жизнь, погубившая так много молодых талантов, о чем с такой горечью говорит доктор Астров у Чехова, не засосала его, не сломила. Он не спился и не стал равнодушным циником. Деминский в каждой убогой степной дыре, куда его забрасывала прихоть равнодушного начальства, не только образцово налаживал медицинскую помощь, но и ухитрялся заниматься научной работой. Его интересовали и геология, и ботаника, увлекала смелая идея облесения сыпучих Рынских песков. И это не были просто увлечения дилетанта, любителя. За работы по изучению почвы, климата, подземных вод и растительности астраханских степей Академия наук в 1898 году приняла Деминского в число корреспондентов своей Главной физической обсерватории».

У ті роки, в Баскунчакській глухомані, Демінський написав 15 наукових праць: «О чуме в Астраханской губернии за 10 лет», «О показаниях к лечению в Тинаках», «О паратифе», «О холере», «Закрепление сыпучих песков» та ін. Лісівники вважають Іполита Олександровича піонером лісорозведення в астраханській напівпустелі. В одній із статей, присвячених цій темі, стверджується навіть таке: «Многие зарубежные ученые до сих пор придерживаются мнения, что лесные насаждения в степи возможны лишь там, где годовое количество осадков не менее 400 мм. Это утверждение на практике опровергли наши отечественные

умельцы лесного дела, и среди них врач по профессии и лесовод по призванию Ипполит Александрович Деминский».

У 1906 році Демінський виступив фундатором товариства санітарних лікарів Астраханської губернії, колеги обрали його спочатку першим секретарем, а потім і головою об'єднання. За його ініціативою в 1907 році був заснований друкований орган товариства – журнал «Известия общества санитарных врачей», високу оцінку якому дав Ілля Мечников.

Проте головною справою свого життя Демінський вважав пошук шляхів врятування людства від епідемій чуми.

Жодна з епідемічних хвороб не справила на людство такого моторошного враження, так міцно не закарбувалася в його пам'яті, так потужно не відобразилася в літературі та мистецтві, як чума. Вона – головний персонаж десятків творів світової літератури: «Щоденник чумного року» Данієля Дефо, «Маска Червоної смерті» та «Король Чума» Едгара По, «Бенкет під час чуми» Олександра Пушкіна, «Червона чума» Джека Лондона, «Чума» Альбера Камю, «Чумні історії» Енн Бенсон та багатьох інших.

Згадаймо також знаменитий «Декамерон» Бокаччо, який відбувся... «завдяки чумі»: за сюжетом 10 молодих флорентійців (7 жінок, 3 чоловіки) залишають охоплене чумою місто, оселяються на замиській віллі й протягом 10 днів розповідають цікаві та повчальні історії (всього їх 100), які широко відтворюють розмаїте повсякденне життя.

Назва популярної п'єси російського драматурга Григорія Горіна «Чума обом родинам вашим», написаної в 1994 році, запозичена автором з трагедії Шекспіра «Ромео і Джульєтта».

Принагідно зазначимо, що й назва українських купців «чумак» походить від слова «чума». Не можна не згадати у цьому контексті й віршовану притчу Тараса Шевченка «Чума», яку він написав у 1848 році, перебуваючи як художник у складі Аральської описової експедиції:

**Чума з лопатою ходила,
Та гробовища рила, рила,
Та трупом, трупом начиняла
І со святими не співала,
Чи городом, чи то селом
Мете собі, як помелом...**

До речі, чумі людство завдячує винайденням одного з перших бар'єрів на її шляху – карантину. Це слово походить від італійського «quaranta» – сорок. Перший карантин з'явився в 1343 році у Венеції, де для приїжджих були споруджені спеціальні будинки, в яких вони

Картина А.Бйюкпіна
«Чума»

утримувалися 40 днів у суворій ізоляції. Так само морському транспорту, що прибував із небезпечних місць, наказувалося стояти на рейді 40 діб.

Така «популярність» чуми цілком зрозуміла, якщо навести деякі страшітливі цифри. У середині VI століття від пандемії чуми померло майже 100 мільйонів людей (!), у XIV столітті її жертвами стали 40 мільйонів.

Та й наш Єлисаветград «чорна смерть» відвідувала у 1770, 1783, 1784 та 1813 роках. Зокрема, з листопада 1770 по 26 січня 1772 року у фортеці Св. Єлисавети та її форштадті померло 1319 чоловік. Кількість жертв першої епідемії вражаюча, оскільки, приміром, у 1795 році населення Єлисаветграда складало... 4170 осіб.

За сучасною термінологією чуму можна назвати надпотужною зброєю масового знищення людей. Лише на початку XX століття лікарями була розгадана її таємниця, знайдені засоби боротьби з «чорною смертю». Наш земляк Іполит Демінський став одним із рятувальників людства від чуми!

З 1899 по 1912 рік він брав активну участь у ліквідації шести спалахів чуми, холери й тифу. За цю діяльність був нагороджений срібною медаллю Св. Анни та орденом Св. Анни 3 ст. У 1908 році Демінський призначається заступником директора Астраханської бактеріологічної лабораторії.

У 1910 році на Першому з'їзді лікарів-епідеміологів Південно-Східної Росії Іполит Олександрович виклав систему противочумних заходів, серед яких провідне місце займали дослідження степових гризунів: виділив культуру чумного мікроба від верблюда і ховраха.

Ціною власного життя, заразившись від ховраха, Демінський першим у світі довів ідентичність чуми у тварин і людей, тим самим відкривши таємницю страшною хвороби. До нього вважалося, що чума передається через речі та майно хворих. В останні дні життя Іполит Олександрович вів детальний щоденник спостережень за перебігом смертельної хвороби, ставши своєрідним «піддослідним кроликом» для самого себе.

Перед смертю Іполит Олександрович продиктував колезі телеграму такого змісту: «Я заразился от сусликов легочной чумой. Приезжайте. Возьмите добытые культуры. Записи все в порядке, остальное все расскажет лаборатория. Труп мой вскройте как случай экспериментального заражения человека от сусликов. Прощайте. Деминский».

Йому було лише 48 років. Незадовго до смерті в 1912 році зроблений єдиний фотознімок Демінського, що дійшов до наших днів. Московський журнал «Искры» 21 жовтня 1912 рік в інформації про цю трагічну подію, що вразила громадськість, підкреслив: «Жизнь Деминского и Красильниковой не была застрахована. Семья первого и родители второй остались без всяких средств к существованию».

Іполит Олександрович був похований зі своєю самовідданою помічницею сестрою милосердя Оленою Красильниковою (померла через 5 днів після нього) на кладовищі в слободі Рахинка. Їхня смерть

на багато років визначила шлях боротьби з епідеміями чуми серед людей: знищення гризунів – переносників цієї страшної хвороби.

У травні 1956 року у зв'язку з будівництвом Волзької ГЕС прах Демінського і Красильникової перепоховали в Астрахані, на території протичумної станції. На могилі встановлено мармуровий пам'ятник з написом: «Доктор Ипполит Деминский и медичка Елена Красильникова. 1912 г.». Поруч на окремій дошці відтворений текст передсмертної телеграми Іполита Олександровича. Через рік, у серпні 1957 року, за рішенням Астраханського міськвиконкому, вулиця Гегеля отримала ім'я Демінського.

Меморіальна дошка з текстом передсмертної телеграми

...Є у поета Миколи Заболоцького вірш «Смерть лікаря», останні рядки якого напрочуд точно асоціюються з жертвним подвигом Іполита Демінського:

**Человеческой силе
не положен предел:
Он, и стоя в могиле,
сделал то, что хотел.**

P.S. Прикметно, що, крім Іполита Демінського, славне містечко Новомиргород подарувало світові ще одного визначного лікаря-епідеміолога. Це – Іван Степанович Дудченко (Ковбасенко) (1857-1917).

Іван Дудченко
(Ковбасенко)

На відміну від зовсім забутого Іполита Демінського, у рідному місті його ім'я увічнено у назвах вулиці та провулку. Тож детально зупинятися на життєписі Дудченка (Ковбасенка) потреби немає. Лише нагадаємо, що Іван Степанович навчався у Златопільському дворянському училищі, у 1885 році закінчив медичний факультет Київського університету. Як і земляк Демінський, прославився на ниві боротьби з чумою. В 1912 році Дудченко став першим завідувачем Читинської протичумної лабораторії в Забайкальській області. Історики медицини відзначають, що він описав ряд спалахів чуми, піддавши їх епідеміологічному аналізу, а також вивчив морфологію і властивості збудника хвороби. Наукові праці Івана Степановича отримали міжнародне визнання і лягли в основу сучасних уявлень про природу осередків інфекції чуми на Далекому Сході та в Монголії. Іван Дудченко був убитий бандитами у власній лабораторії 5 червня 1917 року.

БЕРЕЗЕНЬ

1 – 130 років від дня народження (*м. Долинська на*

Єлисаветградщині) **Ольгерда Іполита Бочковського** (1885-1939 у Празі), соціолога, націолога, політолога і публіциста. **Закінчив Єлисаветградське земське реальне училище (1903)**. Навчався у Лісовому інституті у Петербурзі (1905) і філософському факультеті Карлового університету у Празі (1909). З 1918 працював у складі дипломатичної місії УНР у Чехословаччині, у 1922-1923 – її відповідальний секретар. З 1922 до 1936 викладав соціологію в Українській господарській академії у Подєбрадах (Чехословаччина), у 1936-1939 – в Українському техніко-господарському інституті у Празі. Автор праць: «Націологія і націографія» (1917), «Боротьба народів за національне визволення» (1932) та ін. У 1933 очолював «Голодовий комітет», написав «Одвертого листа» до президента французького сенату Е. Ерію, котрий заперечував факт голоду в Україні.

1 – 110 років від дня народження (*м. Єлисаветград*) **Миколи**

Дмитровича Станіславського (1905-1970), режисера. **Син єлисаветградського священика і педагога Д. В. Станіславського. Був членом літературно-мистецького гуртка Єлисаветградської учнівської молоді, який виник у 20-ті роки ХХ ст. (М. Хороманський, Арс. Тарковський, Д. і О. Федоровські, Т. Нікітіна, Ю. Нікітін, Т. Дроботковська, І. Бошняк). Одружився з Тетяною Нікітіною, донькою нотаріуса, першого голови єлисаветградської «Просвіти» Василя Нікітіна.** Чудовий читець-декламатор, здобув театральну освіту. Працював у 40-і роки головним режисером Марійського державного драматичного театру в Йошкар-Олі, у Житомирському українському музично-драматичному театрі. **У 1949-1950 – режисер Кіровоградського українського музично-драматичного театру ім. М. Л. Кропивницького.** Впродовж року здійснив постановку спектаклів за п'єсами «Московський характер» А. Сафронова, «За другим фронтом» В. Собка, «Живий труп» Л. Толстого, «Особняк у провулку» братів Тур.

1 – 95 років від дня народження (*м. Олександрія*) **Антоніни Тимофіївни Криуленко** (1920-2013), педагога, краєзнавця, літератора. З 1939 навчалася на філологічному факультеті Дніпропетровського університету.

Учасниця ВВВ, санінструктор. **З 1944 вчителює у школах Олександрійського району. З 1949 – в Олександрійській СШ №1. У 1983 заснувала музей історії села Недогарки Олександрійського району (понад 1000 експонатів). У 1986 у школі с. Войнівки Олександрійського району створила музей історії військових частин, що звільняли Олександрійщину. У 1996 відкрила музей «Олександрія – місто гірників» у школі №27 про історію 27 підприємств вугільної промисловості. Всього створила 18 музеїв у школах міста й району. Підготувала і видала книгу спогадів «Сторінки життя вчителя». Автор книг (проза, поезія, мемуари): «Ескизи природи», «Подкова на щаст'є», «Река судьбы», «Еще не вечер», «Пам'ять», «Світла юність моя» та ін. **Лауреат обласної педагогічної премії ім. В.О.Сухомлинського. Почесний громадянин м. Олександрії.****

3 – 120 років від дня народження (Катеринославська губернія) Льва

Павлович Сукачова (1895-1975), військового діяча. У 1915 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище. Штабс-ротмістр 5-го уланського Литовського полку, начальник команди 1-го авіаційного загону. У Добровольчій армії з січня 1918. Учасник 1-го Кубанського («Льодового») походу, **до евакуації з Криму служив у Олександрійському гусарському полку.** В еміграції – в Югославії. У 1924 – учасник Албанського походу, був на службі в албанського короля Ахмета бек Зогу. Перебував у полку королівської гвардії і мав чин майора. Після вступу в Албанію італійських військ у 1939 був вивезений до Риму, мав зустріч з Б. Муссоліні, який запропонував йому сформувати з албанців полк для охорони короля Віктора-Еммануїла III. З 1939 по 1949 – в італійській армії, бригадний генерал (1947). З 1949 жив у США. Автор спогадів «В Албаниї» (1964). На знімку: могила Сукачова в м. Монтерей, Каліфорнія.

3 – 115 років від дня народження (м. Єлисаветград) Костянтина

Івановича Татомира (1900-1979), ученого в галузі гірничої справи. Випусник Єлисаветградського земського реального училища (1917). Закінчив Дніпропетровській гірничий інститут (1927). У 1925-1945 працював у Дніпропетровському філіалі інституту «Шахтобуд», у 1938-1963 – завідуючим відділом, старшим науковим співробітником, заступником директора Інституту гірничої справи АН УРСР. Одночасно у 1929-1941 та 1945-1950 викладав у Дніпропетровському гірничому інституті. У 1963-1965 – завідуючий

відділом Донецького науково-дослідного вугільного інституту, з 1965 працював в Інституті економіки промисловості АН УРСР. Провів експертизу багатьох проектів будівництва та реконструкції шахт Донбасу. Член-кореспондент АН УРСР (з 1939).

3 – 85 років від дня народження (с. Родниківка Олександрівського

району) Дмитра Миколайовича Ключенка, історика, письменника. Закінчив Одеський університет (1960), Вищу партійну школу при ЦК КПУ (1965). **Учителював у Родниківці; був на комсомольській та партійній роботі у Єлизаветградівці, Олександрівці та Кіровограді. Працював проректором КДПІ ім. О.С.Пушкіна**; викладачем Черкаського й Одеського інститутів удосконалення вчителів. Автор художніх та історико-публіцистичних книг: «Гартовані партією»

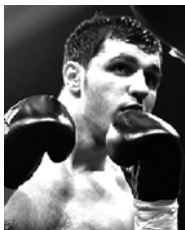
(1973), «Хлопці з нашого села» (1979), «В боях за визволення України» (1984), «Лісовичка» (1985), «Передчуття грози» (1992), «Слава солдатська» (1994), «Повісті» (1998), «Невигадані історії», «Нариси з історії України» (у співавторстві з Л. Фурсенком, 1998), «Повінь» (2002) та ін. Кандидат історичних наук, член Національної спілки письменників України.

4 – 145 років від дня народження (м. Єлизаветград) Миколи

Сергійовича Саннікова (1870-1942), військового інженера. **Освіту здобув у Єлизаветградській гімназії**. У 1889 закінчив Миколаївське інженерне училище, потім – Миколаївську інженерну академію. Завідувач інженерної частини на Квантунському півострові (з 9.09.1898), капітан (1900). Учасник походу в Китай (1900-1901). Репетитор Миколаївської інженерної академії (з 1901). Учасник російсько-японської війни (1904-1905). Батальйонний командир Миколаївського інженерного училища. Начальник адміністративного відділення Головного військово-технічного управління (1916-1917). Генерал-майор (1916). Учасник Білого руху на півдні Росії. Генерал-лейтенант. Евакуйований у 1920 з Феодосії. Перебував у еміграції в Югославії. Нагороджений орденом Св. Георгія 4-го ст. (1900) та багатьма іншими. На знімку: могила Саннікова на російському цвинтарі у м. Герцог Нови в Чорногорії.

4 – 30 років від дня народження (м. Кіровоград) Олександра Френкеля, професійного боксера. **Боксом почав займатися з 7 років у Кіровограді**. З 1987 живе у Німеччині. Виступає у першій важкій вазі (понад 91 кг). Вважається одним з найобдарованіших німецьких боксерів

українського походження. В любительському боксі провів 60 боїв, з яких 55 виграв. На професійному ринзі виступає під егідою німецької промоутерської компанії «Sauerland Event». Провів 22 поєдинки і всі виграв, з них – 17 нокаутом. Чемпіон світу серед юніорів за версією IBF (2008). Виконав одну з ролей у фільмі про легендарного німецького боксера Макса Шмелінга.

5 – 95 років від дня народження (с. *Новомиколаївка Новгородківського району*) **Володимира Ілліча Кравченка** (1920-2011), військового діяча, педагога. *Після закінчення школи у Кіровограді* навчався у Новобузькій педагогічній школі, вчителював до війни. 12.07.1941 добровольцем пішов на фронт. Закінчив Бакинське зенітно-артилерійське та Пушкінське танкове військові училища.

Відзначився під час Вісло-Одерської операції: 17.01.1945 його взвод знищив аеродромну команду, склади з боєприпасами та військовим майном і протягом доби утримував підступи до аеродрому. Після війни закінчив Військову Академію ім. М.В.Фрунзе, служив у Збройних Силах СРСР до 1970, полковник. Нагороджений 4 орденами Леніна, орденом Червоного Прапора, орденом Червоної Зірки та ін. Герой Радянського Союзу (1945).

7 – 100 років від дня народження (м. *Єлисаветград*) **Макса Леонідовича Райхмана** (1915-2009), інженера-електротехніка. У 1941 закінчив Московський енергетичний інститут. З 1946 по 1950 працював науковим співробітником Інституту атомної енергії (Москва). У 1950-1962 – головним прибористом Уральського електротехнічного комбінату (м. Новоуральськ Свердловської області). З 1962 по 1993 – начальник відділу Всесоюзного НДІ приладобудування (Москва). Кандидат технічних наук (1964). Керував розробкою, введенням і експлуатацією приладів технологічного контролю та аварійного захисту першого в країні дифузійного заводу. Має 5 авторських свідоцтв на винаходи, понад 50 наукових праць. Лауреат Державної премії СРСР (1951), лауреат Ленінської премії (1961).

8 – 90 років від дня народження (м. *Зінов'євськ*) **Василя Максимовича Галушкіна** (1925-1979), військового діяча, розвідника. *Навчається у Знам'янському ПТУ №1. Працював помічником майстра на заводі «Червона Зірка».* Брав участь у Сталінградській битві та на Курській

дузі, визволяв Україну, Білорусію, Болгарію, Румунію, Чехословаччину. Служив у фронтовій розвідці, за роки війни захопив у полон 17 «язиків». Закінчив війну у Берліні. **З 1946 жив і працював у Кіровограді, був першим директором готелю «Київ». Його ім'ям названо вулицю у Кіровограді.** Герой Радянського Союзу (1943).

9 – 110 років від дня народження (с. Новий Стародуб Петрівського

району) Івана Теодосовича Шевченка (1905-1993), лікаря. В 1930 закінчив Харківський медичний інститут. У 1945-1971 – директор Київського науково-дослідного рентгенорадіологічного та онкологічного інституту. У 1971-1976 – завідуючий кафедрою Київського інституту удосконалення лікарів. Доктор медичних наук (1950), професор (1951). Похований на Байковому кладовищі. Меморіальна дошка з барельєфним портретом встановлена на фасаді одного з корпусів Національного інституту раку в 1996. Заслужений діяч науки і техніки УРСР (1963).

10 – 85 років від дня народження (м. Зінов'євськ) Марка Семеновича

Орданського (1930-1997), правознавця. У 1951 закінчив Казанський юридичний інститут. З 1965 по 1997 працював на юридичному факультеті Башкирського державного університету. У 1987-1997 – завідувач кафедри цивільного права і процесу. Автор понад 80 наукових праць, серед яких дві монографії, п'ять навчальних посібників. Фахівець з проблем цивільного та міжнародного транспортного права. Доктор юридичних наук (1985), професор, академік Академії соціальних наук РФ. Заслужений юрист Республіки Башкортостан.

12 – 90 років від дня народження (с. Коколове Добровеличківського

району) Марії Іванівні Свірської (1925-2013), співачки(артистки оперети). Закінчила Чернівецьке музичне училище. Артистичну кар'єру розпочала у Вінницькому музично-драматичному театрі. Впродовж 35 років – провідна солістка Харківського театру музичної комедії, блискуче вела ролі у спектаклях класичного і сучасного репертуару. Написала книгу спогадів «Моя життя – оперетта». Заслужена артистка України.

14 – 70 років від дня народження Всеволода Івановича Ткаченка, перекладача, поета, літературознавця. Дитячі та юнацькі роки минули у селі Свірневому та Голованівську. Закінчив перекладацьке відділення факультету іноземних мов Київського державного університету імені Тараса Шевченка. 11 років перебував на дипломатичній роботі:

перший секретар посольства України у державах Бенілюкс (Бельгія, Нідерланди, Люксембург). Автор книг перекладів поетів Франції, Канади, країн Африки. Його називають амбасадором франкомовних літератур і культур в Україні. Упорядкував антологію «Поезія Африки» (1983), яка стала «унікальним явищем з погляду мистецтва перекладу». Здійснив переклад всіх поезій А.Рембо у книзі «П'яний корабель. Поезії А. Рембо» (1995). Лауреат українсько-французької літературної премії ім. М.К.Зерова (1993). Майстерно переклав баладу Гюго «Мазепа» (2003). Підготував до видання антологію «Тисячоліття французької любовної лірики». Голова об'єднання перекладачів Національної спілки письменників України. **Регіональний координатор літературно-мистецького та громадсько-політичного часопису «Ятрань» (з 2002 видається у смт Голованівську).**

14 – 50 років від дня народження (м. Одеса) Ігоря Євгеновича Гоцула,

спортивного діяча. **Дитинство і юність минули в Кіровограді. В 1982 закінчив середню школу № 6. Займався легкою атлетикою в заслуженого тренера України Володимира Іванця.** Навчався на архітектурному факультеті Київського інженерно-будівельного інституту. У 2005 закінчив Харківську державну академію фізичної культури. Став офіційним суддею Європейської легкоатлетичної асоціації. **Був головою обласної федерації, віце-президентом Федерації легкої атлетики, генеральним секретарем Федерації легкої атлетики України (ФЛАКО) (2003-2008). У 2001 став на чолі руху з відновлення в Кіровоградській області фізкультурно-спортивної організації «Спартак». У грудні на обласній установчій конференції був обраний головою обласної організації.** У 2012 обраний президентом (ФЛАКО). Член Національного олімпійського комітету України (2012). У березні 2014 призначений заступником міністра молоді та спорту України – керівником апарату.

15 – 185 років від дня народження Жан-Жак-Елізе Реклю (1830-1905),

французького географа та соціолога. Навчався у протестантському коледжі у м. Монтобані та Берлінському університеті. У 1848 став активним республіканцем. З 1852 по 1857 перебував в еміграції в Англії, Ірландії, США, країнах Південної Америки. У 1865 вступив до 1-го Інтернаціоналу. За участь у Паризькій комуні 1871 засуджений на довічне вигнання з Франції. Був невтомним мандрівником, видатним систематизатором та популяризатором географічних знань. У найголовнішому

твори «Земля і люди. Нова всесвітня географія» (19 томів, 1876-1894) вперше подано детальний опис всіх країн світу. Є тут розділи, присвячені Україні; **міститься згадка і про наш Єлисаветград, який «розвивався з суто американською швидкістю».**

15 – 190 років від дня народження (м. Санкт-Петербург) **Андрія**

Михайловича Достоевського (1825-1897), цивільного інженера, архітектора. Рідний брат **Ф. М. Достоевського**. Закінчив Училище цивільних інженерів, працював у Головному будівельному управлінні. 23.04.1849 був помилково замість брата Михайла заарештований у справі петрашевців і провів у Петропавлівській фортеці 13 днів. **Після звільнення працював міським архітектором Єлисаветграда (1849-1858). За його проектами споруджені будинки Соколових-Бородкіних у Єлисаветграді та с. Червоновершці Компаніївського району, кірха в Єлисаветграді (1854), храм у с. Коротяк Компаніївського району, церква у мастку Приют Д. Є. Остен-Сакена та ін.** Одружився з елисаветградкою Домнікією Іванівною Федорченко, у нашому місті в подружжя народилося четверо дітей: три дочки і син. 6.06.1862 Ф.М.Достоевський писав брату Андрію: «У меня есть все основания любить и уважать тебя и ни одной-единственной причины, чтобы о тебе забыть. Ты доказал, что ты меня любишь. Ты мне написал в Сибирь и даже мне помогал». Автор книги «Воспоминания Андрея Михайловича Достоевского» (1930). **Листи та спогади брата про Єлисаветград і його мешканців знайшли відгомін у романах Ф. М. Достоевського «Ідіот» та «Брати Карамазови» (зображення міста Скотопригоньєвська і його мешканців).**

15 – 80 років від дня народження (**Кіровоградщина**) **Євгена Івановича**

Кладницького (1935-1990), співака, спортсмена (легкоатлет). Майстер спорту з метання диску. Входив у 10 кращих металників диску СРСР. Учасник Олімпійських ігор у Мельбурні (1956). Навчався в Одеській та Київській консерваторіях. У 1959 став лауреатом Всеукраїнського конкурсу молодих виконавців. Був солістом театру опери і балету ім. Т.Г.Шевченка в Києві. Шість років виступав на сцені Туркменського театру опери і балету ім. Махтумкулі в Ашхабаді. Співав головні басові партії у класичних операх. У 1965 знявся у художній стрічці «Вирішальний крок». З 1966 жив у Тамбові, очолював обласну філармонію (директор та художній керівник). Часто виступав із сольними концертами, писав вірші.

16 – 75 років від дня народження (с. Високі Байраки Кіровоградського району) Анатолія Степановича Фабрики, інженера.

У 1967 закінчив Кіровоградську філію Харківського політехнічного інституту. Понад 30 років (з 1971) працював керівником газового господарства Кіровоградської області. З 1994 – голова правління ВАТ «Кіровоградгаз». Обирався депутатом Кіровоградської міської та обласної рад. Лауреат Всеукраїнської програми «Лідери регіонів».

Заслужений працівник сфери послуг України.

20 – 125 років від дня народження (м. Єлисаветград) Василя Юхимовича Васильєва (1890-1956), вченого у галузі металургії.

Після закінчення (1914) Київського політехнічного інституту працював на заводах Уралу, з 1918 викладав у Київському політехнічному інституті. Доктор технічних наук (1956), професор (1957). В 1939-1949 працював у Інституті чорної металургії, з 1950 - в Інституті проблем литва АН УРСР. Член-кореспондент АН УРСР з 1939.

20 – 85 років від дня народження (с. Червоновершка Компаніївського району) Вільяма Олексійовича Лігостова, письменника.

Закінчив факультет журналістики Київського університету (1954). Працював у редакціях обласних та республіканських газет («Молодь України»), у журналах «Зміна», «Ранок», «Перець», «Дніпро», «Вус», у щорічнику «Наука і культура», редактором видавництва «Радянський письменник». Автор книг: «Катастрофа в раю» (1967), «Подорож до Ельдорадо» (1971, 1983), «Заберіть свій мільйон» (1975), «Золотий глечик» (1977), «Як знайти ідеальну дружину», «Вічний поєдинок» (1981); книги поезій «Найсвятіше» (1989).

21 – 155 років від дня народження (м. Київ) Віктора Івановича Гошкевича (1860-1928), археолога, музеєзнавця. Закінчив Київський університет. З 1890 жив у Херсоні, де працював секретарем губернського статистичного комітету, редактором газети «Юг» (1898-1907). Одночасно досліджував археологічні пам'ятки Північного Причорномор'я. Створив у Херсоні історико-археологічний музей, що мав велику кількість археологічних матеріалів (16 тисяч експонатів), переважно античного і скіфо-сарматського часу.

Проводив археологічні розкопки і на території

Єлисаветградщини. У книзі «Клады и древности Херсонской губернии» (1903) описує зокрема археологічні знахідки поблизу

с. Аджамки Кіровоградського району, селища Компаніївки, с. Глодоси Новоукраїнського району та ін. Герой Праці Республіки (1922).

22 – 175 років від дня народження **Анни Олександрівни Прохорової** (1840-1909), благодійниці. Дружина власника знаменитої Трьохгорної мануфактури у Петербурзі І.Я.Прохорова (1836-1881). *Доньки (спочатку Любов, а після її смерті Варвара) були дружинами уродженця Єлисаветградщини С.К.Соколова-Бородкіна. Прохорова брала активну участь у громадсько-культурному житті Єлисаветграда разом з дочкою та онукою. Вступила у міське благодійне*

товариство, була почесною попечителькою Єлисаветградського комітету Червоного Хреста. Під її керівництвом Прохоровська Трьохгорна мануфактура та Єлисаветградський комітет Червоного Хреста влаштували спільну гуманітарну акцію під час російсько-японської війни 1904-1905: пожертували значні кошти для медичних потреб російської армії, сформували два лазарети в Омську, особисто доглядали поранених. У 1908 нагороджена золотою медаллю «За усердие» «...за особые труды и заслуги, оказанные в условиях военного времени».

22 – 35 років від дня народження (*Кіровоград*) **Анатолія Дмитровича Кімнатного**, художника і мистецтвознавця. *Вихованець Кіровоградської дитячої художньої школи, у 2003 закінчив КДПУ ім. В.К.Винниченка за спеціальністю «початкове навчання та образотворче мистецтво». З 2002 – науковий співробітник Кіровоградського обласного художнього музею, у 2003-2007 очолював відділ науково-дослідної роботи. З 2007 – завідувач відділу музею – картинної галереї Петра Оссовського «Світ і Вітчизна».* Працює у техніці

олійного живопису, в жанрах портрету, пейзажу, натюрморту і тематичної картини. Учасник понад 30 групових художніх (у тому числі, чотирьох всеукраїнських) та 10 персональних виставок. Художні твори зберігаються в зібранні Кіровоградського обласного художнього музею, а також у **приватних колекціях України, Росії, Бельгії та Німеччини. Лауреат Премії Кабінету Міністрів України за внесок молоді у розбудову держави у номінації «За творчі досягнення» (2005). Член Національної Спілки художників України (2012).**

25 – 110 років від дня народження (Волинська область) **Миколи Діонісовича Марачевича** (1905-1982), військового діяча. *Дитинство і юність пройшли на Єлисаветградщині. Працював слюсарем у*

Бобринці. Навчався у Зінов'євській кавалерійській школі. У 1941 закінчив курси вдосконалення командного складу при Військовій академії механізації і моторизації. На фронті з перших днів ВВВ. Командував механізованою бригадою в складі 2-го Українського фронту, полковник. Після війни жив і працював у Києві, похований на Байковому кладовищі. Герой Радянського Союзу (1944).

25 – 110 років від дня народження (*Інгуло-Кам'янка Новгородківського району*) Гаврила Павловича Щедрова (1905-1973), військового діяча. **Після закінчення початкової школи разом з батьком займався хліборобством, працював у місцевому колгоспі «Політвідділ».** На фронтах ВВВ – з серпня 1941, був старшиною саперного взводу. Воював у складі 1133-го стрілецького Севастопольського полку Таманської Червонопрапорної дивізії. Пройшов шлях від Сталінграда до Берліна. Повний кавалер ордена Слави.

25 – 100 років від дня народження (*с. Мошорине Знам'янського району*) Олексія Миновича Киви (1915- загинув 25.03.1945 на території Угорщини), військового діяча. Організатор лікнепу, завідувач хати-читальні. Після закінчення Одеського артилерійського училища (1939) брав участь у радянсько-фінській війні. У ВВВ – з червня 1941. Відзначився 25.02.1940 у боях за станцію Талі і селище Репола. Герой Радянського Союзу (1940).

25 – 90 років від дня народження (*м. Знам'янка*) Бориса Кузьмовича Єгорова, художника. Учасник ВВВ. У 1950 закінчив Одеське художнє училище (майстерня М.Д.Тодорова). Учасник виставок з 1950. Основні твори: «Студентка» (1957), «Дружинники» (1960), «Вихід у море» (1961), «Індустріальний ранок» (1964), «Тополя» (1970), «Внучка і правнучка Т.Г.Шевченка» та ін. Живе у Запоріжжі. Член Національної Спілки художників України (1972).

26 – 55 років від дня народження (*с. Докучаєво Устинівського району*) Євгена Вікторовича Афанасьєва, гірничого інженера, економіста. У 1984 закінчив Криворізький гірничорудний інститут, у 2003 – ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Кандидат технічних наук (1991),

Доктор економічних наук (2008). Професор, завідувач кафедри менеджменту Криворізького економічного інституту ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В.Гетьмана».

28 – 80 років від дня народження (с. Любівка Устинівського району)

Олександра Андрійовича Медушенка, письменника (поет, прозаїк, публіцист). У 1950 вступив до Миколаївського ремісничого училища, працював на заводі імені 61 комунара. Служив на флоті. У 1965 закінчив Літературний інститут ім. М. Горького у Москві. Друкувався у всесоюзних журналах «Крестьянка», «Нева», «Октябрь», «Смена» та ін. Автор поетичних збірок «Река Ингул», «Мир глубин»; книги нарисів «Океан начинается с верфи» та ін. Вірші перекладалися на болгарську і чеську мови. Улюблені жанри – лірична мініатюра, сюжетний вірш, маленька поема. Автор книг: «Щедрость. Рассказы и очерки» (1978), «Серповская боль. Люди Советской России» (1986) та ін. Живе і працює в Москві. Представлений в антології «Украина. Русская поэзия. XX век» (2007).

28 – 65 років від дня народження (с. Лозуватка Новоукраїнського району)

Олексія Дорофійовича Соколенка (1950-2010), культпрацівника (музиканта, педагога, хормейстера). У 1972 з відзнакою закінчив Олександрійське культосвітнє училище, у 1978 – музично-педагогічний факультет КДПІ ім. О.С.Пушкіна. З 1974 по 2001 працював у Новоукраїнському міському будинку культури, був незмінним керівником народних аматорських колективів «Заспів», «Сузір'я», «Хлібодар». У 2001-2010 очолював колектив Новоукраїнської дитячої музичної школи. У 2012

Новоукраїнською міською радою засновано міську премію у галузі культури ім. О.Д.Соколенка. Заслужений працівник культури України (2001). Почесний громадянин м. Новоукраїнка (2011).

29 – 50 років від дня народження (м. Новомиргород) Світлани

Василівни Орел, журналіста, публіциста, громадського діяча. Закінчила факультет журналістики Київського університету ім. Т.Г.Шевченка. Працювала в редакції Новомиргородської районної газети, засобах масової інформації м. Кіровограда (газети «Молодий комунар», «Народне слово», «Вечірня газета» та ін.). З 2005 – власний кореспондент популярного київського часопису «Дзеркало тижня» по Кіровоградській області. З 2004 – голова обласної організації Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т.Г.Шевченка. Лауреат обласної літературної премії ім. Є.Ф.Маланюка за книгу публіцистики «Горе тим, хто зло називає добром...» (2006). Автор книги «Розстріляна Просвіта» (2014).

31 – 120 років від дня народження **Володимира Васильовича**

Гижицького (1895-1967), військового і громадського діяча. **У 1914 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище.** Учасник Першої світової і Громадянської воєн. Штабс-ротмістр, офіцер 12-го драгунського Стародубського полку. Служив також у 3-му кавалерійському полку до евакуації з Криму. До 1920 перебував у складі 2-го кавалерійського полку в Галліполі. В еміграції мешкав у США. **У 1965 від імені об'єднання випускників Єлисаветградського кавалерійського училища випустив у Нью-Йорку книгу «Незабываемое прошлое Славной Южной Школы (1865-1965). Исторический очерк Елисаветградского кавалерийского училища с воспоминаниями питомцев Школы к столетию со дня основания училища».**

5.03.1885 (130 років тому) – Відкрито Златопільську повну чоловічу гімназію.

7. 03.1910 (105 років тому) – В Єлисаветграді у приміщенні Дворянського Зібрання відкрилася XX виставка Товариства південно-російських художників з Одеси, на якій експонувалося понад 200 творів образотворчого мистецтва. За три тижні виставку відвідало понад 1000 людей.

8.03.1865 (150 років тому) – Заснована Єлисаветградська повітова земська управа, орган земського самоврядування. Складалася з голови і трьох членів, які обирались земськими зборами на три роки. Займалася будівництвом і ремонтом доріг, народною освітою та охороною здоров'я.

15.03. 1805 (210 років тому) – Фортеця Св. Єлисавети втратила своє військово-стратегічне значення і була скасована.

16.03.1880 (135 років тому) – Єлисаветград відвідав видатний хірург Микола Пирогов, якого місцеві лікарі запросили для консультації.

МИХАЙЛО ЛЕРМОНТОВ У ЄЛИСАВЕТГРАДІ

*...Пришлите ради поэзии святой Лермонтова
хоть один том, великую-превеликую радость
пришлете...*

Тарас Шевченко

Михайло Лермонтов

З часів юнацького максималізму одним з найулюбленіших моїх поетів був та й залишається дотепер Михайло Юрійович Лермонтов (1814-1841). І досі з глибин пам'яті виринають рядки з його творів: «И скучно, и грустно», «Горные вершины спят во тьме ночной», «Белеет парус одинокий», «Прощай, немытая Россия», «Люблю Отчизну я, но странною любовью», «Печально я гляжу на наше поколение...», «Погиб поэт, невольник чести...», «Выхожу один я на дорогу» та багато-багато інших.

Приємно було дізнатися, що у Кіровограді є вулиця на честь геніального російського поета, прозаїка, драматурга і художника, яка розташована у мікрорайоні Некрасівка.

Донедавна вважалось, що ніякого стосунку до нашого міста Лермонтов не має, а вулиця на його честь названа з нагоди якогось ювілею поета. Адже у радянські часи можновладці зовсім не переймалися тим, щоб назви вулиць були якось прив'язані до місцевості, де вони виникали. Так воно, очевидно, й було у ті часи. А проте у випадку з Лермонтовим вулиця на його честь у колишньому Єлисаветграді, виявляється, цілком виправдана. Дивно інше, чому в переліку видатних письменників ХІХ століття, що відвідували Єлисаветград, Лермонтов так довго був відсутній.

А тим часом, головний біограф поета Павло Вісковатий (1842-1905), автор книги «Жизнь и творчество М.Ю.Лермонтова» (вперше побачила світ ще у 1891 році, перевидана у 2004-му) у 15-й главі життєпису свого героя відзначає: **«Хотя прапорщик Нижегородского драгунского полка Лермонтов и был назначен корнетом в лейб-гвардии Гродненский гусарский полк Высочайшим приказом 11 октября 1837 года,**

Андрій Тарковський

но прибыл он в Новгород, где стоял полк, только 25 февраля 1838 года. Более 4 месяцев поэт странствовал. Сначала по нездоровью он жил в Пятигорске, потом в Ставрополе, Елисаветграде и других городах; побывал в Москве и Петербурге и уж затем прибыл на место нового служения».

У 2013 році побачила світ книга літературознавця Володимира Бондаренка «Лермонтов» (серія «Жизнь замечательных людей»), а в ній мою увагу привернув ось цей фрагмент: **«Высочайшим приказом от 11 октября 1837 года Михаил Лермонтов был переведен из места своей первой ссылки на Кавказ в лейб-гвардии Гродненский гусарский полк, стоявший в Новгороде. Как всегда, добирался Михаил Юрьевич неспешно, с заездом в Пятигорск, Ставрополь, Елисаветград, вероятно, в Тамбов, в родную Москву, в Петербург, и в полк прибыл лишь 25 февраля 1838 года».**

*Княжна Мері.
Ілюстрація*

Власне, ці сенсаційні для нас повідомлення, в яких мова йде про відвідування чи перебування Лермонтова в Єлисаветграді, майже ідентичні за змістом (різниця лише в тому, що у першому вжито дієслово «жил», а в другому – прислівник «заездом»).

На превеликий жаль, біографи Лермонтова не повідомляють жодних подробиць про цей його «єлисаветградський епізод». А, певно ж, він мав у нашому місті знайомих або якусь іншу причину, щоб його відвідати!

Висловлю з цього приводу свої припущення, хоча й сам відчуваю всю їх вразливість. Уже згаданий нами перший і найавторитетніший біограф Лермонтова Павло Вісковатий, розмірковуючи про можливі прототипи образу княжни Мері в романі «Герой нашего часу», відзначає: «Утверждали, что в ней... поэт выставил сестру Мартынова, что будто и было настоящею причиною несчастной дуэли. Видели прототип княжны... в г-же Киньяковой с дочерью из Симбирска, лечившихся в Пятигорске, в г-же Ивановой из Елисаветграда, в г-же Прянишниковой и племяннице ее, г-же Быховец...».

З усіма цими красунями Лермонтов познайомився влітку 1837 року в П'ятигорську, а в жовтні того ж року, як ми знаємо, отримав нове призначення. То, можливо, візит до Єлисаветграда був викликаний бажанням побачитися з цією таємничою «госпожой Ивановой»?

Наталія Іванова

Дивовижний збіг: один з найбільших циклів лірики поета (40 віршів), написаних з 1830 по 1832 рік, Лермонтов присвятив жінці, в яку тоді був закоханий, позначивши лише її ініціали «Н.Ф.И». Лермонтознавці згодом довели, що мова йде про Наталію Федорівну...Іванову (1813-1875), дочку московського літератора і драматурга Ф.Ф.Іванова. Та, як не прикро, жодної прив'язки до Єлисаветграда в її життєписі виявити не вдалося.

Втім, є ще одна людина, задля якої Лермонтов міг заїхати в Єлисаветград. Це – генерал Георгій Арсенійович Емануель (1775-1837). Власне кажучи, Емануель, який жив у Єлисаветграді з 1831 року, помер 26 січня 1837 року, і Михайло Юрійович міг лише вклонитися його могилі. За життя та й після смерті генерал Емануель був одним із найшанованіших і найпопулярніших військових діячів Російської імперії.

Генерал Емануель

Передусім, Георгій Арсенійович – герой Вітчизняної війни 1812 року, його портрет у виконанні англійського художника Доу прикрашає «Военну галерею 1812 року» у Зимовому палаці (Ермітаж). Та особливо прославився Емануель згодом на посаді начальника Кавказької області (1826-1831), не лише як воєначальник, а й як автор численних перетворень з благоустрою Кавказьких Мінеральних Вод та як ініціатор низки наукових заходів. Зокрема, у 1829 році він влаштував експедицію АН на Ельбрус, вершину якої вперше 10 червня 1829 року підкорив кабардинець Кіплар; цікавився етнографією та старожитностями гірських народів. Того ж року бойовий генерал був обраний почесним членом АН Росії. Крім рідної сербської, Емануель володів російською, італійською, французькою та німецькою мовами. Безумовно, Лермонтов, хоча й не був особисто знайомий з Емануелем, але часто буваючи на Кавказі, не міг не знати про внесок генерала у розвиток цього регіону, в якому діють герої багатьох його творів.

Аким Шан-Гирей

Краєзнавець Північного Кавказу Олександр Коваленко у нарисі «Емануель на Кавказі» відзначає: «Память о генерале Г.А.Емануеле навсегда осталась в Пятигорске. Еще в бытность его начальником Кавказской области на склоне Машука, близ Елизаветинского источника, появился Эмануелевский сад. Это по его тенистым дорожкам прогуливался Григорий Александрович Печорин –

герой романа М.Ю.Лермонтова. Это генерал приказал пятигорской Строительной комиссии построить грот близ Николаевских ванн, в Цветнике, и именовать его «гротом Дианы». Это Эмануэль придумал имя городу – Пятигорск, которое было утверждено в 1830 году...».

На початку ХХ століття поліцеймейстером Єлисаветграда та одночасно діяльним членом місцевого благодійного товариства була людина з промовистим для лермонтознавців прізвищем – А. Шан-Гирей. Так звали троюрідного брата і близького товариша Лермонтова – Аким Шан-Гирей (1818-1883). Звісно, в Єлисаветграді поліцеймейстером у ті часи служив не він, а, можливо (прізвище ж доволі рідкісне!), його родич, або (не виключено й таке) – просто однофамільник.

Зізнаюсь, що для першої публікації про перебування Лермонтова в Єлисаветграді я лише позначаю коло подальших пошуків, які мають підтвердити або спростувати мої гіпотези.

Символічно, що у 1913 році в Єлисаветграді батьки подарували 6-річному Арсенію Тарковському одностопний творів Михайла Лермонтова. Це був перший поет, з творчістю якого познайомився юний елисаветградець. Мелодика поезій Лермонтова буквально зачарувала хлопця, надихнула його на перші спроби віршування.

Більше того, розмірковуючи на феноменом творчості Арсенія та Андрія Тарковських, Євген Євтушенко відзначає: «По-моєму, Андрей был как две капли воды похож на Лермонтова, и, хотя у него не было самолюбивой бабушки, которая мешала бы ему видеться с отцом, для сына было трагедией, что жить им пришлось порознь. Это можно понять и по фильму «Зеркало», где за кадром отец читает лучшие свои стихотворения». Доволі, як на мене, несподіване, з містичним присмаком спостереження.

Ще більше містики виявила Анна Ахматова в датах народження і смерті Михайла Лермонтова (1814-1841), а точніше в його ювілеях (через кожні 50 років), які збігаються з великими та суспільними потрясіннями:

1864 рік: у Росії відбулися дві реформи – земська та судова. У Лондоні Карл Маркс заснував Товариство робітників.

1891 рік: стався потужний землетрус на півдні Росії, внаслідок чого утворилося озеро Амткел (Абхазія).

1914 рік: почалася Перша світова війна, яка тривала 4 роки.

1941 рік: Німеччина напала на Радянський Союз, початок Великої Вітчизняної війни.

1964 рік: усунення від влади Микити Хрущова.

1991 рік: розпад СРСР.

2014 рік: євромайдан в Україні, «революція гідності», втеча Президента України Віктора Януковича, агресія Росії проти України.

Втім, будемо сподіватися, що все зрештою для України закінчиться вдало. Бо тоді й у ювілейних датах Тараса Шевченка можна, захопившись нумерологією, віднайти якісь фатальні збіги (1814-1861).

Тарас Шевченко

Лермонтов був найулюбленішим поетом Тараса Григоровича. Це йому, російському генію, український геній присвятив проникливі рядки:

***Жива Душа поетова святая,
Жива в святых своїх речах,
І ми, читая, оживаєм
І чуєм Бога в небесах***

А взагалі в долях обох, попри діаметрально протилежне походження, напрочуд багато спільного. Російський колекціонер Володимир Беліков з цього приводу пише: «Народились в один рік і одній країні, обоє рано втратили батьків, обоє жили у сільській місцевості й з дитинства ввібрали в себе красу природи. Дуже рано в обох з'явилися художні здібності. Якщо Шевченко безпосередньо був учнем Брюллова, то Лермонтов опосередковано, але теж був «брюлловцем», хоч і займався живописом вдома. Перші поетичні збірники в обох вийшли в 1840 році. Свої зрілі роки і Шевченко, і Лермонтов прожили на чужині...».

До цього можна додати і перебування обох на військовій службі, і, головне для нас, що і Тарас Шевченко, і Лермонтов відвідували наш Єлисаветград.

Працюючи в мережі Інтернет, з подивом виявив, що в сучасній Росії оцей найнеприємніший для росіян вірш «Прощай, немытая Россия» деякими літературознавцями уже не розглядається як твір... Лермонтова. З'явилися навіть дослідження, в яких доводиться, що ніяк не міг Лермонтов, гордість російської літератури, написати таку гидоту про Вітчизну:

***Прощай, немытая Россия,
Страна рабов, страна господ.
И вы, мундиры голубые,
И ты, им преданный народ.
Быть может, за стеной Кавказа
Сокроюсь от твоих пашей,
От их всевидящего глаза,
От их всеслышащих ушей.***

Швидше за все цю «русофобську фальшивку», вважають вони, створив з благословення археографа і бібліографа П.Бартеньова поет Дмитро Мінаєв, уїдливого сатирика, талановитого пародиста і містифікатора.

Що ж, така «ревізія» творчості письменників-класиків, очищення її від «шкідливих» творів цілком у дусі сучасної Росії, яка марить відродженням своєї імперської величі.

КВІТЕНЬ

2 – 140 років від дня народження **Георгія Арсенійовича Емануеля** (1775-

1837), військового діяча. За національністю – серб (справжнє прізвище Мануїлович). Герой Вітчизняної війни 1812, портрет у виконанні Доу прикрашає «Воєнну галерею 1812 року» у Зимовому палаці (Ермітаж). На російську службу вступив 1806. Через 30 років – генерал, начальник Кавказької області. Ініціатор низки наукових заходів на Кавказі: збирав відомості з етнографії черкесів; 1829 влаштував експедицію АН на Ельбрус, вершину якої вперше 10.06.1829 підкорив кабардинець

Кіплар. 22.10.1829 обраний почесним членом АН Росії. Крім сербської, володів російською, італійською, французькою та німецькою мовами. **З 1832 жив у Єлисаветграді, похований у родинній усипальні, сплюндрованій під час громадянської війни. Ад'ютант, князь М. Б. Голицин написав книгу «Жизнеописание генерала от кавалерии Эмануеля» (1856). У 1875 з нагоди 100-річчя від дня народження на Санкт-Петербурзькому монетному дворі виготовлена пам'ятна медаль у бронзі (автор Василь Никонов).**

3 – 55 років від дня народження (м. **Кіровоград**) **Ігоря Яковича**

Чернявського, актора. Відвідував театральну студію при Кіровоградському Палаці піонерів. У 1981 закінчив Вище театральне училище ім. Щукіна (курс Л. Калиновського) у Москві й відтоді (33 роки!) служить у Театрі російської драми ім. Михайла Чехова м. Риги (Латвія), ставши його провідним актором. Лауреат премії «Кращий актер театрального сезону 2002-2003». Зіграв у 12 кінострічках.

4 – 110 років від дня народження (м. **Єлисаветград**) **Юрія Васильовича**

Нікітіна (1905- 1939 у Північно-Східному таборі, Магаданська область), актора. **Син нотаріуса, першого голови Єлисаветградської «Просвіти» В.О.Нікітіна. Наєчаєся у Єлисаветградській гімназії (на знімку) та приватній гімназії М. Крижановського, входить у літературний гурток М. Хороманського.** У 1928 закінчив Музично-драматичний інститут. Був запрошений у знаменитий театр «Березіль»

Леся Курбаса у Харкові, працював також у Харківській філармонії і радіокомітеті. У 1932-1935 викладав сценічну мову у Київському

театральному інституті. У 1935 вступив до режисерської лабораторії О.П.Довженка. Арештований 4.01.1938 за звинуваченням у шпигунстві, за зв'язки з німецьким консульством. На допитах, що тривали цілий рік, винним себе не визнав. Особлива нарада при НКВС СРСР постановила ув'язнити його на 5 років до концтабору. Уже тоді хворий на сухоти і недокрів'я відразу й помер у концтаборі.

4 – 100 років від дня народження (с. Кропивницьке Новоукраїнського району) Василя Єфремовича Колісниченка (1915-1942), військового діяча. **Закінчив Кіровоградську школу №7 ім. О. С. Пушкіна**, школу ФЗН у Дніпродзержинську та **Кіровоградський будівельний технікум** (1936). Після закінчення військової авіаційної школи (липень 1941) служив у винищувальній авіації. Здійснив 93 бойових вильоти. 1 липня 1942 таранним ударом збив під Воронежем ворожий літак, помер у шпиталі від ран. Герой Радянського Союзу (1943).

4 – 95 років від дня народження (м. Єлисаветград) Сергія Федоровича Чумаченка, музичного діяча (хормейстера і диригента). До 1941 навчався у Миколаївському музичному училищі. Учасник ВВВ, має нагороди (ордени, медалі, подяки командування). З 1946 працював у Кіровоградському музично-драматичному театрі ім. М.Л.Кропивницького. З 1951 по 1981 – завідувач музичної частини і диригент. З режисером Михайлом Донцем брав участь у постановці 20 оперет, 140 музично-драматичних спектаклів і трьох опер («Наталка Полтавка» М. Лисенка, «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Катерина» М. Аркаса). Працював також диригентом у народному театрі музичної комедії, що базувався у БК ім. Калініна. Створив малий симфонічний оркестр. Разом з режисером Олександром Флейшманом здійснив постановку 10 оперет. Колектив став багаторазовим лауреатом республіканських і всесоюзних фестивалів самодіяльного мистецтва. Протягом творчої діяльності здійснив 120 оркестровок опер і оперет. Лауреат обласної комсомольської премії ім. Юрія Яновського.

4 – 70 років від дня народження (м. Мала Виска) Ніни Василівни Гіляровської, актриси. **Навчалася у Маловисківських школах №2 та №4. Сестра відомого театрального режисера Михайла Гіляровського.** У 1967 закінчила Київський державний інститут театрального мистецтва ім. І.К.Карпенка-Карого. Провідна актриса Київського Академічного російського театру ім.

Лесі Українки та Національного академічного драматичного театру ім. Івана Франка. Народна артистка України.

5 – 90 років від дня народження (м. Єлисаветград) Таїсії Олексіївни

Ладиженської, мовознавця-методиста, педагога. У 1946 закінчила Ленінградський державний педагогічний інститут ім. О.І.Герцена. З 1956 по 1981 викладала в НДІ змісту і методів навчання АПН СРСР. Розробила систему роботи з розвитку мовлення дошкільників і школярів. З 1988 – на кафедрі «Культура речі учителя» Московського педагогічного державного університету. Доктор педагогічних наук (1972), професор (1973). Автор понад 400 наукових праць з методики навчання усному і письмовому мовленню; підручників з російської мови для 1-4 класів, численних методичних посібників для учителів та монографій: «Система работы по развитию связной устной речи учащихся» (1974), «Анализ устной речи учащихся 5-7 классов (1963)» та ін. У 1992-2004 кафедра під її керівництвом підготувала підручник для нового навчального предмета «Педагогическая риторика» та методичні рекомендації до нього. Лауреат Державної премії СРСР (1988).

6 – 50 років від дня народження (м. Олександрія) Ірини Анатоліївни

Козир, історика, педагога. У 1986 закінчила історичний факультет КДПІ ім. О.С.Пушкіна. Кандидат історичних наук, доцент. Проректор з науково-педагогічної роботи КДПУ ім. В.К.Винниченка. Науковий керівник видання «Кіровоградщина. Історія рідного краю». Цей посібник у 2013 визнаний переможцем щорічної премії Президента України «Українська книжка року». Лауреат обласної премії «Духовний скарб Кіровоградщини» (2013). Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М.Ястребова (2013). Заслужений працівник освіти України (2012).

6 – 75 років від дня народження (м. Кіровоград) Анатолія Івановича

Шаповалова (1940-1986), героя-ліквідатора аварії на Чорнобильській АЕС. Трудовий шлях на Чорнобильській АЕС розпочав 5.04.1978. Працював електромонтером релейного захисту та автоматики, у лютому 1986 був переведений старшим черговим електромонтером електричного цеху. В ніч на 26.04.1986 виконував службові обов'язки у складі 5 зміни електричного цеху. Ціною власного життя, замінивши в генераторі водень на азот, локалізував аварійну ситуацію на електро-приладах станції, не дав пожежі перекинутися на інші блоки станції. Помер 19.05.1986 від променевої хвороби (доза опромінення – 600

рентген) у 6-й Московській клінічній лікарні. **Нагороджений орденами «Дружби народів» (СРСР) та «За мужність» III ступеня (2008).**

8 – 95 років від дня народження (м. В'язьма Смоленської області)

Олександра Борисовича Ільїна (1920-1993), колекціонера антикваріату, бібліофіла, реставратора книг церковного друку. **Закінчив два курси Московського торфяного інституту (до 1943), після війни – Кіровоградський машинобудівний технікум. Більшу частину життя працював електриком у Кіровограді. Зібрав одну з найбільших в СРСР приватних колекцій антикваріату і книг.**

Оскільки заповіту колекціонер не залишив, його зібрання було передане у власність держави і розподілене між обласною бібліотекою ім. Д.І.Чижевського та обласним краєзнавчим музеєм. **Майже всі публікації про «Ільїнську колекцію» в українській та зарубіжній пресі зібрані та опубліковані у Кіровоградському літературному часописі «Вежа» у 1996-1997 (№ 4-5, № 6-7) під назвою «Сюжет ненаписаної повісті». У 2009 за цими матеріалами знято відеофільм «Прокляття колекції Ільїна» (телепрограма «У пошуках істини»), у 2012 режисер Микола Хомерики зняв 12-серійний детективний серіал «Синдром дракона».**

9 – 135 років від дня народження (м. Єлисаветград) **Миколи Микола-**

йовича Родкевича (1880-після 1931), військового діяча. **У 1899 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище,** у 1906 – Миколаївську академію Генерального штабу, в 1912 – Севастопольську авіаційну школу (льотчик-спостерігач). Учасник Першої світової та Громадянської воєн. Полковник (1915). Нагороджений багатьма орденами. У 1918 добровільно вступив у Червону Армію. Викладав у Одеській піхотній школі. В 1931 заарештований у справі “Весна”. Засуджений до 5 років

таборів. Подальша доля невідома. **Батько Микола Олександрович Родкевич (1857 -?) з 1887 по 1906 викладає у Єлисаветградському кавалерійському училищі (на знімку),** потім був начальником Одеського кадетського корпусу. Генерал-лейтенант. Заарештований в Одесі разом із сином.

14 – 85 років від дня народження (м. Новогеоргіївськ, тепер Світловодськ) **Миколи Степановича Боровського (1930-1998),** живописця і педагога. У 1953 з відзнакою закінчив Дніпропетровське художнє училище, у 1960 – Київський художній інститут (педагоги: І. Іванов, М. Хмелько; дипломна робота – «Коліївщина», керівник

Г. Мелихов). Викладав у Дніпропетровському художньому училищі (з 1960). Член Спілки художників СРСР. **Одна з кращих картин «Романтики» (1961) зберігається у Кіровоградському обласному художньому музеї.** Заслужений художник УРСР (1980).

14 – 90 років від дня народження (м. Зінов'євськ) Вадима Георгійовича

Печенка (1925-2014), військового діяча. З 1942 по 1990 – на військовій службі. Учасник ВВВ. Бойове хрещення отримав на Балтійському флоті, воюючи з листопада 1944 по травень 1945 у складі 2-го дивізіону сторожових катерів. Після війни продовжив службу на Балтійському, а потім на Черноморському флотах. У відставку пішов з посади заступника начальника управління Генерального штабу Збройних Сил СРСР, контр-адмірал. Удостоєний багатьох державних нагород.

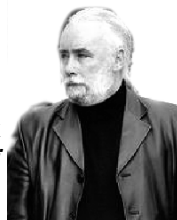
14 – 80 років від дня народження (м. Кірово, Кіровоград) Арнольда Анатолійовича Березовського, математика. У 1958 закінчив Київський університет ім. Т.Г.Шевченка. Працював в Інституті математики НАНУ з 1961: ст. науковий співробітник (1963-1969), завідувач обчислювальної лабораторії відділу математичної фізики й теорії нелінійних коливань (1968-1975), завідувач лабораторії нелінійних крайових задач (від 1985). Одночасно викладав спецкурси з математичної фізики на механіко-математичному факультеті Київського університету (1965-1980), з теорії дифузії на кафедрі фізики металів Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» (з 1998). Доктор фізико-математичних наук (1991), професор (1992).

15 – 90 років від дня народження (с. Губівка Компаніївського району)

Зої Леонтіївни Стасюк, баскетболістки, тренера. В 1944-1946 виступала в чемпіонаті України за команду «Спартак» (Кіровоград), з 1949 по 1957 – у чемпіонаті СРСР за кращу українську команду «Динамо» (Київ). Чемпіонка СРСР (1949), володар Кубка СРСР (1950, 1951). Дворазова чемпіонка Європи (1950, 1952). Заслужений майстер спорту (1952). Закінчила Київський інститут фізкультури. Працювала тренером-викладачем ДЮСШ №3 м. Києва. Заслужений тренер УРСР.

15 – 60 років від дня народження (м. Кіровоград) Юрія Борисовича Вінтенка, живописця. Закінчив Кримське художнє училище, навчався у В.Григор'єва, М.Моргуна, Л.Лабенка. Учасник республіканських та обласних художніх виставок. **Директор та викладач художньої школи у селищі Новому (Кіровоград). Персональна**

виставка влаштовувалась в обласному художньому музеї з нагоди 50-річчя митця. Твори: «На Кіровоградщині», «Лелеківські степи», «Жнива на Кіровоградщині», «Пам'ять землі», «Невідкриті острови», «У старому Седневі» та ін. Картини зберігаються в Кіровоградському обласному художньому музеї, міському художньо-меморіальному музеї ім. О.О.Осмьоркіна, інших музейних збірках та приватних колекціях. Член Національної Спілки художників України.

17 – 190 років від дня народження (Звенигородський повіт Київської губернії) **Ісидора Станіславовича Коперницького** (1825-1891), лікаря-антрополога. **Навчався у Златопільському дворянському повітовому училищі.** У 1849 закінчив медичний факультет Київського університету. До 1857 служив військовим лікарем у діючій армії на Дунаї і Криму. Відзначений орденами Св. Анни 3 ст., Св. Станіслава 2 ст. та срібною медаллю за оборону Севастополя. З 1857 пор 1862 працював у Київському університеті, заснував етнологічну колекцію черепів анатомічного музею. Вивчав антропологію у Парижі та Бухаресті, де протягом 6 років займався організацією анатомічного музею при університеті. Багато друкувався в англійських, французьких та німецьких антропологічних виданнях. Своїми дослідженнями довів приналежність карпатських русинів до південно-російського (українського) антропологічного типу. З 1871 жив у Кракові, доктор медицини, професор антропології Краківського університету. Почесний член Краківської Академії Наук.

17 – 160 років від дня народження (с. Кам'яно-Костувате Братського району на Миколаївщині) **Марії Садовської-Барілотті** (справжнє прізвище Тобілевич Марія Карпівна) (1855-1891 в Одесі), співачки та драматичної артистки. **Похована в Єлисаветграді на Биківському кладовищі, згодом перепохована на Хуторі Надія. Сестра І. Карпенка-Карого, М. Садовського та П. Саксаганського. Вчителювала у народній школі Єлисаветграда, брала участь в аматорських театральних гуртках міста.** Сценічну діяльність почала 1876 у російсько-українській трупі. З 1883 працювала у трупах М. Кропивницького, М. Старицького, М. Садовського і П. Саксаганського. Серед кращих ролей та партій – Наталка («Наталка Полтавка» Котляревського), Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського) та ін. Володіла голосом виняткової краси (сопрано).

17 – 95 років від дня народження (м. Єлисаветград) **Олександра Рувімовича Ратінова** (1920-2007), правознавця, криміналіста. У 1945

закінчив Московський юридичний інститут. Учасник ВВВ. Один з основоположників вітчизняної юридичної і кримінальної психології. З 1944 по 1958 – старший слідчий прокуратури м. Москви. У 1958-1963 працював у Всесоюзному науково-дослідному інституті криміналістики. З 1963 – на різних посадах в НДІ проблем зміцнення законності та правопорядку при Генеральній прокуратурі РФ: головний науковий співробітник, завідувач сектором правової психології. Доктор юридичних наук (1967). Професор. Організував перший в СРСР дослідницький підрозділ з юридичної психології, який став ядром наукової школи О.Р.Ратінова. Дослідник проблем психології особистості злочинця. Автор фундаментальних монографій: «Обыск и выемка» (1961), «Судебная психология для следователей» (1967, 2003), «Теория судебных доказательств» (1980), «Руководство для следователей» (у співавтор.) (1981), «Психологическое изучение личности преступника» (1982), «Психология допроса обвиняемого» (1989), «Правовая психология и преступность» (1991) та ін. Заслужений діяч науки Росії. Помер у Бостоні (США).

17 – 60 років від дня народження (с. Преображенка Ширяєвського району на Одещині) **Марії Василівни Лебідь**, журналіста.

У 1979 закінчила філологічний факультет Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова. **Відтоді живе і працює на Кіровоградщині. З 1979 по 1980 – кореспондент-організатор Ульяновського районного радіомовлення. З 1980 і донині працює у Кіровоградській обласній державній телерадіокомпанії: кореспондент, редактор, коментатор, заступник головного редактора.** Лауреат 13-го Всеукраїнського фестивалю радіопрограм «Калинові острови», дипломант 3-го телевізійного фестивалю «Відкрий Україну». **Лауреат обласної журналістської премії.** Заслужений журналіст України (2009).

19 – 115 років від дня народження (м. Конотоп) **Віктора Михайловича Байдалакова** (1900-1967), політичного і військового діяча, ідеолога частини російської еміграції. **Закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище.** Учасник Громадянської війни та Білого руху на Півдні Росії. У 1920 евакуйований з частинами Російської армії в Галліполі.

Пізніше переїхав у Югославію. У 1929 закінчив хімічне відділення Белградського університету. З 1928 – голова правління Народно-трудового союзу російських солідаристів. Висунув гасло: «Ни со Сталиным, ни с иноземными завоевателями, – а со всем русским народом». Засновник і перший керівник НТС нового покоління (1931-1955). У 1941 переїхав з Белграда

до Берліна. У 1944 був заарештований гестапо, до квітня 1945 перебував у концтаборі Заксенхаузен. Звільнений за клопотанням генерала Власова. Потім жив у США. З 1956 по 1966 – засновник «Російського національно-трудового союзу. Автор спогадів «Да возвеличится Россия, да погибнут наши имена».

20 – 65 років від дня народження (с. Шинколоси Сокальського району

Львівської області) **Олександра Олександровича Домаранського**, педагога, організатора освіти. **Закінчив філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О. С. Пушкіна (1975)**. Працював у Петрівському районі учителем української мови та літератури, завідуючим районним методичним кабінетом, завідуючим відділом освіти райвиконкому (1978-1987). З 1987 до 1989 – завідуючий відділом шкіл, заступник завідуючого відділом освіти

Кіровоградського облвиконкому. Сприяв становленню шкіл нового типу: української гімназії, кібернетико-технічного коледжу у Кіровограді та ін. У 1991-1993 – викладач кафедри КДПУ імені Володимира Винниченка. Заступник директора обласного інституту удосконалення вчителів (1993-1995). **За його ініціативою в ОІУВ були організовані кафедри, започатковано видання газети «Освітнянське слово» та «Методичного вісника».** З 1995 до 2000 – **начальник управління освіти і науки обласної державної адміністрації.** З 2002 – головний консультант Комітету з питань науки і освіти Верховної Ради України, нині заступник завідувача секретаріату. Заслужений працівник освіти України (2010). **Син Андрій Олександрович Домаранський – кандидат географічних наук, доцент КДПУ ім. В.К.Винниченка, автор кількох монографій та навчальних посібників.**

22 – 105 років від дня народження (*сmt Устинівка*) **Віктора Івановича**

Кияшка (1910-1945), військового діяча. Дитинство і юність пройшли у м. Запоріжжі. Під час ВВВ – сержант-артилерист. Свій головний подвиг здійснив на р. Одер. У складній обстановці взяв на себе командування гарматою, підняв у атаку бійців. Було знищено 110 гітлерівців, 4 гармати і 3 кулемети; у бою отримав смертельне поранення. Одній з вулиць Запоріжжя у Ленінському районі міста (Правий берег) присвоєно його ім'я, про що свідчить відповідна меморіальна дошка. Герой Радянського Союзу (1945).

23 – 105 років від дня народження (*с. Братське Єлисаветградського повіту*) **Кіма Ісайовича Портного** (1910-1989), ученого в галузі матеріалознавства. У 1932 закінчив Промакадемію, у 1937 – Московський інститут кольорових металів. Доктор технічних наук (1964),

професор (1967). З 1942 по 1989 працював у ВНДІ авіаційних матеріалів у Москві. Наукові праці пов'язані з розробкою технології литва алюмінієвих та магнієвих сплавів для авіаційної промисловості, а також тугоплавких з'єднань для реакторобудівної та іншої атомної техніки. Створив регулюючі й поглинаючі матеріали, що використовуються в атомних криголамах. З початку 70-х рр. розвивав новий напрям у матеріалознавстві – створення композиційних матеріалів. Створив наукову школу порошкової металургії та композиційних матеріалів. Автор 80 монографій: «Магниеые сплавы» (1952), «Расчет взаимодействия и стабильности фаз» (1981), «Кислородные соединения редкоземельных элементов. Справочник» (1986) та ін. Заслужений діяч науки РРФСР.

23 – 65 років від дня народження (с. Кам'яний Брід Ульяновського району)

В'ячеслава Миколайовича Полтавцева, інженера, економіста, Закінчив Ленінградський політехнічний інститут ім. М.І.Калініна. Працював на керівних посадах в управлінні справами Президента РФ, радником міністра міністерства інформаційних технологій і зв'язку РФ, заступником директора зі зв'язку та комунікацій ВАТ «Сибірська Вугільна Енергетична компанія», директором департаменту із взаємодії з федеральними органами влади та оплаті праці ВАТ «ГМК «Норильський нікель». Ця компанія – найбільший у світі виробник нікелю і палладію, провідний виробник платини, кобальту, міді та родія в світі. Компанія також виробляє золото, срібло, іридій, осмій, селен, рутеній і теллур. З березня 2010 – заступник генерального директора ВАТ «Гірничо-металургійна компанія «Норильський нікель», відповідальний за зв'язки з державними органами, соціальну та корпоративну політику. З 2013 – директор ВАТ «ЄвроХім» із взаємодії з державними органами. Мінерально-хімічна компанія «ЄвроХім» – найбільший у Росії виробник мінеральних добрив, входить у трійку європейських і десятику світових лідерів галузі.

24 – 90 років від дня народження (м. Зінов'євськ) Євгена Львовича

Немировського, книгознавця. **Онук знаменитого епископа саратовського лікаря-антрополога С.А.Вайсенберга**. Закінчив Московський заочний поліграфічний інститут (1950). У 1950-1973 працював у Всесоюзному науково-дослідному інституті поліграфічного машинобудування. Доктор історичних наук (1972), професор (1979). З 1974 – завідуючий відділом рідкісних книг Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна. Автор понад 2 тисяч наукових праць, 100 книг: «Возникновение книгопечатания

в Москві. Іван Федоров» (1964), «Начало славянського книгодрукування» (1971), «Начало книгодрукування на Україні. Іван Федоров» (1974), «Істориографія советської книги» (1977), «Мініатюрні книги вчора, сьогодні, завтра» (1977), «Іван Федоров в Білорусії» (1979), монографія про винахідника книгодрукування Й. Гутенберга, «Большая книга о книге» (2010). З 2005 видавництво «Наука» друкує його багатотомну монографію «Історія славянського кирилово-сербського книгодрукування XV- початку XVII століття». У 1996-2004 видано 6 томів складеного ним каталогу стародруків 1491-1538. Член-кореспондент РАН (1991). У 2005 з нагоди 80-річчя видана книга «Евгений Львович Немировский. Страницы воспоминаний. Автобиблиография».

24 – 85 років від дня народження (с. Васи́лівка Онуфріївського району)

Миколи Родіоновича Ложченка, інженера, організатора промислового виробництва. У 1951 закінчив Кременчуцький машинобудівний технікум, у 1958 – Челябінський інститут механізації та електрифікації сільського господарства. З 1951 працює на Челябінському тракторному заводі, пройшовши шлях від технолога до генерального директора ВО «ЧТЗ ім. В.І.Леніна» (1979-1992) та генерального директора АТ «Уралтрак». Заслужений раціоналізатор РРФСР.

Нагороджений трьома орденами Трудового Червоного Прапора, орденом Жовтневої революції та ін. Почесний громадянин м. Челябінська (2005). Лауреат Державної премії СРСР (1983). Заслужений працівник промисловості СРСР (1991).

26 – 125 років від дня народження (м. Зіньків Полтавської обл.)

Костянтиновича Зерова (1890- розстріляний у 1937), поета, літературознавця, перекладача. Закінчив Київський університет (1914). **З серпня 1914 по вересень 1917 працював учителем латини та історії Златопільської чоловічої гімназії. Друкуватися почав з 1912. Златополю присвятив сонет «Спогад про Гуляй-Поле». Про златопільський період життя розповідається у споминах В. Домонтовича «Болотна Лакримоза».** Був професором Київського інституту

народної освіти, належав до групи поетів-неокласиків.

Твори у двох томах вийшли у Києві (1990).

27 – 110 років від дня народження (хутір Дубрава, Красносільський Олександрівського району) Ксенії Юріївни Давидової (1905-1992), музикознавця. Внучата племінниця П.І.Чайковського. Закінчила гімназію у Києві, бальну студію Чистякова. Працювала в театрах Києва,

Житомира, у музеї П.І.Чайковського (м. Клин) завідувала відділом рукописів, була заступником директора з наукової роботи (1942-1980). Упорядник і редактор книг: «Музыкальное наследие П.И.Чайковского», «Воспоминания о Чайковском». Заслужений працівник культури Російської Федерації.

28 – 65 років від дня народження (с. Голикове Олександрівського району) Семена Віталійовича Торбенка, співака. *Закінчив КДПІ ім. О.С.Пушкіна. Був солістом академічної хорової капели Кіровоградського педінституту, якою керував Семен Дорогий, а потім Володимир Воловенко. Брав участь у концертах оркестру народних інструментів Кіровоградського будинку вчителя, керівником якого був декан музично-педагогічного факультету Кіровоградського педінституту Ігор Заруба.*

Працював учителем у школах Кіровоградської області, в органах державної безпеки. З 1989 – на професійній сцені, мешкає у Києві. Пісні у його виконанні часто звучать по Українському радію. Протягом творчого шляху видано п'ять авторських альбомів: «На крилах пісні», «Білий етюд», «Пісні Перемоги», «Песни, опаленные войной» та «Нам дороги эти позабыть нельзя». Чарівний голос співака чули Росія, Югославія, Чехословаччина, Португалія, Мальта, Греція, Італія, Туреччина. Заслужений артист України (1999).

29 – 115 років від дня народження (с. Андрусівка Світловодського району) Василя Івановича Поріцького (1900-1953), гідрометеоролога. Навчався у Кременчуцькому реальному училищі, вступив до Київського комерційного училища. Завідував за сумісництвом музеєм та майстернею наочного приладдя АН України. З 1922 – секретар Укрмету, стояв біля витоків Української метеорологічної служби, яка була повністю зруйнована під час громадянської війни. Брав найактивнішу участь у відкритті першої в Союзі приймальної радіостанції служби погоди, в організації у Києві геофізичної бібліотеки і музею метеорологічної служби, який став першим у СРСР. У 1924 зусиллями Поріцького було організовано видання першого в СРСР науково-популярного часопису «Погода й Життя», який став літописом історії Укрмету. Був налагоджений обмін виданнями з багатьма геофізичними установами світу. «Українізація» метеослужби викликала невдоволення у Москві. В грудні 1929 перейшов на посаду секретаря Гідрометеорологічного комітету України при РНК УСРР, створеного в Харкові. В червні 1930 був «викритий, як класово-чужий радянській владі»

елемент за походженням”, який займав посаду, не маючи спеціальних знань і фахової освіти, під час роботи в Укрметі проводив антирадянську роботу». У ніч з 23 на 24 січня 1931 був заарештований за підозрою «у належності до контрреволюційної повстанської організації, що ставила за мету – під час війни або інтервенції – повалення Радянської влади і відновлення уряду УНР». Був висланий на 5 років до міста Котлас Архангельської області. Після звільнення працював у Челябінській області начальником управління гідрометеорології. Останні роки життя провів у Києві, працюючи над монографією «Шкільна метеорологічна станція», яка вийшла після смерті автора у 1953.

29 – 75 років від дня народження (м. Кіровоград) Жанни Дмитрівни

Олійниченко (Бобровницької), балетмейстера. У 1961 з відзнакою закінчила КДПІ ім. О.С.Пушкіна, згодом – курси Ленінградської вищої школи ВЦРПС з творчої роботи, у 1979 – вечірню музичну школу по класу фортепіано. 15 років танцювала у заслуженому самодіяльному ансамблі танцю України «Ятрань». 25 років була балетмейстером народного театру музичної комедії БК ім. Калініна. Водночас працювала хореографом ДЮСШОР «Надія». З 1991 – балетмейстер Кіровоградського обласного українського музично-драматичного театру ім. М.Л.Кропивницького, взяла участь у постановці понад 50 вистав українського класичного репертуару та оперет.

30 – 200 років від дня народження (м. Балта Одеської області) Віктора

Івановича Григоровича (1815-1876 у Єлисаветграді), одного з основоположників слов'янської філології в Росії. У 1833 закінчив Харківський, у 1838 – Дерптський університети. Професор Казанського, Московського і Новоросійського університетів (1865-1876). Автор праць з історії, мови й літератури слов'ян. У лекціях «Слов'янські наріччя» (1874) дав характеристику й українській мові. Прибув у Єлисаветград 1876 для вивчення духовних скарбів місцевих старообрядців, особливо коштовного Євангелія Покровської церкви єдиновірців, написаного на пергаменті у XIV-XV столітті; має намір викладати в Єлисаветградському земському реальному училищі, де працювали його учні М. Р. Завадський, В. М. Ястребов та інші. У 1892 в Єлисаветграді на добровільні пожертвування освітян на могилі урочисто відкрито мармуровий пам'ятник - перший у Російській імперії пам'ятник учителю-просвітителю (скульптор Б. Едуардс, архітектор О. Бернардацці). Нині пам'ятник стоїть на Рівненському цвинтарі, копія бюста встановлена біля приміщення колишнього ЄЗРУ.

ЗЕМЛЯКИ-ГЕРОЇ: УСЛАВЛЕНІ Й ЗНЕСЛАВЛЕНІ

*...Когда страна быть прикажет героем,
У нас героем становится любой.*

В. Лебедєв-Кумач

Звісно, ці рядки із знаменитої радянської пісні «Марш веселых ребят» – гіпербола. Далеко не кожен «советский человек» міг стати Героєм Радянського Союзу, повним кавалером ордена Слави чи Героєм Соціалістичної Праці.

Приміром, за подвиги у Великій Вітчизняній війні звання Герой Радянського Союзу, заснованого у 1934 році, удостоєно 11 тисяч 657 осіб, а всього за час існування Радянського Союзу – 12 776 чоловік. Повних кавалерів ордена Слави, заснованого у 1943 році, як аналог найшанованішої у Російській імперії нагороди – Георгіївський Хрест, нараховується 2674 чоловіки. Звання Герой Соціалістичної Праці з 1938 по 1991 рік отримали 20 тисяч 605 осіб. Причому, першим цього високого звання був удостоєний Йосип Сталін.

Вимогою до тих, хто удостоєний цих звань, були суворими. Вони не захищали Героїв, коли ті здійснювали правопорушення, а навпаки обтяжували їх вину. Герой Країни Рад мав бути, якщо не еталоном радянського патріота, то принаймні взірцем для інших громадян. Не всі з них витримали випробування славою. Звання Героя Радянського Союзу позбавлено 73 осіб, звання повний кавалер ордена Слави – 16, звання Героя Соціалістичної Праці – 98.

Про уродженців Кіровоградщини, які за ратні подвиги чи трудові досягнення були удостоєні звань Героя Радянського Союзу, Героя

Соціалістичної Праці або стали повними кавалерами ордена Слави, написано чимало. Втім, впевненості, що ми володіємо про них вичерпною інформацією, у мене особисто немає. Це стосується навіть їх загальної кількості, не кажучи вже про тих Героїв Радянського Союзу, які загинули у 1943-1944 році при визволенні Кіровоградщини і поховані у сільській місцевості. Дивно, що й досі їх не перепоховано (хоча б символічно) на військово-меморіальному кладовищі на території фортеці Св. Єлисавети.

А тим часом, лише за моїми підрахунками в Інтернеті, їх не менше 30: Авер'янов Василь (похований у смт Новгородці), Артамонов Олексій (с. Плоско-Забузьке Вільшанського району), Баранов Петро (с. Михайлівка Олександрівського району), Беляєв Лаврентій (с. Успенка Онуфріївського району), Беляєв Олександр (с. Верблюжка Новгородківського району), Ветров Андрій (с. Власівка Світловодського району), Волинцев Василь (с. Луганка Петрівського району), Воровченко Григорій (с. Байдакове Онуфріївського району), Гриб Кузьма (с. Куцеволівка Онуфріївського району), Зайковський Микола (с. Добрянка Вільшанського району), Колесников Микола (сmt Петрове), Кочерга Павло (с. Нововознесенка Маловисківського району), Кузін Іван (с. Мар'ївка Онуфріївського району), Лаптев Михайло (с. Деріївка Онуфріївського району), Леонов Михайло (с. Зелене Петрівського району), Лінник Павло (с. Веселий Кут Знам'янского району), Остапенко Павло (с. Букварка Олександрівського району), Панарін Михайло (м. Знам'янка), Підкопай Іван (сmt Нова Прага), Полинкін Дмитро (с. Нова Павлівка Кіровоградського району), Расковський Цезарь (сmt Нова Прага), Рутчин Олексій (с. Куцеволівка Онуфріївського району), Стерін Юхим (с. Криничуватка Устинівського району), Утев Єгор (с. Мар'ївка Онуфріївського району), Ушаков Петро (с. Олексіївка Кіровоградського району).

До речі, жоден інший об'єкт в обласному центрі не має стільки назв, вигаданих журналістами: Меморіальний комплекс на Фортечних Валах, Меморіал Слави на військовому цвинтарі, Меморіальний комплекс «Фортечні Вали», Меморіал Вічного вогню, Пантеон Вічної Слави на фортечних валах і т.п. Навіть важко збагнути, яка назва є офіційною.

Наразі існує нагальна потреба у виданні довідника про Героїв Радянського Союзу, уродженців Кіровоградщини. Адже минуло 30 років відтоді, як була надрукована книга нарисів про наших Героїв журналіста і краєзнавця Володимира Чабаненка «Прославлені у віках». За цей час з'явилося безліч нової інформації, не залишилося заборонених тем, правда про війну постає без лакування. Приміром, у книзі «Прославлені у віках» мова йде про 129 уродженців Кіровоградщини – Героїв Радянського Союзу, а, якщо вірити інформації у Вікіпедії, то наших земляків серед них налічується 142 особи.

Довідникова книга про Героїв Радянського Союзу та повних кавалерів ордена Слави – уродженців Кіровоградської області – була б особливо доречною напередодні відзначення 70-річчя Перемоги. До речі, щодо

наших повних кавалерів ордена Слави, то дізнатися, скільки їх було взагалі, доволі проблематично. Побіжно і вибірково переглянувши розміщену в Інтернеті книгу «Полные кавалеры ордена Славы: краткий биографический словарь», я нарахував уродженців Кіровоградщини 23 особи; потім, щоправда, натрапив і на іншу цифру – 35 (їхня кількість, як я зрозумів, збільшилася за рахунок тих орденоносців, уродженців інших регіонів, які після війни поселилися на Кіровоградщині).

Значно складніше, як не дивно, буде підготувати довідникову книгу про наших земляків – Героїв Соціалістичної Праці. Сьогодні навряд чи хто назве їхню загальну чисельність, не кажучи про персоналії. На слуху, звісно, імена двічі Героїв Соціалістичної Праці, хліборобів Олександра Гіталова (1915-1994), Леоніда Шліфера (1927-2008) та Дмитра Моторного. Останній – уродженець с. Родзянкіне (нині у складі с. Трудолюбівки) Бобринецького району, але прославився на Херсонщині (с. Чернобаївка Білозерського району) і, здається, єдиний в державі, хто, крім двох зірок Героя Соціалістичної Праці, у 2002 році був удостоєний ще й звання Герой України.

А втім, ще більш унікальною особистістю серед Героїв Соціалістичної Праці був уродженець Олександрії Семен Миколайович Волощук (1911-2004). З 1961 по 1986 рік (чверть століття!) – генеральний директор змішаного радянсько-німецького акціонерного товариства «Вісмут». У АТ «Вісмут» працювало 80 тисяч фахівців! Неймовірно, але факт: товариство являло собою «державу в державі» з повною відособленістю господарської інфраструктури, з власними органами поліції та суду.

Оскільки наш земляк займався розробкою уранових родовищ на території НДР, то був розсекречений зовсім недавно. За роки керівництва Волощуком підприємством було добуто 175 тисяч урану. За видатні заслуги у розвитку радянської атомної промисловості Волощуку було присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці, Героя Праці Німецької Демократичної Республіки, він – кавалер чехословацького ордена Праці. По суті, наш земляк став Героєм Праці трьох країн! А крім того, Семен Миколайович – лауреат трьох державних премій СРСР, лауреат Ленінської премії; нагороджений чотирма орденами Леніна та багатьма іншими, тобто є найтитлованишим серед Героїв Соціалістичної Праці.

Крім парадного фасаду, тема героїв містить донедавна повністю закриті для громадськості сторінки. Маю на увазі долі тих Героїв, хто був позбавлений цих звань через різні причини, у тому числі й кримінальні злочини (вбивства, зґвалтування тощо). Інформація про це стала доступною лише в останні роки, передусім завдяки дослідженням

Семен Волощук

військових істориків і юристів В'ячеслава Звягінцева та Володимира Конєва. Книга нарисів першого називається «Трибунал для героїв» (2005), другого ще більш інтригуюче – «Герої без золотих зірок. Прокляті і забыті» (2008).

Петро Полоз

Є серед них і троє наших земляків. Найтрагічнішою виявилась доля уродженця с. Митрофанівки Новгородківського району, льотчика штурмової авіації Петра Варнаровича Полоза (1913-1963). Звання Героя Радянського Союзу йому було присвоєно ще у 1942 році за оборону Одеси. Всього за війну Полоз здійснив 254 бойові вильоти, на його рахунок 7 особисто збитих літаків ворога, за іншими даними – 12. Причому, свій перший літак Петро Варнарович збив у серпні 1939 року в боях з японцями на Халхін-Голі, за що був удостоєний ордена Леніна. Війну наш земляк закінчив у Берліні. У відставку за станом здоров'я Петро Варнарович вийшов у 1947 році у званні підполковника з правом носіння військової форми та іменної нагородної зброї. Став пілотом цивільної авіації, жив у Києві. Фатальну роль у його житті відіграли жінки: воістину «шерше ля фам». Всі три шлюби бойового льотчика виявилися вкрай невдалими. Дружини його зраджували, Петро Варнарович зловживав алкоголем, перебував навіть за сприяння останньої дружини у психіатричній лікарні.

Трагедія сталася 17 квітня 1963 року. Того дня у гості до Полоза завітало подружжя Фомичових, які прилетіли з Москви. Гість був офіцером КДБ, служив, а за іншими даними навіть очолював особисту охорону Хрущова; мав доручення від Микити Сергійовича – відвідати могилу його матері у Києві. А, крім того, Полоз був фронтовим товаришем сина Хрущова Леоніда, який загинув у березні 1943 року. Ніщо, здавалось би, не віщувало біди.

Під час сварки Петро Варнарович спочатку застрелив дружину Фомичова, а потім і його самого. Пояснити причину скоєного Полоз не міг. На суді він твердив: *«Я винуват, но я не помню, как это произошло»*. Нещодавно відомий київський адвокат Семен Островський, який захищав Полоза на судовому процесі, поділився спогадами про те, як він проходив. Дружині Полоза він дає таку характеристику: *«Ее интересовали только материальные блага, которыми она могла пользоваться на правах жены. Она, несомненно, руководствовалась при этом корыстными мотивами – овладеть квартирой в Киеве и избавиться от неудобного, обременяющего ее жизнь тяжелобольного мужа. Провоцируя этот конфликт, в результате которого неуравновешенный и вспыльчивый Полоз пошел на преступление, она заведомо желала роковой развязки. Я выступал минут 40. Стояла*

гробовая тишина. Та публика, которая только что поддерживала прокурора, после моих последних слов: «Это она виновата!» – пришла в неистовство. Такого шквала аплодисментов я, честно говоря, не слышал...».

Та врятувати життя Петру Варнавовичу не вдалося. Суд не взяв до уваги ні його фронтові заслуги, ні поранення і контузії, ні хвору психіку, а головне – стан афекту (короткочасний емоційний стан людини, затьмарення, зазвичай викликані травмуючими переживаннями), в якому він перебував у момент убивства.

У вирок зазначалося, що злочин здійснений «на почве ревности и мести». Суд 16 травня 1963 року був швидкий і закритий: Герой Радянського Союзу засуджений до найвищої міри покарання і того ж дня розстріляний. За однією з версій сварка з кадебістом виникла з приводу критики Полозом «волюнтаризма» Хрущова, що надало суду політичного підтесту. Посмертно Петро Варнавович був позбавлений звання Героя Радянського Союзу і всіх інших нагород (двох орденів Леніна, ордена Червоного Прапора, ордена Вітчизняної війни та ін.). Як зазначає один з біографів Полоза: «Это был единственный случай расстрела Героя, не запятнавшего себя изменой Родины или предательством».

У 2002 році під Одесою на місці аеродрому, де базувався винищувальний авіаційний полк, був споруджений пам'ятник пілотам, на якому встановлена плита з іменами Героїв Радянського Союзу, захисників міста. Серед них значиться і Петро Варнавович Полоз. Як зазначає історик Володимир Конєв: «...Лица, инициаторы установки плиты, посчитали, что негоже вычеркивать его имя, – ведь реально этот человек в 1941 г. действительно героически защищал город. Погибни он в те дни, память о нем сохранилась бы так же, как и о других павших героях. Что же касается того, как сам человек распорядился своей судьбой и жизнью после войны, об этом невозможно судить однозначно, не зная всех обстоятельств дела».

Ще більше сумнівів у справедливості позбавлення звання Героя Радянського Союзу викликає історія Олексія Степановича Лашка. Він народився у 1918 році в Онуфріївці. Потім родина, рятуючись від голоду, переїхала в Сталінську область (нині Донецька). До початку війни Лашко мешкав на залізничній станції селища Постникове, працював кріпильником на шахті №15. У Червону Армію був мобілізований у серпні 1941 року. У жовтні 1941 року в боях біля станції Лозова Олексій Лашко отримав поранення в ногу і змушений був до одужання залишитися на окупованій території, переховуючись у місцевих жителів. У листопаді повернувся додому в селище Постникове. У лютому 1942 року був схоплений і відправлений у табір військовополонених, звідки його повезли на роботу в Німеччину. Проте Лашку з групою інших військовополонених вдалося втекти. Вони проломили стінку вагона і вистригнули на ходу.

Олексій Степанович повертається у Постниково. А далі сталося те, що згодом зіграло фатальну роль у долі нашого земляка: «В июне 1942 года, стремясь избежать угона в Германию, Лашко поступил на службу в полицию. Служил в жандармерии, нёс службу по охране складов, мостов и военных объектов. В январе 1943 года по состоянию здоровья Лашко был уволен из жандармерии. В сентябре 1943 года, после освобождения Постниково советскими войсками, Лашко был повторно призван в армию. Свою коллаборационистскую деятельность он скрыл...».

Не зрозуміло, щоправда, як йому вдалося приховати своє співробітництво з окупантами, коли в Червону Армію був призваний з Постникового, де й мав місце його «колабораціонізм». Та й взагалі, крім партизан і підпілників, у колабораціонізмі можна було звинуватити все інше населення окупованих територій. Багатьом українським юнакам, хто перебував в окупації і потім був мобілізований до лав Червоної Армії, це не перешкодило удостоєнню їх найвищих військових відзнак. Не поталанило Олексію Лашку, адже він не брав участі в каральних акціях, був по суті охоронником різних об'єктів.

Лашко був зарахований кулеметником 899-го стрілецького полку 248-ї стрілецької дивізії. За час війни отримав п'ять поранень!

У вересні 1943 року командир кулеметного відділення старший сержант Олексій Лашко в бою за станцію Ріг Сталінської області знищив 11 ворожих солдатів і офіцерів, чим забезпечив успішне виконання бойового завдання батальйону. За цей подвиг 21 грудня 1944 року нагороджений медаллю «За отвагу».

1 лютого 1945 року Лашко першим з роти переправився через Одер і, увірвавшись у населений пункт Грос-Нойсдорф, знищив у вуличних боях 18 солдатів та офіцерів ворога. Наступного дня у боях за плацдарм Лашко замінив убитого кулеметника, знищив вогневу точку і 12 солдатів противника. Був відзначений орденом Червоної Зірки.

Наш земляк – учасник штурму Берліна. У квітні 1945 року відзначився при захопленні міського поштамту і рейхсканцелярії. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 15 травня 1946 року за «отвагу и героизм в боях с немецкими захватчиками в Великой Отечественной войне» старший сержант Олексій Лашко був удостоєний високого звання Героя Радянського Союзу.

У березні 1946 року Олексій Степанович повернувся на Донбас, брав участь у відновленні шахти № 15. А далі повідомляється наступне: «Осенью 1947 года, когда местным партийным органам стало известно о присвоении Лашко звания Героя Советского Союза, Катковский райком ВКП(б) возбудил ходатайство об отмене награждения. Ходатайство поддержал и обком ВКП(б). Вопрос в течение двух лет (!) рассматривался в Президиуме Верховного Совета СССР. В результате 22 июля 1950 года указ о присвоении Лашко звания Героя Советского Союза был отменён. Остальных наград было принято решение Лашко не лишать и к судебной ответственности его не привлекать как

искупившего вину!» Отаке «соломонове рішення», яке зіпсувало життя заслуженому фронтовику.

Олексій Степанович, як і до війни, продовжував працювати кріпильником на шахті № 15 селища Постниково. Похований у місті Шахтарську Донецької області. Коли це сталося, не повідомляється, як і про те, чи не клопотався Лашко про повернення йому звання Героя Радянського Союзу.

Наш третій позбавленець звання Героя Радянського Союзу – уродженець с. Стара Осота Олександрівського району, льотчик, ас повітряної розвідки, майор Никифір Тимофійович Євтушенко (1917-2002). У травні 1940 року після закінчення Мелітопольського військового авіаційного училища служив у Забайкальському військовому окрузі. 3 липня 1941 року – на фронтах Великої Вітчизняної війни. Брав участь у боях на Західному, Брянському, 2-му Прибалтійському фронтах.

На Брянському фронті, на Курській дузі, Євтушенко здійснив 110 бойових вильотів, скинув 36 тонн авіаційних бомб, знищив і пошкодив 20 танків, 100 автомашин, 10 літаків, сфотографував 16 тисяч квадратних кілометрів оборонних позицій противника. Євтушенко першим виявив відхід ворожих військ з Орла, завдяки чому радянська авіація завдала по них штурмового удару. А загалом з 17 липня 1941 по 9 травня 1945 року Никифір Тимофійович здійснив 247 бойових вильотів. 2 вересня 1943 року він був нагороджений орденом Леніна, а Указом Президії Верховної Ради СРСР від 19 серпня 1944 року йому було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Після війни у жовтні 1945 року Євтушенко закінчив Військово-повітряну академію, однак уже в травні 1946 року був звільнений у запас.

Почав службу в органах МВС Латвійської РСР. У 1955 році закінчив Московський заочний юридичний інститут. Що трапилося у березні 1956 року, коли «Євтушенко был арестован, лишён звания подполковника милиции и уволен из рядов МВД по причине дискредитации звания начальствующего состава», залишається невідомим. Та найстрашніше сталося 25 листопада 1957 року: Указом Президії Верховної Ради СРСР Євтушенко був позбавлений звання Героя Радянського Союзу та всіх інших державних нагород: двох орденів Леніна, ордена Червоного Прапора, ордена Червоної Зірки, двох орденів Вітчизняної війни, медалі «За боевые заслуги» та ін.

Слід віддати належне Никифору Тимофійовичу. Він швидко оговтався від, здавалося б, нищівного удару долі й почав нове сходження, поставивши за мету відновлення свого колишнього статусу – Героя Радянського Союзу. З 1958 по 1983 рік Євтушенко працював

Никифір Євтушенко

на деревообробному комбінаті №3 «Моспромстройматериалы»: майстром, технологом, заступником начальника, начальником цеху. Закінчив Всесоюзний заочний лісотехнічний технікум. Був головою профкому підприємства, очолював раду ветеранів рідного полку. Зрештою численні клопотання, підтримані однополчанами, увінчалися успіхом. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 23 січня 1969 року Никифір Тимофійович був відновлений у званні Героя Радянського Союзу з поверненням всіх нагород. Отакий «хеппі енд» нашого земляка!

Також троє наших земляків – серед повних кавалерів ордена Слави, позбавлених цього високого звання.

Іван Ларіонович Гайдук народився в смт Устинівці у 1923 році. У рідному селі закінчив початкову школу. В Червону Армію мобілізувати його не встигли, тому залишився в окупованій німцями Устинівці. І не просто залишався: «В апреле 1943 года поступил на службу в полицию. Лично участвовал в арестах советских граждан, конвоировании их, нес охрану военных объектов, железной дороги. Участвовал в карательных операциях, в частности в селе Ново-Петровка, где было арестовано 160 жителей, а село сожжено. С приближением Красной Армии ушел с немцами на запад».

Далеко, щоправда, не зайшов. У квітні 1944 року був призваний в Червону Армію Вознесенським военкоматом Одеської області. Тоді ж змінив рік народження на 1924-й. Воював у складі 172-го гвардійського стрілецького полку на 3-му Українському та 1-му Білоруському фронтах: командир відділення, гвардії старший сержант. Брав участь у Люблін-Брестській, Вісло-Одерській та Берлінській наступальних операціях, штурмував Берлін.

Свій перший подвиг, за який отримав орден Слави 3-го ступеня, Гайдук здійснив 20 липня 1944 року при форсуванні річки Західний Буг поблизу міста Хелм у Польщі. В бою на плацдармі після переправи кулеметник Гайдук знищив понад 10 гітлерівців. А через кілька днів у бою за місто Пулави – ще 6-х і 4-х взяв у полон. Після того, як 3 лютого 1945 року, беручи участь у форсуванні Одера поблизу міста Франкфурта-на-Одері, в бою за плацдарм подавив дві вогневі точки і знищив 15 гітлерівців, Іван Ларіонович був нагороджений орденом Слави 2-го ступеня.

За штурм Берліна Гайдук удостоєний ордена Слави 1-го ступеня, ставши, таким чином, його повним кавалером.

Після демобілізації фронтовик-орденоносець повертається на батьківщину. На що Іван Ларіонович розраховував, сказати важко. Адже свідків його участі в каральних акціях проти мирного населення, якщо вони справді мали місце, було предостатньо. А далі цитуємо: «9 октября 1951 года военным трибуналом войск МГБ Кировоградской области осужден по ст. 54-1 УК Украинской ССР («измена Родине») и приговорен к 10 годам лишения свободы в ИТЛ». А 29 лютого 1952 року Указом

Президії Верховної Ради СРСР Гайдук Іван Ларіонович був позбавлений всіх нагород. Відомостей про подальшу долю повного кавалера ордена Слави немає. Коли й де він помер, невідомо. Хоча закінчується біографічна довідка досить дивно: «В 1985 году был награжден орденом Отечественной войны 2-й степени».

Іван Ілліч Іщенко (1925-1989) народився в селі Вершино-Кам'янка Новгородківського району в селянській родині. Закінчив семирічну школу, працював у колгоспі. З початку Великої Вітчизняної війни і до жовтня 1943 року перебував на окупованій території. Після визволення рідного села був призваний у лави Червоної Армії Новопразьким райвійськкоматом. З грудня 1943 року Іщенко брав участь у боях із загарбниками на 2-му і 1-му Українських фронтах. Весь бойовий шлях пройшов у складі 294-го гвардійського стрілецького полку, спочатку рядовим стрільцем, потім – розвідником.

Прикметно, що свій перший подвиг Іван Іщенко здійснив на рідній Кіровоградщині. Це сталося 5 січня 1944 року, у перший день Кіровоградської операції, коли він у складі танкового десанту був направлений на звільнення села Коханівка Знам'янського району. Зістрибнувши з танка, він опинився в німецькому окопі, де заколов штиком сімох солдатів і одного офіцера. Був нагороджений орденом Слави 3-го ступеня.

Ордена Слави 2-го ступеня наш земляк був удостоєний за те, що беручи участь у захопленні язика 7 жовтня 1944 року поблизу польського міста Сташув, прикриваючи відхід товаришів, гранатою підірвав ворожий кулемет, а в ніч на 26 жовтня 1944 року першим у складі групи увірвався у дзот і захопив полоненого.

Наприкінці січня 1945 року під час боїв на річці Одер Іван Ілліч особисто знищив кулемет і 15 солдатів, за що був удостоєний ордена Слави 3-го ступеня. Після війни повний кавалер ордена Слави, старший сержант Іщенко продовжив службу у військовій частині на території Хмельницької області. І тут з ним сталося таке, у що важко повірити. Іщенко був звинувачений у тому, що «вступив в контакт с членом националистической организации ОУН, по его заданию похитил со склада два автомата со снаряженными магазинами и передал «бандеровцу». Был арестован и 1 марта 1948 года осужден Военным трибуналом Северо-Кавказского Военного округа, приговорен к 20 годам лишения свободы. По ходатайству трибунала Указом Президиума Верховного Совета СССР от 23 июля 1948 года лишен орденов Славы».

А далі сталося справжнє чудо. Після відбуття покарання (про амністію не сказано) Указом Президії Верховної Ради СРСР від 7 квітня 1967

Іван Іщенко

року Іщенка відновили у правах на нагороди. На превеликий жаль, жодних подробиць цієї неймовірної історії відшукати не вдалося, а головне – відповідей на запитання, хто клопотався за орденосця, чи означало повернення нагород його повну реабілітацію.

Та хоч як там було, з 1977 року Іван Іщенко жив у Дніпропетровську, працював газоелектрозварником на Придніпровській ГРЕС. Був учасником Параду на Красній площі 9 травня 1985 року на честь 40-річчя Перемоги.

Натомість найтрагічнішою з-поміж усіх наших «уславлених і знеславлених» героїв уявляється доля повного кавалера ордена Слави, уродженця селища Новоселівка Новоукраїнського району Івана Григоровича Горошка (1913-1990). За свідченнями, зібраними його онуком, все почалося з того, що влітку 1941 року Іван Григорович відстав від своєї частини, оскільки пліт з його кулеметним розрахунком при переправі через Дніпро був розбитий. Чудом виживши та ще й захворівши, Горошко змушений був повернутися у Макіївку, де жила родина.

Іван Горошко

За порадою старшого брата-підпільника Юхима вступив на службу в поліцію, де всіляко допомагав підпільній організації: діставав «аусвайси», попереджав про облави, допомагав військовополоненим, ховав євреїв. Після того, як брат разом з іншими підпільниками, був схоплений і розстріляний, Івана Горошка як неблагнадійного вигнали з поліції. Влітку 1943 року він із сім'єю тікає до родичів на Кіровоградщину.

У березні 1943 року Хмельівським райвійськоматом Кіровоградської області Горошко був мобілізований до Червоної Армії і відразу потрапив... у штрафну роту. Після поранення, що означало спокуту кров'ю своєї вини перед радянською владою, з серпня 1944 року воював командиром стрілецького відділення 289-го гвардійського стрілецького полку. Та ще й як воював: за півроку (!) здійснив подвиги, за які був нагороджений орденами Слави всіх трьох ступенів, а також медалями «За отвагу» «За освобождение Праги», «За победу над Германией».

Після війни повернувся до родини у село Березівку Маловисківського району, працював у колгоспі. Потім до 1949 року – слюсарем на Грушківському цукровому заводі (нині м. Ульяновка Кіровоградської області). Того ж року був заарештований органами НКВД за звинуваченням у зраді Батьківщини (малась на увазі передусім служба в поліції). Військовим трибуналом Харківського гарнізону повний

кавалер ордена Слави був засуджений до 15 років позбавлення волі у виправно-трудовах таборих. 30 жовтня 1950 року Указом Президії Верховної Ради СРСР Івана Горошка «за проступки, порочащие звание орденоносца», позбавили всіх бойових нагород. На свободу він вийшов за амністією у 1955 році. Повернувся в Макіївку, працював бригадиром у Донецькому будівельному управлінні «Термоізолюції». У 1978 році Іван Григорович переніс інсульт, був частково паралізований. Всі ці роки до самої смерті у 1990 році він марно клопотався про перегляд своєї справи, про повернення чесного імені та бойових нагород.

Серед Героїв Соціалістичної Праці, позбавлених цього високого звання, фігурує уродженець Кіровоградщини Костянтин (хоча насправді він – Кузьма) Данилович Ткаченко. Народився він у 1918 році в селі Аджамці Кіровоградського району. В 1930 році батька розкуркулили і з родиною вислали. В 1942 році Кузьма Ткаченко з батьком повернулися в Аджамку і вступили на службу до німецької влади. Батько – старостою громадського двору (так окупанти називали колгоспи), син – в райземуправу агрономом. Ненависть до радянської влади вони перенесли на односельчан: «Жестoko относились к советским гражданам, заставляли работать, избивали. В 1943 году младший Ткаченко ушел с отступающими немцами на запад. С приходом Красной Армии был мобилизован на военную службу, но в боях не участвовал, службу проходил в строительных частях...».

Після демобілізації в 1946 році Ткаченко повернувся на батьківщину. В 1948 році закінчив Шамівський сільськогосподарський технікум у Знам'янському районі. Отримав направлення в бавовнорадгосп Херсонської області. В 1949 році звичка до рукоприкладства, набута в окупації, призвела до того, що Ткаченко «... был осужден народным судом Новомаячковского района Херсонской области по ст. 98 ч 2 УК УССР к 5 годам лишения свободы за превышение власти и избивание рабочих. В апреле 1953 года был досрочно освобожден по амнистии».

А далі шлях нашого героя проліг на цілину в Казахстан. Ткаченко працював бригадиром тракторної бригади Горьковського зернорадгоспу Ленінградського району Кокчетавської області. І працював настільки успішно, що «Указом Президиума Верховного Совета СССР от 11 января 1957 года за особо выдающиеся успехи, достигнутые в работе по освоению целинных и залежных земель, и получение высокого урожая Ткаченко Константину Даниловичу присвоено звание Героя Социалистического Труда с вручением ордена Ленина и золотой медали «Серп и Молот». А в 1968 році грянув грім: «...стали известны факты сотрудничества с немецко-фашистскими захватчиками в годы войны. ЦК КП Казахстана вышел с ходатайством в Президиум Верховного Совета СССР с представлением о лишении Ткаченко К.Д. звания Героя Социалистического Труда и наград». 26 грудня 1968 року це клопотання було задоволено. Розжалуваний з героїв, Ткаченко виїхав у Запорізьку область, де й загубилися його сліди.

ТРАВЕНЬ

1 – 75 років від дня народження (с. Дружелюбівка Добровеличківського району) **Леоніда Сидоровича Тупчієнка**,

журналіста, політолога. Закінчив Київський університет. Викладав в Ужгородському університеті, був на комсомольській роботі (секретар Ужгородського обкому ЛКСМУ, апарат ЦК ЛКСМУ). Працював у київських газетах і журналах. Після навчання в Академії суспільних наук викладав у Київському університеті та ВПШ при ЦК КПУ, завідував кафедрою у Дипломатичній академії. Нині – професор Національного авіаційного університету.

Автор понад 250 наукових праць, кількох монографій та навчальних посібників. Генеральний директор-співзасновник першого в Україні Інноваційного політологічного центру (1990). Співзасновник, виконавчий і почесний директор Міжнародного інституту глобальної і регіональної безпеки (1992). **Активно працює у Кіровоградському земляцтві столиці України.** Заслужений журналіст України.

2 – 60 років від дня народження (м. Кіровоград) **Романа Яковича**

Булгачова, поета, композитора, співака, продюсера. Закінчив факультет фізвиховання КДПІ ім. О.С.Пушкіна. Один з найпопулярніших бардів України перед розпадом СРСР, особливо прославився своїм «одеським циклом пісень». Нині живе і працює у Москві, займається продюсерською діяльністю. Зокрема виступив продюсером дебютного альбому під назвою «Вы слышали, как поет Дроздов?» – популярного ведучого телевізійної передачі «В мире животных», доктора біології МДУ

Дроздова. Надихнув також заспівати художника Нікаса Сафронова, творця “Сралаша” Бориса Грачевського. Втілює проект “Поют герои” в якому виконуються пісні громадянського звучання. Автор 75 пісень, зібраних в альбоми «Одесские песни» (1989), «Россия ментовская» (2000), «Шух-Шух» (2001), «Колесики» (2001) та ін. Його пісні виконують популярні співаки: Володимир Гришко, Михайло Шуфутинський, Ірина Шведова та ін. Серед найвідоміших пісень – «Поезд на Назрань», «Я тебя люблю». Заслужений діяч мистецтв Інгусетії (2003).

3 – 90 років від дня народження (м. Кзил-Орда в Казахстані) **Лідії Федорівни Крейтор**, архітектора. Закінчила архітектурний факультет Ташкентського індустріального інституту. **3 1949 живе і працює в**

Кіровограді. З 1964 по 1970 – головний архітектор м. Кіровограда. Автор 20 проектів міських будівель, 7 з яких визнано пам'ятками архітектури: обласна філармонія (класичний стиль), кінотеатр «Зоряний» (еклектика), філіал Національного університету МВС України (юридичний інститут) та ін. Займалася також плануванням Новоукраїнського та Добровеличківського районів, зокрема с. Комишувате («село Гіталова») та Перчунове. З 1987 – відповідальний секретар правління обласної організації Національної спілки архітекторів України. Заслужений архітектор України.

7 – 110 років від дня народження (сmt Олександрівка) Броніслави

Яківни Златогорової (справжнє прізвище Гольдберг) (1905-1995), співачки. **Початкове музичну освіту здобула в Єлисаветграді. Навчалася в Єлисаветградській гімназії.** У 1926 закінчила Одеську консерваторію. Співала у Харківському оперному театрі (1926-1929), була солісткою Великого театру СРСР (1929-1953). Виступала з концертами у багатьох містах Радянського Союзу. Володіла рідкісним голосом з діапазоном від меццо-сопрано до контральто. Сучасники називали її «Шаляпініми у спідниці». Головні ролі: Ратмір («Руслан і Людмила»), Графиня («Пікова дама»), Ольга («Євгеній Онегін»), Кончаківна («Князь Ігор»), Ваня («Іван Сусанін»), Азучена («Трубадур») та ін. У 70-ті рр. фірма «Мелодія» випустила альбом з двох довгограючих платівок із записами оперних і камерних виступів співачки. Народна артистка Російської Федерації (1951).

7 – 55 років від дня народження (м. Олександрія) Віктора Васильовича

Бабича, актора. Закінчив Кіровоградський технікум механізації сільського господарства. Після армії працював на електромеханічному заводі в Олександрії. У 1986 закінчив Київський інститут театрального мистецтва (курс у народного артиста СРСР Юрія Мажуги). За розподілом потрапив у трупу Псковського Академічного театру драми ім. О.С.Пушкіна. За 20 років роботи в театрі зіграв у більш ніж 100 постановках. Провідні ролі у спектаклях: «Псковитянка», «Кубанские казаки», «Король Лир», «Винювник торжества», «Солов'їна ніч», «Маленькі трагедії», «Дванадцята ніч», «Скупой», «Сирано де Бержерак», «Забуть Герострата!», «Утиная охота», «Ханума» та ін. Нагороджений медаллю «За заслуги перед Псковом» (2006). З 2008 - артист Московського Драматичного театру «Бенефіс». Заслужений артист Російської Федерації (2005).

8 – 65 років від дня народження (с. *Тишківка Кіровоградської області*)

Олега Івановича Тарадая, спортивного менеджера. У 1972 закінчив Київський державний інститут іноземних мов, у 1986 - юридичний факультет Одеського державного університету. За фахом - викладач іноземних мов, юрист-правознавець. Вільно володіє англійською та німецькою мовами. У 1995-2002 – прес-аташе, директор команди ФК «Чорноморець» Одеса. З січня 2002 – менеджер національної збірної України з футболу. Учасник чемпіонату світу-2006 у Німеччині. Заслужений працівник фізкультури і спорту (2006).

10(22) – 175 років від дня народження (с. *Бєжбайраки Новоукраїнського району*)

Марка Лукича Кропивницького (1840-1910 на Харківщині), драматурга, актора, режисера, композитора. **Фундатор українського професійного театру (заснований 27.10.1882 в Єлисаветграді постановкою п'єси «Наталка Полтавка»)**, виконав близько 500 ролей, написав понад 40 п'єс, учитель декількох поколінь акторів. Утворив першу в Російській імперії дитячу трупу, був палким поборником запровадження в Україні народних шкіл з рідною мовою навчання. **Його ім'я носить Кіровоградський академічний обласний український музично-драматичний театр («театр корифеїв»)**. У 1982 відкрито Меморіальний музей М.Л.Кропивницького – відділ Кіровоградського обласного краєзнавчого музею.

14 – 145 років від дня народження (с. Бековичеве у Малій Кабарді)

Федора Миколайовича Бековича-Черкаського (1870-1953), військового діяча, князя. У 1894 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище. Учасник російсько-японської, Першої світової та Громадянської воєн. Генерал-майор. Георгіївський кавалер. У 1918 – командир Кабардинських військових формувань, правитель Кабарди. У березні-жовтні 1919 – начальник Кабардинської кінної дивізії. В еміграції (з 1921) – член Національного комітету визволення

гірських народів Північного Кавказу.

15 – 100 років від дня народження (с. *Комишувате Новоукраїнського району*) **Олександра Васильовича Гіталова** (1915-1994), знатного механізатора, видатного хлібороба України, державного і громадського діяча. **З 1929 працював у колгоспі рідного села, бригадир тракторної бригади з 1936.** У 1956 виступив ініціатором комплексної механізації вирощування просапних культур. Через його бригаду – Всесоюзну школу передового досвіду – пройшло 12 тисяч механізаторів

з усіх регіонів СРСР. Комишувате тоді називали «Степовою Академією». Сприяв добудові Комишуватської середньої школи та будівництву Тарасівської школи у Новгородківському районі, фундатор музею Трудової слави села Комишуватого. Автор книг публіцистики: «Земле моя» (1971), «Дума про хліб» (1972), «Слово до юного друга» (1977), «Наша передова – поле» (1986) та ін. Двічі Герой Соціалістичної Праці (1948, 1958). Депутат Верховної Ради СРСР, член її Президії семи скликань. Лауреат Державної премії СРСР (1975). Його пам'яті присвячено публістично-документальну книгу «О. В. Гіталов» (Кіровоград, 1999). Для працівників агропромислового комплексу Кіровоградською обласною радою засновану обласну премію ім. О.В.Гіталова.

16 – 95 років від дня народження (с. *Дмитрівка Знам'янського району*)

Івана Гавриловича Євплова, військового діяча. Закінчив **Шамівський сільськогосподарський технікум**. У 1940 вступив до Одеського піхотного училища. На фронтах ВВВ – з лютого 1942. Командир стрілецького батальйону майор Євплов особливо відзначився при штурмі Берліна. У 1949 закінчив Військову академію імені М.В.Фрунзе, полковник. Герой Радянського Союзу (1945).

16 – 65 років від дня народження (с. *Черняхівка Кіровоградського району*)

Василя Івановича Сибірцева, державного громадського діяча. Закінчив Кіровоградський будівельний технікум та Криворізький гірничорудний інститут. Понад 20 років працював у будівельних організаціях. У 1990-1996 – перший заступник голови Кіровоградського міськвиконкому, 1996-1999 – перший заступник голови облдержадміністрації. З 1999 по 2006 – голова Кіровоградської обласної ради. **У ці роки засновано обласні премії імені видатних земляків: В. О. Сухомлинського (педагогічна діяльність), Є. Ф. Маланюка (художня література та літературознавство), Я. В. Пауценка (архітектура, геральдика та прикладне мистецтво).**

Завдяки увазі обласної ради до пропаганди історичної спадщини та традицій краю, більшість міст і районів мають на сьогодні місцеву символіку – герби і прапори. Видано книгу-альбом «Геральдика Кіровоградщини». Нагороджений орденом «За заслуги» III ст. (2000) і II ст. (2004).

17 – 130 років від дня народження **Митрофана Максимовича Полякова** (1885-1924), живописця, педагога. Докладніше у нарисі **«Єлисаветградське громадське комерційне училище: викладачі і випускники».**

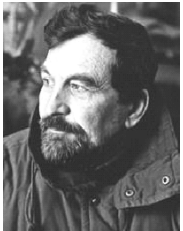
18 – 90 років від дня народження (м. Мала Виска) Петра Павловича

Оссовського, живописця. Онук визначного українського театрального діяча Д. А. Гайдамаки-Вертепова, керівника першого стаціонарного театру в Єлисаветграді (1920-1921). З 1931 живе у Москві. Закінчив Московський художній інститут ім. В.І.Сурикова у 1950 (учень С.Герасимова). За серію робіт «Куба» нагороджений срібною медаллю АМ СРСР, за серію «Слов'янські портрети» отримав золоту медаль Італійської АМ. Лауреат Державної премії СРСР (1985).

Народний художник СРСР (1989). Дійсний член Академії мистецтв Росії. **Тричі (1985, 1988, 2003) влаштовує персональні виставки у Кіровограді, подарував обласному художньому музею 30 творів, обласному краєзнавчому – «Портрет генерала О. В. Самсонова». У 2007 при обласному художньому музеї відкрито Картинну галерею Петра Оссовського «Вітчизна і Світ».**

18 – 80 років від дня народження (Сумщина) Михайла Володимировича

Надеждіна, художника. Закінчив Дніпропетровське художнє училище (1962), навчався у Я.Калашника, Г.Чернявського, М.Родзіна. Перший директор та викладач Кіровоградської дитячої художньої школи. Головний художник Кіровоградських художньо-виробничих майстерень Художнього фонду УРСР (1975-1990). Учасник виставок (з 1974). Член Спілки художників України (1988). **Голова обласної організації Національної Спілки художників України (з 1989).**

Заслужений діяч мистецтв України (1994). Учасник багатьох всесоюзних, республіканських, зарубіжних (Болгарія, Канада, США та ін.) і персональних виставок. Твори зберігаються в обласному художньому музеї та в інших збірках. У 1994 в Києві видано альбом «Один + один. Михайло Надеждін та Андрій Надеждін. Живопис, графіка» (редактор М. М. Маричевський), у 2005 – каталог виставки «Родина Надеждіних», яка експонувалася у Києві та Кіровограді. Твори: «Автопортрет» (1962), «Двоє. Подружжя художника» (1968), «Сон» (1975), «Художник і модель» (1970), «Маскарад» (1995), «Пленер» (2001) та ін. Народний художник України (1997).

18 – 70 років від дня народження (м. Кіровоград) Віктора Дмитровича Сущенка, правоохоронця. В органах внутрішніх справ з 1964. У 1974 з відзнакою закінчив Київську вищу школу МВС СРСР. **У 1966-1984 працював на Кіровоградщині на різних посадах, зокрема начальником Кіровського РВВС**

м. Кіровограда. У 1984-1995 займався науково-педагогічною роботою у Київській вищій школі МВС (з 1997 – Національна академія внутрішніх справ України). Обіймав посади начальника кафедри адміністративного права, першого проректора з навчальної роботи. Генерал-майор міліції. Кандидат юридичних наук (1987), професор (2000). У 1995-1997 – перший заступник керівника Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю. З 1997 – перший проректор з наукової роботи Національної академії внутрішніх справ України. Автор низки монографій, підручників та посібників. Заслужений юрист України (1999).

18 – 45 років від дня народження (м. Гайворон) Михайла

Володимировича Криштала, актора театру і кіно, шоумена, композитора, поета-пісняра. У 1989 закінчив Дніпропетровське державне театральне училище. З 1989 до 2009 працював у Донецькому академічному українському музично-драматичному театрі. Виконавець ролей у п'єсах: О. Марієнгофа «Циніки» (Володимир), Ж. Ануя «Коломба» (Жульєн), М. Гоголя «Ревізор» (Поштмейстер), В. Шекспіра «Дванадцята ніч» (Герцог), П.-О. Бомарше «Одруження Фігаро» (Фігаро) та ін. З 2009 – актор Київського академічного драматичного театру на Подолі. Знімається у художніх стрічках і телесеріалах. Заслужений артист України.

19 – 125 років від дня народження (м. Єлисаветград або с. Червоно-

вершка Компаніївського району) Мілиці Сергіївни Соколової-Бородкіної (1890-1962), дружини Генріха Нейгауза. Навчалася у Єлисаветградській громадській гімназії. Батько Сергій Соколов-Бородкін походив із одного з найбагатших дворянських родів Єлисаветградського повіту, мати Варвара Прохорова – із знаменитого купецького роду власників Трьохгорної мануфактури. У 1929 народила від Генріха Нейгауза дочку, яку також назвали Мілицею. Офіційно дружиною Нейгауза стала в 1932 після того, як Зінаїда Нейгауз пішла від нього до поета Бориса Пастернака.

20 – 85 років від дня народження (м. Мала Виска)

Валентини Гаврилівни Галл-Савальської, актриси. Закінчила Одеське театральне училище. Працювала у театрах Чернівців, Києва (театр ім. І. Франка). З 1973 по 2002 – провідна актриса Херсонського обласного музично-драматичного театру ім. Миколи Куліша. Створила на українській сцені понад 150 образів.

Заслужена артистка УРСР (1968). Донька Олена Ігорівна Галл-Савальська – також актриса, заслужена артистка України.

21 – 80 років від дня народження (с. Широке Дніпропетровської області)

Василя Гнатовича Журби, письменника. *Брат поетеси Т.Г.Журби*. Закінчив філологічний факультет Одеського університету ім. І.І.Мечникова. **3 60-х років – у Долинському районі Кіровоградської області: учитель, директор Варварівської середньої школи, журналіст**. Автор книг новел: „Грім на голе дерево” (2002), «У холодному вокзалі» (2005) та інших творів. Член Національної спілки письменників України (2004).

22 – 55 років від дня народження (*м. Помічна Добровеличківського району*) **Миколи Миколайовича Гейка** (1960-2009 у Москві, *похований на батьківщині*), актора, режисера, сценариста. У 1979 закінчив Дніпропетровське театральне училище (актор театру ляльок), у 1984 – Ленінградський інститут театру, музики і кіно (режисер театру), у 1989 – Вищі кінорежисерські курси при Держкіно СРСР (майстерня Ролана Бикова). Як актор знявся у фільмах:

«Утоли мои печали» («Мосфильм», 1989), «Солдатская сказка» («Узбекфильм», 1988), «Здравия желаю» (Свердловская к/с, 1989), «Пленники удачи» (Франция, 1993), «Письма к Эльзе» (2002) та ін. Режисер ігрових фільмів: «Кто-то высмотрел плод» (короткометр., 1987), «Школа для слепых» (короткометр., 1988), «Мemento мори» (1990, фільм отримав приз за кращу режисуру на кінофестивалі «Дебют» – 1992; спеціальний приз журі за кращий акторський ансамбль на кінофестивалі «Созвездие – 93»), «Херувим» (8-серійний телефільм, 2005), «От любви до кохання» (8-серійний телефільм, 2007), «Мины в фарватере» (8-серійний телефільм, 2007), «Черчилль» (серіал «Открытое окно», 2 серії, 2009). **Свій кращий фільм «Мemento мори» знімає на батьківщині – у Помічній**. Останні роки жив і працював у Чехії. Для чеського ТБ зняв 4 повнометражні документальні фільми: «Астероид 2374 – Владимир Высоцкий» (2000) та ін. Вважався одним з кращих у Європі фахівців з роботи з дітьми-акторами. Запрошувався для кастингу та режисерського супроводу дітей-виконавців головних ролей у 6 зарубіжних фільмах: «Коля» (Чехія, 1995: отримав Оскар у 1996 за роль Колі), «Знає лише бог» (Венесуела – Італія, 1997), «Злодійський король» (Німеччина - Чехія, 2003), «Темно-синій світ» (Чехія, 2000), «Велика вода» (Македонія, 2002), «Ілюзія» (Македонія, 2003).

24 – 45 років від дня народження (*с. Родниківка Олександрівського району*) **Василя Михайловича Орлика**, історика, педагога. **У 1994 закінчив історичний факультет Кіровоградського державного**

педагогічного інституту, у 2002 – юридичний факультет Академії праці та соціальних відносин Федерації профспілок України. Кандидат історичних наук (1998), тема дисертації «Молдовани в Україні» (1920-1929 рр.). Доктор історичних наук (2008), доцент. **Завідувач кафедри гуманітарних наук та документознавства Кіровоградського національного технічного університету**. Автор монографії «Податкова політика Російської імперії в Україні в дореформений період» (2007) та інших наукових праць. науковий редактор та співавтор монографії «Технічна освіта на Кіровоградщині...», відзначеної премією ім. В.Ястребова (2011).

25 – 100 років від дня народження (с. Могильне Гайворонського району)

Федора Семеновича Костюка (1915-1994), педагога, військового діяча. **Після закінчення школи учителював (математика, фізика) у рідному селі**. У Червоній Армії з 1940. Учасник ВВВ. Особливо відзначився на західному березі Одера, де його рота 16-19.04.1945 знищила 15 танків, 8 самохідних і 22 польові гармати, 14 бронетранспортерів, 16 автомашин, 350 гітлерівців. **Після війни жив у Гайвороні, викладав математику й фізику у середній школі № 3, був її директором**. Герой Радянського Союзу (1945).

Радянського Союзу (1945).

25 – 65 років від дня народження (с. Велика Виска Маловисківського району)

Михайла Івановича Черновола, ученого, педагога. Наукова діяльність пов'язана з проблемами надійності та ремонту сільськогосподарської техніки. Автор понад 200 наукових праць, у т. ч. 15 монографій, 25 винаходів. **Ректор Кіровоградського державного технічного університету**, доктор технічних наук (1993), професор (1994), академік Інженерної академії України, член-кореспондент Міжнародної Інженерної академії. У 2003 призначений Президентом України **головою**

Кіровоградської обласної державної адміністрації. У 2004 знову ректор КДТУ, якому надано статус **Національного**. Заслужений діяч науки і техніки України (1999).

25 – 65 років від дня народження Анатолія Андрійовича Литвиненка, актора. **На сцені Кіровоградського академічного обласного українського музично-драматичного театру ім. М.Л.Кропивницького з 1970. Це єдиний театр в його творчій біографії**. Зіграв понад 170 ролей у виставах

української, російської класичної драматургії та п'єсах сучасних вітчизняних і зарубіжних авторів. Заслужений артист України. **Лауреат обласної премії «Духовний скарб Кіровоградщини» (2010).**

25 – 60 років від дня народження (м. Одеса) **Олександра Миколайовича**

Рудякова, мовознавця.. **Унікальна родина: всі її члени – батько Микола Рудяков (1926-1993), мати Жанна Соколовська (1932-2012) (викладали в КДПІ ім. О.С.Пушкіна), сини Олександр та Павло – доктори філологічних наук, професори. Олександр навчається на філологічному факультеті КДПІ ім. О.С.Пушкіна (1976-1978),** потім перевівся до Дніпропетровського університету. З 2003 – ректор Кримського

Республіканського інституту післядипломної педагогічної освіти, завідувач кафедри російського та загального мовознавства Таврійського національного університету ім. В.І.Вернадського. Головний редактор науково-методичного журналу «Педагогическая жизнь Крыма» та наукового журналу «Функциональная лингвистика». Автор 4 монографій. Заслужений працівник освіти України (2006). Лауреат Державної премії України в галузі освіти (2013).

27 – 105 років від дня народження (с. **Лелеківка, передмістя**

Єлисаветграда) Івана Івановича Коваля (1910-1996), військового діяча. **До війни працював на меблевій фабриці.** У Червоній Армії з 1933. Закінчив Московське танкове училище (1938). Учасник радянсько-фінської війни. Потрапивши з екіпажем танка в оточення, вогнем з кулеметів і автоматів до підходу підкріплення знищив велику кількість ворогів. Брав участь у ВВВ. У 1946 закінчив Військову академію бронетанкових і механізованих військ, майор. З 1954 – у запасі, **працював**

на кіровоградському заводі «Червона Зірка». Герой Радянського Союзу (1940).

28 – 80 років від дня народження (с. **Іванівка Олександрівського**

району) Василя Степановича Жмура, агронома. У 1963 закінчив Дніпропетровський сільськогосподарський інститут, працював головним агрономом колгоспу. У 1967 перейшов на роботу в Кіровоградське відділення Московського інституту праці і заробітної плати, одночасно навчався в аспірантурі. З 1969 – спершу інструктор облвиконкому, а потім упродовж 10 років заступник голови Вільшанського райвиконкому. З 1980 – заступник начальника обласного управління сільського господарства (начальник відділу кормовиробництва). Згодом

очолив державну карантинну інспекцію у Кіровоградській області. З 1985 по 2003 – директор обласної школи управління сільським господарством, а після її реорганізації директор обласного центру післядипломного навчання працівників АПК. Автор книги «Кадри для села. Історичний нарис», що побачила світ у 2007 році в Центрально-Українському видавництві.

29 – 105 років від дня народження (с. *Єлизаветградка Олександрівського району*) **Сави Овсійовича Голованівського** (1910-

1989), поета, драматурга, прозаїка. **Закінчив профтехшколу у Зінов'євську, тут у 1927 вийшла перша книга поезій «Кіньми залізними».** Вчився у Харківському сільськогосподарському інституті. У роки ВВВ працював фронтовим кореспондентом. Автор 26 книг поезій, 9 п'єс, двох романів «Тополя на тому березі» (1975) і «Корсунь» (1972) та інших творів. Перекладав поезії О. Пушкіна, В. Маяковського, В. Гюго, Дж. Байрона.

29 – 55 років від дня народження (м. Коломна Московської області)

Андрія Юрійовича Ліпатова (1960-2010), художника. **З 1966 жив у Кіровограді. У 1982 закінчив КІСМ. Працював інженером-конструктором на заводі «Гідросила».** Спочатку захоплювався карикатурою, потім самотужки оволодів мистецтвом живопису. Яскравий представник наївного мистецтва, у творчості якого поєднуються елементи народного мистецтва, лубка та кітчу. Професійно

займався живописом з 1993. Персональні виставки влаштовувалися у Кіровограді, Києві, Одесі, Москві, Кембріджі. Твори зберігаються в музеях України та Росії; у приватних колекціях США, Великої Британії, Франції, Німеччини, Італії та інших країн.

30 – 30 років від дня народження (м. *Світловодськ*) **Анни**

Станіславни Мінакової, поетеси, музиканта і художниці. Вундеркінд. У 2004 з відзнакою закінчила фортепіанне відділення Харківського музичного училища ім. Б.Лятошинського, у 2009 – з відзнакою магістратуру музичного відділення Харківського державного університету мистецтв ім. І. Котляревського (спеціальність «фортепіано та орган»). Працює концертмейстером Палацу студентів Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Пише російською

мовою. Автор книжок: «Золотая зола. Стихи и рисунки» (2000), «Дорогое мое» (2002), «Ода радости. Стихи и рисунки» (2004). На українську мову вірші Мінакової переклав Сергій Жадан (2008). Лауреат Всеукраїнського

конкурсу молодих поетів ім. Л. Кисельова (2005). Лауреат Всеросійської літературної премії імені Сергія Єсеніна «О, Русь, взмахни крилами...» (2005) та інших поетичних конкурсів. Володарка Гран-Прі IV Міжнародного фестивалю поезії в Ялті. Її називають «надеждой русской литературы». Член Національної Спілки письменників України (2005), член Спілки письменників Росії (2006). Лауреат Всеукраїнського конкурсу піаністів ім. Г.Г.Нейгауза (2002). Автор-упорядник книг (спільно з батьком) «Всеобщая история музыки» (2009), «История мировой музыки: Жанры. Стили. Направления» (2010). Рисунки експонувалися у Російському музеї (Санкт-Петербург), Музеї сучасного російського мистецтва (Джерси Сити, США) та ін.

31 – 55 років від дня народження (свт Голованівськ) Сергія Алімовича

Дриги, художника. Дитинство до 14 років проходило в Кіровограді. У 1980 закінчив Одеське державне художнє училище ім. М.Б. Грекова. З 1980-х бере участь у всеукраїнських, всесоюзних та міжнародних виставках: міжнародна виставка «Нева 95» (Санкт-Петербург); призове місце на бієнале «Марина 98» (Одеса). Персональні виставки влаштовувалися: в «Морской галерее» (Одеса), в галереї Арт-Студіо «На Уютной» (Одеса), в галереї «Villa Alpha» (Валкенбург, Нідерланди), в галереї «De Medici» (Брюгге, Бельгія) та ін. Багато робіт присвячено місту «D», створеному уявою художника: D – це місто Дриги, місто Дитинства, місто Друзів, місто Дурнів, місто Dream... Персональні виставки влаштовував в обласному художньому музеї та галереї «Єлисаветград».

Травень 1870 (145 років тому) – Відкрилось Єлисаветградське земське реальне училище.

22.05.1910 – 3.10.1910 (105 років тому) – Епідемія холери в Єлисаветграді: захворіло 2789 чол., померло 1231.

ЄЛИСАВЕТГРАДСЬКЕ ГРОМАДСЬКЕ КОМЕРЦІЙНЕ УЧИЛИЩЕ: ВИКЛАДАЧІ ТА ВИПУСКНИКИ

*Єлисаветградське громадське
комерційне училище*

Коли говорять або пишуть про феномен Єлисаветграда, як міста в Російській імперії, що наприкінці XIX-початку XX століть дало світові стільки видатних особистостей, то звісно ж мають на увазі передусім його навчальні заклади та місцевих педагогів. І справді, гордість міста – це 4 училища (кавалерійське, духовне, земське реальне і громадське комерційне) та 2 громадські гімназії (чоловіча й жіноча). Історія кожного з них заслуговує монографічного

дослідження. І такі спроби вже є: масмо книги про обидві гімназії (одну – про чоловічу – упорядкував Віктор Громовий, автор іншої – про жіночу – доцент Сергій Шевченко). У серії книг «Єлисаветградське коло» видавництва «Імекс» побачила світ книга доцента КДПУ ім. В.К.Винниченка Ірини Чернишенко про діяльність директора Єлисаветградського земського реального училища Михайла Завадського. Готується до друку видання, присвячене Єлисаветградському кавалерійському училищу. На черзі – дослідження історії громадського комерційного училища, хоча й тут уже є серйозні напрацювання.

Можна лише вітати бажання сучасних навчальних закладів шукати свої витоки в дореволюційних попередниках. Так, Кіровоградський державний педагогічний університет ім. В.К.Винниченка вважає, що він починався з Єлисаветградської жіночої громадської гімназії (1870-1920), Кіровоградський національний технічний університет відлік свого існування веде від Єлисаветградського земського реального училища (1870-1920), а Кіровоградська гімназія ім. Тараса Шевченка вважає себе спадкоємцем Єлисаветградської чоловічої громадської гімназії (1879-1920).

Фатально не пощастило лише Єлисаветградському кавалерійському (1859-1918) та духовному училищам (1820-1918): традиції духовної та військової освіти в місті, схоже, були назавжди обірвані після 1917 року. Дивно, що й досі не знайшло своїх продовжувачів Єлисаветградське громадське комерційне училище (1908-1919), хоча з 1993 року маємо Кіровоградський інститут комерції (принаймні на сайті закладу ця

спадкоємність не задекларована). На превеликий жаль, не збереглася й будівля Єлисаветградського комерційного училища на розі вулиць Дворцової та Миргородської.

Комерційні училища, як свідчить стаття у Вікіпедії, за своїми статутами і програмами вважалися середніми навчальними закладами з тривалістю навчання 7-8 років і давали як загальну, так і спеціальну освіту. Цікаво, що у перших 5 класах викладання основних предметів вельою за скороченими програмами реальних училищ, але з великим обсягом практичного курсу іноземних мов. Лише у двох старших класах вивчалися спеціальні предмети: бухгалтерія, комерційна арифметика, політична економіка, комерційна географія, хімія, товарознавство, торговельне і промислове законодавство та ін.

Власне кажучи, попри те, що діяльність Єлисаветградського комерційного училища в особі його директора Василя Харцієва (1865-1937) уже стала темою декількох досліджень (доцент КДПУ ім. В.К.Винниченка Віталій Постолатій, викладач КІРУЕ Альона Кава), ми майже нічого не знаємо про його визначних випускників. Та й про викладачів, крім Харцієва, відомостей кіт наплакав. У поле мого зору впродовж багаторічного пошуку видатних земляків потрапили й інші вчителі цього навчального закладу, які заслуговують на вдячність, та декілька його незвичайних вихованців. Тому й виникло бажання розповісти про них у надії, що хтось неодмінно підхопить і розвине цю тему.

Взагалі це проблема ледве не всіх краєзнавців, хто займається дослідженням історії навчальних закладів. Приміром, сьогодні всі загальноосвітні школи пишуть свою історію, до ювілеїв навіть видають книги, в яких детально розповідають про будівлю, керівництво та педагогічний склад ледве не за всі роки існування (звісно ж, найповніше про себе, авторів-упорядників), навчально-виховний процес тощо. А от про найцікавіше і на, мій погляд, найголовніше – про видатних випускників – часто зовсім не йдеться! Зрозуміло, їх не так багато, як хотілося б, але ж, впевнений, вони є у кожного навчального закладу, і саме видатні вихованці, як діаманти в оправі, слугують для нього окрасою.

Передусім, коли читаєш про педагогічні погляди й діяльність Василя Харцієва в Єлисаветградському комерційному училищі з 1908 по 1918 рік, виникає відчуття «дежавю». Зайвий раз переконуєшся, що все на світі, а надто в педагогіці – це добре забуте старе. Сто років тому Василь Іванович Харцієв напрочуд успішно вирішував проблему формування гармонійних стосунків у тріаді „школа-суспільство-батьки” (1865-1937), над якою б'ється й сучасна педагогіка.

Як відзначають згадані дослідники педагогічної спадщини Харцієва В.Постолатій та А.Кава, він перетворив училище у «зразкову школу» – в один з кращих навчальних закладів Російської імперії. Йому вдалося запровадити у навчально-виховний процес концепцію так званої «нової

Василь Харціве

школи» (напрям у педагогіці кін. 19 – поч. 20ст., побудований на гуманістичних засадах, передусім на врахуванні інтересів дитини). Головна ідея концепції полягала у вихованні вільної, всебічно розвиненої особистості, озброєної міцними й потрібними в житті знаннями. Учень розглядався не як пасивний об'єкт навчання й виховання, а як дієва сторона цього процесу.

У закладі була зроблена спроба відмовитися від бальної системи оцінювання знань учнів, заміни її характеристиками. Проводилась різноманітна позаурочна робота з учнями як «кращий засіб боротьби зі шкідливим позашкільним впливом». Всі питання влаштування розумного дозвілля вирішував своєрідний «дитячий парламент» – клуб старшокласників, рада якого складалася з 12 учнів і діяла на засадах самоврядування. Щорічно серед старшокласників проводилися анонімні опитування для з'ясування різноманітних питань: ставлення до предметів, які викладаються; до позакласного читання й позашкільних занять; до репетиторства і таке інше.

Надзвичайно важливу роль у житті училища відігравав батьківський комітет, який займався пошуком коштів для плати за навчання дітей з бідних сімей (читались платні лекції, проводились благодійні вечори), допомагав педколективу у роботі з невстигаючими учнями (додаткові заняття, репетиторство), організовував літнє оздоровлення дітей тощо.

В училищі Харцієва навчалось понад 500 учнів, а педагогічний колектив налічував понад 30 учителів та вихователів. «Єлисаветградським Песталоцці» називали в Єлисаветграді соратника Харцієва Андрія Петровича Феоктистова. Учасник Першої світової війни, він під час Брусиловського прориву у 1915 році отримав важке поранення, був нагороджений Георгіївським хрестом. Перебуваючи у шпиталі, надіслав 50 руб. комерційному училищу «в пам'ять о службе в нем». Автор статті «Об одаренности. Опыт экспериментально-психологического исследования» у журналі «Русская школа» (1909, № 11), яка мала всеросійський резонанс. Феоктистов – організатор скаутського руху в Єлисаветграді. Після революції 1917р. пропонував радянській владі використовувати скаутів як добровільних помічників міліції. З 1921 року Андрій Петрович – директор 6-ї трудової школи імені Декабристів у Єлисаветграді. Після смерті Феоктистова у березні 1927 року

Андрій Феоктистов

В.І.Харцієв у некролозі зазначив: «Друг дітей, весь самовідданість, він усією своєю суттю викликав полум'яну любов дітей; подив, а іноді й криву усмішку дорослих, які нерідко в його вчинках вбачали порушення правил людської розважливості».

Марія Лангемак

Французьку мову в комерційному училищі викладала Марія Костянтинівна Лангемак (1860-1942), мати одного з винахідників легендарної «Катюші» Георгія Лангемака (1898-1938), випускника Єлисаветградської гімназії 1916 року.

Цікаво, що в Єлисаветградському комерційному училищі до його ліквідації в 1919 році навчався й Абрам Борисович Гейро (1903-1989) – винахідник першої у світі авіаційної безпарашутної морської міни, що отримала шифр АМГ (авіаційна міна Гейро), яку, як і «Катюшу», називають зброєю Перемоги. А

загалом, цей уродженець Єлисаветграда вважається найвидатнішим фахівцем з мінної справи ВМФ СРСР ХХ століття.

Географію у «школі Харцієва» викладав Костянтин Степанович Шило, випускник Київського університету, зять композитора М.В.Лисенка (був одружений з його дочкою, красунею Галиною Миколаївною). Подружжя мешкало в Єлисаветграді з 1904 по 1917 рік і брало найактивнішу участь у житті місцевої української громади. Вони, як згадує Фауст Нікітін, були завсідниками українських «вечорниць», які влаштовував по четвергах у своїй квартирі його батько, нотаріус Василь Нікітін (згодом перший голова єлисаветградської «Просвіти»). Обоє мали прекрасні голоси й чудово виконували українські пісні, а Галина Миколаївна ще й акомпонувала на піаніно.

З 1912 року Кость Степанович – член Єлисаветградського товариства поширення комерційних знань. З 1914 року – член Єлисаветградського лекційного бюро з влаштування народних читань і дитячих майданчиків при міській управі (голова літературно-музичної підкомісії). Приміром, з жовтня 1914 по травень 1915 рік Костянтин Степанович організував два концерти для дітей та два для дорослих, які відвідали майже 2 тисячі чоловік. Був членом української секції при Єлисаветградському педагогічному товаристві (1917-1918). Обирався делегатом Українського педагогічного з'їзду у Києві. 19 квітня 1917 року виступив із доповіддю про нього у Єлисаветграді.

Трагічно склалася доля Костянтина Шила після 1917 року. Повернувшись до Києва, він у 1917-1918 році викладав у 2-й українській гімназії ім. Кирило-Мефодіївського братства. За часів Директорії був співробітником Міністерства освіти УНР. За радянських часів – завідувач редакторського відділу київської філії Держвидаву, науковий співробітник

Всеукраїнської Академії Наук (ВУАН). Костянтин Петрович був заарештований у 1929 році у сфабрикованій справі Спілки визволення України (СВУ) і засуджений умовно на 3 роки ув'язнення.

Є відомості, що деякий час після судового процесу Шило працював ...лаборантом ветеринарного інституту, проте залишається невідомим, коли й де він помер, де був похований. Складається враження, що людина просто безслідно зникла. Син Костянтина Шила і Галини Лисенко Микола Костянтинович Шило (1913-1982) став відомим українським архітектором. Народився він за офіційними джерелами у 1913 році в Києві, хоча батьки, як ми знаємо, мешкали тоді в Єлисаветграді.

Значну увагу в комерційному училищі приділяли естетичному вихованню. Малювання, каліграфію та креслення в ньому викладали талановиті художники-педагоги. Першим тут слід назвати Митрофана Максимовича Полякова (1885-1924). Уродженець Тамбовської губернії, він після закінчення у 1906 році Строгановського художньо-промислового училища у Москві був запрошений до Єлисаветграда. В комерційному училищі викладав малювання і каліграфію. Митрофан Максимович відіграв помітну роль у художньому житті нашого міста. Не випадково у 1913 році він був обраний членом оргкомітету з влаштування в Єлисаветграді Першої міської художньої виставки. На ній експонував 20

Митрофан Поляков

живописних творів (кримські та північні краєвиди). Влітку 1912 року Поляков їздив у Дрезден на Міжнародний конгрес з проблем художнього виховання та навчання дітей малюванню. Написав цікаві та глибокі роздуми про дитячу художню творчість «Из впечатлений Дрезденского конгресса», що були опубліковані в «Очерках деятельности Общества распространения коммерческого образования в Елисаветграде» (1914).

У 1913 році Поляков переїздить у Томськ, стає викладачем комерційного училища (до 1923 року). Влаштував виставку пейзажів Єлисаветградщини і водночас намагався втілити в життя художні новації, запозичені в Єлисаветграді. Приміром, у 1918 році за ініціативою Полякова засновані Томські рисувальні класи, які у 1919 році були реорганізовані в Народну академію мистецтв; Митрофан Максимович регулярно читав публічні лекції з історії мистецтв. У Томському обласному художньому музеї нині зберігається 10 картин Полякова. Сучасники відзначають, що «М.Поляков имел в Томске значение чуть ли не целого института искусств и искусствоведения».

*Михайло Щеглов серед учнів
Рибінської студії*

Його посаду в Єлисаветградському комерційному училищі посів художник і педагог Михайло Михайлович Щеглов (1885-1955), викладач Томського комерційного училища. Відбулася своєрідна рокировка між двома приятелями часів спільного навчання у «Строганівці». До Єлисаветграда Щеглов прибув уже досить знаним у Росії митцем. Приміром, у 1910 році на замовлення відомого московського видавця Ситіна він

виконав ілюстрації до розкішного посмертного видання роману «Анна Кареніна». Щеглов – автор серії рисунків з життя та побуту корінних народів Сибіру (наримських остяків), ілюстрував сибірські народні казки.

Михайло Михайлович був учасником Всеросійського з'їзду художників у Петербурзі (1911). У Єлисаветградському громадському комерційному училищі викладав з 1913 по 1915 рік. Брав участь у 1-й та 2-й Єлисаветградських художніх виставках (1913, 1914), став членом Єлисаветградського благодійного товариства поширення грамотності й ремесел. У 1913 році читав у Єлисаветграді лекції «Об искусстве Сибири», викладав також у ремісничо-грамотному училищі, проводив заняття з групами учителів початкових класів Єлисаветграда. З 1915 по 1923 рік жив і працював у Рибінську: викладач графічних мистецтв у місцевому комерційному училищі. У 1918 році відкрив у Рибінську першу художню студію Пролеткульту. Потім жив у Сімферополі, Харкові і знову у Сімферополі. У роки ВВВ, будучи в евакуації в Томську, випускав «Окна ТАСС»: виконав понад 100 плакатів. Після війни викладав у Кримському художньому училищі ім. М.П.Самокиша. Твори зберігаються у Сімферопольському художньому музеї. Автор книги «Наброски по памяти: Воспоминания старого художника» (Сімферополь, 1954).

Не менш колоритною постаттю був третій викладач предметів естетичного циклу Олександр Андрійович Біркін. Крім Єлисаветградського громадського комерційного училища, він працював також викладачем креслення Вечірніх Рисувальних Класів при Єлисаветградському Земському Реальному Училищі. У 1911 році Біркін їздив у Петербург на Всеросійський з'їзд художників. Про свої враження написав ґрунтовний звіт, опублікований у книзі «Очерки деятельности Общества распространения коммерческого образования за первое пятилетие» (Єлисаветград, 1914). Був, як і Поляков та Щеглов, членом Єлисаветградського Товариства поширення грамотності й ремесел, одним з організаторів І міської художньої виставки (1913). Того ж року відкрив художньо-креслярські класи при заводі Ельворті та власну

креслярську майстерню. У громадському комерційному училищі Біркін організував креслярське бюро. Разом з наставником учні проводили топографічні дослідження місцевостей, виконували складні креслення, в тому числі й на замовлення.

Олександр Біркін часто друкувався в газеті «Голос Юга». Зокрема 27 січня 1913 року за його підписом на шпальтах часопису з'явилася сенсаційна стаття: «...В Єлисаветграді в настоящее время началась полемика по вопросу создания первого в городе художественного музея... На собраниях в земстве было предложено содержать музей силами города и земства. У нас, на совещании «В обществе грамотности», так же поднимался вопрос о создании музея. Причиной тому явилось желание одного из местных уроженцев города художника Ивана Похитонова, который проживает в Париже. В случае открытия такого художественного музея он пожелал передать часть своих картин в дар городу, а после смерти оставить на пользу городу всю коллекцию картин».

Що стосується вихованців Єлисаветградського комерційного училища, то я, звісно, спробував дізнатися в Інтернеті передусім про те, як склалася доля одного з кращих та найактивніших учнів, прізвище якого найчастіше згадується у звітах про діяльність навчального закладу. Це – Наум Натанович Верлінський, який під час навчання був секретарем клубу старшокласників закладу. Єлисаветградське громадське комерційне училище він закінчив у 1913 році зі срібною медаллю. Виявляється, Наум Верлінський став сіоністом-соціалістом. У 1922 році він був заарештований на нелегальному з'їзді партії «Цейрей-Ціон» у Києві і висланий спочатку в м. Владимир у Росії, де перебував до жовтня 1923 року, а потім за кордон. У 1925 році Верлінський опинився у Палестині.

Повідомляється також, що у січні 1927 року він приїздив у Ригу, де клопотався про заміну молодшому братові Веніаміну заслання висилкою до Палестини. Той також став соціалістом-сіоністом і був заарештований. З 1925 по 1928 рік перебував на засланні в Туруханську і Красноярську. У 1928 році отримав дозвіл на виїзд до Палестини. Подальша доля братів Верлінських невідома.

Натомість у поле мого зору потрапили два вихованці Єлисаветградського комерційного училища, які стали працівниками... радянських спецслужб.

Уродженець Єлисаветграда Григорій Борисович Загорський (1899-1938) – випускник Єлисаветградського комерційного училища 1917 року. Спочатку працював майже за фахом: рахівник приватного магазину в Єлисаветграді (1917-1918), завідувач конфліктним підрозділом житлового відділу. Член ВКП(б) з листопада 1918 року. В 1920 році Загорського приймають на роботу в ЧК. Почав він службу слідчим Єлисаветградської повітової ЧК. За 10 років доріс до керівного працівника ГПУ УРСР. Остання посада – заступник начальника УНКВС

Донецької області (1934-1938). Нагороджений Знаком почесного працівника ВЧК-ГПУ (1929), бойовою зброєю від колеги ГПУ УСРР (1927), бойовою зброєю від ВУЦВК (1932). Майор державної безпеки (1935).

4 березня 1938 року був відряджений до НКВС СРСР у Москву, де замість підвищення по службі його чекав арешт. 10 червня 1938 року Загорський покінчив життя самогубством у Лук'янівській в'язниці Києва. Посмертно реабілітований у 1956 році. Злочин полягав у тому, що «...За матеріалами спецпроверки, оказывається, до 1920 года Загорский проживал под фамилией Зарицкий и носил имя Иосиф... В собственноручных показаниях после ареста он указал, что, занимая высокую должность, в своей практической деятельности преследовал цели "не только троцкистского направления, но и националистические». Після тортур у чому лише люди не зізнавалися!

Уродженець с. Високі Байраки поблизу Єлисаветграда Сергій Тарасович Даниленко (1898-1985) закінчив Єлисаветградське комерційне училище у 1919 році, навчався у Київському університеті. Спочатку брав участь у національно-визвольних змаганнях на боці УНР, потім зблизився з більшовиками, став суперагентом ЧК під псевдонімом Карін. У 1921 році був відправлений за кордон до отамана Ю. Тютюнника, якого переконав у готовності України до повстання. Отамана було схоплено відразу після переходу кордону. У 1937 році Карін-Даниленко репресований за «контрреволюційну націоналістичну (!) діяльність», витримав протягом 28 місяців усі торттури, але винним себе не визнав і був реабілітований.

Сергій Даниленко

У 50 років став інвалідом, згодом осліп. У 1969-1972 рр. полковник держбезпеки опублікував книги: «Час розплати», «Дорогою ганьби і зради», «Уніати» та ін. Включений до Енциклопедії найвидатніших співробітників радянських спецслужб, виданої у Москві. Можна було б пишатися таким земляком, якби не прикрій факт: Сергій Тарасович вважався найвидатнішим фахівцем у боротьбі з... «українським буржуазним націоналізмом». Доктор історичних наук Дмитро Веденєєв зазначає: «У його службовій біографії – оперативні ігри із зарубіжними центрами української політеміграції, зафронтана робота в тилу німців, спроба створити підконтрольний НКВД «Провід ОУН» в 1944 році, посередництво у переговорах з командуванням УПА в 1946 році, «самоліквідація» Української греко-католицької церкви». Чим не сюжет для захоплюючого роману про діяльність радянського розвідника та контррозвідника? І він, я впевнений, був би написаний, якби не розвал держави, якій наш земляк самовідданно служив. А тим часом, у

матеріалах спецперевірки Сергія Тарасовича після арешту відзначено: «Обучаясь в 1911-1919 годах в Елисаветградском коммерческом училище, принимал участие в украинском нелегальном кружке шовинистического направления».

Досить примхливо склалася доля іншого вихованця Елисаветградського комерційного училища Олександра Наумовича Соколова (1903-1952). Після його закінчення він добровільно вступив до Червоної Армії, служив червоноармійцем 1-го Інтернаціонального полку, потім – у 1-й Кінній армії. Брав участь у боях з білополяками. Після того, як у 1920 році Соколов перехворів тифом у важкій формі та ще й екземою на додачу, його визнали непридатним до строювої служби.

До 1928 року Олександр Наумович служив на різноманітних посадах у тилкових частинах медичного забезпечення: писар польового пересувного шпиталю, завгосп і комендант Харківського військового шпиталю тощо.

Очевидно, що тоді й визріло рішення присвятити життя медицині.

З 1928 по 1932 рік Соколов успішно навчається у Військово-медичній академії в Ленінграді. З 1938 до 1941 року був помічником начальника, а згодом начальником 7-го відділення Санітарного управління Червоної Армії. Під час Великої Вітчизняної війни у званні генерал-майора Соколов керував медичним забезпеченням військ Центрального фронту. Дійшов до Берліна, відзначений багатьма бойовими нагородами. Після війни

займав посади начальника військово-морського шпиталю Балтійського флоту, очолював клініку Військової академії ім. М.В.Фрунзе, був комендантом Ленінградської військово-медичної академії. Помер на 50-му році життя, далися взнаки 4 важкі поранення, отримані на фронтах ВВВ.

Ще більш карколомно склалося життя вихованця Елисаветградського комерційного училища Олександра Ілліча Зоніна (справжнє прізвище Еліазар Ізраїльович Бриль) (1901-1961), письменника-мариніста, літературного критика і військового журналіста. Його батько був власником одного з кращів в Елисаветграді фотографське. До 1917 року, попри юний вік, Зонін вступив у лави партії есерів. З 1919 року – член ВКП(б). У роки Громадянської війни – комісар

Олександр Соколов

Олександр Зонін

полку, редактор армійської газети, начальник політичного управління 16-ї армії. Отримав важке поранення під Новгородом-Сіверським. У 1921 році за участь у придушенні Кронштадтського заколоту нагороджений орденом Червоного Прапора.

Після цього Зонін зосередився на журналістській роботі: відповідальний редактор журналу «Политработник» і газети «Туркестанская правда» в Ташкенті (1922-1923), в Ленінграді – заступник редактора журналу «Октябрь», завідувач відділу преси Ленінградського міськкому партії, редактор журналу «Звезда» (1927).

Олександр Ілліч – один з організаторів пролетарського літературного руху в СРСР, брав найактивнішу участь у дискусіях, якою має бути радянська література. Був членом груп «На посту», РАПП, «Літфронт» та ін. В 1929 році закінчив літературне відділення Інституту червоної професури, був заступником директора цього інституту, в 1929-1930 роках також очолював літературну кафедру Державного інституту журналістики. На самогубство Маяковського у 1930 році відгукнувся статтю, внаслідок чого був висланий на Далекий Схід «за опозицію руководству литературным движением в стране». Ставлення до творчості поета, що вкоротив собі віку, у ті часи було неоднозначним, а Зонін мав сміливість назвати його «замечательным поэтом».

Наш земляк мав безкомпромісну бійцівську натуру. Він однаково успішно володів «пером і шпагою», тобто при потребі легко міняв друкарську машинку на зброю. Таких, як Зонін, називали «неистовыми ревнителями». Навіть свою першу дитину, дочку, яка народилася в 1922 році, Олександр Ілліч назвав... Леніною.

Як письменник, Зонін присвятив свою творчість історичній мариністиці. Він – автор біографічних романів: «Капітан Діани» (1939), «Адмірал Нахімов» (1940), «Адмірал Ушаков» (1944) та ін.

У роки ВВВ у званні капітана 3 рангу служив на флоті, учасник бойових походів надводних та підводних кораблів у Баренцовому та Балтійському морях. Отримав ще один орден Червоного Прапора. Шкода, але поки що не вдалося відшукати інформації, чи не перетиналися шляхи Зоніна із земляком (також уродженцем Єлисаветграда), легендарним підводником, Героєм Радянського Союзу Ізраїлем Фісановичем.

Про цей період Олександр Ілліч написав книги «Морское братство» (1945), «Стойкий» і «Гремящий» (1947), «Свет на борту» (1948), «2000 миль под водой» (1949) та інші. У 1950 році був... репресований, засуджений на 10 років «за звинуваченням у троцькізмі, космополітизмі та контрреволюційній пропаганді», реабілітований у 1955 році. У матеріалах слідчої справи відзначається: «На допросах Зонин А.И. показал, что в феврале 1919 года изменил свои анкетные данные в связи с антисемитскими проявлениями по месту службы в армии, до этого был Бриль Элиазар Израилевич».

Зонін був двічі одружений. У першому шлюбі (дружина була також

репресована) мав двох дітей. Дочка Леніна Олександрівна Зоніна (1922-1985) стала відомим літературознавцем, дослідником французької літератури (монографія «Тропы времени: Заметки об исканиях франц. романистов (60–70-е годы) та перекладачем творів видатних французьких письменників ХХ століття (Ж.П.Сартр, Н.Сарром, Р.Мерль, А. де Сент-Екзюпери, А.Мальро, С. де Бовуар та ін.).

Син Сергій успадкував від батька захопаність у море і літературний хист. Він – капітан третього рангу, автор книг про військово-морський флот: «Адмирал Л.М.Галлер», «Предельная глубина», «Верность океану» та ін.

У другому шлюбі (з 1942 року) з відомою письменницею Вірою Кетлинською (лауреатом Сталінської премії!) мав сина Володимира, який став педагогом, кандидатом хімічних наук, а також усиновив її сина від шлюбу з художником Кібриком Сергія Кетлинського, згодом доктора медичних наук, професора, члена-кореспондента Російської академії медичних наук.

Відбуваючи покарання на рудниках Джезказгана, Зонін дізнався, що Віра Кетлинська публічно зреклася його. Та це його ніскільки не засмутило. Більше того, Олександр Ілліч захоплювався «мудрим вчинком» дружини, адже завдяки цьому вона сама не опинилася у пеклі ГУЛАГу, не постраждали діти, яких би відправили у спецзаклади для дітей ворогів народу. Відомий російський публіцист Валерій Могильницький у нарисі «Они не хотели писать о Сталине» про долю Зоніна відзначає: «...Да, у них были разные пути в творчестве и разный подход к изображению истории и действительности. Зонин потому и не брался за актуальные сегодняшние темы, ибо заведомо знал: придется лгать, и довольно крепко. Кетлинская, вопреки правде жизни, выступала в книге больше как политик, чем писатель. Она создавала советскую публицистику будней восторженными розовыми красками, подстраиваясь под идеологию сталинизма. У нее все коммунисты, комсомольцы говорят правильные вещи, а беспартийные - это либо враги народа, либо те, кого надо перевоспитывать. Зонин не мог себе позволить такого, ибо он обладал чистой писательской совестью».

Заповів поховати себе уродженець Єлисаветграда у Баренцовому морі, що з усіма почестями у присутності сина й було виконано 31 травня 1962 року. Поет Всеволод Азаров, добрий знайомий Олександра Зоніна, написав про це вірш:

*Отдал он свое богатство сыну,
Верность – Океану до конца.
И моряк в бездонную пучину
Опустил, как должно, прах отца.
Так слились по воле капитана
Человек и море навсегда,
И вернулась в лоно Океана
Маленькая красная звезда.*

ЧЕРВЕНЬ

1 – 70 років від дня народження (с. Петрострів Новомиргородського

району) Анатолія Леонідовича Затовського, церковного діяча. Походить із роду священнослужителів: священниками були дід, батько, дядьки. Середню школу закінчив зі срібною медаллю. У 1970 закінчив Одеський гідрометеорологічний інститут. З 1970 по 1975 працював інженером в Українському НДІ гідрометеорології в Києві. У 1976 вирішив присвятити життя Церкві. Служив спочатку дяконом. У 1978 рукопокладений у сан священника. У 1981 заочно закінчив Московську Духовну Семінарію, у 1990 – Московську Духовну академію. З 1984 – настоятель Свято-Макаріївської церкви в Києві, протоієрей (1987). Член редколегії журналу «Православний вісник» (1985), відповідальний секретар редколегії (1987-1990). У 1991-1994 був викладачем і духівником Київської Духовної Семінарії. З 2000 – благочинний Центрального округу м. Києва. Голова Всеукраїнського православного педагогічного товариства.

2 – 90 років від дня народження (с. Салькове Гайворонського району)

Анатолія Феофановича Зелінського (1925-2002), правознавця. Учасник ВВВ. У 1957 закінчив Куйбишевський факультет Всесоюзного юридичного заочного інституту. З 1957 по 1959 працював слідчим в органах міліції Кіровоградської області, у 1960-1963 – старший слідчий УВС Одеського облвиконкому. З 1963 – на викладацькій роботі, був доцентом Волгоградської вищої слідчої школи МВС СРСР. Протягом 1975-1995 викладав у Харківському юридичному інституті. Доктор юридичних наук (1979), професор кафедри кримінології та кримінального права. У 1995 переїхав до Києва, де працював старшим помічником Генерального прокурора України і викладав кримінологію в різних навчальних закладах. Автор монографій: «Структура злочинної поведінки рецидивістів» (1979), «Рецидив злочинів і особа рецидивіста» (1980), «Вандалізм» (1996, у співавт.), курс лекцій «Кримінологія» (1996) та ін.

4 – 85 років від дня народження (с. Косівка Олександрійського району)

Бориса Тихоновича Березняка (1930-1988), поета і журналіста. Двоюрідний брат кіровоградської поетеси Тетяни Березняк. У 1951 закінчив Кіровоградський технікум механізації сільського господарства, згодом факультет журналістики Вищої партійної школи у Москві. З 1956 працював техніком-механіком у Ташкенті на заводі «Текстильмаш», писав вірші та нариси для заводської

газети. З 1958 працював журналістом у газеті «Ташкентская правда». У 1967 повернувся в Україну. З 1968 був кореспондентом газети «Правда Украины» по Запорізькій області. Автор книги про Героя Соціалістичної Праці Григорія Семеновича Сарбаша (бригадира тракторної бригади колгоспу «Ленінська правда» Михайлівського району Запорізької області). Представлений у книзі «Пером і словом» (2010) про журналістів Запорізької області. Вірші друкувалися у багатьох періодичних виданнях Радянського Союзу, але підготувати до друку збірку віршів за життя не встиг. **Це зробила у 2011 році Тетяна Березняк. Книга називається «Если меня полюбишь», вона ж написала і спогади «Вспоминая брата».**

5 – 50 років від дня народження (Херсонська область) **Юрія Петровича**

Мартінова, спортсмена (футболіст) і тренера. Нападник: зріст 180 см, вага 78 кг. **За кіровоградську «Зірку» грав з 1994 по 1999: 136 матчів, 32 голи. За збірну України зіграв 1 матч 25.03.1995 у грі зі збірною Хорватії. Був на той момент гравцем «Зірки», що тоді виступала у першій лізі.** Потім був головним тренером ФК «Кристал» (Херсон).

6 – 155 років від дня народження (Грузія) **Авеля Гавриловича Макаєва**

(Макашвили) (1860-1920), військового діяча, князя. **Початкову військову освіту отримає у Єлисаветградській військовій прогімназії.** У 1877 вступив на військову службу. Закінчив Казанське піхотне юнкерське училище та Офіцерську стрілецьку школу. Учасник Першої світової війни. Генерал-майор (1915). Командир бригади Кавказької гренадерської дивізії (1916). Нагороджений Георгіївською зброєю (1917) та

багатьма орденами. Про нього писали: «Князь постоянно живет в окопах среди своих солдат, разделяя с ними все тяжести окопной жизни... Известен своей беззаветной храбростью и популярностью среди солдат, которые не называют его иначе, как «наш окопный генерал». З 1918 – в грузинській армії: Ахалцихський генерал-губернатор, військовий комендант Тифліса. З серпня 1919 – в армії Азербайджанської Демократичної Республіки: помічник командуючого 2-ю піхотною дивізією, начальник Гянджинського укріпрайону. За однією з версій, страчений більшовиками, за іншою – убитий вірменськими терористами.

6 – 110 років від дня народження (с. Новоселиця Ульяновського району) **Михайла Федоровича Шостаківського** (1905-1983), хіміка-органіка. Закінчив Іркутський університет (1929). У 1932-1962 працював в Інституті органічної хімії АН СРСР та Іркутському інституті органічної хімії (у 1957-1971 – директор). У 1971-1973 – директор Інституту хімії

нафти АН СРСР, з 1973 – у Всесоюзному заочному політехнічному інституті у Москві. На основі полівінілбутилового ефіру у 1939 створив обволікаючий і протизапальний засіб – вінілін, або бальзам Шостаківського. На основі полівінілпіролідона одержав кровозамінювач і засіб боротьби з лишаєм у тварин. Член-кореспондент АН СРСР (1960). Лауреат Державної премії СРСР (1949).

8 – 95 років від дня народження (Сумщина) **Івана Микитовича Кожедуба**

(1920-1991), легендарного льотчика, кращого радянського аса часів Другої світової війни, Маршала авіації, тричі Героя Радянського Союзу. **Брав безпосередню участь у визволенні Кіровоградщини від німецько-фашистських загарбників з 1.10.1943 по 12.03.1944.** У цей період був командиром ескадрильї 240-го винищувального авіаполку 4-го винищувального авіакорпусу генерал-майора І.Д.Подгорного. **У кіровоградському небі здійснив 326 бойових вильотів. Авіадивізія, в якій воював І. Кожедуб, отримала почесне найменування «Кіровоградської». Із 62 літаків, збитих ним під час ВВВ, 19 припадають на час звільнення Кіровоградщини. Першу Зірку Героя Кожедуб отримав 4.02.1944 за бої у кіровоградському небі. Кіровоград відвідав у 1985, побував у Канатово, де дислокувався 190-й винищувальний авіаполк, та Вищому льотному училищі. На його території власноруч посадив дуб, музею училища (нині ДЛАУ) подарував ксерокопію своєї льотної книжки.**

9 – 60 років від дня народження (м. Кіровоград) **Олександра Григоровича Куценка**, спортсмена, тренера,

організатора фізкультурно-спортивного руху. **У 1978 закінчив факультет фізвиховання КДПІ ім. О.С.Пушкіна.** Майстер спорту СРСР з веслування на байдарках і каное (1976). **З 1982 по 1988 – начальник циклової комісії з фізичної підготовки курсантів Кіровоградського льотно-штурманського училища цивільної авіації. З 1988 – начальник відділу фізичної культури і спорту Кіровоградської міської ради.**

Заслужений працівник фізичної культури і спорту України (2004).

10 – 130 років від дня народження (с. Федорівка, поблизу Чигирина)

Федота Хорошого (1885-1977), церковного діяча, Блаженнішого митрополита УАПЦ, **єпископа Єлисаветградського Михаїла.** Хлопчиком співав у церковному хорі. Після закінчення вищих диригентських курсів у Київському Свято-Михайлівському монастирі у

1915 вступив екстерном на п'ятий курс Київської духовної семінарії. Одночасно здобув і вищу світську освіту в Київському університеті. Рукопокладений у священника 20.04.1920. Після проголошення у 1921 Української Автокефальної Православної Церкви – настоятель кафедрального собору Різдва Богородиці у Черкасах, голова окружної ради УАПЦ. З 1929 по 1937 – у радянських концтаборах. **У 1941-1943 – настоятель парафії Грецького собору в окупованому Кіровограді, з 12.05.1942 – єпископ Єлисаветградський. 31.05.1942 відправив урочисту службу з нагоди 130-річчя спорудження Грецької церкви.** Після 1945 – в еміграції. Засновує Богословсько-Педагогічну Академію в Мюнхені (1946). У 1951-1972 – архієпископ Торонто та Східної Канади. Після смерті митрополита Іларіона (1972) – першоієрарх УАПЦ у Канаді. Науково-богословська спадщина включає твори: «Поширений катехізис» (1947), трилогію «Світова епопея» (1956), «Духовний світ і душа людини» (1961) та інші; численні музичні твори духовного змісту.

11 – 120 років від дня народження (*с. Федвар, Підлісне Олександрівського району*) **Олександра Петровича Юри-Юрського** (1895-1968), актора. **Брат Г. П. Юри та Т. П. Юри.** Закінчив у 1919 драматичну студію «Молодого театру» (Київ). У 1920-1948 працював у Київському драматичному театрі ім. І. Я. Франка, з 1948 – у Київській державній філармонії (майстер художнього слова). Народний артист Узбецької РСР (1944). Народний артист УРСР (1947).

11 – 110 років від дня народження **Петра Івановича Селіванова** (1905-1980), співака (ліричний баритон). **Народився у родині священника Єлисаветградської Преображенської церкви.** **У 1921-1923 працював на заводі „Червона Зірка”, співав у самодіяльному хоровому колективі заводу.** У 1931 закінчив Центральний технікум театрального мистецтва (нині ГИТИС). Працював у Свердловському театрі опери і балету та Московському музичному театрі ім. В.І.Немировича-Данченка. У 1932-

1959 – соліст Великого театру СРСР. Володів красивим і сильним голосом. Виконання відзначалося чистотою інтонації і чіткістю дикції. Гастролював у багатьох країнах світу (Німеччина, Франція, Польща, Норвегія та ін.). Професор Московської консерваторії (1978). Його учнями були В. Винокур, Л. Лещенко В. Редькін та інші відомі співаки. Арія князя Єлецького «Я вас люблю» («Пікова дама») у виконанні Селіванова включена до антології «100 лучших арий. Мировая опера» (2009). Народний артист РРФСР (1951).

12 – 65 років від дня народження (с. *Суботці Знам'янського району*)

Володимира Олексійовича Ковальова, організатора фізкультурно-спортивного руху. *У 1972 закінчив факультет фізичного виховання КДПІ ім. О.С.Пушкіна. Відтоді працює в галузі фізичної культури і спорту: був тренером, завучем, директором ДЮСШ м. Кіровограда, викладав на кафедрі теорії та методики фізичного виховання пединституту. Очолював обласну раду ДСТ «Спартак», облраду ДСТ профспілок «Україна». З 1997 по 2005 -*

начальник управління з питань фізичної культури, спорту та туризму облдержадміністрації. Упродовж 17 років був головою відділення Національного Олімпійського Комітету в області (на громадських засадах). У складі офіційних делегацій України побував на Олімпійських іграх у Сіднеї, Афінах, Пекіні, Сочі. Обраний віцепрезидентом Всеукраїнської федерації бейсболу та софтболу. Заслужений працівник фізичної культури і спорту України (2004).

14 – 75 років від дня народження (м. *Олександрія*) **Станіслава**

Михайловича Гончарова, педагога. У 1958 закінчив Львівський технікум залізничного транспорту, у 1967 – Український інститут інженерів водного господарства («інженер-гідротехнік»), у 1991 – Австрійську академію управління за спеціальністю «менеджер-економіст». З 1970 по 1991 – професор, завідувач кафедри гідротехнічних меліорацій УІВГ. У 1994-2000 – завідувач кафедри економіки підприємства УДАВГ. З 1997 по 2002 – декан факультету економіки РДТУ. У 2003-2006 –

начальник навчально-методичного управління НУВГП. Автор 235 наукових та науково-методичних робіт, серед яких 14 підручників та навчальних посібників, 2 монографії тощо. Член-кореспондент Академії педагогічних наук України, член-кореспондент Української екологічної академії наук. Лауреат премії ім. В.І.Вернадського (2002). Заслужений працівник освіти України.

14 – 85 років від дня народження (с. *Чорний Ташлик Вільшанського району*) **Дмитра Дмитровича Проскаченка** (1930-2013),

музейного працівника. У 1959 закінчив Олександрійський технікум підготовки культурно-освітніх працівників. Працює відтоді у смт Добровеличківці: директор РБК (до 1966), завідувач районного відділу культури (1966-1979), відповідальний секретар районної організації УТОПІК (1979-1991). У 1980 – голова ініціативної групи зі створення районного

музею, який відкрився у 1985. З 1991 – головний хранитель фондів музею. За його участю в музеї створено районну самодіяльну кіностудію «Пам'ять», якою знято біля 100 аматорських фільмів за його сценаріями. Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М.Ястребова (2008). Нагороджений орденом «За заслуги» III ст. (2009).

15 – 80 років від дня народження (с. *Родниківка Олександрівського району*) **Олександра Петровича Хмельницького** (1935-

2004), художника. У 1962 закінчив Республіканське художнє училище ім. І.Ю.Рєпіна у Кишиневі. Працював у галузі станкової і книжкової графіки та плакату. Учасник республіканських і всесоюзних виставок з 1964. Член Спілки художників СРСР з 1965. Нагороджений дипломами республіканських та всесоюзних конкурсів мистецтва книги. Твори художника експонувались на виставці «Русская ветвь изобразительного древа Молдовы», організованій Товариством російських художників Молдови (2005). Виконав ілюстрації (туш, перо) до роману Ф.М.Достоевського «Униженные и оскорбленные» (1980).

17 – 65 років від дня народження (м. *Кіровоград*) **Володимира**

Івановича Дряпки (1950-2003), музиканта, педагога. У 1970 закінчив Кіровоградське музичне училище зі спеціальності «Духові інструменти», у 1974 – з відзнакою – музично-педагогічний факультет КДПІ ім. О.С.Пушкіна. Працював на посаді концертмейстера, викладача, старшого викладача музично-педагогічного факультету. Керував інструментальним джазовим ансамблем «Традиція», був учасником вокально-інструментального ансамблю «Степівчанка», солістом Кіровоградського міського муніципального духового оркестру.

Автор 2 монографій: «Орієнтації студентської молоді на цінності музичної культури (соціально-педагогічний аспект)» (Київ, 1997), «Розкриваючи світ джазу, рок і поп-музики» (Київ, 1997) та інших наукових праць. Доктор педагогічних наук (1997), професор (2001), член-кореспондент Міжнародної академії наук педагогічної освіти (2003).

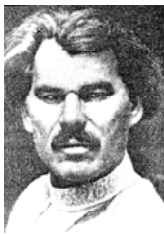
18 – 80 років від дня народження (с. *Хмельове Маловисківського району*) **Миколи Михайловича**

Хоменка, лікаря (хірурга). У 1959 закінчив Одеський медичний інститут (1959). Кандидат медичних наук (1967). Працював хірургом у Забайкаллі (1959-1962), Запоріжжі (1962-1963), доцентом кафедри госпітальної хірургії Цілиноградського медичного інституту,

проректором з наукової роботи (1966-1971). З 1971 – ректор Ціліноградського медичного інституту. З 1977 по 2004 – ректор Пензенського інституту удосконалення лікарів. Опублікував понад 90 наукових праць. Дійсний член Академії медико-технічних наук РФ (1994). Член-кореспондент Академії природничих наук РФ (1997). Заслужений лікар РРФСР (1985).

20 – 90 років від дня народження (с. *Інгуло-Кам'янка Новгород-ківського району*) **Андрія Васильовича Німенка** (1925-

2006), поета, скульптора, художника. *Дитячі та юнацьки роки пройшли у Долинському районі*. Закінчив Київський художній інститут (1951). Був на викладацькій роботі, кандидат мистецтвознавства. Автор серії скульптурних портретів українських письменників, серії медальєрних портретів українських гетьманів, пам'яників Лесі Українці у Луцьку, Михайлові Павлику в Косові, Давиду Гурамішвілі у Миргороді та інших творів.

Автор семи поетичних збірок, книги прози «Лісові фантазії» (1991), спогадів. *Значну кількість своїх творів подарував Долинському районному краєзнавчому музею та Кіровоградському обласному художньому музею*. Заслужений діяч мистецтв Грузинської РСР.

20 – 140 років від дня народження **Петра Володимировича Чеснакова**

(1875-1948), військового діяча. У 1893 закінчив Константинівське артилерійське училище, у 1901 – Миколаївську академію Генерального штабу, у 1907 – Офіцерську кавалерійську школу. Учасник російсько-японської (1904-1905), Першої світової (1914-1918) та Громадянської воєн. *З 1911 по 1913 викладав військові науки в Єлисаветградському кавалерійському училищі*. Генерал-майор (1915). Першу світову війну закінчив командуючим кавалерійською дивізією.

Нагороджений 4-ма бойовими орденами та Георгіївською Зброєю (1914). У Добровольчій армії з квітня 1919. Потім служив у Донській армії начальником кавалерійської дивізії. Емігрував у червні 1920.

20 – 60 років від дня народження (м. Новосибірськ) **Галини Євгенівни**

Чайковської, педагога, хореографа. *Закінчила КДПІ ім. О. С. Пушкіна (1978). Танцювала в ансамблях «Юність», «Ятрань». З 1982 – керівник хореографічного ансамблю «Росинка» Палацу піонерів (нині обласний Центр дитячої та юнацької творчості). У 1991 ансамблю присвоєно звання «зразковий», у 1997 – «народний художній колектив України». «Росинка» – постійний учасник*

Всеукраїнських фестивалів та конкурсів у Дитячому центрі «Молода гвардія», МДЦ «Артек» та ін. Колектив здобув Гран-прі Всеукраїнських конкурсів та фестивалів «Твоя зоря» у Тернополі (1995), «Толока» у Харкові, «Золота осінь Славутича» у Києві (2003). Головний балетмейстер семи концертних програм Міжнародних дитячих кінофестивалів в МДЦ «Артек» (з 1993), шоу-програм Міжнародного аерокосмічного фестивалю «Сузір'я» та ін. Нагороджена орденом княгині Ольги III ступеня (2001). Заслужений працівник культури Автономної Республіки Крим.

21 – 130 років від дня народження **(с. Бандурівка Олександрійського повіту) Івана Семеновича Губи (архієпископа Ігоря)**

(1885-1966), церковного діяча УАПЦ. Учасник національно-визвольних змагань в Україні (1917-1920). Після їх поразки в 1920 з Армією УНР перебував на території Польщі. Закінчив Пастирські курси при богословському факультеті Кам'янець-Подільського університету, рукопокладений у священника у 1921. З 1932 входив до складу комісії з перекладу Священного писання та богослужбних книг при Українському науковому інституті у Варшаві. Між двома світовими війнами служив священником на Волині, протоієрей. Чернечий постриг з іменем Ігор прийняв у 1942. З 1942 – єпископ Уманський УАПЦ, пізніше одержав титул архієпископа Полтавського і Кременчуцького. Перебуваючи в еміграції у США з 1949, належав до православної гілки «УАПЦ, що перебуває в екзилі».

22 – 65 років від дня народження **(с. Миколаївка Добровеличківського району) Григорія Григоровича Шорсткого**, музиканта, диригента.

У 1973 закінчив відділення духових інструментів Кіровоградського музичного училища (клас Ю.О.Грановського), у 1978 – Одеську державну консерваторію. Викладач Кіровоградського музичного училища, з 1993 – художній керівник і диригент студентського оркестру духових інструментів КМУ. З 1998 – керівник Кіровоградського муніципального духового оркестру. Володар срібної відзнаки «За заслуги» Кіровоградської міської ради. Заслужений артист України (2009).

22 – 90 років від дня народження **(м. Зінов'євськ) Віталія Михайловича Бондаренка**, інженера-будівельника. Учасник ВВВ, має урядові нагороди. У 1952 закінчив Харківський інженерно-будівельний інститут. Працював на виробництві (1952-1962), у Харківському інженерно-будівельному інституті (проректор з наукової роботи, завідувач кафедри

у 1962-1972). Від 1972 працює у Російській Федерації. З 1976 по 1993 – проректор з навчальної роботи, завідувач кафедри залізобетонних конструкцій Московського інженерно-будівельного інституту. У 1993-1998 – віцепрезидент Російської академії архітектури і будівельних наук. Академік Російської академії архітектури і будівельних наук, Російської та Міжнародної академії інженерних наук. Доктор технічних наук (1970), професор (1971). З 1998 – науковий керівник міжнародної програми «Відродження Дніпра». Автор понад 200 наукових праць, у тому числі 10 книг (монографій та підручників). Дійсний член Британського інституту цивільних інженерів. Член Центральної Ради Всеросійського громадсько-політичного руху «Духовна спадщина», член Правління Національної палати «Культурно-історична спадщина Росії». Лауреат премії уряду Російської Федерації (1997). Заслужений діяч науки і техніки РФСР (1987).

22 – 90 років від дня народження (с. Чаплине Калязінського району

Калінінської області) **Володимира Івановича Суворова** (1925-2004 у *Кіровограді*), військового діяча. Розвідник, на його рахунок 17 „язиків”. *Після ВВВ жив і працював у Кіровограді*. У 1958 закінчив історичний факультет Донецького педагогічного інституту. *Був головою партійної комісії при Кіровоградському міському комітеті КПУ*. Учасник Параду на Красній площі в Москві 9.05.1985 на честь 40-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні. Повний кавалер ордена Слави.

23 – 60 років від дня народження (с. *Сонине Олександрійського району*) **Сергія Сергійовича Корлюка**, біолога. У 1977

закінчив Одеський сільськогосподарський інститут. Працював молодшим науковим співробітником відділу генетики Всесоюзного селекційно-генетичного інституту. Кандидат біологічних наук (1986). З 1987 викладає в Одеському сільськогосподарському інституті. З 1988 по 1989 перебував на стажуванні в Нотінгемському університеті в лабораторії професора Коккіна (Великобританія). У 1993-1996 – декан факультету плодоовочівництва і виноградарства. В 1996 обраний ректором Одеського державного аграрного університету. Завідувач кафедри ботаніки і екології, доктор біологічних наук, професор, автор 43 наукових праць.

24 – 130 років від дня народження (м. Ромни Полтавської губернії) **Олександра Яковича Таїрова** (справжнє прізвище **Корнбліт**) (1885-1950), театрального діяча. Сценічну діяльність почав як актор у 1905. У

1907 вступив у трупу Першого Пересувного загальнодоступного драматичного театру (керівник П.П.Гайдебуров) при Ліговському Народному будинку в Петербурзі. На сцені цього театру у грудні 1907 здійснює свою першу режисерську роботу – «Гамлет» Шекспіра, де грає роль Лаерта. **У березні 1909 театр гастролював у Єлисаветграді. Готуючи постановку п'єси Л.Андрєєва «Чорні маски», Таїров пише про неї у газеті «Южний листок» (Єлисаветград, 1909, 16.03).** Став одним з видатних реформаторів театру. Засновник і керівник московського Камерного театру (1914-1949). Відстоював ідею «синтетичного мистецтва», яке вимагає від акторів володіння прийомами музичного мистецтва і пантоміми; дозволяє їм однаково успішно грати як у трагедії, так і в опереті. Найвидатніші постановки – «Саломея» О. Уайльда (1917), «Федра» Ж. Расіна (1922), «Мадам Боварі» Г. Флобера (1940) та ін. Народний артист РРФСР (1935).

25 – 110 років від дня народження (м. **Єлисаветград**) **Германа**

Герасимовича Ленгауера (1905-1981), астронома. **Оскільки батько працював у сільській місцевості, де не було школи, середньою освітою оволодів самостійно.** У 1927 вступив на фізико-математичний факультет Ленінградського державного університету. Після його закінчення у 1931 почав працювати у Пулковській обсерваторії. Кандидат фізико-математичних наук (1935). Брав участь в Омській експедиції Пулковської обсерваторії за спостереженням повного сонячного затемнення (1936). З 1938 по 1941 працював старшим науковим співробітником Лабораторії космічної фізики природничого інституту та помічником директора з наукової роботи Ленінградського будинку цікавої фізики. Учасник ВВВ: командир стрілецького взводу, викладач військової топографії. З 1948 до 1956 – завідувач астрофізичної лабораторії Лабораторії космічної фізики; організував при ній кабінет наочності та демонстраційних приладів, власноручно виготовлених. З 1957 – ст. науковий співробітник відділення Фізики зірок Головної астрономічної обсерваторії АН СРСР у Пулковому. Брав участь у роботі Ленінградського планетарію. Автор понад 80 наукових праць. За участь у групі з 10 науковців, яка займалася створенням телескопа з діаметром головного дзеркала близько 6 метрів, нагороджений срібною медаллю ВДНГ СРСР.

26 – 120 років від дня народження (м. Владивосток) **Ігоря Євгеновича Тамма** (1895-1971), фізика. Похований на Новодівичому кладовищі (автор пам'ятника на могилі скульптор В.Сідур). **У трирічному віці привезений до Єлисаветграда, де батько працював міським**

інженером. Випускник Єлисаветградської гімназії (1913), удостоєний срібної медалі. Дружина – випускниця Єлисаветградської жіночої громадської гімназії Наталія Шуйська (одружились в Єлисаветграді у 1917). Закінчив фізико-математичний факультет Московського університету (1918). У 1924-1941 – завідувач кафедри теоретичної фізики МДУ. З 1934 – керівник теоретичного відділу інституту ім. П.М.Лебедева АН СРСР. Двічі удостоєний Державної премії СРСР, Герой Соціалістичної праці, член Польської Академії Наук, почесний член Американської Академії мистецтв і наук у Бостоні, Німецької академії природодослідників «Леопольдина» та ін. Один з творців радянської термоядерної зброї, учитель академіка А.Д.Сахарова, який писав: «Вже під кінець 30-х років ім'я Ігоря Тамма... було оточено ореолом. У ньому, як і в Ландау, радянські фізики-теоретики бачили свого заслуженого і видатного главу, ...принципову, добру, розумну людину, великого оптиміста... і вдалого «пророка». **Почесний громадянин м. Кіровограда (посмертно). Споруджено пам'ятник біля ПАТ «Радій» у 2013.** Лауреат Нобелівської премії з фізики (1958).

26 – 75 років від дня народження (м. Кривий Пір) **Миколи Олексійовича**

Сухомлина, державного та громадського діяча. Закінчив Криворізький гірничорудний інститут (1962). **У 1963-1974 – головний інженер, директор Кіровоградського гранітного кар'єру.** З 1974 – на радянській та партійній роботі. Закінчив Академію суспільних наук у Москві. Кандидат економічних наук (1979). **Очолював обласний комітет народного контролю (1979-1981). У 1990-1991 – голова виконкому Кіровоградської обласної ради, у 1992 – голова ради і виконкому, 1992-1994 – представник Президента України в області. У 1994-1999 – голова обласної ради (до 1996 також голова обласної державної адміністрації).** З 2006 по 2010 – голова Кіровоградської обласної ради. Після виходу на пенсію викладав у Кіровоградському технічному університеті. Академік інженерної академії України (1992). Плідно працював у часи великих перемін, коли Україна стала незалежною державою, коли відбувся болісний перехід від адміністративно-командної системи господарювання до ринкової економіки. **Підтримає ідею заснування обласної кращавчої премії ім. В. М. Ястребова. Повний кавалер ордена «За заслуги» (1996, 2007, 2010).** Очолює раду старійшин при голові ОДА

28 – 85 років від дня народження (Оренбурзька область в Росії) **Миколи Гавриловича Польового**, організатора і керівника культурно-освітньої роботи. **Дитинство пройшло у м. Долинській.** Закінчив

Дніпропетровське музичне училище (хорове диригування) і Харківський інститут культури. **Працював заступником директора Олександрійського культосвітнього училища, а з 1964 до 1975 – директором Кіровоградського музичного училища.** У 1977-1984 – начальник Одеського обласного управління культури, з 2003 – директор Одеського муніципального театру духової музики імені народного артиста України О.Саліка. Почесний громадянин м. Овідіюполя. Заслужений працівник культури УРСР (1972).

29 – 85 років від дня народження (с. Березівка Гребінківського району Полтавської області) **Петра Васильовича Кириченка**

(1945-2003), льотчика, штурмана, письменника. **Закінчив Кіровоградську школу вищої льотної підготовки.** Жив і працював у Москві, закінчив Вищі літературні курси. Член Спілки письменників СРСР (1984). Працював у газеті «Русский вестник». Автор книг, присвячених трудовим будням льотчиків цивільної авіації: «Край неба» (1985), «Четвертый разворот» (1987), «Дом на высоком месте» (1988), «После рейса», «Бегство из ада», «Крик на Варварке» та ін.

30 – 65 років від дня народження (м. Кіровоград) **Олександра**

Андрійовича Бойчука, математика. **Племінник фольклориста Бориса Кирдана.** У 1972 закінчив механіко-математичний факультет Київського державного університету ім. Т.Г.Шевченка. У 1972-1974 працював в Інституті електрозварювання імені Є.О.Патона. З 1978 по 1993 – в Інституті геофізики імені С.І.Суботіна НАН України. Доктор фізико-математичних наук (1992), професор (1997), член –кореспондент НАН України. З 1994 – завідувач лабораторії крайових задач теорії диференціальних рівнянь Інституту математики НАНУ. З 1997 працює за сумісництвом на кафедрі інтегральних та диференціальних рівнянь механіко-математичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. У 2002-2010 працював професором Жилінського університету (Словаччина). Автор понад 110 наукових праць у тому числі трьох монографій. Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (2008).

ЄЛИСАВЕТГРАДСЬКІ ХУДОЖНИКИ – ПАРИЖАНИ

Мне бы жить и умереть в Париже...

В.Маяковский

Першим з наших художників-земляків «вікно у Париж» прорубав неперевершений живописець-мініатюрист Іван Павлович Похитонов (1850-1923). Він став всесвітньовідомим митцем ще за життя, посмертна слава й популярність супроводжує його творчість і нині. Більше того, він став класиком образотворчого мистецтва відразу 4-х країн – України, Росії, Франції та Бельгії! У бельгійському міста Льєж на честь Похитонова названо вулицю.

Амшей Нюренберг

Козачинський (1864-1922).

Зрозумівши, що Париж їм не підкорити, Амшей Нюренберг та Ісидор Золотаревський, прихопивши з собою Семена Данишевського (уродженця м. Вільно), у 1912 році повернулися до Єлисаветграда. Ця трійця й пробудила до життя художнє життя міста, організувавши в квітні 1913 року за сприяння місцевого благодійного товариства поширення грамотності й ремесел грандіозну першу Єлисаветградську художню виставку, яка стала подією через участь у ній як місцевих митців, так і художників Харкова, Одеси й Полтави. Був виданий каталог виставки, лекції про сучасний стан образо-

На початку ХХ століття удосконалювати свою майстерність у надії завойовувати світову столицю мистецтва вирушили уродженці Єлисаветграда Амшей Нюренберг (1887-1979), Ісидор Золотаревський (1888-1961), Захар Рибак (1897-1935) та Йосип Константиновський (1892-1969). Прикметно, що початкову художню освіту всі вони отримали, відвідуючи Вечірні Рисувальні Класи при Єлисаветградському земському реальному училищі, якими керував талановитий художник і педагог Феодосій

Амшей Нюренберг. Вид Єлисаветграда. 1910 р.

творчого мистецтва мешканцям міста читав відомий мистецтвознавець зі столиці Сергій Глаголь. У відділі народного декоративно-ужиткового мистецтва увагу відвідувачів привертав незвичайний експонат, позначений у каталозі як «Рубашка гетьмана Полуботко. Образец старинной украинской вышивки».

Наступного року була влаштована друга Єлисаветградська художня виставка, на якій, крім реалістичних творів, експонувалися картини художників-модерністів. Все йшло до того, що в Єлисаветграді мав відкритися художній музей, якому Іван Похитонов обіцяв подарувати декілька своїх картин. Та почалася Перша світова війна, потім революція і звісно про художній музей в Єлисаветграді було забуто.

По-різному склалися творчі долі Нюренберга, Золотаревського та Данишевського після революції 1917 року. Амшей Нюренберг, якого в юності називали «російським Ван Гогом», жив і працював у Москві. Він, відмовившись від своєї ранньої творчості, спробував освоїти метод соціалістичного реалізму, але натхнення полишило його. В історію російського мистецтва Нюренберг увійшов передусім як автор чудової мемуарної книги «Одесса – Париж – Москва. Воспоминания художника», яка у повному обсязі побачила світ у 2010 році.

Ісидор Золотаревський, який у 1920-ті рр. завідував Художньо-репродукційною майстернею музейних зліпків Ленінградського відділення Главнауки, прославився хіба що тим, що у 1926 році після самогубства поета Сергія Єсеніна зняв з нього посмертну маску та зробив зліпок його руки. З цього приводу 3 грудня 1926 року друг Єсеніна Григорій Колобов поділився своїми враженнями від роботи Золотаревського з останньою дружиною поета Софією Андріївною Толстою (онукою Льва Толстого): «Маска – очень хорошая, сходство

Ісидор
Золотаревський

Посмертна маска і зліпок руки Сергія Єсеніна

поразительное, что, конечно, в таких вещах самое главное. На посмертной маске поэта хорошо видно чудное, грустное, скорбное лицо, через которое открывается живая душа С.Есенина».

Сам Золотаревський, до речі, аніскільки не сумнівався, що це було самогубство, а не вбивство поета. Адже версія про вбивство Єсенина з наступним інсценуванням самогубства донедавна була досить популярною, зокрема в художній формі вона представлена у популярному телесеріалі «Єсенин» з Сергієм Безруковим у головній ролі (2005). І це, попри те, що крапку в цій історії остаточно поставлено у 1989 році, коли на клопотання Єсенинської комісії під головуванням провідного есенинознавця Ю.Прокушева було проведено низку судово-медичних експертиз, на підставі яких зроблено висновок, що версії про вбивство поета «...являются вульгарным, некомпетентным толкованием специальных сведений, порой фальсифицирующим результаты экспертизы».

Семен Данишевський

Натомість наш третій «парижанин» Семен Данишевський залишився в Єлисаветграді, ставши після засновника Вечірніх Рисувальних Класів при земському реальному училищі Петра Крестоносцева та продовжувача його справи Феодосія Козачинського третім визначним художником-педагогом Єлисаветградщини. А до того у травні-червні 1918 року, коли в Єлисаветграді замість грошей випускались облігації вартістю 50, 100, 200, 500 і 1000 руб., Данишевський виконав їхнє художнє оформлення.

У 1922 році Семен Ісаакович очолив художню студію, яку відкрили у Палаці науки та мистецтва у приміщенні колишнього земського реального училища після його закриття разом із славнозвісними Вечірніми Рисувальними Класами – першою громадською школою мистецтв у Російській імперії.

Потім Данишевський уже в Зінов'євську (середина 20-х років ХХ ст.) викладав спочатку в художньо-промисловій школі, пізніше – у Зінов'євському художньому технікумі, який готував учителів малювання для початкових шкіл. Його учнями були видатні українські митці ХХ століття,

Єлисаветградські гроші

лауреати Державної премії УРСР імені Т.Г.Шевченка Михайло Божій (1911-1990), Григорій Синиця (1908-1996) та ін. У 1938 році, переїхавши до Сухумі, Семен Ісаакович став одним із фундаторів місцевого художнього училища.

Натомість зачепитися в Парижі вдалося уродженцю Єлисаветграда, живописцю, графіку та керамісту Захару Рибаку. З 1926 і до кінця життя він жив і працював у столиці Франції. У паризьких картинних галереях було влаштовано п'ять його персональних виставок. Рибак створив вражаючу серію картин на тему єврейських погромів в Україні, писав також портрети, пейзажі, жанрові сценки з життя єврейської провінції. Він так і не встиг побувати на «землі обітованій» (прожив лише 38 років), а проте у 1962 році вдова художника відкрила в Ізраїлі у місті Батям художній музей «Дім Рибака» (живопис і кераміка).

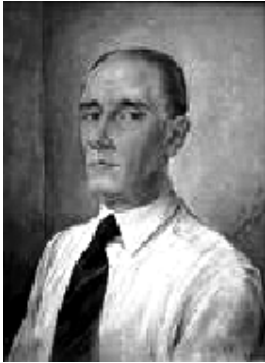
Захар Рибак

Жозеф Констан

І вже зовсім фантастично склалася доля Йосипа Константиновського, батько і брат якого загинули в Єлисаветграді під час григор'євського погрому у травні 1919 року. Після цього він з дружиною емігрував до Палестини. З 1923 року жив і працював у Парижі, мав ательє на Монпарнасі, зробив собі ім'я як скульптор-аніمالіст під псевдонімом Жозеф Констан. Почав заради заробітку писати твори французькою мовою. Найвідоміший роман Мішеля Матвеева (літературний псевдонім Константиновського) «Загнаные» (1933) перекладений на 7 європейських мов, у ньому змальований кривавий єврейський погром в Єлисаветграді та долі єврейських емігрантів з Росії в різних країнах. У 1936 році за збірник оповідань «Странная семья» Константиновський отримав літературну премію, згодом вийшли його спогади «Вчера и давно» про дитячі роки в Єлисаветграді та Одесі 1914 ру. У 1947 році побачила світ книга «Город художников», яка детально змальовує сумне життя маленької колонії російських художників у Парижі, а в 1959 році – роман про дитинство «Далеко, давно». Жоден твір Мішеля Матвеева, на превеликий жаль, російською мовою не перекладався. У 1964 році мер ізраїльського міста Рамат-Ган виділив Жозефу Констану безплатну майстерню, і він періодично жив то у Парижі, то в Ізраїлі. Після смерті ательє в Рамат-Гані претворили в музей Жозефа Констана.

Французьким художником українського походження називають

Іван Бабій

уродженця Єлисаветграда Івана Олексійовича Бабія (1896-1949). Біографічні відомості про нього дуже скупі, хоча творчість митця безумовно заслуговує на увагу.

Після більшовицького перевороту 1917 року Бабій емігрував до Німеччини. Художню освіту здобув у Берлінській Академії Мистецтв (1921-1923), де був стипендіатом Української місцевої секції та в Парижі (від 1925). Автор портретів, пейзажів, натюрмортів, тематичних композицій. Брав участь у виставках з 1923 року в Берліні, а також у Парижі, зокрема в «Осінньому салоні» (1925-1935, був його членом), «Салоні незалежних» (1926-1935).

Намагаючись зберегти зв'язок з батьківщиною, надавав картини для експонування на ювілейну виставку мистецтва народів СРСР у Москві, на Першу Всеукраїнську виставку Асоціації революційного мистецтва у Харкові (1927), на спільну українсько-французьку виставку в Львові (1932). Персональні виставки Бабія влаштовувалися у Берліні (1924), Парижі (1929). В 1936 році на персональній виставці в музеї Же де Пом показав велике полотно «Енциклопедисти ХХ століття» та етюди до нього.

У 1930-ті рр. тривалий час працював у Африці; створив цикл етнографічних замальовок, які друкувалися у французьких журналах. У 1940 році виставка його африканських робіт експонувалася в галереї Зак.

І.Бабій, «Натюрморт»

У своїх картинах Іван Олексійович тяжів до неокласики: «Автопортрет», «Жінка в чорному вбранні», «Жінка в червоному вбранні», «Картярі», «Адам і Єва», «Портрет дружини художника та її сестри», натюрморт «Букет» та ін.

У 1921 році Бабій познайомився у Берліні із земляком Володимиром Винниченком та художником Миколою Глущенком. Письменник, який сам був непоганим живописцем, у своєму щоденнику 4 липня 1924 року відзначив: «Талант обох виразно помітний». Проте це не завадило Винниченкові завести інтрижку з дружиною художника Марією Бабій, про що свідчить зокрема ось такий запис у його щоденнику: «Побачення о 5-й годині. Не вдалося. Чомусь не прийшла. Прикрости ніякої – баба з возу, кобилі легше». От і вся інформація, яку вдалося відшукати про Івана Бабія в опублікованих джерелах.

Одесити небезпідставно називають Петра Павловича Ганського (1867-1942) своїм художником. Він – представник знаменитого польського роду – народився у маєтку батька в с. Миколаївка Ананьївського повіту (нині Одеської області), згодом жив у Одесі. А проте і ми маємо право називати Ганського своїм земляком. Адже з 1880 по 1885 рік він навчався в Єлисаветградському земському реальному училищі, відвідував Вечірні Рисувальні Класи. А це означає, що первісну художню освіту Ганський здобув у нашому місті. Та й вибір батьками навчального закладу для хлопця, який мав здібності до малювання, очевидно був обумовлений передусім наявністю при

Петро Ганський

реальному училищі Вечірніх Рисувальних Класів. А жив Петро Ганський в Єлисаветграді у будинку своєї тітки Варвари Павлівни Ганської, що була дружиною одного з найбагатших поміщиків Єлисаветградського повіту, кіннозаводчика Кирила Васильовича Соколова-Бородкіна. Крім декількох будинків у Єлисаветграді, Соколов-Бородкін був власником маєтку Червоновершка, що нині є селом Компаніївського району. Чудовий панський особняк, в якому розміщується школа, на щастя, якимось дивом вцілів. А проектував його не хто-небудь, а сам Андрій Михайлович Достоевський (брат геніального письменника), що в середині 19 століття працював міським архітектором Єлисаветграда. Безсумнівно, що у цій садибі Соколових-Бородкіних у Червоноверщі часто бував і Петро Ганський.

Маєток Соколових-Бородкіних у с. Червоновершка

Після Єлисаветграда він навчався у Санкт-Петербурзькій Академії мистецтв (1885-1889), а завершив художню освіту в Парижі в Академії де Бо-Ар. З 1890 року брав участь у виставках Товариства південно-російських художників та Академії мистецтв. Він – автор камерних вишуканих пейзажів, жанрових композицій та портретів, виконаних в імпресіоністичній манері.

Відомий художній критик Микола Брешко-Брешковський в газеті «Одесский листок» від 26 липня 1903 року відзначає: «...Ганский Петр Павлович – среднего роста, блондин, худощавый, нервный. Он очень талантлив. Ганский – не разбрасывается... Строгость рисунка он вынес из мастерской Жерома (был его учеником некоторое время). Зимой и осенью живет в Париже, лето проводит в имении отца под Одессой, принимает участие в выставках ТЮРХ...».

Так сталося, що революція 1917 року застала Ганського в Одесі, куди він приїхав з Парижа для участі в одній з виставок. Його садиба у Миколаївці була розгромлена, Петра Павловича більшовики заарештували і засудили до розстрілу. Вирок виконати, на щастя, не встигли, оскільки Одесу захопили денікінці, які й звільнили художника. Емігрувати до Франції Ганському вдалося лише у 1919 році. Він назавжди оселяється у Парижі. Трагічні події, свідком і учасником яких він став на батьківщині, зробили його глибоко релігійною людиною. У 1922 році Ганський постригся у ченці, з 1925 по 1927 рік навчався на теологічному факультеті в Ліоні, після чого став католицьким священиком. З 1934 по 1942 рік служив у різних монастирях Франції.

Після смерті Петра Павловича залишився великий архів, у тому числі рукописи з його філософськими роздумами про сенс життя, про шляхи розвитку людства, а також фантастичний роман під промовистою назвою «Червона зірка».

З сумом доводиться констатувати, що творча і богословська спадщина Ганського зовсім не досліджені, а головне – не складено каталогу його творів. Як наслідок, прикрий факт: Одеський художній музей – єдиний в Україні має у своїй колекції картини та акварелі Петра Павловича. Наскільки мені відомо, одна картина Ганського «Маскарад у Венеції» зберігається у приватній колекції відомого українського бізнесмена, а нині народного депутата України Олександра Табалова. От якби нашому обласному краєзнавчому музею вдалося домовитися зі своїми одеськими колегами про експонування виставки творів Ганського у Кіровограді!

Про нашого наступного парижанина донедавна ми навіть не чули. Це – французький художник Мішель Портнов (Michel Portnoff), а насправді уродженець Єлисаветграда Михайло Портнов (1885-1978). Після закінчення Одеського художнього училища він удосконалював свою майстерність у Німеччині, Швейцарії, Італії (Флоренція), де прожив майже 20 років. Брав участь у виставках у Венеції, влаштовував

Картина Мішеля Портнова

персональні виставки в Римі, Сієні та Флоренції. В 1929 році переїхав до Парижа. Писав пейзажі, портрети та жанрові сцени в імпресіоністичній манері. Регулярно брав участь у салоні Незалежних (1929-1939, 1948-1975, 1977, 1978). Провів персональні виставки у Парижі в 1934 і 1935 роках (галерея Simonson) та 1943-му (галерея Cambasigis). В 1979 і 1984 рр. у Парижі були організовані меморіальні виставки Михайла Портнова. Син художника Андре Портнов (нар. 1941) – відомий учений, фахівець з інновацій та промислової

стратегії, автор декількох монографій (зокрема «Революція та інтелігенція»), засновник журналу «Наука і технології», доктор технічних наук, професор Паризького університету. От поки що й усі відомості про Михайла Портнова із нещодавно створеного інтернет-сайту «Искусство и архитектура русского зарубежья». Грунтовне знайомство з його творчою спадщиною, хочеться вірити, у нас попереду.

Письменник Юрій Трифонов – зять Амшея Нюренберга – в оповіданні «Начало» згадує свої відвідини в Парижі художника Йосипа Константиновського і його роздуми про феномен слави Марка Шагала: «Анималист был глубоко стар, общителен, мил, покоен. Говорили о художниках, с которыми он начинал. Он сказал: «Марку повезло. Художник он неплохой, особенно синий цвет у него хорош. Но в общем-то повезло...» Анималист говорил спокойно. Это было его твердое убеждение, выношенное годами в мансарде, куда вела железная лестница, похожая на пожарную. «Но все-таки, – заметил я, – Марк кое-чего добился в своей области, не правда ли?» – «Повезло, – твердил анималист. – Были художники гораздо сильнее...». І справді у мистецтві (та й не лише у ньому), аби домогтися успіху, крім таланту і працелюбства, потрібне ще й везіння, талан. Можна бути талановитим, але безталанним.

Однак у випадку з сучасним французьким художником Віктором Орлі, здається, і талант, і талан гармонійно поєдналися. Під цим псевдонімом зробив собі ім'я у Франції уродженець Кіровограда Геннадій Гребньов, якого називають одним із найяскравіших представників імпресіонізму нового покоління. Він народився у 1962 році, закінчив Кіровоградську дитячу художню школу та

Віктор Орлі

філологічний факультет КДПІ ім. О.С.Пушкіна. Професійним живописом займається з 1993 року. Великий вплив на формування Геннадія Гребньова як професійного художника, вироблення його творчого почерку справили кіровоградський живописець Сергій Шаповалов. У 2004 році Гребньов переїздить до Франції, живе і працює, щоправда, не в Парижі, а в Марселі.

Бере участь у престижних мистецьких салонах у Франції, Канаді, Україні, Китаї. У 2013 році Академія мистецтв Гуангдонг Юехуа (м. Гуанчжоу, Китай) приймає Віктора Орлі у свої члени.

Віктор Орлі працює в різних жанрах живопису: натюрморт, пейзаж, романтичний та символічний фігуратив. Його роботи вирізняються тонкою стилізацією, поєднанням реального і фантастичного, яскравою колористикою. За тонке відчуття у живописі неповторного духу французької провінції Прованс Віктора Орлі називають почесним послом Провансу.

Твори Віктора Орлі зберігаються у приватних колекціях у Франції, Італії, Німеччині, Україні, Росії, Польщі, Нідерландах, Бельгії, Китаї, Канаді та США. Декілька картин художник подарував обласному художньому музею та художньо-меморіальному музею Олександра Осмьоріна.

Маючи стількох видатних митців, які жили, працювали, а дехто залишився в Парижі назавжди, можемо помріяти, що вислів «Єлисаветград – маленький Париж» – не така вже й зухвала гіпербола?

ЛИПЕНЬ

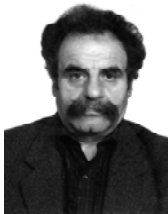
1 – 105 років від дня народження (с. *Катеринівка Вільшанського району*) **Абрама Григоровича Абрамовича** (1910-1937 в Іспанії), військового діяча. Після школи навчався у Первомайському медичному технікумі. У 1933 закінчив курси молодших командирів, служив у танкових військах. Добровольцем поїхав в республіканську Іспанію для боротьби з фашистським режимом генерала Франко. Був командиром танкового взводу у складі інтернаціонального полку. Герой Радянського Союзу (посмертно).

2 – 65 років від дня народження (с. *Тракт Гайворонського району*) **Леоніда Дмитровича Ванденка**, живописця. У 1991 закінчив Одеський державний педагогічний інститут ім. К.Д.Ушинського. Основні твори: «Спогад» (1987), «Автопортрет» (1999), «Море і каміння» (2000) та ін. Живе в Одесі. Персональна виставка влаштувалась в Одесі (2005). Твори зберігаються у приватних колекціях Німеччини, США, Австралії, Туреччини, Росії. Член Національної спілки художників України (2003).

3 – 65 років від дня народження (м. *Кіровоград*) **Григорія Миколайовича Давидова**, економіста, педагога. **У 1972 закінчив Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування. Працює у КІСМі з 1975.** Доктор економічних наук (2006). Завідувач кафедри аудиту і аналізу господарської діяльності (1988-2003). Професор, декан економічного факультету. Автор понад 150 наукових і методичних праць, 2 монографій, 7 навчальних посібників; підготував 7 кандидатів наук. Член-кореспондент Інженерної академії України (1994).

Аудитор України (1995).

5 – 190 років від дня народження (Московська губернія) **Олександра Костянтиновича Бруні (1825-1915), архітектора.** Племінник знаменитого живописця Федора Бруні. Початкову освіту отримав дома, з 12 років виховувався в інтернаті Академії мистецтв. У 1844 після закінчення Академії мистецтв отримує звання «некласного художника архітектури». Історики російської архітектури *В.Г.Залесова і Т.Н.Маноніна відзначають: «Молодой архитектор начинает работать в Елисаветграде*

(совр. Кировоград, Україна) на постройке штабного здания кавалерийского корпуса, по окончании которого возвращается в С-Петербург». Влаштується помічником до архітектора Єфимова, займаючись будівництвом Ермітажу; потім помічником архітектора М.Л.Бенуа, який в той час працював у Петергофі. Академік архітектури (1851), понад 6 років перебував на службі в Департаменті військових поселень. В 1859 по конкурсу обирається архітектором С-Петербурзького кредитного товариства. У 1860-1880-ті у С-Петербурзі зводить понад 20 споруд: прибуткові будинки, особняки, дачі. Для Томська виконує проект державного університету, який у 1879 був затверджений «к исполнению».

5 – 160 років від дня народження (с. Крива Лука Самарської губернії)

Володимира Миколайовича Ястребова (1855-21.12.1898 за старим стилем, 2.01.1899 за новим стилем), історика, етнографа, археолога, краєзнавця. Закінчив Новоросійський університет в Одесі (1876), **учень В.І.Григоровича. З 1876 – викладач історії в Єлисаветградському земському реальному училищі та жіночій гімназії.** Кандидат історичних наук (1877). Історико-географічний музей при училищі перетворив у один з кращих серед навчальних закладів

Росії з багатою археологічною колекцією (1883). **Один з ініціаторів спорудження в Єлисаветграді пам'ятника В.І.Григоровичу (1893), виголосив промову на його відкритті. Один із засновників Єлисаветградської громадської бібліотеки (1897).** Дійсний член Московського археологічного Товариства (1889) та Одеського Товариства історії і старожитностей (1893). Багато його статей і розвідок друкувалися в «Киевской старине». Автор книг: «Малорусские прозвища Херсонской губернии» (1893), «Материалы по этнографии Новороссийского края, собранные в Елисаветградском и Александрийском уездах» (1894). **Кіровоградскою обласною радою у 1994 засновано краєзнавчу премію ім. В. М. Ястребова.**

7 – 115 років від дня народження (**м. Єлисаветград**) Ригора Кобця

(справжнє прізвище **Драч Михайло Мусяйович**) (1900-1990), білоруського письменника, кінорежисера, кінодраматурга. **Навчався у Єлисаветградському земському реальному училищі (1910-1917). Належав до партії анархістів, член єлисаветградської анархістської організації «Набат», служив у Н.Махна. В єлисаветградських газетах «Наша жизнь» і «Друг народа» (1918-1919) друкувався під псевдонімом Михайло Сандига.** У 1920 після участі у контрреволюційному закладі анархістів у Першій Кінній Армії тікає до

контрреволюційному закладі анархістів у Першій Кінній Армії тікає до

Білорусії, де й стає Ригором Кобцем, взявши за псевдонім прізвище директора Єлисаветградського земського реального училища Якова Кобця. У 1929 написав п'єсу «Гута», перекладену на багато мов народів СРСР та Європи. Згодом з'явилися комедії «На заставі», «Щасливий берег», «Мігрень» та ін. Ініціатор створення сценарного відділу кіностудії «Советская Беларусь», писав для неї сценарії перших звукових фільмів «Двічі народжений», «Дніпро у вогні» та ін. Автор сценарію знаменитої кінокомедії «Шукачі щастя» (1936) про життя єврейських переселенців у Біробіджані. У 1938 був арештований радянськими каральними органами. У сибірських концтаборах та на засланні у Середній Азії перебував 19 років. Реабілітований у 1960. Першим у Білорусії в 1964 написав повість-роздум «Ноїв ковчег» про життя у таборах ГУЛАГу. **Листувався з кіровоградськими літераторами В. Близнацем, В. Чабаненком та ін.** Заслужений діяч мистецтв Білоруської РСР (1935).

7 – 90 років від дня народження (с. Рогова Уманського району на Черкащині) **Івана Васильовича Казнадія** (1925-2006 у **Кіровограді**), актора і режисера. З відзнакою закінчив Київський театральний інститут ім. І. К. Карпенка-Карого (1956). **У Кіровоградському театрі ім. М.Л.Кропивницького працював з перервами 1956-1997. Здійснив постановку понад 40 вистав** переважно української класики: «Замулені джерела» М. Кропивницького, «Хазяїн» І. Карпенка-Карого, «Для домашнього вогнища» І. Франка, «Фараони» О. Коломійця та ін. Заслужений діяч мистецтв УРСР (1956).

8 – 90 років від дня народження (с. **Вершино-Кам'янка Новгородківського району**) **Івана Ілліча Іщенка** (1925-1989), військового діяча, розвідника. Детальніше у нарисі **«Земляки-герої: уславлені й знеславлені»**.

12 – 55 років від дня народження (с. **Деріївка Онуфріївського району**) **Григорія Васильовича Пивовара**, військового діяча. У 1983 з відзнакою закінчив мінно-торпедний факультет Вищого військово-морського училища підводного плавання, у 1989 – командний факультет Вищих офіцерських класів зі спеціальності «командир підводного човна» (1989), з відзнакою командний факультет Військово-морської академії ім. М.Г.Кузнецова, у 2002 – ад'юнктуру при цій академії. Капітан 1 рангу. Служив на Тихоокеанському флоті на посадах: командир ракетно-торпедної групи, командир мінно-торпедної бойової частини, помічник командира ракетного підводного крейсера стратегічного призначення (1983-1988); старший помічник командира з бойового управління,

старший помічник командира, командир цього крейсера (1989-1997). Брав участь у випробуваннях балістичних ракет. З 2002 – викладач кафедри тактики підводних човнів Військово-морської академії ім. М.Г.Кузнецова. Кандидат військових наук (2003). Автор понад 50 наукових праць. Провідний спеціаліст у галузі застосування підводних човнів ВМФ для ураження наземних об'єктів противника. Представлений у біографічній енциклопедії «Космонавтика» (М., 2006).

13 – 90 років від дня народження (м. Новоукраїнка) Раїси Михайлівни

Сергієнко (1925-1987), співачки (лірико-драматичне сопрано). **Навчалась у Кіровоградському музичному училищі.** У 1951 закінчила Одеську консерваторію, була прийнята до трупи Одеського театру опери та балету. Основні партії: Ярославна («Князь Ігорь» Бородіна), Ліза («Пікова дама» Чайковського), Аїда («Аїда» Верді), Наташа («Русалка» Даргомижського), Чіо-Чіо-сан («Чіо-Чіо-сан» Дж.Пуччіні), Одарка («Запорожець за Дунаєм» С.Гулака-Артемовського), Наталка («Наталка Полтавка»

М.Лисенка), Галя («Назар Стодоля» К.Данькевича), Катерина («Катерина» М.Аркаса) та ін. Виступала як концертна співачка. Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів та артистів балету (1956). Народна артистка СРСР (1973).

13 – 65 років від дня народження (м. Кіровоград) Раїси Дмитрівни

Бакаєвої, ученого-металознавця. У 1973 закінчила Ленінградський політехнічний інститут за фахом «металургія і технологія зварювального виробництва». З 1978 по 1993 працювала у Російському державному університеті нафти і газу ім. І.М.Губкіна: науковий співробітник кафедри газонафтохімічної апаратури та гарячої обробки металів, кафедри газонафтохімічного апаратобудування, кафедри зварювання і захисту від корозії. Кандидат технічних наук (1990). З 1993 по 2002

– доцент Військової академії ракетних військ стратегічного призначення ім. Петра Великого. Доктор технічних наук (2000). З 2002 – професор кафедри металознавства та неметалічних матеріалів РДУ нафти і газу ім. І.М.Губкіна. Автор понад 50 наукових та науково-методичних праць, має авторські свідоцтва на винаходи.

14 – 60 років від дня народження (м. Кіровоград) Володимира Васильовича Савченка, спортивного діяча, лікаря, художника. **Відвідував Кіровоградську дитячу художню школу.** У 1978 закінчив Одеський медичний інститут, за фахом – ортопед-травматолог. З 1987 по 1990 жив і працював головним дитячим ортопедом шпиталю південної групи військ СРСР, познайомився з учителем карате Тошіхіро Морі.

Захопився історією, культурою та мистецтвом Японії. Самотужки оволодів технікою давнього мистецтва оші – є (об'ємних картин, що виготовляються із шматочків різних тканин, вати, клею та фарб). Створив колекцію таких робіт, яка експонувалася в Одесі; отримала схвальні відгуки японських фахівців. У 1993 виступив ініціатором створення Федерації традиційного карате-до України, став її президентом. Головний тренер національної збірної України з традиційного карате. Суддя міжнародної категорії. Інструктор та екзаменатор Міжнародної федерації карате (ITKF). Учень сенсея Хідетакі Нішіями, у 2006 отримав в Японії 5-й дан. Видає спеціальний журнал «Карате Майстер», автор кількох навчальних посібників з карате. **Ініціатор створення у Кіровограді центру японських бойових мистецтв.**

18 – 90 років від дня народження (м. Новомиргород) Бориса

Абрамовича Гончаренка (1925-1993), письменника. Учасник ВВВ. Закінчив Чернівецький учительський інститут (1952) і ВПШ при ЦК КПРС (1961). Друкуватися почав з 1946. Працював у редакціях газет, у товаристві «Знання». З 1973 до 1982 – заступник редактора газети «Літературна Україна», у 1982-1986 – завідуючий відділом культури газети «Правда України». Автор збірок оповідань і нарисів: «Твоя школа» (1957), «Естафета» (1960), «Гості буковинської орлиці» (1964) та повістей «Дні нашого тижня» (1967), «Повість про перше й останнє» (1974) та ін.

19 – 130 років від дня народження (м. Єлисаветград) Іллі Сергійовича

Булацеля (1885-1959), військового і громадського діяча. Закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище. Учасник Першої світової і Громадянської воєн. Ротмістр, воював у складі Харківського уланського полку. В еміграції жив у Франції. В 1930-ті брав участь у діяльності Національної організації російських розвідників.

Помер у Парижі, похований на кладовищі Сент-Женев'єв-де-Буа. **Старший брат Сергій Сергійович Булацель (1883-1971) також закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище.** Жовтневий переворот 1917 зустрів у складі Перської козачої дивізії – особистої гвардії перського монарха. Ротмістру Булацелю зобов'язаний своєю кар'єрою Реза Пехлеві, який служив під його началом. Двічі майбутній іранський Шах подавав рапорт про відставку, але генерал-лейтенант перської армії Булацель їх відхилив, умовивши продовжити службу. Зрештою Реза Пехлеві здійснив військовий переворот і став правителем Ірану.

20 – 70 років від дня народження (м. *Новогеоргіївськ*) **Петра**

Григоровича Назарова, лікаря. У 1968 закінчив лікувальний факультет 1-го Ленінградського медичного інституту ім. І.П.Павлова. З 1974 працює в Інституті експериментальної медицини АМН СРСР (нині РАМН). З 1990 – завідувач лабораторії загальної імунології. Доктор медичних наук (1988), професор (1997). Автор і співавтор понад 400 наукових праць з фундаментальної та прикладної імунології, у тому числі монографій: «Реактанты острой фазы воспаления» (2001), «Тонзиллит: клинические и иммунологические аспекты» (2004), «Мукозальный иммунитет и спорт» (2007) та ін. Підготував 13 кандидатів і 3 докторів медичних наук. Викладає у Санкт-Петербурзькому університеті на кафедрі діагностики функціональних систем факультету прикладної математики. Член Російського наукового товариства імунологів (член правління з 2004), Російського цитокінового товариства (2002), Російського та Міжнародного товариств атеросклерозу, Міжнародного товариства з вивчення цитокінів (з 1994), Нью-Йоркської академії наук (1995) та ін. Член редколегії журналів «Медицинская иммунология» и «Пятиминутка», засновник і головний редактор наукового журналу «Цитокины и воспаление» (з 2002).

20 – 75 років від дня народження (с. *Червона Кам'янка Олександрійського району*) **Михайла Пилиповича**

Громова, державного і партійного діяча. У 1970 закінчив Одеський сільськогосподарський інститут, у 1975 – Вищу партійну школу в Москві. Був на комсомольській, партійній та господарській роботі: *перший заступник голови Кіровоградського облвиконкому, очолював «Кіровоградцукропром»*. З 1996 – *голова Кіровоградської обласної державної адміністрації*, з 1998 до виходу на пенсію – радник Президента України. Потім очолював асоціацію цукровиків області.

21 – 90 років від дня народження (м. Алма-Ата, Казахстан) **Володимира**

Юхимовича Бреусова, військового діяча, педагога. Учасник ВВВ. На фронт пішов добровольцем з ремісничого училища. Був кулеметником 229-ї Харківської стрілецької дивізії. Відзначився під Харковом на безіменній висоті 27. 08.1943. Разом з 16 бійцями утримував позицію, яку намагались захопити 200 гітлерівців з танками. У 1951 закінчив юридичний факультет в Алма-Аті. З 1959 – кандидат економічних наук, завідував кафедрою політекономії Казахського

державного педагогічного інституту ім. Абая. **З 1979 живе у Кіровограді, працював доцентом кафедри політекономії КДПІ ім. О. С. Пушкіна.** Герой Радянського Союзу (1943).

24 – 125 років від дня народження (*м. Єлисаветград*) **Віри Миколаївни**

Акимович (1890-1977), живописця і педагога. Навчалась в Одеському художньому училищі (1908-1913) у Г.А.Ладиженського та К.К.Костанді. На виставках Товариства південно-російських художників, товариства ім. А. Куїнджі та інших з 1916 експонувались її натюрморти та пейзажі. Твори «Подруги», «Пейзаж. Літній день», «Дача» зберігаються в Одеському художньому музеї. Викладала (1912-1957) у середніх навчальних закладах Одеси. **Батько художниці Акимович Микола**

Васильович – педагог, учитель математики та співє Єлисаветградського земського реального училища (ЄЗРУ) з 1894. Потім працював у Одесі.

25 – 105 років від дня народження (*с. Диківка Знам'янського району*)

Івана Семеновича Каніковського (1910-1973), педагога. З 1933 вчителював у Григоріопольському районі Молдавії. Учасник ВВВ, за ратні подвиги удостоєний бойових нагород. Після війни – на педагогічній роботі. З 1959 – директор Телекешської середньої школи Молдавської РСР. Багато зробив для впровадження ідей В.О.Сухомлинського у діяльність закладу, вдосконалення навчально-виховного процесу початкової школи. Заслужений учитель Молдавської РСР. Герой

Соціалістичної Праці (1968).

27 – 90 років від дня народження (*с. Хащувате Гайворонського району*)

Леоніда Ізраїльовича Солгутовського (1925-2002), педагога, краєзнавця. Учасник ВВВ і Парадату Перемоги у Москві. Закінчив історичний факультет Вінницького педінституту та Московський заочний університет мистецтв. Працював учителем історії Казавчинської та **Хащуватської шкіл (1950-1996). У 1975 створив у школі унікальний музей П'ятої гвардійської танкової армії (має звання «народного», п'ять тисяч експонатів). У музеї побувало понад 130 тисяч відвідувачів. Створив у школі оркестр народних інструментів, 36 років керував шкільними музичними колективами. Брав участь у підготовці книги «Історія міст і сіл УРСР. Кіровоградська область» (1972). Видав книги: «Історія села Хащуватого», «Нариси з історії Гайворонського району» та ін.;**

написав 300 статей. Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.Ястребова (1999). Його іменем названо вулицю у с. Хашуватому.

28 – 135 років від дня народження (м. Єлисаветград) Володимира

Кириловича Винниченка (1880-1951 у Мужені, Франція), письменника, державного та громадського діяча. *Навчався у Єлисаветградській чоловічій гімназії (1890-1899), у 1900 отримав диплом про закінчення Златопільської гімназії.* Навчався у Київському університеті (1901-1905) на юридичному факультеті. *Дебютував оповіданням «Краса і сила» (1902), в основі якого лежать златопільські враження.* Був главою першого уряду Української Народної Республіки (1918-1919). Класик української літератури ХХ

століття: сотня оповідань, понад 20 п'єс, 20 романів, захоплювався живописом (автор 100 картин). У фундаментальній праці «Конкордизм» – роздуми над утопічною теорією побудови ідеального суспільного ладу. *Оповідання «Піня» надихнуло М.С.Хрущова на викриття культу особи Сталіна на ХХ з'їзді КПРС (1956).* Іменем Винниченка названо Кіровоградський державний педагогічний університет, одну з вулиць обласного центру, в обласному краєзнавчому музеї зберігається його кабінет, привезений із Франції.

28 – 110 років від дня народження (м. Єлисаветград) Мойсея

Наумовича Цетліна (1905-1995), поета і перекладача. *Народився у родині власника невеликого сільсько-господарського заводу. Навчався в Єлисаветградському земському реальному училищі. У 1919 після григор'євського погрому, вбивства бабусі та повного розорення родина переїхала з Єлисаветграда до Катеринослава.* У 1922 – до Москви. Після закінчення історичного факультету МДУ ім. М.В.Ломоносова викладав латину у московських вузах, останні два десятиріччя – в МДУ.

Кандидат історичних наук. Перекладав пізніх латинських авторів, блискучий знавець античної літератури. Автор збірника віршів «Линии ливня» (1985) та ін. Поет і літературознавець Михайло Синельников відзначає: «Он был автором тысяч стихотворений, самые ранние из которых датированы годами гражданской войны. Не менее сотни кажутся мне выдающимися, и это много. Моисея Цетлина считаю одним из лучших русских поэтов второй половины XX века». *Рідному місту присвятив вірш «Маруся Никифорова (1918)».* Представлений в антології «Украина. Русская поэзия. XX век» (2007). У 2006 у Санкт-Петербурзі вийшла посмертна книга віршів і перекладів Цетліна «Высокое косноязычье».

28 – 75 років від дня народження (м. Кіровоград) Володимира

Степановича Симоненка (1940-1998), музикознавця.

Музичну освіту отримав у Київській спеціальній школі-десятирічці ім. М.В.Лисенка. У 1971 закінчив філологічний факультет Київського університету ім. Т. Г. Шевченка. У 1967-1977 – музичний редактор, зав. редакцією вокальної музики, заступник головного редактора видавництва «Музична Україна». З 1977 – заст. директора Українського відділення Музфонду СРСР. З 1980 – зав. відділом естрадного мистецтва та викладач курсу історії джазу Київського музичного училища ім. Р.М.Глієра. У 1968-1973 – редактор-укладач серії збірників популярних естрадних пісень «Музична орбіта» (33 випуски), видання «Естрада-72». Засновник першого українського джаз-клубу. Перший президент української джазової асоціації. Підготував першу в СРСР антологію «Мелодии джаза» (1970, 2-е вид. 1972, 3-е вид. 1976, 4-е вид. 1984 (на болг. мові, Софія -1980, 2-е вид. 1982); словник джазової термінології «Лексикон джаза» (1981) та ін.

28 – 40 років від дня народження (с. Коритно-Забузьке

Вільшанського району) Сергія Валерійовича Петкова,

правознавця, фахівця у галузі адміністративного права. У 1997 закінчив Запорізький державний університет, у 2001 – Запорізький юридичний інститут МВС України. З 2000 по 2005 – доцент Кримського юридичного інституту. У 2006-2008 – заступник начальника з наукової роботи Запорізького юридичного інституту. З 2008 – проректор з науково-педагогічної роботи та міжнародних зв'язів Класичного приватного університету в Запоріжжі. Доктор юридичних наук (2005), професор (2007), лауреат премії Кабінету Міністрів України (2005). Очолює Інформаційно-аналітичний центр «Громадянське суспільство». Автор монографії «Варяги: Держава вікінгів у Північно-Східній Європі» (2009).

29 – 65 років від дня народження (с. Голозківка Олександрійського

району) Анатолія Івановича Кузьменка, аграрія,

громадського діяча. З 1981 працював головним агрономом у колгоспі ім. Калініна с. Голозківки. У 1988 обраний головою правління колгоспу. У 1989 закінчив Дніпропетровський сільськогосподарський інститут, агроном. Один з небагатьох керівників, хто зумів з радянських часів зберегти аграрне господарство рідного села, перетворивши його на справжній куточок Європи. З 2000 – генеральний директор групи компаній

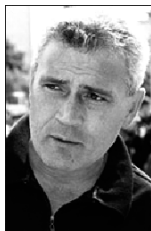
«УкрАгроКом». З дитинства захоплювався футболом, створив у рідному селі спочатку аматорську, а потім професійну футбольну команду «УкрАгроКом». Нині ТОВ «УкрАгроКом» – власник ФК «Олександрія». Депутат Кіровоградської обласної ради. **Батько народного депутата України Сергія Кузьменка.** Нагороджений Почесною грамотою ВР України «За особливі заслуги перед Українським народом» (2004), орденом «За заслуги» III і II ст.(2008, 2011). Народний депутат України (2014).

30 – 55 років від дня народження (с. **Роцахівка Бобринецького району**)

Миколи Васильовича Паладія, державного діяча. Закінчив Дніпропетровський сільськогосподарський інститут, **працював зоотехніком на Кіровоградщині. З 1986 по 1991 – на комсомольській та партійній роботі: перший секретар Бобринецького райкому ЛКСМУ, другий секретар Кіровоградського обкому комсомолу, працював у міськвиконкомі, займався підприємницькою діяльністю. Закінчив КІСМ**, кандидат економічних наук. **З 1993 по 1999 – голова Кіровоградської філії Укрсоцбанку.** У 1999 запрошений у Київ на посаду заступника голови Державного комітету України з питань науки та інтелектуальної власності. З 2000 очолює департамент інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України. Повноважний представник України в міждержавній раді з питань охорони інтелектуальної власності (з 2001).

31 – 60 років від дня народження (м. Орджонікідзе Дніпропетровської області)

Миколи Івановича Федоренка, футболіста і тренера. **Вихованець футбольної школи м. Світловодська.** Виступав за команди: «Шахтар» Донецьк (1973-1981), «Дніпро» Дніпропетровськ та ін. Чемпіон СРСР (1983), володар Кубка СРСР (1980). За збірну СРСР провів 2 матчі, забив 1 гол. **За кіровоградську «Зірку» зіграв 45 матчів, забив 10 голів (1989). Був головним тренером «Зірки» (1992-1993).** Майстер спорту СРСР. Заслужений тренер України. **З 2013 по 2014 – головний тренер ФК «Зірка» Кіровоград.**

ГАЛИЦЬКІ Й ЗАКАРПАТСЬКІ ПАРТІЙНІ ВЛАДИКИ: ВАСИЛЬ КУЦЕВОЛ, ГЕНРІХ БАНДРОВСЬКИЙ, В'ЯЧЕСЛАВ СЕКРЕТАРЮК, ІВАН ПОСТОРОНКО

*Я тим уже боржник, що українець зроду,
Бо доля, певно, в гуморі була,
Коли у посаг нам давала землю й воду
І голубого неба два крила!*

Борис Олійник

Василь Куцевол

Всього з 1944 по 1991 рік змінилося 14 перших секретарів Львівського обкому КПУ. Переважна більшість з них затримувалася в «Українському П'ємонті» (метафора, часто вживана щодо столиці Галичини як центру національного відродження) ненадовго, за винятком двох: уродженця Кіровоградщини Василя Степановича Куцевола (керував Львівщиною з 1963 по 1973 рік) та його наступника родом з Дніпропетровська Віктора Федоровича Добрика (1973-1987рр.). Вони – рекордсмени перебування на цій посаді в ідеологічно-неспокійному регіоні. Крім Куцевола, серед львівських партійних керманців маємо ще одного земляка В'ячеслава Васильовича Секретарюка.

Василь Куцевол народився в 1920 році в с.Трилісі Олександрівського району. У 1942 році закінчив Миколаївський суднобудівний інститут. З 1942 по 1952 рік працював на промислових підприємствах Ярославля, Києва і Львова головним механіком, начальником цеха, головним інженером заводу. В лави ВКП(б) Куцевол вступив у 1947 році й настільки добре зарекомендував себе, що через п'ять років був запрошений на посаду завідувача відділу Львівського обласного комітету КПУ (1952-1961). З 1961 по 1962 рік наш земляк – уже перший секретар Львівського міськкому КПУ, а з 1963 по 1973 рік – перший секретар Львівського обкому КПУ.

Зрозуміло, що найголовнішим завданням львівської партійної

організації була боротьба з проявами «українського буржуазного націоналізму» (УБН). До речі, в одному з останніх (донедавна засекречених) звітів Василя Степановича на цій посаді у 1973 році він повідомляє в ЦК, що починаючи з 1956 року тільки до Львівської області повернулося 55 тис. членів ОУН, які відбули свої терміни ув'язнення. Роки правління Куцевола Львівщиною – це розквіт в Україні дисиденства, правозахисного руху, самвидаву та судових процесів над українськими патріотами.

Однак вдячність львів'ян Василь Куцевол все-таки заслужив тим, що безпосередньо причетний до народження ФК «Карпати» – одного з найпопулярніших українських футбольних клубів, якому нещодавно виповнилося 50 років. Сталася ця подія у 1962 році, коли вирішувалося питання, яка із львівських команд «Сільмаш» чи СКА представлятиме місто Лева у чемпіонаті СРСР. Історики львівського футболу відзначають: «За всіма правилами, у ньому мала виступати команда СКА. І тут своє слово сказав тодішній перший секретар обкому Василь Куцевол... Після розширеної наради вирішено було відмовити команді СКА... Тож на базі «Сільмашу» було створено нову профспілкову команду, яка отримала назву «Карпати». Уже в 1969 році львівські «Карпати» досягли неймовірного успіху, який ніхто в Радянському Союзі навіть не зміг повторити. Перебуваючи у першій лізі союзного чемпіонату, команда виграла Кубок СРСР.

А от у боротьбі з УБН наш земляк опинився в ролі «цапа відбувайла», став жертвою складних політичних інтриг у Києві та Москві. Звертає на себе увагу той факт, що підлеглим нашого земляка деякий час був не хто-небудь, а сам Валентин Юхимович Маланчук (1928-1984), якого називають однією із найзловісніших постатей у новітній історії України. З 1963 по 1967 рік Маланчук – секретар Львівського обкому КПУ з ідеології. Жоден чужинець не заподіяв Україні стільки шкоди, скільки цей етнічний українець.

Син убитого бандерівцями в лютому 1945 року секретаря Лопатинського райкому партії на Львівщині став патологічним українофобом, справжнім маніяком. Привид націоналізму доктору історичних наук Валентину Юхимовичу

Петро Шелест і Валентин Маланчук

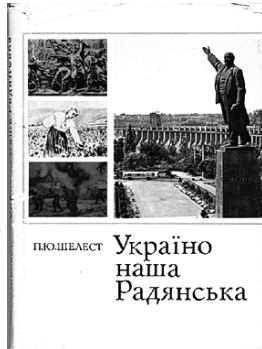
Маланчуку (дисертація випускника Львівського університету була присвячена вирішенню компартією національного питання в західних областях України) вживався буквально у всьому українському: історії, мові, літературі, кінематографі, піснях і т.п.

Без дозволу свого безпосереднього київського начальства, що було грубим порушенням партійної дисципліни, Маланчук надрукував у Москві кілька статей, де боротьбу з націоналізмом розглядав як основне завдання компартії. Теоретик і борець з УБН зі Львова став одним з улюбленців головного ідеолога КПРС і Радянського Союзу Михайла Суслова. Більше того, Валентин Юхимович самочинно призупинив у 1965 році на території Львівської області рішення про обов'язкове введення української мови у вищих навчальних закладах.

Проте в Києві така діяльність Маланчука викликала роздратування. Перший секретар ЦК КПУ Петро Юхимович Шелест щиро любив Україну і намагався відстояти для неї хоч якусь автономію в складі СРСР, тобто був націонал-комуністом.

За самоуправство Маланчук у 1967 році був переведений на посаду заступника міністра вищої та середньої спеціальної освіти УРСР. Та Валентин Юхимович не вгамувався, продовжуючи сигналізувати Москві про недоробки ЦК КПУ в боротьбі з УБН. У 1970 році побачила світ знаменита книга Петра Шелеста «Україно наша Радянська», яка коштувала йому партійної кар'єри, оскільки була визнана націоналістичною за ідеалізацію минулого та захоплення історією Запорізької Січі. Її у 1972 році заборонили, а весь 100-тисячний тираж вилучили з бібліотек. Втім, книга, незалежно від тексту, і так була приречена на знищення... через обкладинку. Хтось недогледів і сталося неймовірне: назва книги була набрана стовпчиком трьома рядками і коли прочитати по вертикалі перші літери, то отримуємо абрєвіатуру жахливого націоналізму – УНР (Українська Народна Республіка – так називалася українська держава, яку в 1917-1920рр. очолювали Михайло Грушевський, Володимир Винниченко та Симон Петлюра!). Втім, це буде трохи пізніше.

А поки що на листопадовому 1971 року Пленумі ЦК КПРС було заслухано звіт першого секретаря Львівського обкому КПУ Василя Куцевола про роботу партійної організації області. В прийнятій постанові роботу по інтернаціональному та атеїстичному вихованню трудящих визнано незадовільною. Головний ідеолог КПРС Михайло Суслов вніс навіть пропозицію про усунення Куцевола з поста 1-го секретаря обкому. Тільки заступництво Шелеста допомогло на деякий час залишитися Василю Степановичу на посаді. Не випадково, Куцевола називають одним з останніх шелестівських могікан.

ПЬОШЕЛЕСТ Україно
наша
Радянська

Відомий російський журналіст і політолог Леонід Млечин – автор монографії «Брежнев», яка побачила світ у 2008 році в Москві в серії «Жизнь замечательных людей», – розповідаючи про події навколо книги першого секретаря ЦК КПУ Петра Юхимовича Шелеста (1908-1996) «Україно наша Радянська» (1970) відзначає: **«За Україною присматривали очень бдительно. 28 сентября 1971 года появилось постановление ЦК КПСС «О политической работе среди населения Львовской области».... В постановлении критично оценивалась ситуация на Западной Украине, партийный аппарат критиковался за «примиренческое» отношение к буржуазно-националистическим взглядам. Постановление ЦК КПСС было настолько жестким, что его не публиковали. Целились в Шелеста, а досталось его подчиненным во Львове: «Обком и горком продолжительное время мирились с ошибочными тенденциями, не организовали публичной критики идеологически вредных работ и раскрытия подлинного облика идеологов украинского буржуазного национализма как непримиримых врагов украинского народа и враждебных марксизму-ленинизму и советской власти». Первый секретарь Львовского обкома Василий Степанович Куцевол потерял свой пост, его место занял выходец из Днепропетровска Виктор Федорович Добрик...».**

Коли першим секретарем ЦК КПУ замість Шелеста став Володимир Щербицький, який проводив в Україні «промосковську», відверто русифікаторську політику, то у 1972 році він зробив Маланчука головним ідеологом УРСР (секретарем ЦК КПУ з ідеології). Ці роки в історії України отримали назву «маланчуківщини».

Не злічити всіх «подвигів» Валентина Юхимовича у боротьбі з УБН. Досить сказати, що за перші півроку свого правління він зупинив у видавництвах та друкарнях 600 версток українських книг. Маланчук став одним з ініціаторів розгортання кампанії боротьби з націонал-комунізмом, на його совісті – штучне звуження сфери вжитку української мови, дискримінація УАПЦ, перманентні ідеологічні «чистки» у Спілці письменників України та академічних установах республіки.

Лише у 1979 році, коли мавр, себто Маланчук, зробив свою чорну справу і набрид Щербицькому, він був усунений з посади головного ідеолога КПУ. Відомий український публіцист Сергій Кичигін відзначає: «Падение с вершин оказалось для Маланчука роковым. Превращение из всевластного секретаря ЦК в рядового завкафедрой истории КПСС Киевского политехнического института было слишком резким: он сломался. Неприспособленность к жизни, постоянные переживания приблизили трагический финал: в 1984 после тяжелой болезни Валентин Ефимович скончался».

А от подальша доля колишнього «шефа» Маланчука Василя Куцевола, усуненого завдяки йому з посади першого секретаря

Львівського обкому КПУ, склалася на диво вдало. У 1973 році він був призначений головою Комітету народного контролю (КНК) УРСР і очолював його 13 років. КНК – доволі потужна і впливова організація, яка контролювала виконання державних планів і завдань; вела боротьбу з порушеннями державної дисципліни, з безгосподарністю й марнотратством, тяганиною і бюрократизмом. З 1986 року Василь Степанович – на пенсії.

Генріх Бандровський

На смерть Куцевола Кабінет Міністрів України 22 березня 2001 року відгукнувся постановою за підписом Віктора Ющенка, якою передбачалося здійснити поховання Голови Комітету народного контролю Української РСР за рахунок держави у сумі ...564 гривні та видати одноразову допомогу його вдові у розмірі 4 тис. гривень.

Першим секретарем Львівського міського комітету КПУ з 1964 по 1980 рік, тобто часів правління областю Куцевола, був ще один уродженець Кіровоградщини Генріх Йосипович Бандровський (1929-2008). У 1953 році він закінчив радіотехнічний факультет Київського політехнічного інституту. Працював майстром, технологом, начальником цеху Львівського ВО «Мікроприлад». З 1953 року – член КПРС. З 1955-го перебував на партійній роботі. Принаймні хоч одну добру справу для Львова та всієї України Бандровський зробив. Мало кому й нині відомо, які пристрасі спалахнули у Львові в 1979 році після загадкової смерті (офіційна версія – самогубство) легендарного композитора (автора «Червоної рути») Володимира Івасюка (1949-1979). В одному з останніх інтерв'ю Генріх Бандровський згадував: «...Історія із похованням Івасюка десь відобразилася на моїй кар'єрі. Коли його тіло знайшли у лісі поблизу Львова, то виникло питання про поховання, водночас, як відомо, самовбивць на кладовищі не ховають. У той час першого секретаря Львівського обкому партії Добрика не було на місці, а другий секретар зателефонував мені: «Що думаєте, як будемо його ховати?» Я кажу: «Ви мене не питаєте. Або кажіть, що маю робити, або я вирішую сам». І вирішив, що Івасюка потрібно поховати з усіма почестями. Я завжди мав принциповий характер».

*Пам'ятник
Володимиру Івасюку*

Як відомо, похорон Володимира Івасюка 22

травня 1979 року у Львові перетворився на масову акцію протесту проти радянської влади. Втім, на партійній кар'єрі Генріха Йосиповича це не ніяк не відбилося. Понад 10 років (1980-1990) наш земляк був «хазяїном Закарпаття», першим секретарем Закарпатського обкому КПУ.

Та, певно, найяскравіший слід в історії Львівської області залишив В'ячеслав Васильович Секретарюк (1938-2004), життя якого склалося у повній відповідності з... прізвищем. Народився він в сім'ї сільських інтелігентів у с. Гурівка Долинського району. Після війни родина переїхала до Львова. У 1960 році юнак закінчив енергетичний факультет Львівського політехнічного інституту. З 1968 по 1987 рік наш земляк перебував на радянській та партійній роботі у Львові: голова міськвиконкому Львівської міськради, перший секретар Львівського міськкому КПУ (1980-1987). З 1987 по 1990 рік – директор НДІ побутової радіоелектронної апаратури Мінрадіопрому СРСР. Нарешті, у 1990-1991рр. Секретарюк – перший секретар Львівського обкому КПУ і водночас останній за ліком.

*В'ячеслав
Секретарюк*

З 1991 по 1995 рік – віце-президент Асоціації науково-практичних ініціатив МДУ ім. М.В.Ломоносова у західних областях України. Депутат Верховної Ради УРСР 9-11 скликань. Доктор економічних наук, професор (1997). З 1997 року В'ячеслав Васильович очолював Західноукраїнську філію Державного підприємства «Укроборонсервіс» і водночас був президентом Фонду регіональних соціально-політичних та економічних досліджень «Злука». Він – автор 4 монографій з економічних проблем: «Формування ринку праці в нових умовах господарювання» (1992), «Рынок труда в переходный период: вопросы теории, методологии, практики» (1997), «Экономическая теория. Учебник» (2000, у співавт.), «Основы экономической теории» (2000, у співавт.).

Секретарюка називають «комуністом з людським обличчям». У 2009 році вийшло 2-е видання книги «В'ячеслав Васильович Секретарюк. Людина, яку пам'ятатимуть». Почесний громадянин м. Львова. Таким чином, уродженець Кіровоградщини опинився в одній компанії із Степаном Бандерою, Романом Шухевичем, Ярославом Стецько, Збигневом Бжезінським, Папою Іваном Павлом II та іними видатними особистостями. Похований на Личаківському кладовищі.

Іван Григорович Посторонко, якого історики називають «типичним представителем компартійної еліти», народився в 1929 році в селі Суботці Знам'янського району. Трудову діяльність почав у 1945 році стажистом шофера Кіровоградської районної електростанції. У 1950 році закінчив Кіровоградський технікум сільськогосподарського

машинобудування. Потім – Дніпропетровський гірничий інститут і Вищу партійну школу при ЦК КПРС. З 1955 року працював механіком шахти, начальником електростанції, начальником виробничо-планового та виробничо-технічного відділів Солотвинського солерудника на Закарпатті. На партійній роботі – з 1962 року, коли його обрали заступником секретаря Калуського промислово-виробничого парткому, а потім послідовно – другим, першим секретар Калуського райкому партії, перетвореного в міськком КПУ. З жовтня 1979 року І.Г.Посторонко – перший секретар Коломийського міськкому партії. Вершина партійної кар'єри нашого земляка – посада першого секретаря Івано-Франківського обкому Компартії України, яку він обіймав з 1985 по 1990 рік. Його діяльність партійного владика Івано-Франківщини характеризують так: «Родившись... в Кировоградской области, И.Г.Посторонко, несмотря на взлёт по служебной лестнице в Закарпатье, а затем на удачную карьеру парработника в Ивано-Франковской области, похоже, так и не удалось постигнуть особенности западного края, где даже компартийная элита была не такой «красной».

Як бачимо, не лише Дніпропетровщина в Українській РСР була кузницею партійних кадрів. На цю роль може претендувати й Кіровоградщина.

СЕРПЕНЬ

1 – 95 років від дня народження (*с. Порфирівка, нині с. Кіровка Долинського району*) **Михайла Гнатовича Задорожного**

(1920-2004), військового діяча. У 1941 закінчив Краснодарське зенітно-артилерійське училище. Воював на Брянському, Центральному і Першому Білоруському фронтах. Відзначився при форсуванні Дніпра, в боях на Одері і в передмісті Берліна. У 1949 закінчив Ленінградську вищу офіцерську артилерійську школу, полковник у відставці (з 1972). Герой Радянського Союзу (1946).

1 – 75 років від дня народження (*с. Рівне Новоукраїнського району*)

Альберта Євгеновича Чорноморця, правознавця. У 1967

Коментарий
к Федеральному закону

**О развитии
сельского
хозяйства**

(Постатейный)

закінчив Харківський юридичний інститут. Доктор юридичних наук (1994), професор. З 1985 по 1999 – доцент, потім професор, завідувач кафедри юридичного факультету Тюменського державного університету. У 2000-2002 – професор кафедри цивільного права і процесу юридичного факультету Волгоградського державного університету. З 2002 по 2003 – професор кафедри цивільного права і процесу Волгоградської академії МВС

РФ. Автор понад 100 наукових робіт, у тому числі монографій: «Хозрасчет в капитальном строительстве на основе межхозяйственной кооперации (правовой аспект)» (1985); «Право собственности в сельском хозяйстве Российской Федерации» (1993).

2 – 75 років від дня народження (*с. Бандурове Гайворонського району*)

Василя Івановича Свідового, лікаря. **Вихованець Кіровоградського медичного училища**. У 1970

закінчив Ленінградський санітарно-гігієнічний медичний інститут (нині Санкт-Петербурзька медична академія ім. І.І.Мечникова), де й був залишений для роботи як один з кращих випускників. Доктор медичних наук (1994), професор (1995) кафедри праці, завідувач курсів гігієни праці. Академік Міжнародної Балтійської Академії. Автор понад 180 наукових праць.

Нагороджений почесним дипломом Законодавчих Зборів за видатний внесок у розвиток медицини Санкт-Петербурга (2003).

2 – 65 років від дня народження (*с. Живаново Компаніївського району*)

Аліни Василівни Доценко, мистецтвознавця. У 1970 закінчила Херсонське культурно-просвітнє училище (педагог Чуприна В.Г.), у 1988

– Київський художній інститут (педагоги Білецький П.О., Колесникова Д.М., Міляєва Л.С.). З 1989 – директор Херсонського обласного художнього музею ім. О.О.Шовкуненка. Доцент кафедри факультету культури і мистецтв Херсонського державного педагогічного університету. Член Національної спілки художників України (2000). Заслужений працівник культури України (2002).

2 – 55 років від дня народження (м. Олександрія) Миколи Івановича

Латиша, спортсмена, футболіста, тренера. **Півзахисник: зріст – 173см, вага – 73кг. За кіровоградську «Зірку» грав у 1972-1976 та 1984-1987 сезонах: 173 матчі, 19 голів.** Виступав за клуби вищої ліги: донецький «Шахтар» (1976-1978), московське «Динамо» (1979-1983), московський «Спартак» (1986). У чемпіонатах СРСР зіграв 163 матчі, забив 31 гол. Бронзовий призер чемпіонату СРСР (1978), фіналіст Кубка СРСР (1978, 1979). В єврокубках провів 7 матчів. У 1978 включений до списку 33-х кращих футболістів СРСР. Відзначався бійцівським характером, володів високою дистанційною швидкістю, тактичним мисленням, сильним ударом з обох ніг. Майстер спорту міжнародного класу. Залучався до лав збірної команди СРСР. **У 1991 працював тренером кіровоградської «Зірки».** Заслужений тренер Росії. Нині працює в Росії.

4 – 70 років від дня народження (с. Трепівка Знам'янського району)

Миколи Івановича Жорнового, диригента і педагога. У 1970 закінчив Одеську консерваторію. Відтоді – викладач Полтавського музичного училища (1973-2002), при якому заснував і очолив ансамбль народних інструментів «Балалайка»; водночас у 1974-1985 – музичний керівник Заслуженої самодіяльної капели бандуристок Полтавського будинку культури; з 1987 по 2005 – художній керівник концертного ансамблю «Чураївна» Полтавської філармонії, який виборов Гран-прі на Міжнародному фестивалі «Світ музики» в Італії. Від 2006 до 2009 – директор Полтавської філармонії. Підготував концертні програми: «Найкращі пісні України», «Пісні козацької слави», «Срібний дощ», «До пісні вірная любов». У 2009 створив та очолює (художній керівник і диригент) український народний оркестр «Мамай». Заслужений працівник культури УРСР (1976).

5 – 140 років від дня народження Гната Гнатовича Чекатовського (1875-1941), військового діяча. У 1895 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище. Під час Першої світової війни – полковник,

нагороджений Георгієвською зброєю та орденом Св. Георгія 4-го ст., командир 12-го Драгунського Стародубського полку. На початку 1918 приєднався до загону генерала Дроздовського, з яким здійснив похід від Ясс до Новочеркаська. З жовтня 1918 – командир бригади, генерал-майор у складі 1-ї кінної дивізії в корпусі генерала Врангеля. В Російській армії Врангеля перебував у розпорядженні Головнокомандуючого, а після евакуації з Криму у 1921-1924 був комендантом російського посольства в Константинополі. З 1924 по 1926 – начальник Миколаївського кавалерійського училища в Білій Церкві (Югославія). У 1926 переїхав у Париж.

5 – 80 років від дня народження (с. Матусівка Маловисківського району) Віктора Олексійовича Погрібного, поета, публіциста, журналіста. Закінчив факультет журналістики Київського університету (1958). Був головним редактором кіровоградської газети «Молодий комунар» (1966-1975), власним кореспондентом республіканських газет «Сільські вісті» та «Літературна Україна», багато років працював у «Кіровоградській правді». **Впродовж 35 років – незмінний керівник обласного літературного об'єднання «Степ».**

Редактор літературно-мистецького та громадсько-політичного альманаху місцевих літераторів «Степ» (з 1994). Ініціатор створення музейно-природного заповідника «Батьківщина Карпенка-Карого» у с. Арсенівці Новомиргородського району. Автор книг поезій, прози, публіцистики, гумору й сатири: «Напис на шибіці» (1994), «Жертвне вогнище» (1995), «Серед українців» (2004), «Маркове пекло» (2005), «Куща. Проза 2012 року» (2014) та ін. Лауреат літературно-мистецької премії НСПУ ім. І. Нечуя-Левицького. Лауреат обласної премії ім. Є.Ф.Маланюка. Депутат Кіровоградської обласної ради. Заслужений журналіст України.

6 – 90 років від дня народження (с. Степанівка на Черкащині) Пантелеймона Опанасовича Гнучого (1925-1999), військового діяча. На фронтах ВВВ – з осені 1943. Звання Героя Радянського Союзу отримав у квітні 1944 за мужність при утриманні плацдарму на правому березі Дніпра. **Після війни живе і працює в м. Світловодську, де й похований.**

7 – 95 років від дня народження (с. Станіславівка Новоархангельського району) Станіслава Пилиповича Бевзенка (1920-2005), мовознавця, педагога. Закінчив Одеський університет. Завідував кафедрою Ужгородського (1950-1962), Одеського (1962-1981)

університетів. З 1982 – завідуючий кафедрою Київського педагогічного інституту. Доктор філологічних наук (1962), професор (1964). Автор праць з історії української мови, діалектології: «Історична морфологія української мови» (1960), «Вивчення мови української художньої літератури пожовтневого п'ятдесятиріччя» (1968). Уклав «Інверсійний словник української мови» (1985, у співавторстві).

8 – 55 років від дня народження (с. *Роздолля Компаніївського району*)

Віктора Павловича Алдошина, актора. **З 1977 по 1980 навчався у Кіровоградському державному педагогічному інституті ім. О.С.Пушкіна. Грав у студентському театрі «Резонанс».** У 1984 закінчив Київський театральний інститут (курс М.Ю.Резніковича). **У Кіровоградському українському музично-драматичному театрі ім. М. Л. Кропивницького працював з 1984 по 1999.** Краці ролі: Стецько («Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка), Тиміш («Як наші діди парубкували» В. Канівця), Микола («Наталка Полтавка» І. Котляревського), Боні («Сільва» І. Кальмана), Шельменко («Шельменко-денщик» Г. Квітки-Основ'яненка), Король («Пригоди Трубадура» В. Ліванова та Ю. Ентіна), Кушкін, Женька («Привіт з того світу» М. Воронова), Велутто («Моя професія – синьйор з вищого світу» Д. Скарначчі), Антонію («Чума обом родинам вашим» Г. Горіна) та ін. З 1999 працює у Київському національному академічному театрі російської драми імені Лесі Українки. Знімався в серіалах: «Девять житей Нестора Махно», «Практическая магия», «Возвращение Мухтара-4», «Безумный ноябрь», «Маршрут милосердия» та ін. Заслужений артист України (1998).

Син Павло Вікторович Алдошин (нар. 17.04.1987 у Кіровограді) після закінчення у 2009 Київського Національного Університету театру кіно і телебачення ім. Карпенко-Карого працює у Київському академічному Молодому театрі.

13 – 75 років від дня народження (с. Жура Рибницького району

Молдавської РСР) **Володимира Васильовича Чабаненка** (1940-2006), краєзнавця і журналіста, поета і перекладача. **Випускник Кіровоградської СШ №26. У 1964 закінчив філологічний факультет КДПІ ім. О.С.Пушкіна. Вчителював в Устинівському районі, був літпрацівником районної газети «Зоря комунізму», працював в обкомі комсомолу та Будинку політосвіти обкому КПУ, завідувачем**

відділу культури газети «Кіровоградська правда», заступником директора з наукової роботи обласного краєзнавчого музею. Член Спілки журналістів СРСР з 1975. Весь цей час займався

краєзнавчими дослідженнями, які лягли в основу книг нарисів «Ступені мужності» (у співавт. з Д. Ключенком)(1975) та «Прославлені у віках» (про Героїв Радянського Союзу - уродженців нашого краю, 1983). З 1978 по 1986 працював в Одеському державному літературному музеї. Після цього переїхав до м. Златоуста Челябінської області, де став одним з провідних краєзнавців регіону. Лауреат Уральської краєзнавчої премії ім. В.П.Бірюкова за підготовку унікальної двотомної «Златоустовской енциклопедии» (1999). Автор книги віршів «День починається сказкою» (2001).

14 – 130 років від дня народження (*м. Єлисаветград*) **Стефана**

Йосиповича Мрочковського (1885-1967, похований у Москві на Новодівичому кладовищі), військового розвідника, співробітника розвідувального управління Генерального штабу Червоної Армії (його називають однією з «легенд ГРУ»). Досконало володів французькою, англійською та німецькою мовами. **Закінчив Єлисаветградське земське реальне училище** та юридичний факультет Харківського університету. **Працював у Єлисаветграді присяжним повіреним.** У лавах РСДРП (б) – з 1905. **У 1917-1919 – член Єлисаветградської ради робітничих і солдатських депутатів та Військово-революційного комітету. У 1919 потрапив у полон до денікінців, звідки йому вдалося втекти. У 1920 – завідувач Єлисаветградського політевідділу народної освіти.** У 1921 – заступник голови радянської делегації на мирних переговорах у Ризі. В Червоній Армії з 1929, корпусний командир (1935). У 1921-1925 працював головою одного з комітетів Вищої Ради Народного Господарства СРСР; був головою акціонерних товариств «Берсьоль» і «Метакім», через які здійснювались деякі секретні програми радянсько-німецького військового співробітництва. З 1928 по 1939 був начальником (резидентом) мережі комерційних підприємств радянської військової розвідки за кордоном. Одночасно очолював радянсько-німецьку фірму, яка мала філіали у багатьох країнах світу. У 1939 був заарештований у Парижі, сидів деякий час у в'язниці. У 1942 його відкликали до Москви, звинуватили в антирадянській діяльності і засудили на 15 років позбавлення волі. Із концтабору був звільнений у 1953 (після смерті Сталіна) і повністю реабілітований.

15 – 75 років від дня народження (сmt Рокитне Київської області) **Віктора Митрофановича Саснка**, інженера-конструктора. **Живе і працює в Олександрії: директор електромеханічного заводу (1975-1979), (1989-1993); голова міськевиконкому (1979-1981). З 1993 - голова правління ЗАТ «Завод «Автоштамп», з 1997**

– **президент концерну «Лан»**. Член-кореспондент Академії інженерних наук України. Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (2001) за створення та освоєння виробництва вітчизняного зернозбирального комбайну КЗС-1580 «Лан». **Почесний громадянин м. Олександрії**.

16 – 70 років від дня народження (Хабаровський край РФ) **Ірини Мусіївни**

Баннової, художника-дизайнера одягу. **Дитинство минуло на Кіровоградщині. Середню освіту здобула у Добровеличківській школі-інтернаті**. У 1968 закінчила швейний факультет Київського технологічного інституту легкої промисловості. З 1968 по 1971 працювала конструктором-модельєром Новосибірського Будинку моделей. З 1971 – викладала в Хмельницькому технологічному інституті побутового обслуговування. Нині – завідувач кафедри дизайну Хмельницького

національного університету (ХНУ), кандидат технічних наук, професор. Академік Української технологічної академії. У 1992 організувала в ХНУ студентський Будинок моделей, відомий далеко за межами України. Автор понад 100 наукових праць. Заслужений діяч науки і освіти України.

18 – 125 років від дня народження (**м. Єлисаветград**) **Моріса**

Подолова (1890-1986), юриста, спортивного реформатора та функціонера. Здобув юридичну освіту. Був президентом Американської Хокейної Ліги. У 1946 заснував Баскетбольну Асоціацію Америки, у 1949 об'єднав її з Національною Баскетбольною Лігою – так виникла знаменита НБА. Був її президентом впродовж 17 років. На його честь НБА щорічно влаштовує змагання MVP, на яких розігрується Кубок Подолова.

20 – 85 років від дня народження (**смт Добровеличківка**) **Вольфа**

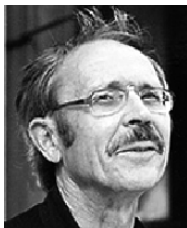

Гітмановича Долгого (псевдонім **О.Вадимов**), письменника. У 1952 закінчив Московський юридичний інститут. З 1952 по 1990 жив і працював у Калінінграді: юрисконсульт, співробітник обласних газет і телебачення. У 1962 закінчив Вищі сценарні курси Міністерства культури СРСР та Спільки кінематографістів СРСР. У 1971 – Вищі літературні курси при Спільці письменників СРСР. Три повісті письменника екранізовані (був сценаристом): «Первый рейс» (1976,

режисер Шахмалієва), «Я купил папу» (1962, режисер І.Фрез), «Алешкина охота» (1965, режисер – **уродженець Златополя Я.Базелян**) Член Спільки письменників СРСР. У 1988-1990 – секретар Калінінградського відділення Спільки письменників. З 1990 живе в Москві,

є членом Спілки письменників Москви. Автор романів: «Предназначение»: роман о лейтенанте П.П. Шмидте (1976), «Разбег»: роман об Осипе Пятницком (1982), «Порог»: роман о Софье Перовской (1985), повістей про відомих революціонерів у серії «Пламенные революционеры» (М.Бауман, М.Калінін та ін.), 6 п'єс, оповідань і нарисів.

23 – 80 років від дня народження (м. Олександрія) Анатолія

Олексійовича Перепаді (1935-2008), перекладача. Закінчив факультет журналістики Київського державного університету ім. Т.Г.Шевченка. Перекладав з французької, італійської, португальської, іспанської, каталонської мов. Учень видатного українського перекладача Миколи Лукаша. Завдяки Перепаді українською мовою заговорили персонажі багатьох шедеврів світової літератури: «Дон Кіхот» Сервантеса, «Проби» Монтеня, «Гаргантюа і Пантагрюель» Рабле, «У пошуках утраченого часу» М.Пруста та ін. Кавалер французького Ордена мистецтва й літератури Золотих пальм. Лауреат францuzько-української премії імені М. Зерова. Класик української школи перекладу.

23 – 65 років від дня народження (м. Помічна Добровеличківського району) Григорія Джамаловича Гусейнова,

письменника. Закінчив факультет української філології Одеського університету. Працював учителем, журналістом. З 1994 – головний редактор журналу «Кур'єр Кривбасу», який перетворив в один з кращих в Україні літературних часописів. Член Національної Спілки письменників України. Автор творів: «Незаймані сніги» (1993), «Чаша ювеліра Карла Фаберже» (1995), «Станційні пасторалі. Сповідь дитинства» (1999, 2005), «Господні зерна» (у 10 книгах, 2000-2003), «Піщаний Брід і його околиці (Історія українських отаманів Н. Махна, Ю. Тютюнника, М. Григор'єва)», «Тіні забутого парку (Маловідомі сторінки з минулого Степової України)», «Повернення в Портленд» (2011), «Між часом і морем» (2013) та ін. Книга «Сповідь дитинства. Станційні пасторалі» (вид. 2, допов. і перероб.) посіла перше місце у рейтингу видань 2006 р. у номінації «Сучасні мемуари»; Лауреат премій імені Івана Огієнка (1996), «Благовіст» (2000), обласної краєзнавчої імені Володимира Ястребова (2002) та ін. Лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка (2006). на кошти банківського депозиту цієї премії заснував свою премію «Глодоський скарб».

23 – 120 років від дня народження (м. Нахичевань в Азербайджані) Джамшида Джафаргулу огли (Джафаровича) Нахичеванського (1895-1938), радянського воєначальника (комбрига), останнього генерала з

роду Ханів Нахичеванських (прізвиська Шамо і Червоний хан). **З 1911 по 1914 навчався в Єлисаветградському кавалерійському училище, яке блискуче закінчив у званні корнета.** Учасник Першої світової війни, воював у складі так званої «Дикої дивізії», сформованої з добровольців-мусульман, уродженців Кавказу і Закавказзя. За особисту хоробрість і доблесть нагороджений Георгієвською зброєю та Георгієвським хрестом 4-го ст.

Після 1917 служив в армії Азербайджанської Демократичної Республіки, командував 2-м кінним Карабахським полком (1920). Потім вступив у лави Червоної Армії. Закінчив Військову Академію ім. М.В.Фрунзе, був командиром кавалерійського полку, командиром Азербайджанської гірськострілецької дивізії (1921-1931), старшим викладачем кафедри тактики Військової академії РСЧА імені Фрунзе. Комбриг (1935). Став жертвою сталінських репресій. Його іменем названа військова спецшкола і вулиця в Баку, у Нахичевані діє меморіальний музей.

26 – 90 років від дня народження (м. Бобринець) Петра Юхимовича

Тодоровського (1925-2013), кінорежисера і кіноактера.

З Бобринця пішов на фронт, повернувся на короткий час у 1946. У 1954 закінчив ВДІК (операторський факультет). У 1955-1972 працював на Одеській кіностудії спочатку як кінооператор, а згодом як режисер. Зняв фільми: «Весна на Зарічній вулиці» (1956), «Два Федори» (1958), «Спрага» (1960). Поставив фільми: «Ніколи» (1962), «Вірність» (1965), «Фокусник» (1967), «Міський романс» (1970). З 1975 – режисер кіностудії «Мосфільм».

Фільми: «Остання жертва» (1975), «В день свята» (1978), «Кохана жінка механіка Гаврилова» (1981), «По головній вулиці – з оркестром» (1986), «Інтердівчина», «Військово-польовий роман» (1984), «Анкор, іще анкор» (1993) та ін. Автор музики до своїх фільмів. Зокрема популярної пісні «Ріо-ріта» зі стрічки «Військово-польовий роман», яка номінувалась на «Оскара». Фільми відзначені багатьма нагородами на міжнародних кінофестивалях. Автор сценарію 12-серійного телефільму «Курсанти» (2003). Заслужений діяч мистецтв УРСР (1967). Народний артист Росії. Син Валерій – відомий кінорежисер і продюсер.

26 – 85 років від дня народження (с. Ревівка Світловодського району)

Івана Сергійовича Стороженка, історика. У 1956 закінчив Київське вище інженерне радіотехнічне училище (КВІРТУ) військ протиповітряної оборони. Підполковник-інженер у відставці. Після завершення служби в армії (1950-1976) працює у Дніпропетровському національному університеті. Спочатку (1976-1980) на кафедрі фізики надвисоких частот радіофізичного факультету, потім (1980-1988) – ученим секретарем науково-дослідної частини університету, а з 1988 року – на історичному

факультеті. Доктор історичних наук (1994). Провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії історії Придніпровського регіону у складі кафедри історіографії та джерелознавства історичного факультету Дніпропетровського національного університету. Починаючи з 1989, підготував разом з відомим художником Костянтином Ткаченком і видав низку наукових і науково-популярних книжок, присвячених історії українського козацтва. Один із авторів колективних монографій «Дніпропетровськ: Віхи історії» (2001) та «Історія міста Дніпропетровська» (2006) та ін. Лауреат премії ім. Д.І.Яворницького (1990). Заслужений науковий співробітник Дніпропетровського національного університету (2004). Почесний громадянин м. Новомосковська (2010).

26 – 70 років від дня народження (с. Іванківці Житомирської області)

Антоніни Миколаївни Червінської, співачки. У 1966-1968 – вокалістка Поліського ансамблю «Льонок», **1969-1983 – хормейстер і солістка ансамблю «Ятрань»**. **Закінчила Кіровоградське музичне училище (1977)**. **З 1984 – солістка Академічного театру української музики, пісні і танцю «Зоряни» Кіровоградської обласної філармонії; з 1997 – художній керівник колективу**. Кавалер ордена княгині Ольги III ст., кавалер Ордена Святого Володимира. «Зоряни» з успіхом гастролювали в багатьох країнах світу. Народна артистка України (1992).

28 – 90 років від дня народження (м. **Златопіль**) **Якова Львовича**

Базеляна (1925-1990), кінорежисера. У 1952 закінчив ВДІК. Починав асистентом режисера на кіностудії «Мосфільм». З 1955 по 1960 працював в Україні. Поставив на Київській кіностудії фільми: «Андрієш» (1955, у спів-авторстві з С. Параджановим), «Шлях і долі» (1955), «Народжені бурею» (1958, у співавторстві з А. Войтецьким); на Ялтинській – «Дім з мезоніном» (1960). Потім працював на студії ім. М. Горького (стрічки «**Мій перший друг**», 1979); «**Сідай поруч, Мишко**» 1977); «Про що не дізнаються трибуни», 1975) та ін. Як актор, знявся в епізодичній ролі у знаменитому фільмі «Біле сонце пустелі» (1970). **Брат Базелян Лазар Львович (1926-2001) – астроном, доктор фізико-математичних наук, провідний науковий співробітник Радіоастрономічного інституту НАНУ.**

28 – 90 років від дня народження (м. Москва) **Юрія Валентиновича Трифонова** (1925-1981), письменника. Закінчив Літературний інститут ім. М. Горького (1949). Автор романів: «Студенти» (1950), «Утоление жажды» (1963); повістей: «Дом на набережной», «Обмен» (1969),

«Предварительные итоги» (1970), «Долгое прощание» (1971) та ін. **Значний вплив на його творчість мав уродженець Єлисаветграда художник А. М. Нюренберг, з донькою якого актрисою Неліною письменник був одружений. Єлисаветград згадується у романах «Нетерпение», «Старик», повісті «Долгое прощание», новелі «Посещение Марка Шагала» та інших творах.** Лауреат Державної премії СРСР (1951). У 1980 висовувався на здобуття Нобелівської премії. **Дочка Ольга Таняян, яка нині мешкає у Німеччині, у вересні 2009 відвідала з чоловіком Кіровоград. В обласному художньому музеї презентувала сайт «Віртуальний музей Амшея Нюренберга», присвячений дідові.**

29 – 145 років від дня народження (**м. Єлисаветград**) **Олександра**

Павловича Непокойчицького (1870-1949), військового діяча. **Освіту отримав у Єлисаветградському Земському реальному училищі.** У 1894 закінчив Миколаївське кавалерійське училище, в 1902 – Офіцерську кавалерійську школу з відзнакою. З 1904 по 1906 служив у Миколаївському кавалерійському училищі. Учасник Першої світової війни. Полковник (1914). Командував полками: стрілецьким полком 9-ї

кавалерійської дивізії (20.01.-05.10.1917), 9-м уланським Бузьким полком (з 05.10.1917). Тимчасово командував 1-ю бригадою 9-ї кав. дивізії (07.10.-27.12.1917). З 1920 – в еміграції в Югославії. Викладав у Російському кадетському корпусі у Білій Церкві. Нагороди: орден Св. Георгія 4-го ст. (1917) та багато інших.

30 – 105 років від дня народження (**с. Кальниболота Новоархангельського району**) **Олександра**

Самійловича Мамолата (1910-1991), лікаря. У 1936 закінчив Київський медичний інститут. У 1936-1979 – директор Київського НДІ туберкульозу і грудної хірургії ім. Ф.Г.Яновського, працював також у Київському державному інституті удосконалення лікарів (нині Національна медична академія післядипломної освіти імені П.Л.Шупика). Доктор медичних наук (1965), професор (1971). Автор 160 наукових праць, у тому числі

3 монографій. Науковий напрямок – епідеміологія та статистика туберкульозу, організація боротьби з туберкульозом на селі, історія фтизіатрії. Під його керівництвом виконані 5 докторських та 15 кандидатських дисертацій. Учасник Великої Вітчизняної війни. Нагороджений орденами Червоної Зірки, Трудового Червоного Прапора, Жовтневої революції, медалями. Заслужений лікар України (1969). Заслужений діяч науки і техніки УРСР (1975).

30 – 65 років від дня народження (с. Олексіївка Бобринецького району)

Валентини Миколаївни Короткової, хореографа, педагога. *Дружина А.Є.Короткова*. Хореографією захопилась у дитинстві: танцювала спочатку в Палаці піонерів, потім у Заслуженому самодіяльному ансамблі «Ятрань». *Після закінчення Олександрійського культосвітнього училища з 1971 по 1975 працювала методистом обласного будинку народної творчості. З 1975 викладач хореографічних дисциплін, балетмейстер Кіровоградського обласного загальноосвітнього навчально-виховного комплексу гуманітарно-естетичного профілю (гімназія-інтернат-школа мистецтв).* У 2005 за визначний успіх у професійній діяльності нагороджена Срібною відзнакою «Діловий імідж України. Економічний та інтелектуальний потенціал держави». Заслужений працівник культури України (1987). Заслужений діяч мистецтв України (1999).

31 – 70 років від дня народження (м. Олександрія) Леоніда Івановича

Попова, льотчика-космонавта. *Закінчив Олександрійську СШ*. Трудову біографію почав на місцевому електромеханічному заводі. Закінчив Чернігівське вище авіаційне училище. Перший космічний політ, який тривав 185 діб, здійснив 9.04.1980 командиром корабля «Союз-35» з борт-інженером В.В.Рюмінім. Вдруге побував у космосі 14.05.1981 разом із румунським космонавтом-дослідником Д.Прунаріу. Третю космічну подорож здійснив 19.08.1982 на кораблі «Союз-Т-7» командиром екіпажу (бортінженер О.Серебров, космонавт-дослідник С.Савицька). Двічі Герой Радянського Союзу. *Почесний громадянин м. Олександрії. Встановлено бюст космонавта (1985).*

Серпень – 160 років від дня народження (м. Єлисаветград)

Савелія Соломоновича-Златопольського (1855-1885), народовольця. Закінчив гімназію у Миколаєві (1873). У 1873-1875 – студент Петербурзького технологічного інституту. У 1875 за «домашніми обставинами» полишає навчання, повертається в Єлисаветград, стає членом революційного гуртка Л. Розенфельда (К. Янковський, Краєв, Л. Майданський та ін.). З 1876 по 1879 – член Виконавчого комітету «Народної Волі», вів пропаганду у містах імперії. Брав участь у підготовці замаху на Олександра II. Арештований 19.04.1882 у Москві, ув'язнений у Петропавлівську фортецю. У 1883 засуджений до страти, яку замінили довічною каторгою. Помер від сухот у Шліссельбурзькій фортеці. Фігурує у багатьох історичних романах, присвячених народовольцям.

«СІВАЧ ДОБРА І МИЛОСЕРДЯ» СЕНАТОР ПЕТРО РЕВУЦЬКИЙ: МІСТЕЧКО РЕВУЦЬКЕ, ДОБРОВЕЛИЧКІВКА ТА ЧУДОТВОРНА ІКОНА РЕВУЦЬКОЇ БОЖОЇ МАТЕРІ

Петро Ревуцький (?)

Для мене особисто – загадка, чому і за чиїм поданням містечко Ревуцьке у 1883 році змінило свою офіційну назву на Добровеличківку, які були для цього підстави? У дореволюційні часи такі випадки – явище досить рідкісне. Лише у Першу світову війну на хвилі антинімецьких настроїв масово замінювали німецькі географічні назви на російські (Санкт-Петербург на Петроград і т.п.).

Аби пани Ревуцькі якимось чином згнъбилися, то це могло б послужити приводом для перейменування назви населеного пункту. Однак таких відомостей немає, швидше навпаки – принаймні Петро Дмитрович Ревуцький зробив за життя стільки добрих справ, що заслуговує на нашу вдячну пам'ять. То, можливо, самі власники, пройнявшись патріотичними почуттями, національно усвідомившись, добровільно вирішили відмовитися від назви на честь самих себе і увічнити чи то запорізького козака Омеляна Величківського, чи то коваля Величка, які на річці Добрій, за народними переказами, заснували перше поселення у вигляді хутора? Малоймовірно, та й наші уявлення про буцімто особливу українськість Добровеличківки у минулому (як-не-як, а саме поблизу неї є один з географічних центрів України) не відповідають дійсності. Приміром, за даними Російської Єврейської Енциклопедії у 1897 році в ній мешкало 2849 чоловік, з них євреїв – 1718, тобто 60%; у 1923 році тут проживало уже 1874 євреї. Тобто, Добровеличківка до 1939 року, коли євреїв залишилося 366 чоловік, була типовим єврейським містечком.

Втім, коли з'ясується, що Єлисаветградські Ревуцькі походять із старовинного українського роду, початок якого ще в перші роки 17 століття поклав козак Петро Ревуха, то ця версія уже не здаватиметься фантастичною. Його нащадки утворили дві гілки роду – західну католицьку

(польські магнати Ржевуські) та східну православну (українські шляхтичі Ревуцькі) на Полтавщині і Чернігівщині. Зокрема уродженці Чернігівщини, брати Дмитро (1881-1941) і Лев (1889-1977) Миколайовичі Ревуцькі – видатні музичні діячі, великі патріоти України, яких називали у радянські часи «українськими буржуазними націоналістами». На запитання, чи родичі вони добровеличківських Ревуцьких, відповіді поки що не маємо.

Та хоч як там було, найприкріше у цій історії те, що про найвидатнішого громадського і державного діяча та добродія дореволюційного часу Єлисаветградського повіту, уродженця Добровеличківки Петра Дмитровича Ревуцького ми, по суті, забули – пам'ять про нього буквально стерта.

А мова ж іде про справді унікальну постать, яка у 1891 році обиралася предводителем дворянства Єлисаветградського повіту, головою Єлисаветградських чергових і надзвичайних повітових земських зібрань (1884-1892), сенатора і т.д. Ще з 80-х років XVIII ст. сучасна Добровеличківка та прилеглі до неї населені пункти стали власністю Ревуцьких. У 1795 році була утворена Ревуцька волость. У 1848 році село Ревуцьке отримало статус містечка. Після реформи 1861 року брати Петро, Павло та Іван Ревуцькі мали 3970 десятин землі.

Лише нещодавно, коли в Інтернеті з'явилися відомості про всіх членів Державної Ради Російської імперії (сенаторів), вдалося дізнатися, коли Петро Дмитрович Ревуцький народився і помер: 1847-1911. Можливо, дата смерті допоможе знайти некролог на смерть Ревуцького у газеті «Голос Юга» (а він неодмінно був!), і ми отримаємо значно більше інформації про нього, відшукаємо його фотографію? А поки що слід визнати: популярна серед мешканців Добровеличківки легенда, що Петро Ревуцький з братом Олексієм Івановичем (насправді він доводився йому племінником) у 1917 році виїхали до Одеси, звідки емігрували за кордон, є вигадкою.

*Земська управа в
Добровеличківці*

Насправді ж, судячи з усього, похований Петро Дмитрович був у родинному склепі в рідній Добровеличківці. Після революції 1917 року він був розграбований і зруйнований, як і всі інші на території нашого краю: усипальні соратника О.Суворова, бойового генерала Федора Боровського в селі Талова Балка Світловодського району; героя Вітчизняної війни 1812 року, генерала Георгія Емануеля в Єлисаветграді; генерал-лейтенанта Миколи Рєпнінського

в селі Федорівка Олександрійського району; жертвовного мученика Першої світової війни, генерала Олександра Самсонова в селі Якимівці

Маловисківського району; контр-адмірала Олександра Абази в селі Межирічка Голованівського району; другого почесного громадянина Єлисаветграда, губернатора Херсонщини Олександра Ерделі в селі Ерделівці (нині село Леніна в Маловисківському районі), найвидатнішої благодійниці нашого краю, яка спорудила своїм коштом у Єлисаветграді унікальню лікарню Св. Анни Анни Дмитрян у Бобринці. Цей скорботний перелік можна продовжувати й далі.

В «Историческом очерке г. Єлисаветграда» (1897) О.М.Пашутіна окрема глава присвячена Єлисаветградському комітету Російського товариства Червоного Хреста, який майже три десятиліття (!) очолював Петро Дмитрович Ревуцький (з 1878 року). Тому детально зупинятися на цьому потреби немає.

Лише стисло нагадаємо дещо з діяльності Петра Ревуцького на посаді голови Єлисаветградського комітету Російського товариства Червоного Хреста – одного з найуспішніших та найефективніших у Російській імперії. Під час російсько-турецької війни 1877-1878 рр. в лави товариства в Єлисаветграді вступило 1136 чоловік, було зібрано понад 35 тисяч рублів пожертввань. У 1890 році заснована Свято-Єлисаветинська община сестер милосердя, при якій була відкрита безплатна лікарня. У 1894 році споруджено власне помешкання для неї, а через два роки збудовано домову церкву в ім'я рівноапостольної Марії Магдалини. За перші 10 років існування безплатної лікарні при Свято-Єлисаветинській общині її відвідало 67726 людей, а ліків видано безкоштовно по 57151 рецепту. У 1898 року за ініціативою Петра Ревуцького в Новоукраїнці було відкрито школу сільських сестер милосердя, яка щороку випускала 8 медсестер.

З 1901 по 1904 рік Ревуцький брав найактивнішу участь в організаційній роботі з відкриття найсучаснішої на ті часи лікарні Св. Анни товариства Червоного Хреста в Єлисаветграді. У вітальному слові Петро Дмитрович підкреслив, «...что на это жертвование подвинуло А.М.Дмитрян не честолюбие, а благородный порыв любящего сердца и глубокое сознание имущих поддержать бедных и сеять возле себя добро и милосердие».

Та, виявляється, Петро Дмитрович напрочуд багато зробив і для розвитку освіти нашого краю. Відомості про це містяться у звітах про діяльність Єлисаветградського повітового земського зібрання.

У 1874 році Ревуцький надав один із своїх будинків для влаштування Добровеличківського двокласного народного училища з квартирами для учителів і майже 40 років був його опікуном! У 1887 році попечитель збудував для училища новий зручний будинок з квартирами для учителів (вартість 4000 руб.). Тут навчалася 100 хлопчиків і 15 дівчаток. Училище мало гарний сад, при якому діяли курси садівництва. Ревуцький утримував своїм коштом 10 учнів класу садівництва.

Влітку 1894 року для народних учителів Єлисаветградського повіту Петро Дмитрович організував місячні курси садівництва й городництва,

на які прибуло 11 чоловік. На засіданнях Ревуцький відстоював необхідність організації в земських школах занять з природознавства у навчальному процесі, цитуючи вислів видатного педагога Костянтина Ушинського: «День, проведений ребенком среди рощ и полей, стоит многих недель, проведенных на учебной скамье».

Майже щороку Петро Дмитрович надавав свій будинок у Добровеличківці для проведення з'їздів народних учителів Єлисаветградського повіту, які приїздили сюди на слухання сільськогосподарського курсу. Був офіційним наглядачем цих курсів. Крім Добровеличківської народної школи, опікувався Глодоською першою школою. У 1906 році з нагоди плідної 35-річної земської діяльності Єлисаветградське повітове земське зібрання заснувало дві стипендії імені П.Д.Ревуцького для учнів учительських семінарій та замовило його портрет для приміщення земської управи. 19 лютого 1907 року Петро Дмитрович був обраний членом Державної Ради Росії (Сенату) – вищого законодавчого органу Російської імперії.

6 грудня 1912 року за сприяння Петра Ревуцького (уже після його смерті) у Добровеличківці відкрито жіночу учительську семінарію, в якій навчалось 115 дівчат. Відомо, що її у 1916 році закінчила із золотою медаллю Галина Андріївна Кузьменко (1896-1978) – дружина Нестора Махна, яка, на думку істориків, відіграла важливу роль у житті знаменитого „батька” і багато в чому вплинула на розвиток махновського руху.

Надзвичайною популярністю користувався «колодязь Ревуцького» у степу біля Добровеличківки (вода у білих кварцевих пісках славилась своєю якістю). А ще Петро Дмитрович мав одну з кращих пасік у Єлисаветградському повіті. У Добровеличківці ще й сьогодні розповідають, що Ревуцький возив свою воду і мед до столиці імперії і пригощав ними ледве не самого імператора. А побувавши в уманській Софіївці, сам заклад чудовий дендрологічний парк у своєму маєтку, майже вщент знищений у вирі громадянської війни.

У радянські часи в маєтку Ревуцького розмістили... спецколонію для дітей ворогів народу, яка перебувала у Добровеличківці до 1941 року. У ній зокрема поневірялися брати Рем і Рафаель Багаутдінови, сини репресованого і розстріляного секретаря комсомолу Татарстану, згодом відомі художники. Про незвичайну долю і творчість українського живописця і графіка Рафаеля Багаутдінова розповідається у романі-колажі Михайла Слабошпицького «Автопортрет художника в зрілості» (2007). Багато цікавих подробиць пригадав митець і про своє перебування у Добровеличківці.

20 років тому для газети «Народне слово» (14.12.1995) я підготував нарис «Чудотворні ікони Богоматері на теренах нашого краю». Виявилось, що єдина чудотворна ікона Богоматері, безпосередньо пов'язана з нашим краєм, зберігалась до 1917 року в містечку

Ревуцькому, яка так і називалася «чудотворна ікона Ревуцької Божої Матері або «Ревуцька ікона Божої Матері». Вона була написана в 1795 році невідомим українським іконописцем на кошти парафіян Ревуцького для однопрестольної дерев'яної церкви святого Миколая Чудотворця. Богоматір зображена у повний зріст, із складеними на грудях руками у вигляді хреста, без Предвічної дитини.

Вперше ікона прославилася чудотвореннями на Страсному тижні 30 березня 1818 року, коли з очей Богоматері почали стікати пахучі сльози. Під час молебня того дня зцілилося 8 людей. Чудотворна ікона і надалі продовжувала творити дива. Почалося масове паломництво до неї з багатьох регіонів Російської імперії. Та лише у 1848 році після ретельного розслідування сотень дивовижних зцілень спеціальна комісія офіційно визнала Ревуцьку ікону Божої Матері чудотворною – однією з святинь Православної Церкви.

Після 1917 року, як і переважна більшість чудотворних ікон, наша святиня зникла. Вважалось, що загинули і всі списки з неї (копії). Яким же було моє здивування, коли нещодавно в Інтернеті знайшов статтю у херсонській газеті «Вгору» про сенсаційну знахідку кліриків Кіровоградської єпархії братів Гончаренків. У 1998 році в одній з антикварних крамниць міста вони виявили і придбали чудову копію Ревуцької ікони Божої Матері, яка, за легендою, прикрашала Успенський собор в Єлисаветграді. Нині ця святиня зберігається в Свято-Покровському монастирі, що в селі Музиківці Білозерського району Херсонської області, де нині служать брати Гончаренки (ігумен Неофіт та ієромонах Іоанн). Можна, звичайно, пошкодувати з приводу того, що копія Ревуцької Божої Матері (вона також має чудотворні властивості) не повернулася у Добровеличківку. Натомість у земляків чудотворного образу, у свою чергу, з'явилася можливість мати свій список з неї. Вправні іконописці сьогодні є і намалювати ще один образ Ревуцької Божої Матері на замовлення її земляків, гадаю, проблемою не буде.

В мережі Інтернет з'явилася обнадійлива новина про сьогоднішній стан парку Ревуцького. Журналістка Світлана Орел пише: «...Довгий

Ікона Ревуцької Божої Матері

час він був занедбаний, але нещодавно мешканці Добровеличківки активно взялись його відроджувати. Всі організації селища працювали тут на суботниках. Коли прибрали і розчистили парк, переконалися: частина минулої казкової краси ще жива. Збереглися пірамідальний дуб, кримські сосни, деякі види екзотичних дерев».

А, отже, й пам'ять про Петра Дмитровича Ревуцького на його батьківщині пробуджується. Тим паче, що й Добровеличківський районний краєзнавчий музей – один з кращих в Україні – розміщується у будинку колишньої земської управи, який належав видатному земському діячеві Єлисаветградського повіту. З часом, у що хочеться вірити, у музеї з'явиться окремих розділ експозиції, присвячений Петру Ревуцькому, без якого неможливо уявити історію Добровеличківського району та й усього Єлисаветградського повіту в цілому.

P.S. Жодних згадок про сімейний стан Петра Ревуцького віднайти не вдалося. Якщо він не був одружений, то, можливо, цим і пояснюється його виняткова сконцентрованість на громадській діяльності. Натомість у «Списку землевласників Єлисаветградського повіту на 1908/1909 рік», крім Петра Дмитровича, знаходимо уже згаданого нами племінника Олексія Івановича Ревуцького та Марію Олександрівну Ревуцьку, певно, його матір.

Саме Олексій Ревуцький (49 років) з дружиною Вірою Миколаївною (49 років) та синами Олександром (26 років), Володимиром (15 років) та Миколою (12 років) у 1919 році емігрував за кордон. Їхні імена знаходимо у «Списку російських біженців, вивезених з Одеси через Салоніки на пароплаві «Ріо Прадо».

Завдяки цій інформації легко вирахувати дату народження Олексія Ревуцького – 1870 рік. Про подальшу долю родини відомостей не маємо. А тим часом, якийсь (схоже на те, що добровеличківський) Олексій Іванович Ревуцький був учасником з'їзду нащадків гетьмана Павла Полуботка, що відбувся 15 січня 1908 року в м. Стародубі.

ВЕРЕСЕНЬ

1 – 125 років від дня народження (м. Єлисаветград) **Семена Григоровича Долинського (1890-?)**, актора, письменника, журналіста. Закінчив будівельне відділення Ризького Політехнічного інституту. Знімався в кіно, грав на сценах приватних театрів. Учасник Громадянської війни в армії Денікіна. Евакуювався у Константинополь, потім у 1922 поселився у Празі. Один з організаторів Російського камерного театру в Празі. Займався літературною діяльністю. Публікувався у празьких журналах «Воля России», «Своими путями», «Искусство славян» та ін. Член Спілки російських письменників та журналістів у Чехословаччині, член празького об'єднання «Скит поэтов». У 1927 переїхав до Парижа. Працював у газеті «Возрождение», був завідувачем інформаційного відділу і другим секретарем редакції. Співробітничав у журналі «Иллюстрированная Россия». Друкувались: оповідання «Золотая пагуба» та фрагмент з роману «Предел». Приятель поета В.Ф.Ходасевича.

1 – 80 років від дня народження (с. Землянки на Донеччині) **Анатолія Лук'яновича Губенка (1935-2013 у Кіровограді)**, архітектора. Брав участь у проектуванні міста Шевченко в Казахстані. У 1963 закінчив Київський інженерно-будівельний інститут. **З 1968 живе і працює в Кіровограді. Був головним архітектором міста, начальником обласного відділу будівництва й архітектури. Брав участь у розробці генеральних планів забудови міст Кіровограда, Олександрії, Світловодська, Знам'янки та багатьох сіл області. Проектував спорудження пам'ятників Слави з Вічним вогнем на фортечних валах у Кіровограді, червонозорівцям, Т. Шевченку, О. Пушкіну, І. Микитенку, Б. Хмельницькому та ін. Автор проектів кількох музеїв, написав дві книги з питань архітектури, підготував путівник «Пам'ятники архітектури Кіровоградщини». Очолював обласну організацію Національної Спілки архітекторів України.**

1 – 80 років від дня народження (село Венгерове Новосибірської області) **Миколи Івановича Есаулова**, лікаря (хірурга). Батько був майстром ковальської справи, працював на заводі Ельворті. Після революції 1917 відкрив власну кузню. У 1933 після відмови вступити до артілі був висланий у Західний Сибір. У 1939 родині дозволили повернутися у Кіровоград. Тут Микола Есаулов закінчив фельдшерсько-акушерську

школу, потім Ростовський медичний інститут. З 1965 – хірург обласної лікарні. З 1969 по 1972 і в 1977 разом з дружиною працював у Сомалі (Африка). З 1992 – завідуючий операційним відділенням Кіровоградської обласної лікарні, хірург вищої категорії. Провів десятки тисяч операцій, врятував сотні життів. Заслужений лікар України. Лікарями стали обидві дочки Єсаулових. Молодший брат Георгій (1937 р.н.) також закінчив Кіровоградську фельдшерсько-акушерську школу і Ростовський медичний інститут, кандидат медичних наук (1970). Працював доцентом кафедри терапії Ростовського медінституту, потім — начмедом Північно-Кавказької залізниці. Заслужений лікар Російської Федерації.

2 – 135 років від дня народження (м. Миколаїв) **Миколи Миколайовича**

Аркаса (2-го) (1880-1938), військового і театрального діяча. Син Миколи Миколайовича Аркаса, автора «Історії України-Руси» та опери «Катерина». У **1901 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище**. Учасник російсько-японської війни. Служив у Прикордонних військах Приморського округу, був ад'ютантом командуючого російськими військами на Далекому Сході. У 1906 звільнився у запас. Учасник Першої світової війни. Воював у складі Лубненського гусарського полку та Чеченського кінного полку). Після Лютневої революції 1917, будучи штаб-ротмістром, командиром 7-го ординарського ескадрону, українізував його, перейменувавши у Полтавську партизанську кінну сотню. З нею на початку 1918-го воював з більшовиками під Києвом. У війську Центральної Ради сотню реорганізував у Окремий дивізіон, який після гетьманського перевороту перейшов до Павла Скоропадського. Наприкінці 1918-го став на бік Директорії УНР. Деякий час був військовим комендантом Києва. У 1919 воював з більшовиками та денікінцями, командував полком. Потім приєднався до Української Галицької армії, яка тоді була в союзі з «білими». Наказом по Армії УНР оголошений зрадником. У 1920 емігрував, працював актором і режисером у Станіславі, Коломиї (тепер Івано-Франківщина). З 1926 – актор, режисер, згодом директор Руського театру в Ужгороді. Потім працював у товаристві «Нова сцена» в Хусті на Закарпатті.

4 – 100 років від дня народження (смт **Новоархангельськ**) **Ігоря Олександровича Щорса** (1915-2006), розвідника і контрозвідника, гірничого інженера. Троюрідний брат героя громадянської війни Миколи Щорса (1895-1918). Після закінчення школи навчається у Житомирському гірничому технікумі, потім у Ленінградському гірничому інституті. Закінчив

розвідувальну школу особливого призначення. Чи не найяскравішою сторінкою його біографії уже як начальника відділення 4-го управління НКВС, стала участь у спецопераціях «Монастир і «Березіно» (1942-1945), розроблених Павлом Судоплатовим. З метою дезінформації абвера у Москві було створена фальшива антирадянська підпільна організація, а потім почалася захоплююча радіогра, яка суттєво вплинула на хід Другої світової війни. З 1946 по 1948 Щорс – активний учасник реалізації радянського атомного проекту. Довідка про нього міститься у книзі «Разведка и контрразведка в лицах. Энциклопедический словарь российских спецслужб» (2002). Ігор Щорс – один з персонажів захоплюючої документальної книги полковника у відставці, кандидата історичних наук Едуарда Шарапова «Судоплатов против Канариса» (2004). У 2006 про кохання Ігоря Олександровича та його дружини Наталії Вікторівни Арістової в Росії було знято документальний фільм «Служебный брак» (із циклу стрічок під промовистою назвою «Засекреченная любовь»). У всеукраїнському журналі «Камуфляж» (2011, №7) надруковано статтю прес-секретаря Голови Служби Зовнішньої розвідки України Олександра Скрипника під назвою «Брат командарма Щорса».

4 – 105 років від дня народження (с. Мартоноша Новомиргородського району) Макарія Михайловича Радула (1910-1971), географа. Один з фундаторів педагогічної освіти у Придністров'ї. З 1939 по 1940 – директор Тираспольського педагогічного інституту. У 1944 був призначений народним комісаром з освіти Молдавської РСР, заступником голови Ради Міністрів МРСР. Ініціатор створення на базі Кишинівського педагогічного інституту Національного університету МРСР та науково-дослідницького центру АН Молдови. З 1947 – член ЦК КП(б) МРСР, з 1949 – секретар ЦК КП (б) МРСР. У 1947-1951 – голова Верховної Ради Молдавської РСР. У 1951 був звільнений за звинуваченням у захисті «національних інтересів». У 1960, коли був створений Інститут Економіки МРСР, став його першим директором. Доктор географічних наук. Член-кореспондент Академії наук Молдавської РСР (1961), перший директор Інституту географії АН МРСР. Автор праць з проблем географії Молдавії.

7 – 70 років від дня народження (м. Ташкент) Олександра Борисовича Журбіна (первісне прізвище Гандельсман), композитора. *Після закінчення школи взяв прізвище матері Ади Журбіної, про яку розповідає: «Моя мама родилась в селі Новоукраїнка Кировоградской области. Я никогда там не был... Может, когда-нибудь судьба занесет меня туда. В своих неопубликованных воспоминаниях мамочка пишет, что это было прелестное пасторальное житье: «А*

за нашим домом было просто поле, расцвеченное разными цветами – маками, васильками и пахучими травами. Это была картина прекрасной природы с дурманящими, чудесными запахами. Здесь дети собирали букеты цветов и дарили их невестам, за что получали гостинцы в виде леденцов, других карамелек, орешков и пряников». ...Мама была очень музыкальна и передала эту музыкальность моему брату и мне». Закінчив Ташкентську консерваторію по класу віолончелі, потім – Інститут Гнесіних по класу композиції, захистив дисертацію в Ленінградській консерваторії. Автор восьми опер (найпопулярніша – «Орфей і Еврідіка»), трьох балетів, близько 30 мюзиклів, трьох симфоній та інших творів. Написав понад 200 пісень, автор музики до 50 кінофільмів. З 1990 по 2002 композитор жив з родиною в Нью-Йорку, де організував перший російсько-американський театр «Блуждающие звёзды». У 2001 повернувся в Росію, живе у Москві. Заслужений діяч мистецтв Російської Федерації.

8 – 95 років від дня народження (м. Єлисаветград) Костянтина

Йосиповича Паракон'єва (1920-1989), актора і режисера. Батько Йосип Паракон'єв (1881-1937) – священик, протоієрей Грецької церкви, репресований і розстріляний радянськими каральними органами. У 1941 юнак закінчив Київський інститут театрального мистецтва. **Дебютував на сцені українського драматичного театру ім. І.К.Тобілевича в окупованому німцями Кіровограді (1941-1943).** У 1945-1967 працював у Кіровоградському українському музично-драматичному театрі ім. М. Л. Кропивницького, з 1967 до 1989 – у Запорізькому українському музично-драматичному театрі ім. М. Щорса. Знявся у кінофільмах на студії ім. О. Довженка): «Сон» (1964, сільський маляр), «17-й трансатлантичний» (1972, Сава Іванович) та ін. Народний артист УРСР (1979). Лауреат Державної премії УРСР ім. Т.Г.Шевченка (1970). У Запоріжжі встановлено меморіальну дошку на будинку, де він жив.

10 – 105 років від дня народження (с. Піщаний Брід

Добровеличківського району) Івана Антоновича Чередниченка (1900-1945), військовий діяч. Навчався у рідному селі, працював у кам'яному кар'єрі. Закінчив військово-політичні курси, був політруком. Воював на Південно-Західному, Брянському, Центральному, 1-му і 2-му Білоруському фронтах. Визволяв Україну, Білорусію, Прибалтику, Польщу. Відзначився під час прориву ворожої оборони на Віслі південніше Варшави. Герой Радянського Союзу (посмертно, 1946).

10 – 45 років від дня народження (м. Кіровоград) **Костянтина**

Володимировича Яриніча, лікаря. Закінчив Дніпропетровський медичний інститут. **З 2007 – головний лікар Кіровоградського обласного онкологічного диспансеру. Депутат Кіровоградської обласної ради: голова постійної комісії з питань охорони здоров'я, материнства та дитинства.** Кандидат медичних наук (2012). **Заслужений лікар України (2013). Народний депутат України (2014).** Син відомого кіровоградського лікаря, кандидата медичних наук, заслуженого лікаря України **Володимира Іларіоновича Яриніча**, який 36 років очолював обласний онкодиспансер. Дружина **Наталія Петрівна Яриніч-Бучинська – лікар-стоматолог, кандидат медичних наук, директор стоматологічної клініки «Медіна».**

12 – 145 років від дня народження (Тверська губернія) **Михайла**

Івановича Романовського (1870-1937), церковного діяча (протоієрея), новомученика РПЦ ХХ ст. **До революції служив священиком у церкві Св. Архистратига Михаїла при Єлисаветградському кавалерійському училищі. 22.11.1915 справив панахиду за генералом О.В.Самсоновим, коли його прах доставили до**

Єлисаветграда. Після 1917 – у Петропавлівській та Скорбященській церквах нашого міста. За активну пастирську діяльність заарештовувався у 1923, 1927, 1931 та 1937. У 1923 був засуджений до 6-ти місяців тюремного ув'язнення за спробу організувати добровільне збирання коштів серед населення на потреби Церкви. У 1927 перебував під слідством за звинуваченням у поширенні прокламацій контрреволюційного змісту. У 1931 його звинуватили у тому, що він буцімто «был участником контрреволюционной офицерской организации, ставящей своей целью свержение Советской власти»; був засуджений на 3 роки заслання у Сибір. Після повернення у 1937 заарештовується востаннє за те, що «является членом контрреволюционной группы религиозников и проводит контрреволюционную агитацию среди верующих граждан, рассказывая им контрреволюционные проповеди; а также нелегально обходит дома верующих, отправляя религиозные требы и проводя контрреволюционную агитацию». Засуджений до розстрілу.

12 – 140 років від дня народження (м. Одеса) **В'ячеслава Костянтиновича Розвадовського (1875-1943),** живописця, художника-

просвітителя. Закінчив Одеське художнє училище (майстерня К.К.Костанді), у 1894-1900 навчався в АМ в А.І.Куїнджі. Близько 70 картин, більше 40 малюнків та етюдів, виконаних Розвадовським, одухотворені іменем та творчістю Кобзаря, українськими піснями. Йому належить ідея влаштування пересувних художніх виставок для українського селянства. У 1904-1908 організував вісім народних виставок, які відвідало понад 300 тисяч глядачів. Пояснення до картин давав українською мовою. **У Слусаветграді відкрив виставку 1.08.1905 на майдані навпроти земської управи. У спеціально обладнаному наметі експонувались 123 твори українських та російських художників. Виставка також (до 15 серпня) експонувалася в Олександрії, де її відвідало за два дні 1500 чоловік.** У 1905 заснував у Кам'янці-Подільському художньо-промислому школу – першу в Україні. Після 1908 жив і працював в Узбекистані, вивчав народні промисли, викладав у художньо-промислових школах та комерційному училищі. Герой Праці Узбецької РСР.

15 – 85 років від дня народження (м. Зінов'євськ) Тетяни Дем'янівни

Попової, лікаря-гомеопата. Закінчила Київський медичний інститут (1955). У 1956-1987 працювала лікарем у київських лікарнях. У 1987 створила колектив лікарів-гомеопатів та відкрила гомеопатичну клініку. З 1994 – Київський гомеопатичний центр ім. Д. Попова (батька). Організувала перші в СРСР міжнародні курси з гомеопатії (1988). Автор книг: «Очерки о гомеопатии» (1988), «Гомеопатическая терапия» (1990), «Лекции о гомеопатии» (1993), «От арники до яда кобры». Керівник гомеопатичної школи Попових (1994). (1989). Віце-президент Міжнародної медичної гомеопатичної організації. Заслужений лікар УРСР

15 – 70 років від дня народження (м. Кіровоград) Людмили Михайлівни

Скирди, поетеси, літературознавця. **Дочка Михайла Михайловича Скирди.** У 1968 закінчила філологічний факультет Київського державного університету ім. Т.Г.Шевченка. Від 1972 працює на кафедрі історії української літератури Київського університету. Член Національної спілки письменників України (1977). Кандидат філологічних наук, доцент. Автор поетичних збірок: «Чекання» (1965), «Сходи» (1976), «Крила» (1979), «Елегія вечірнього саду» (1983), «Музика для двох» (1986), «Дні і ночі» (1987), «Медитація біля Стефансдому», «Рейнські елегії», «В обіймах югендстилю», «Рожевий янгол, або Композиція за кермом», «День душі», «Ad astra», «Сад любові і сонця»,

«Чарівна мушля», «Будувати мости» (переклад з японської), «Дзуйхіцу від сакури» та ін.; монографії «Сучасна радянська поезія» (1983). Співавтор підручника для студентів «Українська радянська література» (1979). Дружина дипломата Юрія Васильовича Костенка (був послом України в Японії). Лауреат літературних премій імені Андрія Малишка, Григорія Сковороди, Володимира Винниченка. Заслужений працівник культури України.

15 – 60 років від дня народження (*м. Кіровоград*) **Володимира Миколайовича Манакіна**, мовознавця. *У 1979 закінчив з відзнакою Кіровоградський державний педагогічний інститут ім. О.С.Пушкіна. З 1979 по 2004 працював у ньому: асистент кафедри російського та загального мовознавства, старший викладач (1984), доцент (1986), завідувач кафедри загального та російського мовознавства, проректор з наукової роботи і міжнародної діяльності (1998-2004). Кандидат філологічних наук (1984). Доктор філологічних наук (1995), професор (1995).*

З серпня 2004 працює в Запорізькому національному університеті на посаді декана факультету журналістики і завідувача кафедри видавничої справи і редагування. Очолює відому в Україні та за її межами наукову школу із порівняльного мовознавства. Головний редактор фахового наукового журналу «Нова філологія». Під його керівництвом захищено 14 кандидатських і 2 докторські дисертації. Автор 130 наукових і науково-методичних праць, серед яких 5 монографій.

16 – 100 років від дня народження (*м. Єлисаветград*) **Віктора Олександровича Бунька** (1915-2006), гірничого інженера-електротехніка. *У 1939 закінчив Дніпропетровський гірничий інститут, де й працював з 1945 по 2001. Очолював кафедри збагачення корисних копалин (1974-1981) та електроніки й обчислювальної техніки (1981-1987). Доктор технічних наук (1979), професор (1970). Наукова діяльність у галузі автоматизації технологічних процесів збагачувальних фабрик і створення нового технологічного устаткування. Автор 17 підручників та навчальних посібників, має 41 авторське свідоцтво.*

17(29) – 170 років від дня народження (*с. Арсенівка Новомиргородського району*) **Івана Карпенка-Карого** (справжнє прізвище **Іван Карпович Тобілевич**) (1845-1907), драматурга і театрального діяча. *У 1859 закінчив Бобринецьке повітове училище. Працював канцеляристом та чиновником у Малій Висці, Бобринці та Єлисаветграді. У 1863 познайомився з М. Кропивницьким, брав*

участь у його драматичному гуртку. Один з організаторів аматорських театральних колективів у Бобринці та Єлисаветграді (1869-1883). Брав участь у першій постановці «Вечорниць» П. Ніщинського у Єлисаветграді (1875). Член єлисаветградського гуртка Громада О. Михалевича (з 1878) та благодійного Товариства поширення грамотності й ремесел. Був засланий

до Новочеркаська. У 1883 пов'язав своє життя з організацією українського професійного театру, коли під псевдонімом Карий вступив до трупи М. Старцицького. Літературну діяльність почав у Єлисаветграді у середині 70-х років. Перше оповідання «Новобранець» було опубліковане 1883. Перша п'єса драма «Бондарівна» надрукована в альманасі єлисаветградських літераторів «Степ» (1886). Автор 18 оригінальних п'єс. На Хуторі Надія, названому на честь першої дружини Надії Карлівни Тарковської, написано 11 («Сто тисяч», «Хазяїн», «Сава Чалий», «Суета», «Житейське море» та ін.).

Державний музей-заповідник «Хутір Надія» відкрито у 1956, міський літературно-меморіальний музей І. Карпенка-Карого у 1995, музейно-природний заповідник «Тобілевичі» у с. Арсенівка Новомиргородського району у 2010.

17 – 65 років від дня народження (м. Олександрія) **Сергія Васильовича**

Тримбача, кінокритика, сценариста. Закінчив філологічний факультет Київського університету (1973). У 1975-1976 – консультант Правління Спілки кінематографістів України. З 1979 – науковий співробітник Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнографії ім. М. Рильського НАН України. У 1990-1993 та з 1996 – Секретар правління Спілки кінематографістів України. З 1994 – Президент Асоціації кінокритиків Спілки кінематографістів

України. З 1997 – директор музею О.П.Довженка на Київській кіностудії. З 1998 – заступник Генерального директора Національного кіноцентру Олександра Довженка. Автор-упорядник книг: «Іван Миколайчук. Білий птах з чорною ознакою» (1990), «Олександр Довженко. Фільми. Малюнки. Задуми» (1994) та ін. Голова Національної спілки кінематографістів України. Лауреат Державної премії України ім. О.Довженка (2008).

17 – 45 років від дня народження (м. Баку, Азербайджан)

Юрія Сергійовича Андрюшина, плавця, параолімпійця. З 1989 проживає в Кіровограді. Закінчив КДПУ ім. В.К.Винниченка, за фахом учитель – фізичної культури і

валеології. **Інвалідним спортом займається у Кіровограді з 1993.** Триразовий чемпіон Європи і 32-разовий України у різних видах плавання, автор трьох рекордів світу і 15 – України. Учасник чотирьох літніх паралімпійських ігор: бронзовий призер в Атланті (1996), чемпіон ігор у Сіднеї на дистанції 50 метрів батерфляем з новим світовим рекордом. Нагороджений орденами «За заслуги» II ступеня (2000), «За мужність» III ст. та ін. Заслужений майстер спорту.

20 – 115 років від дня народження (м. Полтава) **Михайла**

Олександровича Донця (1900-1981), актора, режисера. Закінчив Полтавську духовну семінарію (1917). Працював у трупах Садовського, Саксаганського, Заньковецької-Романицької (1917-1918), театрах Полтави, Харкова, Сум, Мелітополя (до 1949). **У Кіровоградському обласному музично-драматичному театрі ім. М. Л. Кропивницького працював у 1949-1965, останні роки життя у самодіяльному театрі м. Олександрії (1965-1981).** Його називали „останнім із могікан” театру корифеїв. Мав феноменальну пам'ять, був чудовим співаком (баритон), танцюристом та музикантом (диригент і піаніст). У Кіровограді здійснив постановки п'єс: «Маруся Богуславка» М. Старицького (1950, 1960, 1965), «Тарас Бульба» (за Гоголем, 1951), «Безталанна» І. Карпенка-Карого (1952, 1960), «Паливода XVIII століття» І. Карпенка-Карого (1955), «Катерина» Т. Шевченка та М. Аркаса (1955), «Пошилися у дурні» М. Кропивницького (1956), «Оптимістична трагедія» В. Вишневського (1957), «Лиха доля» М. Старицького (1958), «Ніч на Івана Купала», «Вій» (1959), «Запорожець за Дунаєм» (1962), «Весілля в Малинівці» Л. Юхвіда (1960) та ін. Заслужений артист УРСР.

20 – 40 років від дня народження (м. Кіровоград) **Андрія**

Ростиславовича Богдановича, тележурналіста, шоумена. **У 1998 закінчив КДПУ ім. В.К.Винниченка, за фахом – учитель іноземних мов. З 16 років грає к КВК, чемпіон Вищої української Ліги у складі команди «Аляска».** Закінчив з відзнакою Школу новин «Інтер'юуз-Україна» м. Київ. З журналістикою тісно пов'язаний ще з 1996 року. **Працював ведучим і автором інформаційних і розважальних програм на кіровоградських телерадіокомпаніях «ТВ-Центр», «ТТВ», «Новий день».** Був запрошений до проекту «Над кордоном» - україно-польське ток-шоу, присвячене економічним проблемам нашої країни. Працював редактором розважального дефіцит-шоу «Хто крайній?» на телеканалі «Інтер». У 2006 став автором «Камеді клуб Україна». Знімався в кіно і телесеріалах. Палітра акторських образів різноманітна - від тракториста до міністра внутрішніх справ. Був ведучим

інформаційної програм «Один день» на каналі К1 з травня 2007. У 2008 став актором і автором програми «Українці Афігенні» та шоу ГПУ. З жовтня 2009 виступає в імпровізаційно-гумористичній програмі «Насправді шоу» телеканалу «Україна». Знявся у серіалі «Недоторкани». З 2010 – генеральний продюсер та перший заступник гендиректора КОДТРК.

22 – 90 років від дня народження (м. Зінов'євськ) Хілобоков Юрій

Павлович (1925-1996), музикант, педагог. З 1944 – скрипаль-соліст концертно-естрадного бюро обласної філармонії, з 1946 – концертмейстер оркестру Кіровоградського театру російської драми, завідувач музичною частиною. Закінчив Одеську консерваторію (1953), **перший завуч Кіровоградського музичного училища (з 1959).** **Створив ансамбль скрипалів та студентський симфонічний оркестр КМУ. Заснував перший в Україні філармонійний камерний оркестр «Концертіно», яким керував 15 років (до 1987).** **Встановлено меморіальну дошку на фасаді будинку, де він жив.** Заслужений працівник культури УРСР (1973).

25 – 55 років від дня народження (с. Інгулець Устинівського району)

Лариси Георгіївни Зоріної, художниці-вишивальниці. Сестра художника, музиканта, етнографа та історика Олександра Босого. У 1975 закінчила дитячу музичну школу в Устинівці, у 1980 – Олександрійське училище культури, у 2003 – педагогічний факультет КДПУ ім. В.К.Винниченка. Працює музичним керівником у Новгородківському дошкільному навчальному закладі №1 «Світанок».

Серйозно мистецтвом (техніка художньої гладі) зайнялась у 30 років після трагічної смерті чоловіка. Почала з малюнків (цикл ілюстрацій) до дитячих пісень. Згодом виконала тематичні серії «Українські народні свята» та «Весільні ритуали». Вишила картини за сюжетами українських народних календарних свят, весільних традицій та звичаїв, пісень. Перша персональна виставка майстрині пройшла у 1989. Її вишиті картини приваблюють неповторною самобутністю та витонченістю, зберігаються у приватних колекціях України, Канади, США та інших країн. Влаштувала три персональні виставки у Кіровоградських обласних краєзнавчому та художньому музеях (2001, 2005, 2010). Останнім часом захопилася давньоукраїнською язичницькою символікою та обрядовою культурою. Виконала цикл графічних робіт – ілюстрацій до збірки українських народних казок «Казки Єлисаветградщини», зібраних у кінці XIX на початку XX століття етнографом Володимиром Ястребовим у Єлисаветградському та Олександрійському повітах.

26 – 160 років від дня народження (м. Тульчин на Вінничині) **Льва**

Григоровича Дейча (1855-1941), революціонера-народника. Навчався в одній з київських гімназій. Революційну діяльність почав у 1875, вступивши до нелегального гуртка «Південних бунтарів», *штаб-квартира якого деякий час була в Єлисаветграді. У 1876 організував тут замах на свого колишнього товарища М.Є.Гориновича, звинуваченого у зрадництві. Особисто облив його обличчя сірчаною кислотою. Та засуджений на смерть, чудом вижив і*

видав своїх катів. Згодом Дейч брав участь у підготовці таємних дружин у селах нинішнього Світловодського району для повстання у Чигиринському повіті (1877) «Чигиринська змова». Примикав до організацій «Земля і воля», «Чорний переділ» (1879). Загалом на каторзі й засланні перебував 16 років. У 1883 разом з Г. Плехановим і В. Засулич заснував у Женеві першу російську соціал-демократичну організацію «Визволення праці». Був одним зі співробітників газети «Искра». З 1903 – меншовик. Повернувся в Росію у 1917. До більшовицької революції поставився різко негативно. Опублікував книги: «За полвека» (1926), «Роль євреїв в русской революции» (1925) та ін.

26 – 135 років від дня народження (м. Єлисаветград) **Льва Івановича**

Зільберберга (1880-1907), політичного діяча, есера-терориста. *Навчався спочатку в місцевій гімназії, потім у 3-й Московській. У 1899 вступив на фізико-математичний факультет Московського університету (на математичне відділення). У лютому 1902 був заарештований у Севастополі за участь у студентських заворушеннях, засланий на 4 роки в Якутію. Через рік амністований під нагляд поліції. У Твері в 1903 вступив у партію соціалістів-революціонерів, того ж року виїхав за кордон. На з'їзді*

зарубіжних організацій партії (1904) представляв льежську групу есерів. Навесні 1905 вступив у Бойову організацію партії соціалістів-революціонерів, став одним з її керівників. Налагодив виробництво вибухових речовин, організував втечу Б.В.Савінкова (1906). Восени 1906 очолив летючий Бойовий загін при ЦК партії. Керівник замаху на петербурзького градоначальника В. Ф. фон Лауніца (убитий терористом Кудрявцевим 23.12.1906), готував замаху на П.А.Столипіна та великого князя Миколу Миколайовича. Виданий поліції керівником есерівських бойовиків і одночасно агентом царської охоранки Є.Ф.Азефом, заарештований 9.02.1907. Повішений під чужим прізвиськом (Володимир Штифтарь) у Петропавлівській фортеці. Перед смертю написав зворушливі прощальні листи матері, дружині й доньці. Ось як змальовує Зільберберга Борис Савінков у книзі «Воспоминания Террориста»

(1928): «... Он был хорошо сложен, мускулист и широкоплеч. По характеру он принадлежал к... типу людей с твердыми убеждениями и твердой волей... Он был математик по образованию и с любовью занимался прикладными науками. От его скупых слов веяло... силой... Жена его Ксения, или по партийной кличке «Ирина», была тоже замкнута и молчалива». Фігурує також у романі відомого письменника-емігранта Р.Б.Гуля «Азеф».

26 – 125 років від дня народження (Суботів Чигиринського повіту) Івана

Полтавця-Остряниці (1890-1957 у Мюнхені), військового і політичного діяча. У 1912 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище. Учасник Першої світової війни, офіцер російської армії. У жовтні 1918 обраний наказним отаманом Вільного козацтва в Україні. У період гетьманату – генеральний писар П. Скоропадського. З 1919 – в еміграції у Німеччині. 1920 створив організацію «Українське народне козацьке товариство» (УНАКОТО), що стояло на крайньо правих позиціях. 1923-1924 видавав газету «Український козак». У 1926 претендував на титул Головного отамана Армії УНР, згодом на гетьманство. У 1920-1923 – військовий отаман Українського Вільного Козацтва на чужині.

28 – 70 років від дня народження (Ферганська область, Узбекистан)

Наума Мойсейовича Кочка (1945-2007), музиканта (скрипаль-віртуоз), диригента. У 1971 закінчив Львівську консерваторію. **З 1973 викладав у Кіровоградському музичному училищі. Був керівником камерного оркестру «Концертіно» Кіровоградської обласної філармонії.** Протягом декількох років працював за кордоном: Німеччина, Польща, Австрія. Неперевершений виконавець «Плачів Іудейських», «Хави Нагіли» та інших творів.

29 – 130 років від дня народження (м. Самара) Михайла Михайловича Щеглова (1885-1955), художника і педагога (детальніше у нарисі «Єлисаветградське громадське комерційне училище: викладачі та випускники»).

30 – 80 років від дня народження (м. Москва) Станіслава Степановича Береговського (1935-2005), футболіста. Амплуа – лівий захисник. За кіровоградську «Зірку» виступав з 1958 по 1961 рік: зіграє 107 матчів. З 1963 по 1968 виступав за команди: «Суднобудівник» Миколаїв (1962), «Карпати» Львів (1963), «Труд» Воронеж (1964), «Нафтовик» Дрогобич (1965-1967). **Один з кращих граців оборони в історії ФК «Зірка» Кіровоград: технічний, швидкий, мислячий.** Представлений у довіднику П.Пилипчука «Карпати від А до Я (1963-2005)», Львів, 2006.

АП! НА АРЕНІ ЦИРКУ – ЕНРІКО ТРУЦЦІ, ІВАН БАЙДА, ОЛЕКСАНДР БАДОВ, ЮРІЙ ДРОБОТ, АНАТОЛІЙ БАРАНОВ

*...Над манежем вновь и снова
Слово «ап!» – всему основа.
Мир содеян по нему.
Всех, кто здесь бросал булавы,
Ради их безвестной славы
Этим словом помяну.
Этим словом цирк помянем,
Представляющийся мне
Постоянным состояньем
Всех живущих на земле.*

Александр Межиров

*АП! (англ. up - вверх). Принятая в цирке
условная команда, подаваемая одним из участников
номера к выполнению или завершению трюка либо
другого действия, в том числе в случае опасности.*

Енріко Труцці

Існує безліч визначень того, що являє собою людське життя. Приміром, видатний іспанський драматург Педро Кальдерон кращу свою п'єсу назвав «Життя є сон». У свою чергу Уільям Шекспір вважав, що «Весь світ театр, а люди в нім – актори...». Поет Юрій Левітанський доводив: «Жизнь моя, кинематограф, черно-белое кино!». Ну, а для поета Олександра Межирова, як свідчить епіграф, життя – це цирк.

Впевнений, що для більшості читачів, особливо старшого покоління, найяскравіші дитячі враження пов'язані з цирком, тим більше, що в Радянському Союзі він дійсно був на висоті й небезпідставно вважався кращим у світі. Втім, витоки любові мешканців нашого міста до цирку – у дореволюційному минулому.

Улюбленцем єлисаветградців був цирк італійця Енріко Труцці (1870-1939), представника знаменитої циркової династії. Наприкінці XIX століття він мав власну антрепризу, яка майже постійно виступала в Єлисаветграді.

Про свої незабутні враження від вистав цирку Труці в Єлисаветграді згадують Клавдія Флоровська, Дон-Амінадо та інші видатні уродженці міста. Ось, приміром, як змальовує відвідини цирку єлисаветградськими гімназистами після випусних екзаменів Дон-Амінадо: «...**Гуртом пошли в цирк братьев Труци на Базарной площади, и весь вечер до хрипоты и остервенения опять кричали «бис!», надрывались и неистовствовали. Всё было нам по душе, всё было дорого и мило! И деревянные скамьи, обитые красным кумачом; и колыхавшийся над головами брезентовый купол, как выражались абorigены; и спускавшиеся с купола канаты, проволоки, качели и трапеции; и знаменитый духовой оркестр под управлением маэстро Фихтельбойма, тонко знавшего свое дело – и что кому, и в каком темпе: Ивану Поддубному, борцу и атлету – марш «Под двуглавым орлом»! для дрессированных моржей – меланхолический вальс «Невозвратное время»; а для выхода клоунов Бима и Бома – галоп Контского «Пробуждение льва»... Ах, да разве это всё?!.. А высшая школа верховой езды на неоседланных лошадях, под управлением директора цирка Энрико Труци?! Когда на арену выходил, сверкая глазами, зубами, усами в фиксатуаре, весь в манишках, в манжетах, с развевающимися фалдами фрака, с хризантемой в петлице, с хлыстом в одной руке, с цилиндром в другой, такой красоты и стройности матовый итальянец, что весь цирк сверху и донизу дрожал от аплодисментов, а директор всё кланялся, кланялся, и кланялся, а шесть вороных коней в белых лайковых уздечках и высоких страусовых эгретах, повинувшись едва приподнятому хлысту и магнетическому взору, показывали весь свой классический репертуар, подымались на дыбы, опускались на колени, кланялись влево, кланялись вправо, танцевали бальный чардаш под музыку Фительбойма, и в заключение мчались в ряд**

Картина Андрія Ліпатова
«Цирк Труці в Єлисаветграді»

всей шестеркой, а Энрико Труци вскакивал по очереди то на один, то на другой сытый лоснящийся круп, и, не уставая, посылал воздушные поцелуи, и разумеется стоном стонал весь цирк – юнкера, питомцы кавалерийского училища; помещики, гимназисты, коннозаводчики; полковые дамы – красавицы прошлого века; и молодцеватые парни в картузах набекрень, рабочие литейного завода Эльворти».

Зайвий раз переконуюсь, що

Іван Байда

Пат (Байда) і Паташон

немає такої галузі людської діяльності, виду мистецтва чи спорту, в яких би не прославилися наші земляки. В історії циркового мистецтва мені пощастило відшукати трьох, а два з них ще й ювіляри у нинішньому році.

Це, передусім, Іван Лук'янович Байда (1914-1991). Народився він 100 років тому в Єлисаветграді. У 1933 році закінчив училище циркового мистецтва у Москві. З номером «Пат і Паташон» у парі з Сергієм Куреповим виступав у багатьох цирках країни. До речі, це прізвиська данських коміків Мадсена та Шенстрема епохи німого кіно, які набули надзвичайної популярності, знявшись у понад півсотні фільмів. Пат – високий і худий, Паташон – низенький товстун. З часом «Пат і Паташон» став класичним комічним номером в естрадно-цирковому мистецтві ледве не всіх країн світу. Своїх Пата і Паташона мала й Україна – це незабутні Тарапулька й Штепсель.

Байда віртуозно володів своїм тілом, завдяки унікальній гнучкості й еластичності виконував незвичайні трюки. Вперше в історії радянського цирку він створив танцювальний гумористичний номер з уявною партнеркою. У 1946 році став лауреатом II Всесоюзного конкурсу артистів естради.

З 1946 по 1968 рік у парі з Аделаїдою Паратовою з великим успіхом виступав з акробатичним номером «Танцювальна ексцентрика». Ось як описують сучасники їхній виступ: «Контраст – вот главная краска этих отношений: нескладный человек с большим носом, в очках выкидывал одно коленце смешнее и нелепее другого перед виртуозной в своем совершенстве, очаровательной девушкой. Оба партнера исполняли номер с подлинным комическим мастерством. Тем неожиданнее всегда бывала для зрителей концовка – партнер, согнувшись пополам в поклоне, поднимался без бутафорского носа и оказывался стройным,

елегантним красавцем, достойної парой своєї партнерши». Байда знявся також в епізодичних ролях у трьох фільмах-казках «Варвара – краса, довга коса» (реж. О.Поу) і «Золоті роги» (реж. О.Поу) та стрічці «Карнавал» (реж. М.Григор'єв). Представлений у книзі «Естрада в Росії. ХХ век».

Байда у фільмі «Варвара краса – довга коса»

У далекій Австралії, у місті Мельбурні, журналістка і поетеса Ольга Горак поспілкувалася з артистом цирку (клоун-ексцентрик, акробат) та музикантом (співак, поет і композитор) Олександром Бадовим. Про свою артистичну долю він

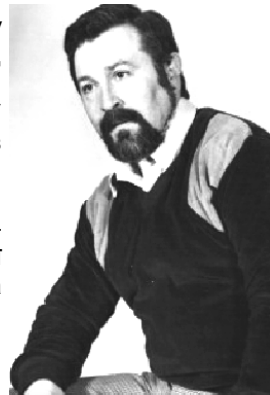
розповів відверто, щиро і надзвичайно цікаво. Оскільки публікація велика за обсягом, то ризикну бодай фрагментарно переповісти історію життя Олександра Бадова.

Народився він у 1943 році у Киргизії, куди родина була евакуйована. Батько загинув на фронті. У 1946 році мати Феня Абрамівна Бадова з трьома синами повернулася у рідний Кіровоград. Олександр навчався у музичній школі (клас скрипки) у талановитого скрипаля і педагога Абрама Мойсейовича Корсунського (нині живе у Бостоні, де його син Михайло – перша скрипка Бостонського симфонічного оркестру) та вокальному гурткові Палацу піонерів. Співав у дитячому хорі, перемагав на республіканських олімпіадах. Вважався справжнім вундеркіндом з винятковим слухом та дивовижним, як у молодого Карузо, голосом.

З часом хлопець самостійно навчився грати на баяні та піаніно. Закінчив Кіровоградську СШ №19. Мріяв стати співаком: вступити на вокальне чи диригентсько-хорове відділення Гнесінського училища або у Московську консерваторію. У перший навчальний заклад юнака не взяли, порадивши зачекати два роки, поки закінчиться мутація голосових зв'язок. У консерваторії взагалі «забракували» через маленький зріст (150 см) та вагу (49 кг).

Випадково натрапивши на оголошення про прийом до Державного училища естрадно-циркового мистецтва (відділення музичної ексцентрики і клоунади), Олександр з відчаю та розпачу вирішує вступити до нього і, попри величезний конкурс (на 12 місць – 360 претендентів), це йому вдається.

У 1964 році Бадов закінчив училище

Олександр Бадов

(викладач Сергій Каштелян). Був запрошений до знаменитого Московського цирку на Цветному бульварі. На манежі виступав у дуеті з Едуардом Колихаловим. Їхній номер «Музична ексцентріада» був визнаний одним з кращих у радянському цирку (навіть показаний у травневому «Голубому вогнику» 1964 року). Олександр Бадов розповідає: «...Номер был построен на контрасте внешности и характеров двух людей. Один – крупный, лысый (Эдик специально побрился налысо), всё время старался научиться чему-то другого – маленького и юркого, с густой чёрной шевелюрой на голове (Сашу специально покрасили в чёрный цвет). Маленький и юркий всё время старался увильнуть от большого и лысого, но непременно, при удобном моменте, отпускал большому «пендели», показывая ему свою силу.

...Выходили мы так. Я нёс белый контрабас, из-за которого меня не было видно. Получалось, что огромный контрабас шёл сам, так как были видны только две моих ноги в белых тапочках. А Эдик нёс маленькую скрипочку. Он выходил на сцену в белой сорочке и белых перчатках, чёрный фрак и чёрная бабочка – вид скрипача-аристократа, а рядом шёл контрабас на коротеньких тоненьких ножках в белых тапочках.

В номере я пел свою любимую «Тирольскую песню», с которой я ещё поступал в училище, потом пел «Сестёр Бери» на еврейском языке, играл «Семь-сорок».

Номер был такой салонный, немного с «еврейским уклоном». Все це супроводжувалося унікальними трюками, один з яких виконувався на висоті 6 метрів без страховки.

За виконання єврейської пісні під час виступів на арені (це був розпал антисемітизму в СРСР) Олександр отримав покарання: призов до лав Радянської Армії. Прослужив у залізничних військах незабутні 5 місяців, після чого був комісований (виявилось, що через фізичні дані він взагалі не підлягав призову). Однак лікарі перестраховалися і записали у військовому білеті статтю, яка позбавила Олександра права працювати в цирку на висоті за станом здоров'я. Відтак, блискуче розпочавшись, обірвалася циркова кар'єра Бадова, надалі його чекала естрада. З оригінальними номерами він виступав у Росконцерті та інших колективах.

Про один з них Олександр згадує: «У меня был эстрадный номер... с конференсье, не цирковой. Но в нём я тоже играл на скрипке, пел и выполнял акробатические этюды. Номер проходил на «ура!». Конференсье выходил на сцену в качестве моего папаша, а я был теперь сыночек-вундеркинд – в коротких штанишках на подтяжках, бант на шее. Я

*Олександр Бадов в
Австралії*

начинав свій номер с салонной песенки Моцарта, потом переходил к эстрадной музыке, а в конце уже бился в рок-н-рольном экстазе. В заключение номера падал на колени и грыз микрофон... Это была незлобная пародия на исполнение рок-н-кола. Музыкальная клоунада. Меня уносили со сцены за руки и за ноги, дёргающегося, как после ударов электричества. Этот шуточный номер очень нравился публике».

У 1973 році, згадує Бадов, він навіть декілька місяців виступав з Ігорем Крутим у кіровоградському ВІА «Весна». Згодом знявся в епізодичних ролях музикантів у відомих фільмах: «Как царь Петр арапа женил» (реж. О.Мітта), «Вам и не снилось» (реж. А.Моносарова), «Бешеные деньги» (реж. Є.Матвесв) та ін.

Бадов – співак-поліглот (виконує пісні на 24 мовах!), виступав у багатьох країнах світу. З 2002 року живе в Австралії; член літературно-поетичного товариства «Лукоморье», яке об'єднує російськомовних шанувальників прози і поезії. Записав два диски власних пісень.

У 2006 та 2007 році друкувався у літературному альманасі, що виходить в Дюссельдорфі (Німеччина) і в якому представлена творчість російськомовних письменників з 20 країн світу.

Під враженням від зустрічі з Олександром Бадовим Ольга Горак написала вірш «Маленький клоун», який завершує так:

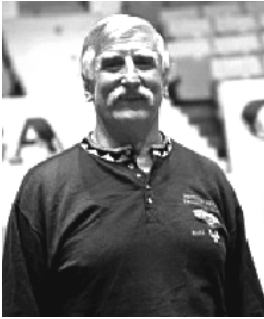
***Инструмент держит длинный и тощий,
Подпирая своей головой,
Взмах смычка, снова в воздухе росчерк!
И уж Григ разрывает покой:***

***Покачнулась на миг пирамида,
Но мелодия не прервалась:
Как страховочным тросом планида
Оберегом над ним поднялась:***

***Невердимый он снова пред нами
Перерыв заполняет смеха:
На ребре контрабаса Шопена играет
Маленький клоун – большая душа.***

5 листопада нинішнього року свій 70-літній ювілей (майже 50 з них віддані цирку!) відзначить Юрій Миколайович Дробот. Він – уродженець села Верблюжка Новгородківського району. Навчався у цирковій студії м. Кривий Ріг. У 1985 році став лауреатом міжнародного конкурсу «Золотий клоун» у Монте-Карло в складі акробатичного ансамблю «Романтики». У 1996 році, виступаючи в колективі Українського «Цирку на льоду», Дробот придумав номер «Російська палка».

В 1998 році Юрій Миколайович створив свій кращій номер «Еквілібр на першах» (так називають дерев'яні або металеві жердини, які використовуються в цирку під час виконання акробатичних трюків). Склад

Юрій Дробот

трупі – 7 чоловік (всі вони майстри або кандидати у майстри спорту, хто з акробатики, хто з легкої та важкої атлетики). На висоті 10-11 метрів артисти виконують на першах карколомні трюки. З цим номером Юрій Миколайович побував на гастролях у Німеччині, Румунії, Естонії, Росії, Японії, Швейцарії, Казахстані та багатьох інших країнах світу. У Юрія Миколайовича справжня циркова сім'я. З майбутньою дружиною він познайомився, коли працював у льодовому цирку. Вона була дресирувальницею голубів і собак. Син Юрій Юрійович також обрав професію дресирувальника, на манежі він виступає з ведмедями. А його дружина – повітряна гімнастка.

Нині наш земляк працює у Криворізькому державному цирку. Він – заслужений артист України (2008). Дипломант Міжнародного академічного рейтингу «Золота фортуна». Як один з найавторитетніших циркових артистів наказом Міністерства культури України від 2 липня 2014 року Дробот включений до робочої групи з питань розвитку циркової галузі.

5 травня 1941 року в Кіровограді народився Анатолій Якович Баранов: клоун, актор, режисер і педагог. У 1963 році він закінчив відділення клоунади Державного училища циркового і естрадного мистецтва. Виступав, щоправда зовсім недовго, на арені цирку з номером «Клоуни в рейнському колесі» (так називають інструмент – круглу раму, яка приводиться в рух трюками акробата). Анатолій Баранов представлений в енциклопедії «Естрада в России. XX век».

*Анатолій Баранов і
Махмуд Есамбаєв*

У 1968 році наш земляк закінчив Державний інститут театрального мистецтва (майстерня видатного режисера Андрія Гончарова) та Вищі театральні курси із спеціальності «режисер масових заходів».

Два роки працював режисером Сахалінського обласного драматичного театру ім. А.Чехова, де поставив кілька спектаклів. З 1970 по 1972 рік Анатолій Баранов – художній керівник Московської дирекції «Цирк на сцені». А потім майже 10 років працював режисером-постановником Свердловської філармонії. Започаткував проведення Республіканського фестивалю «Уральские самоцветы» (1978, 1979, 1980).

Після цього Анатолій Якович повертається до рідного міста. В 1982-

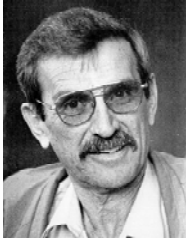
1985 роках він – художній керівник Кіровоградської обласної філармонії. В біографічній довідці про кіровоградський період його діяльності сказано: «...Создал камерный оркестр, народный ансамбль, ежегодно проводил рок-фестивали с участием группы «Ария» и др. Провел фестиваль по случаю столетия Г. Г. Нейгауза, уроженца Елизаветграда (Кировограда), в котором принял участие С. Рихтер».

З 2000 року Баранов живе і працює у Москві. У Московському державному університеті веде курс постановки шоу-програм на кафедрі культурно-дозвілєвої діяльності; одночасно працює у Московському інституті реклами, туризму та шоу-бізнесу – декан факультету та завідувач кафедри акторської майстерності, професор, академік Російської академії природничих наук. Автор навчального посібника «Звукорежиссура – профессия творческая» (2002).

Коло його друзів та вчителів вражає: актори Дмитро Журавльов, Армен Джигарханян, Євген Леонов, письменник Віктор Ардов, ілюзіоніст Еміль Кю, танцюрист Махмуд Есамбаєв та ін. Має Анатолій Якович ще одну пристрасть – відкривати світові талановитих, але невизнаних або забутих за життя художників. Він відшуковує їхні твори, організовує виставки. Створив і очолює культурно-благодійний фонд підтримки сучасного мистецтва («Фонд Поддержка»). Не випадково, журналіст «Литературной газеты» Сергій Міляєв зробив нашого земляка героєм своєї рубрики «Подвижники»: «Собирательство и попечительство у Баранова в крови. Еще у его деда была коллекция живописи и антиквариата, пропавшая в бурные годы революции. Собирательством занимался и его отец. Баранов продолжает добрую традицию деда и отца».

ЖОВТЕНЬ

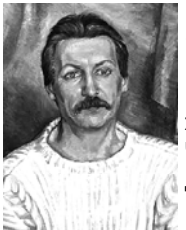
1 – 70 років від дня народження (Буковина) Миколи Васильовича

Хомандюка (1945-2005 у *Кіровограді*), актора, режисера, краєзнавця. Закінчив театральну студію Київського академічного театру ім. І.Я.Франка. Працював актором у Львівському театрі юного глядача, Дрогобицькому музично-драматичному театрі; крайовій філармонії на Далекому Сході, яка обслуговувала українську діаспору Приамур'я та Приморського краю. Потім працював у Ніжинському драматичному театрі. У 1979 закінчив режисерський факультет Харківського інституту мистецтв.

Був режисером у Мукачевому й Фергані, *деякий час працював у Кіровоградському ляльковому театрі. Протягом п'яти років очолював музей-заповідник Хутір Надія. Брав участь у підготовці та проведенні I Всесвітнього форуму українців у Києві. З 1994 і до кінця життя працював в обласній державній телерадіокомпанії. Автор сценаріїв телефільмів: «А стіл один для прадіда і внука (Арсеній Тарковський)», «Конвалія на граніті», «Незгасимий вогонь Холодного Яру» та ін. Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В. М. Ястремова (2003).*

4 – 60 років від дня народження (м. Баку, Азербайджан) Валерія Сідніна,

поета. *З 1963 живе у Кіровограді. У 1977 закінчив філологічний факультет КДПІ ім. О.С.Пушкіна.*

Перший вірш надруковано 7.11.1973 у газеті «Радянський студент». Працював учителем, журналістом, санітаром в обласній психіатричній лікарні. Член обласного літературного об'єднання «Степ». Вірші друкувалися в московському літературному альманасі молодих радянських поетів «Истоки», у кіровоградських часописах «Степ», «Вежа» та ін. Член Асоціації українських письменників. У 2004 вийшла збірка поезій «12-й кілометр». У 2008 в Києві – книга віршів «Улитка на лезвіи». Пише українською і російською мовами. Як персонаж фігурує у повісті відомого письменника-фантаста Олексія Корепанова «Призрачный сфинкс». Портрет Валерія Сідніна виконала художниця Любов Кир'янова.

5 – 125 років від дня народження (м. Санкт-Петербург) Юрія

Олексійовича Сльозкіна (1890-1977), військового діяча, письменника. Походив із дворян Чернігівської губернії, син генерал-лейтенанта. *У 1912 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище, у 1917 – Академію Генерального штабу. Учасник Першої світової та Громадянської воєн у складі Добровольчої Армії. Георгіївський кавалер,*

полковник. Деякий час у 1918 служив у гетьманському війську в Україні. В еміграції з 1921 (Югославія), викладав у Миколаївському кавалерійському училищі. Учасник монархічного руху. З 1947 жив у Аргентині. З 1956 до 1962 – голова Спілки Імператорської кінноти та кінної артилерії. Автор книг, виданих у Буенос-Айресі, «Голубые гусары» (1953), «Летопись пережитых годов» (1975) та ін. Двоюридний брат відомого письменника Юрія Львовича Сльозкіна, приятеля М. Булгакова.

8 – 130 років від дня народження (*м. Єлисаветград*) **Олександра Адамовича Вейнберга** (1885-1942), церковного діяча (єпископа Алма-Атинського **Германа**). У 1912 закінчив фізико-математичний факультет Санкт-Петербурзького університету, у 1916 – Петроградську духовну академію. У 1913 постригся у ченці. У 1916-1917 викладав у Житомирському духовному училищі. З 1930 – єпископ Алма-Атинський. Різно критикував діяльність обновленського руху, морально й матеріально підтримував засланих священників та представників інтелігенції. Заарештований у 1932 «за участие в контрреволюционной организации церковников». Помер у концтаборі. Канонізований РПЦ.

8 – 75 років від дня народження (*м. Гайворон*) **Івана Йосиповича Геруна**, поета. Навчався на філологічному факультеті Київського державного університету ім. Т.Г.Шевченка. **Літературний псевдонім - Гайворон**. Автор книг поезій: «Багряні громи», «Сходження», «Екліптика духу», «Божа Ріка», поеми «Кузьмова гора» та ін. Член Національної Спілки письменників України.

10 – 95 років від дня народження **Людмили Іванівни Фоменко** (1920-2012), лікаря, хірурга. **Дитинство пройшло у с. Красносілці Олександрівського району**. Закінчила Київський медичний інститут (1942). Учасниця ВВВ, фронтовий хірург. Працювала у Київському НДІ ортопедії і травматології, Харківському НДІ експериментальної хірургії, Київському медичному інституті (до 1985), науковим консультантом Подільського райвідділу охорони здоров'я Києва (1985-1995). Автор понад 100 наукових праць з питань загальної і часткової хірургії. Доктор медичних наук (1972), професор кафедри хірургії Національного медичного університету імені О.О.Богомольця. Похована на Байковому цвинтарі.

12 – 110 років від дня народження (с. Скопіївка Добровеличківського району) **Володимира Степановича Моргуценка** (1905-1943), педагога. У 1927 закінчив Добровеличківський педагогічний технікум. Майже 10 років, з 1927 по 1937 працював у школі рідного села. У 1937 призначений директором школи у селі Кримка Первомайського району. У січні 1942 в окупованому фашистами селі створив підпільну організацію «Партизанська іскра», до якої увійшли учні Кримської школи та мешканці села.

Через рік організація налічувала 50 чоловік. Підпільники випускали рукописну газету «Партизанська іскра», розповсюджували листівки, влаштовували диверсії на залізниці (пустили під укіс ешелон з живою силою та технікою, підірвали кілька мостів, звільнили кількасот військовополонених). 18.02.1943 підпільників заарештували і після жорстоких катувань розстріляли 23 членів «Партизанської іскри». Герой Радянського Союзу. Про подвиг учителя і його учнів згадує Ю. Збанацький у книзі «П'ятий океан».

12 – 90 років від дня народження (с. Світлопіль Новопраського району, нині Олександрійського) **Валентина Андрійовича Шандри** (1925-2008), історика, журналіста. Учасник ВВВ. У 1952 закінчив факультет журналістики Уральського університету. Доктор історичних наук (1978), професор (1979). З його іменем пов'язане становлення уральської школи підготовки журналістських кадрів. Майже 30 років (1959-1988) очолював кафедру теорії і практики періодичної преси

Уральського університету в Єкатеринбурзі, керував розробкою наукового напрямку «Шляхи підвищення ефективності журналістики». Підготував 9 кандидатів наук. З 1978 був відповідальним редактором щорічного міжвузівського збірника «Актуальные проблемы современной печати». Обирався членом правління Спілки журналістів СРСР (1977-1991). Автор 10 книг, 70 наукових статей. Премією Спілки журналістів СРСР за 1983 відзначена його монографія «Газета, пропаганда, жизнь: вопросы теории и методики». Заслужений працівник культури РРФСР (1981).

12 – 85 років від дня народження (м. Кіровоград) **Володимира Сергійовича Кам'янчука** (1930-1999), інженера-конструктора. У 1957 закінчив Дніпропетровський державний університет. З 1957 по 1961 працював у спеціалізованому КБ при «Уралмашзаводі» в м. Свердловську. У 1961-1999 – інженер, ст. інженер, начальник групи, провідний конструктор, заступник головного конструктора спеціалізованого КБ з розробки

ракетних двигунів на твердому паливі КБ «Южное». Спеціаліст у галузі проектування та відпрацювання енергетичних установок на твердому ракетному паливі для ракетних комплексів стратегічного призначення. Брав безпосередню участь в експериментальному відпрацюванні ракетно-космічних комплексів, розроблених КБ «Южное». Лауреат Державної премії СРСР (1984).

12 – 70 років від дня народження (*м. Кіровоград*) **Тетяни Ігорівни**

Дугаśвої, мистецтвознавця. У 1968 закінчила історичний факультет Львівського державного університету ім. І.Я.Франка. Мистецтвознавець. У 1972-1977 – науковий співробітник Львівської картинної галереї. З 1978 по 1988 – директор виставкового залу в Чернівцях. У 1988-1995 – заступник директора Чернівецького художнього музею. З 1995 по 2004 – директор художнього музею. Основні твори: книга «Митці Буковини» (Чернівці, 1998), каталоги творів буковинських митців, «Декоративне мистецтво Буковини» (К, 1984), «Народні образи Буковини. Різьблене дерево та лозоплетіння Буковини» (Чернівці, 1999) та ін. Член Національної спілки художників України (1989).

15 – 155 років від дня народження (с. Новоселиці на Поділлі) **Софії**

Віталіївни Тобілевич (до заміжжя Дітківської) (1860-1953), фольклористки, другої дружини **І. К. Карпенка-Карого**. Грамотою оволоділа самотужки. Засвоївши шкільну програму, працювала домашньою вчителькою у поміщицьких родинах. Автор спогадів: «Життя Івана Тобілевича» (1940), «Корифеї українського театру» (1947), «Мої стежки і зустрічі» (1957). Уклала фольклорний збірник «Українські народні пісні в записах Софії Тобілевич» (1982). Багато пісень записала безпосередньо від І.Карпенка-Карого, М.Садовського, П. Саксаганського, М. Кропивницького, М. Заньковецької та інших.

М. Кривонізького, М. Заньковецької та інших.

15 – 145 років від дня народження (с. *Ерделівка Єлисаветградського повіту, нині с. Леніна Маловисківського району*) **Івана Георгійовича**

Ерделі (1870-1939), військового діяча. **Рідний брат Якова Ерделі**. Один із засновників Добровольчої армії, генерал. Був одружений на Марії Кузминській (1868-1923) – племінниці Софії Андріївни Толстої. Ім'я І. Ерделі неодноразово згадується на сторінках «Тихого Дону» М. Шолохова. Помер у Парижі (похований на кладовищі Сан-Женев'єв-де-Буа).

М. Шолохова. Помер у Парижі (похований на кладовищі Сан-Женев'єв-де-Буа).

15 – 90 років від дня народження (с. *Спаське Хмелівського, нині Маловискієвського району*) **Дмитра Йосиповича**

Моторного, кінооператора і режисера. Учасник ВВВ. У 1950 закінчив Кишинівське республіканське художнє училище, у 1957 – операторський факультет ВДІКу. З 1950 по 1957 працював художником-декоратором Будинку культури м. Бельци, викладав малювання і креслення. З 1975 – оператор кіностудії «Молдова-фільм» (документальні та ігрові фільми). Як режисер-постановник зняв стрічку «Врятоване ім'я» (1972). Оператор художніх фільмів: «Мандрівка у квітень» (1962), «Останній місяць осені» (1965), ця стрічка отримала Гран-прі Міжнародного фестивалю фільмів для юнацтва у Каннах у 1967, а також нагороду на фестивалі у Мар-дель-Платі в Аргентині), «Один перед коханням» (1969), «Крадіжка» (1970), «Що людині потрібно?» (1975), «Підозрілий» (1978), «Здрастуйте, я приїхав!» (1979), «Маленька послуга» (1984) та ін. Заслужений працівник культури Молдавської РСР (1974).

15 – 80 років від дня народження (с. Іванківці Знам'янського району)

Володимира Григоровича Репенка, актора. Служить у Полтавському академічному обласному музично-драматичному театрі імені М.В. Гоголя. Кращі ролі: Степан – «Маруся Богуславка» М.Старицького (1961), Михайло Гурман – «Украдене щастя» І.Франка (1965), Остап – «Тарас Бульба» І.Барабаша за М.Гоголем (1965), Василь – «Циганка Аза» М.Старицького (1968), Сірко Прокіп Свиридович – «За двома зайцями» М.Старицького (1986) та інші. Заслужений артист України.

16 – 60 років від дня народження (с. *Корбомиколаївка Новгородківського району*) **Антоніни Миколаївни**

Пустовіт, спортсменки з академічного веслування. Під час навчання у ПТУ №1 у 19 років почала займатися веслуванням. Уже через рік перемогла на чемпіонаті України в Херсоні на марафонській дистанції. Ще за рік виборолала звання чемпіонки УРСР з академічного веслування серед одиночниць (1975). Того ж року ввійшла до збірної команди СРСР з академічного веслування і призерка чемпіонатів УРСР та СРСР, переможець і призер міжнародних регат і чемпіонатів світу серед одиночниць, у двійці і четвірці. Тричі вигравала Кубок країни. Срібний призер Олімпіади 1980 в четвірці парній. Майстер спорту міжнародного класу. Закінчила факультет фізичного виховання МДПІ. Працювала вихователем у дитячому садку, методистом школи вищої

спортивної майстерності в Миколаєві, завідувачкою кафедри фізичного виховання і спорту Миколаївського державного гуманітарного університету імені Петра Могили.

17 – 105 років від дня народження (*м. Долинська*) **Костянтина**

Васильовича Заруби (1910-1998), графіка, живописця. Навчався в Київському ДХІ (1936-41, 1945-47) у С.А.Григор'єва, В.М.Костецького, Ф.Г.Кричевського. Під час Великої Вітчизняної війни, перебуваючи на фронті, малював для фронтових газет (портрети воїнів, бойові епізоди і т.п.). З 1945 працює для сатиричного журналу «Перець». Ілюстрував та оформив «Сочинения» О.С.Пушкіна (К.,1955). Серед живописних творів – «Т.Г.Шевченко з товаришами у будинку Житницьких» (1958, Музей Т.Г.Шевченка, Київ). Викладав у Київському державному художньому інституті (1947). Його учнями були Григорій Якутович, Георгій Зубков, Сергій Адамович та інші відомі майстри графіки.

17 – 95 років від дня народження (*с. Мануйлівка Маловисківського району*) **Івана Федоровича Ладиги**, військового діяча,

ученого і педагога. Учасник ВВВ. У 1941 закінчив Харківське артилерійське училище, у 1949 – Військову академію ім. М.В.Фрунзе. Начальник оперативного відділу штабу стрілецької дивізії (1941-1945); викладач ВАА ім. Ф.Е.Дзержинського (1949-1953), викладач, ст. викладач, заступник начальника кафедри, доцент і науковий співробітник Військової артилерійської командної академії, Михайловської артилерійської академії та

Військового артилерійського університету (1954-2001). Кандидат військових наук (1957). Професор (1994). Член-кореспондент Академії військових наук (1996). З 1980 - учений секретар дисертаційних рад Михайлівської артилерійської академії (ВАУ). Зробив значний внесок у підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів. Педагог та вчений у галузі застосування ракетних військ і артилерії в бою. Автор 80 наукових праць і навчальних посібників. Нагороджений багатьма орденами і медалями. Заслужений працівник вищої школи РФ (2001). Почесний громадянин міста Шепетівки (1984).

19 – 60 років від дня народження (*с. Бандурове Гайворонського району*) **Григорія Михайловича Замішляка**, військового діяча. **Закінчив середню школу у рідному селі.** У Збройних Силах з 1973, служив у повітряно-десантних військах у Прибалтиці. У 1977 закінчив школу прапорщиків. З 1977 проходив службу в 61-й окремій бригаді морської піхоти

Північного флоту. Був командиром взводу, старшиною роти, інструктором повітряно-десантної служби, старший прапорщик. Учасник першої чеченської війни 1994-1996. Відзначився у кровопролитних січневих вуличних боях під час штурму Грозного. Герой Російської Федерації (1995).

20 – 65 років від дня народження (*с. Протополівка Олександрійського району*) **Євгена Михайловича Желєзнякова**, поета і прозаїка.

У 1972 закінчив філологічний факультет КДПІ ім. О.С.Пушкіна. 14 років працював редактором в обласному телерадіокомітеті, потім журналістом у газетах «Кіровоградська правда» і «Народне слово». У співавторстві з Героєм Радянського Союзу Григорієм Балицьким написав документальну повість «Вибухи гримлять на Волині» (1990). Автор поетичних і прозових творів для дітей: «Ходить весело вітерець» (1976), «Виріс в полі колосок» (1985), «Танкодром» (1987), «Моє село» (2008) та ін. У 2005 видав збірку поезій «Поминальні роки».

21 – 125 років від дня народження (*с. Грушка, нині м. Ульяновка*)

Олександра Гавриловича Алєші (1890-1922), народознавця, антрополога, етнографа. Навчався у Київському і Петербурзькому університетах, слухав лекції видатного українського антрополога Ф. Вовка, став його учнем. Брав участь у складанні антропологічних та етнографічних карт, що увійшли до 2-го тому праці «Український народ в его прошлом и настоящем» (Спб., 1916). Дійсний член Всеросійського географічного товариства і Російського антропологічного товариства при

Петербурзькому університеті. У 1911 вивчав історію та побут Київщини. У 1914 здійснив експедицію на Херсонщину. У 1918 переїхав до Києва, читав лекції з антропології та етнографії, працював редактором у «Книгоспілці». Того ж року став дійсним членом Українського наукового товариства: очолив дві секції – сільськогосподарського народного побуту та етнографічну. З 1918 по 1919 був головою музейної секції художньо-промислового відділу Міністерства освіти України. Переклав на українську мову етнографічні й фольклорні праці відомих європейських учених (К. Вейле, В. Клінгера). Засновник і перший керівник Музею антропології та етнології у Києві, що існував з 1921 по 1924. Перевіз із Петрограда до Києва колекцію етнографічних і антропологічних матеріалів, науковий архів та бібліотеку Ф. Вовка. Після смерті вченого надовго було забуто його ім'я, занедбано розпочату ним справу. Автор праць: «Антропометричні дослідження українського населення Уманського і Таращанського повітів на Київщині» (К., 1919); «Хв. Вовк як антрополог» (К., 1919).

22 – 100 років від дня народження (с. *Федірки Новогеоргіївського району*) **Олександра Михайловича Войтенка** (1915-

1995), військового і громадського діяча. **У 1932 закінчив два курси Олександрійського педагогічного технікуму**, у 1937 – Сумське артилерійське училище, у 1942 – вищу спеціальну школу Генерального штабу, у 1955 – центральні артилерійські курси удосконалення офіцерського складу. Учасник ВВВ. Служив начальником штабу 12-ї окремої винищувальної протитанкової артилерійської бригади. Службу на космодромі

Байконур підполковник Войтенко почав у 1955. З 1957 – заступник начальника штабу полігону. У 1961 очолив штаб полігону. З 1965 по 1972 – перший заступник Начальника полігону Байконур. Генерал-майор. Після виходу у відставку жив у Києві. Один із засновників і перший голова Федерації космонавтики України. Автор книги «Космонавтика: досягнення, проблеми, перспективи» (1985). Нагороджений орденом Леніна (1961 за запуск першої людини у космос), двома орденами Червоного Прапора, двома орденами Вітчизняної війни (1944, 1945), трьома орденами Червоної Зірки та медалями.

23 – 75 років від дня народження (м. *Олександрія*) **Геннадія**

Григоровича Півняка, енергетика, педагога. **Випускник Олександрійської СШ №2 ім.М.Горького**. У 1963 закінчив електротехнічний факультет Дніпропетровського гірничого інституту. Доктор технічних наук (1981). Професор, академік НАНУ (1997). Ректор Національної гірничої академії України (з 1982). Заслужений діяч науки і техніки УРСР (1990). Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (1998), премії ім. О. Лебедева НАНУ (1997). Почесний доктор Краківської гірничо-металургійної академії (1999). Нагороджений орденами князя Ярослава Мудрого V ст. (1999), Св. князя Володимира IV ст. (2000) та ін. Автор понад 200 наукових статей, 23 підручників; 52 винаходів та патентів з проблем електроенергетики, двох наукових відкриттів. Володіє французькою мовою.

24 – 115 років від дня народження (м. *Єлисаветград*) **Давида**

Львовича Талмуда (1900-1973), фізіохіміка. **Випускник Єлисаветградської гімназії 1919**. Закінчив Одеський хімічний інститут (1923), з 1930 – завідуючий лабораторією Ленінградського інституту хімічної фізики, з 1934 директор лабораторії Інституту біохімії АН СРСР, член-кореспондент АН СРСР (1934). Автор 72 наукових праць. Основні дослідження присвячені фізичній хімії поверхневих явищ та колоїдній хімії. Лауреат Державної премії СРСР (1943).

26 – 90 років від дня народження (с. Водяне Компаніївського району)

Василя Леонтійовича Завгороднього (1925-2009), художника і співака (баритон). Учасник ВВВ. Після демобілізації у 1950 влаштувався художником до Кіровоградського музично-драматичного театру, але його співочий хист не залишився непоміченим. Його вокальні дані оцінив видатний співак і педагог Іван Паторжинський. У 1955 закінчив Київську консерваторію. Працював у Житомирській обласній філармонії, з 1960 по 1974 – соліст Державного

українського хору імені Григорія Верьовки, потім працював у Кримській філармонії. Творчість майстра різнопланова: акварель, ліногравюра, пастель; різьблення по дереву (рельєф та об'ємна скульптура), декоративний живопис. Твори зберігаються у багатьох українських музеях. Член Національної спілки майстрів народного мистецтва України, лауреат Всеукраїнської премії імені Катерини Білокур. **Персональна виставка експонувалася в обласному художньому музеї у березні 2009.** Заслужений артист України.

27 – 80 років від дня народження (м. Новогеоргіївськ, Світловодськ)

Віталія Миколайовича Куликова, художника (графік, плакатист, живописець) і педагога. Закінчив Харківський художній інститут (нині Академія дизайну та мистецтв), **де навчався у відомого графіка Г.А.Бондаренка (1892-1968) (також уродженця Новогеоргіївська)**. Член Національної Спілки художників України (1974). Учасник республіканських, всеукраїнських, всесоюзних, міжнародних і зарубіжних виставок з 1969.

Персональні виставки влаштовувалися у Харкові, Нюрнберзі, Львові, Кіровограді. Працює на кафедрі графіки архітектурного факультету Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури. Основні твори: «Безталанна» (1972), «Безприданниця» (1979), «Президія» (1990), «Літак над пляжем» (1992), «Республіка» (1997) та ін. У 2010 видано альбом «Віталій Куликов», присвячений творчості художника.

27 – 70 років від дня народження (с. Диківка Знам'янського району) Олександра Антоновича Рябошапки, краєзнавця, журналіста. **Закінчив Олександрійське культосвітнє училище та КДПІ ім. О.С.Пушкіна. Працював у Знам'янській та Добровеличківській районних газетах.** У 1976 потрапив в автомобільну катастрофу, внаслідок чого став інвалідом I групи. Автор

книг: «Такі незвичайні долі», «Чорнолісся пам'ятає», «Вічне джерело», «Дорогі мої земляки», «Знам'янка: залізниця, історія, люди», «Пам'ять крізь роки» та ін. **Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В. М. Ястребова. (1998). Почесний громадянин м. Знам'янки.**

28 – 90 років від дня народження (**м. Зінов'євськ**) **Володимира**

Олександровича Альфіша (1925-1998), інженера-гідротехніка. Брав участь у будівництві Саратовської, Нижньокамської, Балахівської та інших ГЕС і ТЕЦ. 17 років (1971-1998) був головним інженером ВО «Камгэсэнергострой», найбільшої будівельної організації СРСР. Учасник ВВВ. Нагороджений орденом Вітчизняної війни, двома орденами Леніна, орденом Жовтневої революції і Трудового Червоного Прапора. Лауреат премії Ради Міністрів СРСР за розробку проекту Саратовської ГЕС (1986). Заслужений енергетик СРСР (1985). Заслужений будівельник Російської Федерації і Республіки Татарстан.

28 – 85 років від дня народження **Миколи Мефодійовича Цертія** (1930-

2001), механізатора. Впродовж багатьох років працював на посаді бригадира тракторної бригади Новоукраїнського колгоспу «Росія». Кавалер орденів Леніна (1971, 1977), Жовтневої революції (1983) та ін.). Заслужений наставник молоді Української РСР. Герой Соціалістичної Праці (1977).

28 – 65 років від дня народження (**Кіровоградщина**) **Анатолія**

Михайловича Колота, економіста. В 1971 закінчив Київський інститут народного господарства. З 1971 по 1990 працював у Науково-дослідному і впроваджувальному центрі з організації праці і управління виробництвом. У 1990-1992 – доцент кафедри економічної теорії і господарської практики Київського університету імені Тараса Шевченка. З 1992 працює в Київському національному економічному університеті (КНЕУ) імені Вадима Гетьмана. З липня

2003 – проректор з науково-педагогічної роботи, завідувач кафедри управління персоналом і економіки праці, директор Інституту соціально-трудових відносин (з 2010). Доктор економічних наук (1999), професор (2002). Один з фундаторів вітчизняної школи економістів-трудовиків. Автор понад 200 наукових праць, у тому числі 14 монографій, 18 підручників та навчальних посібників. Дійсний член Міжнародної Академії наук вищої школи Заслужений діяч науки і техніки України.

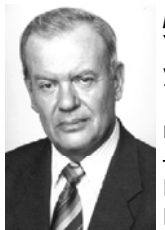
29 – 90 років від дня народження (Тюменська область) **Якова Івановича**

Чупіна (1925-1991 *у Кіровограді*), військового діяча. Учасник ВВВ з квітня 1943. Старший сержант, пройшов шляхами війни до ріки Ельби. В 1947 закінчив Військово-політичне училище ім. В.І. Леніна. У 1955 у званні майора звільнився у запас. **Жив у Кіровограді. В 1968 закінчив Кіровоградський інститут сільгоспмашинобудування. Працював на заводі «Червона Зірка» начальником дільниці.** Учасник Параду на Красній площі в Москві 9.05.1985 на честь 40-річчя Перемоги у Великій

Вітчизняній війні. Повний кавалер ордена Слави.

31 – 75 років від дня народження (с. *Тишківка Добровеличківського району*) **Володимира Олександровича Лук'янця**, актора.

У 1963 закінчив Харківський інститут мистецтв. Працював у Полтавському та Севастопольському театрах. З 1967 року – актор Запорізького академічного обласного українського музично-драматичного театру ім. В.Г.Магара. Ролі: Чезаре – «Поцілунок Чаніти» Ю.Мілютіна, Гірей – «Маруся Богуславка» М. Старицького, Гаральд – «Ярослав Мудрий» І. Кочерги, Долон – «Касандра» Лесі Українки, Байда – «Байда. Князь Вишневецький» П.Куліша, Богун – «Богдан Хмельницький» С.Носаня, Шельменко – «Шельменко-денщик» Г.Квітки-Основ'яненка, цар Латин – «Енеїда» І.Котляревського, Старшина – «По ревізії» М. Кропивницького та ін. Народний артист України (1994).

2.10.1920 (95 років тому) – Раднарком УРСР видав постанову про створення таборів примусової праці. Через місяць запрацював Єлисаветградський концтабір.

3.10. по 14.11.1890 (125 років тому) – В Єлисаветграді експонувалася XVIII виставка Товариства пересувних художніх виставок з Санкт-Петербурга, яку оглянуло 1911 чоловік. Відвідувачі мали змогу ознайомитися з новими картинами відомих російських та українських художників А. Васнецова, М. Дубовського, К. Коровіна, І. Левітана, І. Рєпіна, В. Серова, І. Шишкіна, М. Ярошенка, С. Світославського, М. Кузнецова та багатьох інших. Експонувався «Етюд» уродженця Єлисаветградщини Ф. Козачинського. В Єлисаветграді був виданий «Каталог XVIII виставки Товарищества передвижных художественных выставок», статті про неї друкувалися в газеті «Єлисаветградский вестник».

НОВОУКРАЇНСЬКІ ЗНАМЕНИТОСТІ: ГЕНІАЛЬНИЙ ВІНАХІДНИК МИКОЛА БЕНАРДОС, БРАТИ- АНАРХІСТИ ГРОССМАНИ, КРАЄЗНАВЕЦЬ ЛЕОНІД ПЕТРУШЕВСЬКИЙ

Микола Бенардос

Не знаю, чому так сталося, але славне місто Новоукраїнка та Новоукраїнський район в Інтернеті майже не представлені своїми видатними уродженцями. Найчастіше згадуються хіба що «батько українського театру» Марко Кропивницький (1840-1910); оперна співачка, народна артистка СРСР Раїса Сергієнко (1925-1987) та хлібороб, двічі Герой Соціалістичної Праці Олександр Гіталов (1915-1994). На цей прикрий факт звернув увагу, коли шукав справжню батьківщину всесвітньо відомого українського художника Івана Похитоновна (1850-1923). Виявилось, що він народився не у с. Мотронівці Знамянського району, як вважалося донедавна, а в с. Мотроно-Андріївці (нині у складі с. Новопавлівки) Новоукраїнського району. А тим часом за кількістю видатних земляків новоукраїнці аж ніяк не поступають іншим регіонам Кіровоградщини. Звісно, згадати всіх в одній статті неможливо. Я обрав чотирьох особистостей, пов'язаних з Новоукраїнкою, чиї долі особливо вразили мене.

8 липня нинішнього року виповниться 170 років від дня народження геніального ученого-винахідника Миколи Миколайовича Бенардоса (1842-1905). На жаль, ми і досі чомусь уникаємо називати його своїм земляком, хоча й маємо на це повне право: адже народився він у с. Бенардосівка Єлисаветградського повіту (нині – це с. Мостове Братського району Миколаївської області). До 1920 року значна частина сучасної Миколаївської області з містами Вознесенськом та Ольвіополем (нині Первомайськ) входила до складу Єлисаветградського повіту. Навіщо у 1948 році перейменували родинне гніздо Бенардосів і чому й досі не відновили щодо цього історичну справедливість – загадка. Втім, у нарисі про Миколу Бенардоса в монографії академіка Михайла Шателена «Русские электротехники второй половины XIX века» (видання 1949 і

1955 років) сказано й таке: **«Родився он в 1842 г. в имении своего отца Новоукраинка в б. Херсонской губернии»**. А отже, питання про місце народження Бернадоса можна вважати дискусійним. Та й переважна більшість біографів Миколи Миколайовича, віддаючи перевагу Бернардосівці, все ж підкреслюють: його дитинство пройшло у маєтку батька в Новоукраїнці! Початкову освіту Бернардос отримав у домашніх умовах. Улюбленими заняттями хлопця були слюсарна й ковальська справи, цими ремеслами він оволодів ще підлітком. А тому багато часу Миколка проводив у майстернях батька, створених для обслуговування потреб садиби в Новоукраїні.

Народився Бернардос у сім'ї з багатими військовими традиціями. Його дід, грек за походженням, генерал-майор Пантелеймон Єгорович Бернардос (1763-1839) – герой Вітчизняної війни 1812 року; його портрет для Військової галереї Зимового палацу написав англійський художник Джордж Доу. З 1814 року перебував у відставці, жив і помер у своїй Бернардосівці. Таким чином, маємо ще одного бойового генерала для майбутнього музею-пантеону героїв Вітчизняної війни 1812 року, пов'язаних з Єлисаветградським та Олександрійським повітами. Батько винахідника Микола Пантелеймонович Бернардос – полковник, учасник Кримської війни (1853-1856). Взагалі, греки Єлисаветградщини, як бачимо, подарували світові принаймні трьох видатних особистостей: оперного співака Осипа Петрова (1807-1878), державного діяча Івана Фундукля (1804-1880) та винахідника Миколу Бернардоса.

*Пантелеймон
Бернардос*

Спочатку юнак у 1862 році, послухавши батька, вступив на медичний факультет Київського університету Св. Володимира. Того ж року під час навчання зробив свій перший винахід. Для свого денщика, який страждав від зубного болю, Микола Бернардос виготовив із срібла пломбу, яку назвав «Гудзичком». Однак інтерес до техніки взяв гору, і у 1866 році він перевівся у Петровську землеробську і лісову академію у Москві, в якій, до речі, трохи пізніше навчався Іван Похитонов. Після трьох років навчання у 1869 році Бернардос вирішив присвятити своє життя винахідницькій діяльності.

У Вікіпедії про нього сказано: **«За силою і глибиною винахідницького таланту, широтою інтересів, надзвичайною наполегливістю в роботі і працездатністю Микола Миколайович Бернардос справедливо займає одне з перших місць серед винахідників світу. За неповними даними, йому належить близько 200 винаходів і проектів»**.

Винахідницька діяльність нашого земляка вражає неймовірною різнобічністю: від гігантських проектів (пароплав, який долає мілини; літальна машина, міст через Неву, гідроелектростанція) до побутових приладів (консервна коробка, ключ для консервування, машинка для приготування морозива, гвинтовий корок, замки для сейфів, сталеве перо і т.п.). Ним володіла маніакальна пристрасть до винахідництва: час і кошти на те, щоб отримувати патенти, публікувати статті про свої винаходи, Бенардос витрачав на нові... винаходи.

З 1869 по 1879 рік Микола Бенардос жив і працював у містечку Лух Костромської губернії у родовому маєтку своєї матері. Тут він одружився з Ганною Лебедєвою, побудував садибу «Привільне» з добре обладнаними майстернями і кузнею, сконструював низку оригінальних сільськогосподарських знарядь. Дослідники життя і діяльності Бенардоса відзначають, що практично всі свої кошти він пускав або на технічне забезпечення своїх досліджень, або на благоустрій життя селян. Зокрема організував для них безкоштовну аптеку, влаштував у садибі особисто винайдену механічну пральню, предтечу пральної машини; побудував бібліотеку і школу, для якої закупив усе необхідне для навчального процесу.

Доволі заплутаною виглядає історія появи в Єлисаветграді електричного освітлення, до якого Бенардос має безпосередній стосунок. Якщо вірити кіровоградському краєзнавцю Юрію Матівосу, який оприлюднив інформацію про це з посиланням на газету «Єлисаветградский вестник» (березень-квітень 1880 року), то почалося все з того, що 14 березня 1880 року до міста прибув представник фірми «Яблочков-изобретатель и К» з пропозицією випробувати в Єлисаветграді технічну новинку – електричне освітлення, так звану «свічку Яблочкова» (електричну дугову лампу, запатентовану російським ученим у 1876 році).

Хтозна, чи скористалось би наше місто унікальною нагодою одним з перших у Російській імперії отримати електричне освітлення, якби не зацікавленість ідеєю та ентузіазм місцевого землевласника Бенардоса (ініціали не вказані): «Він виявив неабияку активність у пропаганді нового виду освітлення, причому витрати для виконання робіт узяв на себе». Випробування вирішили провести на приміщенні цирку, який був розташований на Петрівській вулиці (нині Тараса Шевченка).

Уже 2 квітня 1880 року відбулася перша циркова вистава при електричному освітленні. Успіх був приголомшливий. Кореспондент «Єлисаветградского вестника» із захопленням писав: «Освітлення вдалося повністю, незважаючи на те, що обладнувалося нашвидку. Сама вистава була нікудишня, збір забезпечило електроосвітлення. Воно було таке величне і так не підходило до вистави, як біла, зшита за останньою модою красива сукня брудній базарній бабі. Величезний натовп на Петрівській вулиці напроти цирку спостерігав за блиском і ефектом

електричного світла. Два ліхтарі, один на даху цирку, а другий біля входу, так добре освітлювали Петрівську вулицю на відстані більше кварталу, що за 50 кроків від них можна було читати».

«11 і 12 квітня було здійснено освітлення міського бульвару: запалено два ліхтарі на павільйонах. Освітлення вдалося і було дуже ефектним», – зазначають журналісти. 13 квітня газета з гордістю повідомляла: «10-го увечері зал клубу Громадських зібрань був яскраво освітлений і спектакль аматорського гуртка (Кропивницького і Тобілевича) пройшов з великим успіхом».

Насмілюсь припустити, що місцевий землевласник і благодійник, завдяки якому Єлисаветград отримав електричне освітлення, – це або сам Микола Миколайович, або його батько Микола Пантелеймонович Бенардос (що більш імовірно). Сам винахідник у цей час (з лютого 1880 року) працював на заводі електротехнічного відділу при товаристві «Яблочков-изобретатель и К» у Санкт-Петербурзі. З Павлом Яблочковим Микола Бенардос познайомився ще в 1876 році під час першої поїздки за кордон. Творчі зв'язки двох геніальних винахідників переросли у велику дружбу.

«Бенардос, – відзначають його біографи, – брав безпосередню участь у поширенні в Росії електричного способу освітлення. За час роботи на заводі він винайшов спеціальний свічник для «свічки Яблочкова» з автоматичним перемиканням струму, машину для ізолювання кабелю, пристрій для обплетення проводів» і т. д.

Навесні 1881 року Микола Бенардос як співробітник фірми Яблочкова прибув на Міжнародну електротехнічну виставку в Париж. Тут в експериментальній лабораторії при журналі «Електриците» він працював над удосконаленням акумуляторів для електричного освітлення, внаслідок чого і зробив свій головний винахід світового значення – дугове електрозварювання металів. «Електрогефест» – так Бенардос назвав свій винахід – отримав золоту медаль і став головним експонатом та сенсацією Паризької виставки. Уже до середини 1890-х років новий технологічний процес був впроваджений більш ніж на 100 заводах Європи та США.

Пам'ятник Миколі Бенардосу

Через відсутність коштів свій геніальний винахід Микола Миколайович запатентував лише 17 травня 1887 року на залишки грошей, виручених після продажу садиби «Привільне» та сплати боргів. Цих коштів вистачило лише для патентування «Гефесту» в Росії, а тому співвласником патенту став купець С.Ольшевський, який погодився профінансувати цю справу за кордоном. А у 1889 році патентним правом на

винахід Бенардоса в галузі електрозварювання заволоділа група ділків-аферистів. Отож замість того, щоб стати одним з найбагатших людей світу, Микола Миколайович став одним з найбідніших. Геніальний винахідник був зовсім позбавлений підприємницького хисту.

Останні роки життя Бенардоса були особливо трагічними. Не минули безслідно для здоров'я тривалі досліди з губчастим свинцем, що використовувався при виготовленні акумуляторів. Микола Миколайович знав, що отруєння свинцем – це смертельний вирок. У 1899 року за наполяганням лікарів Бенардос переїхав у м. Фастів поблизу Києва, де збожеволів і помер у місцевій богадільні 8 вересня 1905 року.

Йому судилася посмертна слава. В 1981 році за рішенням ЮНЕСКО світ відзначив 100-річчя винаходу Бенардосом дугового електрозварювання. Були випущені ювілейна медаль і поштова марка. За участю фахівців Інституту електрозварювання ім. Є.О.Патона в селищі Лух у Росії та м. Переяславі-Хмельницькому були створені музеї, присвячені життю і винахідницькій діяльності М.М.Бенардоса, споруджені пам'ятники.

З 1991 року в Росії щорічно влаштовуються міжнародні науково-технічні конференції «Бенардосівські читання».

Глибоко символічно й те, що винахід Бенардосом електричного дугового зварювання металів за допомогою вугільних електродів надихнув іншого українського ученого Євгена Патона (1870-1953) на подальший розвиток та удосконалення його ідей. Внаслідок цього у 1934 році в Києві був створений нині всесвітньо відомий Інститут електрозварювання АН України ім. Є.О.Патона.

Мені неодноразово доводилося писати про винятково важливу роль, яку відіграли у більшовицькій революції уродженці Єлисаветградського повіту. Не менше наших земляків було у лавах анархістів. Єлисаветград, по суті, став однією із «столиць російського анархізму». Ця тема, переконаний, заслуговує окремого дослідження хоча б з огляду на те, що наші земляки були на провідних ролях серед анархістів-комуністів, анархістів-синдикалістів та інших різновидів цієї суспільно-політичної течії, яка прагне до максимально можливого визволення особистості, виступає за негайне знищення всякої державної влади шляхом стихійного бунту мас і створення федерації дрібних автономних асоціацій виробників і споживачів (союзи громад). Мета анархізму – створення вільної організації суспільства з інститутами громадського самоуправління, яке обходиться без влади людини над людиною.

Дослідники анархістського руху на півдні України О.Гонтар і В.Савченко відзначають: **«В концe 1902 г. в Одессу из Елисаветграда (Кировоград) приехали активисты группы «Рабочий заговор», которые создали в Одессе махаевский «Союз непримиримых»: Капель Эрделевский, Ольга Рувинская-Таратута, Владимир Лapidус, Моисей Мец».**

Зовсім не випадково, що саме в Єлисаветграді з 2 по 7 квітня 1919 року проходив перший з'їзд анархістських організацій України «Набат», деякий час у місті видавалася газета під цією ж назвою. До речі, делегатом 1-го з'їзду Конфедерації анархістів України був Міша Злой (справжнє прізвище Михайло Овсійович Радомисльський) – молодший брат члена ЦК РКП (б) Григорія Зінов'єва. Більше того, його обрали делегатом на з'їзд Всеросійської федерації молодих анархістів у Москві, який мав відбутися через місяць. Та не судилося: на початку травня 1919 року Міша Злой був убитий григор'євцями, які захопили Єлисаветград і влаштували єврейський погром.

Анархістом був і старший брат поета Арсенія Тарковського Валерій (1903-1919), який обрав псевдонім «Кід» на честь одного з героїв Джека Лондона. Валерій Тарковський також загинув у бою з григор'євцями на підступах до Єлисаветграда.

Мабуть, навіть у найкошмарнішому сні новоукраїнський купець Соломон Шлоймов не міг уявити, що його сини Абрам та Іуда стануть знаменитими... анархістами-терористами під прізвищем Гроссман (у перекладі з німецької – «велика людина»). Псевдонім досить промовистий: брати, як згадують сучасники, були дуже високого зросту. Старший Абрам називав себе Олександром Гроссманом (1878-1908), а Іуда обере псевдоніми Гроссман-Рошин (1883-1934) та просто Рошин. У біографіях братів-анархістів відзначається, що у 1897-1898 роках вони були членами Єлисаветградського гуртка «Южно-русский союз рабочих». Членом цього ж гуртка була в юності не менш знаменита анархістка-терористка Ольга Таратута (1876-1938). Після першого арешту у 1898 році початкуючі революціонери відбулись легким переляком: 9 червня 1899 року їх обох вислали на три роки під гласний нагляд поліції у...рідну Новоукраїнку.

Відбувши покарання, влітку 1902 року брати Гроссмани виїхали до Німеччини, потім до Швейцарії. З 1903 року вони – анархісти, члени Женевської групи анархістів-комуністів та редакції газети «Буревестник». У статтях і публічних виступах Олександр Гроссман відстоював методи терору та експропріацій. У 1907 році увійшов до складу «Боевого интернационального отряда». Готуючи замах на командуючого Одеським військовим округом барона Каульбарса, старший Гроссман був вистежений охранкою і застрелився у момент арешту.

Під час першої російської революції 1905-1907 років Іуда Гроссман – ідеолог і керівник групи анархо-комуністів «Чёрное знамя», прибічник «безмотивного терору». Прибувши на початку літа 1905 року до Одеси, він, приміром, висунув ідею...підірвати вулицю Дерibasівську по всій її довжині закладеними задалегідь саморобними бомбами. На щастя, цей зловисний план не був втілений у життя. Та все ж саме «безмотивники» Іуди Гроссмана влаштували в Одесі найкривавіший терористичний акт. 17 грудня 1905 року група з 6 бойовиків закидала

Іуда Гроссман

бомбами кав'ярню Лібмана на вулиці Єкатерининській у самісінькому центрі міста. **Було вбито й поранено близько 50 чоловік; серед них виявився й хазяїн магазину Бомзе, який напередодні відмовився давати анархістам гроші.**

«Відзначились» анархісти і в Єлисаветграді. Московська газета «Русское слово» 28 серпня 1907 року надрукувала інформацію такого змісту: **«Сейчас анархисты двумя выстрелами из «браунинга» убили местного богача Абрама Барского, выходившего с женой из синагоги. Интересно, что слухи об убийстве Барского ходили по городу еще с утра. Стрелявшие скрылись. Причина убийства – отказ Барского выдавать анархистам денег. В**

связи с убийством богача Барского выясняется, что анархисты обложили всех местных крупных купцов-евреев по 500 руб. и средних - по 300 руб. каждого. По слухам, многие уже получили требуемое». До речі, в чудовому особняку Абрама Барського нині розміщується Кіровоградський обласний краєзнавчий музей.

Уже згадані нами історики О.Гонтар і В.Савченко підкреслюють: **«Первая русская революция знаменовалась всплеском политического терроризма в Российской империи. С середины 1905 г. и до конца 1907 г. было убито и искалечено около 10 тыс. человек, а с января 1908 года по май 1910 года зафиксировано ок. 20 тыс. террористических актов и „революционных” грабежей – «эксов». 2/3 из общего числа террористических актов и «эксов» на совести анархистов».**

14 червня 1907 року Іуда Гроссман-Роцин був заарештований у Києві, утримувався у Лук'янівській в'язниці. Зумів втекти за кордон. З 1908 року став на позиції анархо-синдикалізму, виступав за об'єднання російських анархічних груп у єдину організацію. Анархо-синдикалізм – більш поміркована, ніж анархо-комунізм, течія в анархізмі, яка робила ставку на найвищу форму організації робітників – на профспілки.

Більшовицьку революцію 1917 року, на відміну від інших теоретиків анархізму, І.Гроссман-Роцин прийняв: **«Именно анархисты должны всеми силами, всеми помыслами защищать Советы, быть вместе с большевиками, героическими защитниками этой идеи во всемирном масштабе».** Називав себе «анархо-більшовиком».

У 1919 році Іуда Соломонович опинився у штабі Н.І.Махна. Крім революції, анархіст, виявляється, безмежно любив... літературу. Сучасники підкреслювали: **«Гроссман был одарен исключительно. Почти самоучка, он был широко, разносторонне образован, был**

*Нестор Махно та Іуда Гроссман
(праворуч)*

восприимчив, остроумен, красноречив, но главное... он был сверхестественно заряжен. Это был – вулкан идей». Нестор Махно згадував: «...тов. Аршинов организовал лекцию «О Толстом и его творчестве», которую читал тов. Иуда Гроссман-Роцин... Эта лекция... меня, крестьянина-анархиста, очаровала...Тов. Роцин говорил. Публика тихо, с напряженным

вниманием, смотрела на него и слушала. Лекция была серьезная и прочитана она была очень удачно. Успех был колоссальный. Помню, я говорил о ней и с тов. Роциным, и с тов. Аршиновым, который в то время считал Роцина звездой среди молодых теоретиков анархизма. Заметно было, что тов. Аршинов перед ним таял, хотя и отмечал, что он, Роцин, страшно бесшабашный. (Я думал – это потому, что тов. Роцин на целый час опоздал на свою лекцию; за ним посылали товарища, и, как выяснилось, он забыл, что сегодня читает лекцию). Я сказал ему и Аршинову, что лекция очень хороша, но язык, которым она излагалась перед аудиторией, ни к черту не годится. Тов. Роцин смеялся, а тов. Аршинов как будто был недоволен этим моим замечанием». Те, що Гроссман-Роцин прочитав лекцію про творчість Льва Толстого, не було випадковістю: геніальний російський письменник вважається проповідником «християнського анархізму».

Пізніше Іуда Соломонович працював у легальних організаціях анархістів, у їхньому видавництві «Голос труда» (Москва). Його праці присвячені теорії та історії анархізму. У 20-і рр. опублікував низку літературно-публіцистичних творів, працював літературним критиком у журналах «Былое», «Октябрь», «На литературном посту»; займався викладацькою діяльністю (МДУ, ВХУТЕМАС). 14 лютого 1926 року Гроссман-Роцин опублікував у газеті «Правда» листа, в якому оголосив себе прибічником ідей більшовиків. Це він придумав надзвичайно популярний у ті часи вислів: «организованная путаница».

У 2010 році в Москві побачила світ книга одеського історика Віктора Савченка «100 знаменитых анархистов и революционеров» (2010) всіх часів і народів. Серед них – 6 (!) уродженців Єлисаветградського повіту: Сергій Степняк-Кравчинський, Лев Троцький, Григорій Зінов'єв, Володимир Винниченко, Ольга Таратута й Іуда Гроссман-Роцин.

Та найбільшою несподіванкою для мене, колишнього музейного

працівника, було виявити в Інтернеті, що місто Новоукраїнка мало свого історика. Це – Петрушевський Леонід Дмитрович (1878-1969) – священник, правознавець, краєзнавець, художник. Причому представлений він не на сайті Новоукраїнки, як слід було очікувати, а на сайті с. Ясногородки Макарівського району Київської області, де Леонід Дмитрович похований. Київський дослідник Євген Букет присвятив йому ґрунтовний нарис «Рукописи не горять. Життєвий шлях і краєзнавча спадщина Леоніда Петрушевського» у довіднику «Краєзнавство в особах (2011)». Якщо зовсім стисло, то біографія Леоніда Дмитровича виглядає так. Спочатку він закінчив Одеську духовну семінарію, згодом юридичний факультет Київського університету. За царату перебував на засланні у Сибіру. Після 1917 року учителював, зокрема з 1936 до 1947 року викладав українську мову у школі згаданого села Ясногородка. Приятелював з Максимом Рильським, обидва були пристрасними мисливцями. Після того, як у 1932 році на виставці мистецтвознавства собак пойнтер Петрушевського отримав малу срібну медаль, Рильський подарував Л. Петрушевському свою збірку віршів «Де сходяться дороги» з таким написом:

Герб Новоукраїнки

*Навколо темінь і печаль,
За їжу правлять нам акриди,
Нехай же хоч мала медаль
Життя Вам скрасить, Леоніде!"*

З 1947 до 1959 року Петрушевський служив священником у Різдво-Богородицькій церкві Ясногородки до її закриття і руйнування. Маючи хист художника, написав кілька десятків ікон для неї. У своїх рукописних спогадах, що зберігаються у фондах Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського НАН України, Леонід Дмитрович розповідає: **«25 років я жив у м. Новоукраїнці. Працював за фахом – адвокатом і нотаріусом, а також вчителював. Написав там «Історію Новоукраїнки» – з першого дня її існування й дотепер. В «Історії Новоукраїнки»... я описав околиці Новоукраїнки – «Дике Поле», «Нову Сербію», прихід сюди німців за Катерини II, записав зібраний фольклорний матеріал, звичаї. Три роки тому я показав цю роботу владі Новоукраїнки, але знав, якщо я віддам цю історію, вони її покладуть до шафи, там вона і загине. Адже потрібно в Новоукраїнці організувати історико-етнографічний музей і «Історію Новоукраїнки» віддати до музею як експонат. І я сказав їм, що також подарую для музею 200 експонатів: портрети гетьманів України і Січі Запорозької, малюнки з життя Запоріжжя,**

фамільні герби 12 українських гетьманів. Усі портрети і картини написані на дереві олією особисто мною. Крім того, подарував би музею альбом акварелей власної роботи, різьблення по дереву з випалюванням, кристалеву вазу із золотом з Венеції, срібну брошку з Парижа, кристал аметиста вагою 102 грами, завбільшки з куряче яйце, що я знайшов на Уралі, 300 грам золотого піску, мідні і срібні монети (1703-1954 рр.), паперові гроші російські та іноземні тощо. Але музей «мій» вже з першого дня був їм (владі) нецікавим. Мені боляче й образливо, – влада Новоукраїнки мені вже три роки поспіль говорить і пише, що для музею в них приміщення немає (для їдальні і пивної – знайшли)! Зараз пишу детальний лист у Кіровоград – голові облвиконкому – можливо, він вважатиме за потрібне віддрукувати «Історію Новоукраїнки» окремою книжкою в обласній друкарні». Коли це відбувалося? Швидше за все у 1959-1960 роках. Про це свідчить лист до Петрушевського директора Кіровоградського обласного краєзнавчого музею О.О.Ноземцевої, датований 16 липня 1959 року. Олена Орестівна високо оцінила його «Історію Новоукраїнки» і пообіцяла всіляке сприяння у відкритті музею в Новоукраїнці. А тепер про найсумніше. Автор нарису про Петрушевського Євген Букет пише, що доля рукопису Петрушевського «Історія Новоукраїнки», як і колекції, яку він планував передати Новоукраїнці, сьогодні – невідома. Автор, швидше за все, її спалив, а колекція зникла.

ЛИСТОПАД

1 – 200 років від дня народження **Костянтина Олександровича**

Рощаковського (1815-1862 в **Єлисаветграді**), землевласника, громадського діяча, філантропа. У 1815 закінчив Харківський університет, служив у Департаменті Міністерства Державного Майна (до 1840). *Після виходу у відставку поселився у своєму родовому маєтку у Бобринецькому повіті (імовірно це село Рощахівка Бобринецького району).* У 1843

обраний почесним наглядцем Бобринецького повітового училища, якому приніс багато користі своїми щедрими пожертвуваннями й турботою. З 1859 і до самої смерті – Бобринецький і Єлисаветградський повітовий предводитель дворянства. Як людина добра і гуманна, багато сил віддав справі визволення селян: «Это был один из наиболее деятельных и честных служителей местного общества, которое многим ему обязано» (див. «Русский Биографический Словарь»). Написав багато статей про селянську реформу для газети «Одесский вестник», був одним з найшанованіших співробітників видання. Його «Мемуары времени освобождения крестьян» надруковані в «Киевской старине» (1887, июнь-июль).

2 – 210 років від дня народження (*м. Єлисаветград*) **Йосипа**

Опанасовича Петрова (1805-1878 у Петербурзі), оперного співака (бас), одного з фундаторів російської оперної школи. *Відедував приватну школу відставного капітана Шахова у Єлисаветграді, співав у церковному хорі. Вокальну освіту здобув самостійно.* У 20-ті роки працював в українських театральних трупах **Жураховського і Штейна**. *Дебютував на сцені 1826 в Єлисаветграді у виставі за п'єсою «Козак-віршувальник».* У 1830

запрошений режисером М. Лебедевим до Петербурга. У 1830-1855 – соліст Великого театру (Петербург), 1860-1878 – Марїнської опери. Перший виконавець партій Сусаніна, Руслана та багатьох інших. Відомий як чудовий інтерпретатор української народної пісні.

5 – 100 років від дня народження (с. *Іванівка Олександрівського району*)

Дмитра Тимофійовича Гуляєва (1915-1943), військового діяча. У 1936 закінчив Московське військово-політичне училище. 3 липня 1941 – у партизанах, з травня 1942 – командир загону, з червня 1943 – командир бригади, що діяла на території Білорусії. Загинув у бою. Герой Радянського Союзу (1944).

5 – 100 років від дня народження (с. Маломихайлівка Покровського району Дніпропетровської області) **Анатолія**

Мєфодійовича Хорунжого (1915-1991), письменника. Закінчив Інститут журналістики у Харкові (1938). Учасник ВВВ. **З 1939 до 1941 – відповідальний секретар газети «Кіровоградська правда», перший керівник літоб'єднання «Степ»; після війни теж декілька років працював у Кіровограді.** У Києві був директором Бюро пропаганди художньої літератури СПУ, редактором газети «Літературна Україна», секретарем правління

Київської організації СПУ. Автор майже двох десятків книг: «Літа молодії» (1952), «Рідне село» (1956), «Незакінчений політ» (1958), «Незабутні весни» (1959), «Білі хати по долині» (1985); упорядник спогадів фронтовиків «Ми йшли до тебе, Перемого» (1985) та ін. Лауреат премії ім. О. Фадєєва.

7 – 105 років від дня народження (с. *Іванівка Маловискіївського району*) **Івана Устимовича Вербовського** (1910-1978),

військового діяча. На фронті з серпня 1941. Проїшов війну від Белгорода до Праги і Дрездена. Санінструктор 5-ї гвардійської армії. За роки війни виніс з поля бою майже 500 поранених бійців, знищив 23 фашистів і взяв у полон 9 німців. Герой Радянського Союзу (1945).

7 – 50 років від дня народження (м. *Долинська*) **Віктора Анатолійовича**

Брехунєнка, історика. У 1990 закінчив історичний факультет та аспірантуру Дніпропетровського університету. З 1992 – старший науковий співробітник, з 2000 – доктор історичних наук Інституту української археології та джерелознавства НАНУ. Автор понад 50 наукових праць, опублікованих в Україні, США, Франції, Росії: «Стосунки українського козацтва з Доном у XVI – середині XVII століття» (1998), «Джерела про зв'язки запорізького і донського козацтва в першій половині

XVII ст.», «Московська експансія і Переяславська Рада» (2004) та ін.

8 – 205 років від дня народження (м. **Єлисаветград**) **Михайла**

Карповича Павловського (1810-1898), священника, протоієрея, **сина фундатора Єлисаветградського духовного училища** К.С.Павловського. Закінчив Київську духовну Академію (1833). Викладав у Рішельєвському ліцеї, професор богослов'я Новоросійського університету в Одесі (до 1873). В Одеській духовній семінарії викладав історію та грецьку мову (з 1838). Настоятель Одеського кафедрального собору. **У 1841 організував серед одеської знаті збір коштів для допомоги єлисаветградцям, які постраждали внаслідок руйнівного паводку. Почесний член Імператорського Новоросійського університету (1886). Автор багатьох праць, зокрема збірника «Слова и речи» (1851).**

8 – 110 років від дня народження (с. **Браїлівка Онуфріївського району**)

Михайла Йосиповича Горлаченка (1905-1976), військового діяча. Генерал-майор авіації (1943). У Червоній Армії – з 1922. У 1925 закінчив Харківську військову школу червоних старшин, у 1935 – Борисоглебську військову школу льотчиків, у 1941 – курси удосконалення командирів авіаполків при Військовій академії командного і штурманського складу ВПС РСЧ, у 1949 – авіаційний факультет Вищої військової академії ім. К.Є. Ворошилова. З 1935 – командир авіаланки. Учасник громадянської війни в Іспанії (1937-1938), радянсько-фінської (1940) та Великої Вітчизняної воєн (1941-1945). Командував 198-м штурмовим авіаполком, 226-ю штурмовою авіадивізією, 3-м штурмовим авіакорпусом. Брав участь у Курській битві, Білоруській, Вісло-Одерській та Берлінській операціях. З 1945 по 1947 – заступник командира 4-ї повітряної армії. У 1949 командував ВПС Привольського військового округу. З 1950 по 1953 перебував у спецвідрядженні в Китаї. З 1953 по 1958 – командуючий ВПС Привольського ВО. Нагороджений орденом Леніна, 4 орденами Червоного Прапора, орденами Суворова 2-го ст., Кутузова 2-го ст. та багатьма іншими.

9 – 130 років від дня народження (м. Вятка) **Миколи Олександровича Анисимова** (митрополит **Кіровоградський і Миколаївський Нестор**) (1885-1962), видатного діяча Православної церкви: місіонер, проповідник, просвітителі і письменник. Після закінчення Казанського реального училища під впливом протоієрея Іоанна Сергеева (святого Іоанна Кронштадтського) присвячує життя духовному служінню. Вступає на монгольсько-калмицьке відділення Казанської духовної академії,

17.04.1907 приймає чернецтво з іменем Нестора і вирушає на Камчатку. Переклав на коряцьку мову Божественну Літургію, частково Євангеліє, на тунгуську – заповіді Моїсея, молитву «Отче наш» та інші. Ініціатор створення Камчатського православного братства – благодійної організації, яка налічувала 1900 членів (її покровительствувала царська родина). На Камчатці зусиллями Нестора було збудовано 35 церков, 38 каплиць, 42 школи. У 1917 написав книгу «Розстріл Московського Кремля» про нищення більшовиками церковних святинь, до 1948 перебував в еміграції (Харбін). З 1948 по 1956 - ув'язнення у радянських концтаборах. **Після звільнення з 9.12.1959 по 4.11.1962 очолював Кіровоградську та Миколаївську єпархію. У Кіровограді написав книгу спогадів «Моя Камчатка. Записки православного миссионера» (видана у 1995 у Москві).**

10 – 105 років від дня народження (с.Тишківка Єлисаветградського повіту) Михайла Петровича Воловаца (1910-1973),

композитора. В 1932 закінчив Ленінградську консерваторію по класу фортепіано. У 1930-1932 – завідувач музичної частини, піаніст, диригент і композитор Ленінградського театру акторської майстерності. З 1932 по 1937 – диригент ансамблю Ленінградської оперети. У 1939-1941 – головний диригент естрадного театру «Ермітаж». З 1939 по 1943 працював піаністом-концертмейстером джаз-оркестру під управлінням Леоніда Утьосова у Москві. Сучасники вважали його першокласним аранжувальником. З 1943 до 1970 – головний диригент Ленінградського театру музичної комедії. Поставив близько 60 спектаклів. **У 1947 разом з поетом Арго (уродженцем Єлисаветграда) написав оркестрову фантазію «Москва» для оркестру Леоніда Утьосова з нагоди 800-річчя столиці СРСР.** Автор музики до оперет «Золотий фонтан» (1948) і «До зірок» (1959); балету «Чарівна стріла» (1957); концерту для труби з оркестром (1950) та інших творів: популярних пісень «Му-му» (1939), «Одессит-Мишка» (1942), «Песенка о мужьях», «Партизанская тихая» (1943), «На этом свете», романсу «Пара гнедых» (на слова поета Апухтіна) та ін., які виконували Леонід Утьосов, Клавдія Шульженко. **Декілька пісень написав на тексти Арго (Гольденберга).**

11 – 100 років від дня народження (с. Глинське Світловодського району) Ігоря Олексійовича Китаєва (1915-2013), ученого-виноградаря. У 1937 закінчив Молдавський плодоовочевий інститут у м. Тирасполі за спеціальністю виноградарство. У 1938 був репресований, згодом реабілітований. У 1946-1951 – директор Київського виноградарського радгоспу «Виноградар». З 1951 по – начальник Укрсадвинтресту (м.

Київ). У 1954-1961 – директор Українського НДІ виноградарства та виноробства ім. В.Є.Таїрова (м. Одеса). Кандидат сільськогосподарських наук (1958). З 1959 по 1964 – другий секретар Одеського обкому КПУ, у 1964 призначений завідувачим сільськогосподарським відділом Ради Міністрів України. У 1966-1968 – перший заступник міністра сільського господарства України. З 1972 по 1982 – завідувач науково-організаційного відділу Інституту садівництва УААН, потім до 2002 – директор школи садоводів при Інституті садівництва УААН. Автор понад 100 наукових статей і монографій. Нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора, двома орденами Знак Пошани, великою золотою, малою золотою, срібними медалями ВДНГ СРСР та багатьма іншими.

13 – 150 років від дня народження **Гаврила Михайловича**

Ладиженського (1865-1945), військового діяча. На військовій службі – з 1882. *У 1885 закінчив Єлисаветградське юнкерське кавалерійське училище*, у 1893 – Імператорську Миколаївську військову академію. У 1901, будучи підполковником Генерального Штабу і штаб-офіцером при управлінні Сибірської піхотної бригади, отримав орден Святого Георгія 4-го класу за бойові відзнаки під час Китайського походу 1900-1901 років. У 1907 вийшов у відставку. Повернувся на офіцерську службу з початком Першої світової війни. У 1916-1917 – начальник штабу 62-ї піхотної дивізії, потім 3-го Кавказького армійського, згодом 2-го кавалерійського корпусу, генерал-майор. У 1918 добровільно вступив у Червону Армію. У роки Громадянської війни був інспектором кавалерії фронтів та військових округів. У 1920-ті рр. викладав на Орловських, потім Казанських кавалерійських курсах.

13 – 160 років від дня народження (м. Одеса) **Володимира Васильовича**

Якуніна (1855 – після 1917), військового і державного діяча. *Закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище*. Учасник російсько-турецької війни 1877-1878. Нагороджений орденами Св. Анни 4-го і 3-го ст., орденом Св. Станіслава 3-го ст. У 1882 вийшов у відставку. З 1883 по 1892 – почесний мировий суддя Одеського повіту. Голова Одеської повітової земської управи, Одеський повітовий предводитель дворянства (з 1901). Віце-президент Новоросійського товариства конярства. Нагороджений орденами Св. Анни 2-го ст. (1895) та Св. Володимира 4-го ст. (1899). У 1903 удостоєний звання придворного камергера. З 1906 по 1910 – губернатор Самари. Почесний громадянин Самари (1910), на його честь

названо вулицю в місті. Гофмейстер Двора Його Імператорської Величності (з 1910). Після 1917 доля невідома.

13 – 105 років від дня народження (с. Ялинівка Олександрійського району)

Михайла Дмитровича Захарченка (1910-1983), військового діяча (льотчика-штурмана). **Семирічку закінчив у 1925 у Червоній Кам'янці. Навчався у Шамієській сільськогосподарській профшколі (до 1928).** У 1930 закінчив Качинське авіаучилище льотчиків, у 1951 – Військово-повітряну академію. Учасник ВВВ з липня 1941 (64 бойових вильоти). Полк під його командуванням здійснив 5309 вильоти на штурмування ворожих позицій, знищив 91 літак, багато танків та гармат. З 1954 – генерал-майор авіації. Командував авіачастиною, був начальником авіаційного училища. Похований у Києві на Байковому кладовищі. Герой Радянського Союзу (1945).

16 – 80 років від дня народження (м. Черкаси) Володимира

Анатолійовича Петренка (1935-2006), інженера-винахідника, педагога. **У 1963 закінчив Кіровоградський філіал Харківського політехнічного інституту. Працював на заводі «Гідросила», де пройшов шлях до головного конструктора.** Створена ним конструкція гідронасоса використовується на тракторах і сільськогосподарських машинах. Доктор технічних наук (2000). **З 1986 працював у Кіровоградському інституті сільськогосподарського машинобудування (пізніше КНТУ) доцентом кафедри металорізальних верстатів та систем, професор кафедри економіки та організації виробництва.** Член Ради Асоціації спеціалістів промислової гідравліки і пневматики СНГ. Автор 40 наукових праць, 5 навчально-методичних посібників, 9 винаходів. Нагороджений бронзовою медаллю ВДНГ СРСР, **знаком «Кращий винахідник і раціоналізатор Кіровоградської області».**

17 – 145 років від дня народження (м. Єлисаветград) Едмонда

Густавовича Перімонда (1870-1919), архітектора. **Син гласного Єлисаветградської думи Густава Перімонда, який закінчив Златопільське повітове дворянське училище (1850), одного з ініціаторів спорудження у місті водогону. Едмонд Перімонд – випускник Єлисаветградського земського реального**

училища (1887). У 1892 закінчив Інститут цивільних інженерів. Працював у Санкт-Петербурзі. Член Петербурзького товариства архітекторів, секретар товариства цивільних інженерів. З 1892 по 1898 служив у

Технічно-будівельному комітеті при Міністерстві внутрішніх справ. З 1898 викладав в Інституті цивільних інженерів. Очолював кафедру лісового інженерно-будівельного мистецтва і будівельної техніки Лісового інституту, професор. Фахівець з санітарно-технічних питань, один з авторів Охтинського водогону. Брав участь і виступив з доповіддю на X Міжнародному конгресі гігієни і демографії в Парижі (1900), був учасником Третього Міжнародного Конгресу по заморожуванню у Чикаго (1913). У 1902 на XI з'їзді природознавців і лікарів прочитав доповідь з питань санітарної техніки. На п'ятому з'їзді російських архітекторів у 1913 виступив з доповіддю про особливості американської архітектури. За його проектами у Петербурзі збудовано декілька житлових будинків (на знімку один з них), які визнано пам'ятками архітектури. Автор праці «Краткое описание наиболее типичных элеваторов в Сев. Америке, Зап. Европе и в России». Представлений у каталозі виставки «Архитекторы-строители Петербурга-Петрограда начала XX века» (1982).

17 – 65 років від дня народження (с. Тишківка Добровеличківського району) Володимира Васильовича Коробка,

зв'язківця. Закінчив Одеський електротехнічний інститут зв'язку ім. О.С.Попова та Київський національний університет імені Тараса Шевченка. З 1973 року працює на інженерних та керівних посадах галузі зв'язку України: інженер, старший інженер, головний інженер, начальник вузла зв'язку, помічник Міністра зв'язку УРСР. З 1994 – генеральний директор Київського обласного підприємства електрозв'язку «Київоблтелеком». З 2000 року – директор Київської обласної філії ВАТ «Укртелеком». Кандидат технічних наук. Заслужений працівник сфери послуг України. Почесний зв'язківець України. Нагороджений орденами «За заслуги» II і III ст.

18 – 70 років від дня народження (м. Кіровоград) Миколи Івановича

Фірсова, художника-кераміста. У 1970 закінчив керамічне відділення Одеського художнього училища ім. М. Грекова. Творчу діяльність розпочав у 1975. Член Національної Спілки художників України (1994). **Крім нього, керамікою займаються дружина Неля Федорівна та два сини-близнюки Олександр і Сергій Фірсови** (нар. 19.02.1971, також випускники Одеського художнього училища, члени НСХУ). Учасник обласних, республіканських та міжнародних виставок. Твори зберігаються у багатьох музеях України та приватних збірках. **Виставка кераміки родини Фірсових влаштовувалась у міському художньо-меморіальному музеї О.О.Осмьоркіна (1995).** Основні твори: «Лісова пісня» (2001), «Метелики» (2001), «Чумацьким

шляхом» (2000), «Рідний край» (2004) та ін. **Лауреат обласної премії ім. Я. В. Паученка.**

19 – 65 років від дня народження (м. **Кіровоград**) **Рити Давидівни**

Персток, лікарка-стоматолога. У 1973 закінчила Полтавський стоматологічний інститут. **До 1978 працювала у Кіровоградській дитячій стоматологічній поліклініці.** З 1978 живе і працює у Республіці Комі Російської Федерації. З 1981 – у Республіканській стоматологічній поліклініці. У 1999 призначена її головним лікарем, головний позаштатний лікар Міністерства охорони здоров'я Республіки Комі. Лауреат Всеросійського щорічного конкурсу ділових жінок «Успіх» (2007). Член Стоматологічної асоціації Росії. Головний лікар Державного закладу охорони здоров'я «Республіканська стоматологічна поліклініка» Комі. Заслужений лікар Російської Федерації.

20 – 95 років від дня народження (с. **Великі Трояни Ульянівського району**) **Івана Семеновича Поворознюка** (1920-1943),

військового діяча. **Працював у колгоспі рідного села, був комсомольським активістом.** У лавах Червоної Армії – з 1939. Закінчив полкову танкову школу молодших командирів та офіцерські курси. На фронті – з липня 1941. Бойове хрещення отримав у лісах Підмосков'я, згодом воював на Дону й Кубані. Ст. лейтенант, командир танкового взводу. Свій останній подвиг здійснив у серпні 1943 на Курсько-Орловській дузі. **Його іменем названі**

вулиці у рідному селі та райцентрі Ульяновка. Герой Радянського Союзу (1944, посмертно).

22 – 40 років від дня народження (м. **Новоукраїнка**) **Вікторії Вікторівни**

Подольної, співачки і танцюристки. Навчалась у хореографічній школі при Одеському театрі опери і балету. Як артистка балету Одеського театру музичної комедії ім. Михайла Водяного, мала сольні партії в оперетах «Баядера», «Бал у Савойї», «Жюстин Фавар», «Біла акація», «Принцеса цирку» та ін. У 2003 закінчила вокальне відділення Одеської консерваторії (ліричне сопрано). Відтоді – солістка Одеського театру музичної комедії ім. Михайла Водяного. Ролі у спектаклях:

«Кентервільський привид», «Хелло, Доллі!», «Силіконова дурепа», «Перше кохання Дон Жуана», «Безіменна зірка» та ін. Заслужена артистка України (2013).

25 – 145 років від дня народження **Сергія Дмитровича Прохорова** (1870-1953), військового діяча. Закінчив 1-й Московський кадетський корпус, Миколаївське кавалерійське училище та академію Генерального штабу (1904). **У 1912-1914 викладав у Єлисаветградському кавалерійському училищі, полковник.**

Учасник Першої світової (начальник штабу 6-ї кавалерійської дивізії) та Громадянської воєн. З 1917- генерал-майор. У Добровольчій Армії з осені 1918. У Збройних Силах Півдня Росії – з 22.07.1919. **На початку 1919 заново формує Єлисаветградське кавалерійське училище і призначається його начальником.** Після евакуації з Криму в Галліполі об'єднав юнкерів Єлисаветградського та Миколаївського училищ і сформував Миколаївське кавалерійське училище, з яким прибув у Югославію. Очолював його до 1924. Генерал-лейтенант.

27 – 75 років від дня народження (с. Рівне Новоукраїнського району)

Віктора Гнатовича Малого, лікаря. У 1959 закінчив Миколаївське медичне училище, у 1969 – Кримський медичний інститут. З 1969 по 1979 працював у Миколаївський обласній лікарні: невропатолог, завідувач відділення. З 1979 – головний лікар міської лікарні № 1. За його ініціативою відкрито централізовану міську біохімічну лабораторію та три нові відділення. Заслужений лікар УРСР (1990).

27 – 85 років від дня народження **Андрія Івановича Чорновола** (1930-2003), механізатора. Після служби у Збройних Силах СРСР з **1955 по 1991 працював трактористом у Новоукраїнських колгоспах ім. В.І.Леніна та «Росія».**

Повний кавалер ордена Трудової Слави (1970, 1971, 1986) – **перший серед працівників агропромислового комплексу Кіровоградської області.** Загальна кількість повних кавалерів ордена Трудової Слави в СРСР (з 1974 по 1991) складає 952 особи.

27 – 55 років від дня народження (м. Дніпропетровськ) **Юлії Володимирівни Тимошенко**, державного діяча, політика. У 1984 закінчила економічний факультет Дніпропетровського університету. Кандидат економічних наук (1999). З 1995 по 1997 – президент промислово-фінансової корпорації «Єдині енергетичні системи України». **З нашого краю почався її шлях у велику політику. Народний депутат України 2-го (1996-**

1998) і 3-го (1998-2000) скликань від Кіровоградської області. Здобула велику популярність у регіоні. Допомогла відновити храм у с. Олександрівці Устинівського району, реставрувати церкви у містах Бобринці й Долинській. Нагороджена орденом Св. Великомучениці Варвари, який було вручено напередодні Різдва Христового 1998 у Кіровоградському Спасо-Преображенському соборі. З 30.12.1999 по 19.01.2001 – віце-прем'єр-міністр України. Один з лідерів Помаранчової революції в Україні (листопад-грудень 2004). Протягом 8 місяців 2005 – прем'єр-міністр України, знову на цій посаді – з грудня 2007. Була репресована режимом Януковича, понад два роки перебувала у в'язниці.

30 – 85 років від дня народження (с. Мошорине Знам'янського району) Леоніда Яковича Курочкіна (1930-2006),

інженера-судномеханіка. У 1958 закінчив Одеський інститут інженерів водного транспорту (нині Одеський морський національний університет). Захистив кандидатську дисертацію. У 1968 був запрошений викладати в Одеському інституті інженерів морського флоту на факультеті механізації портів. Був деканом ФМП 35 років (1968-2004), приват-професор. Його жартома називають «деканом усіх часів і народів», ровесником «Водного» інституту (заснований у 1930). Автор підручника, кількох навчальних посібників та збірників віршів. Нагороджений орденами і медалями. Почесний працівник морського флоту СРСР.

4.11.1960 (55 років тому) – У Світловодську відбувся мітинг, присвячений достроковому пуску Кременчуцької ГЕС.

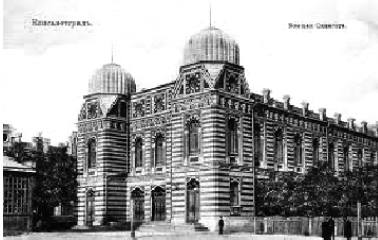
4.11.1880 (135 років тому) – Академік портретного живопису Петро Крестоносцев організував при Єлисаветградському земському реальному училищі безплатні Вечірні Рисувальні Класи для всіх бажаючих незалежно від віку, статі та станової належності – першу в Російській імперії громадську школу мистецтв.

13.11.2000 (15 років тому) – У Спасо-Преображенському соборі м. Кіровограда відбулося перше свято духовного співу «Молюсь за тебе, Україно...».

17.11.1920 (95 років тому) – В Єлисаветграді створено концентраційний табір по вул. К. Маркса (біля мосту).

23.11.1920 (95 років тому) – Радянською владою націоналізований Єлисаветградський пивоварний завод акціонерного товариства Зельцер.

ЦЕРКОВНІ ЦІННОСТІ ДЛЯ ДИКТАТУРИ ПРОЛЕТАРИАТУ, АБО ВЕЛИКЕ ПОГРАБУВАННЯ ХРАМІВ ЄЛИСАВЕТГРАДСЬКОГО ПОВІТУ

Синагога

Як проходило пограбування храмів на Єлисаветградщині, розповідають документи архівного фонду відділу управління Єлисаветградського повітового виконавчого комітету Ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів. Виконання цього та інших диявольських задумів «войовничих матеріалістів», як-от створення

концтаборів, покладалось на місцеві органи радянської влади.

З січня 1922 року до Єлисаветграда надходять різноманітні постанови, циркуляри та інструкції з Москви, Харкова (тодішньої столиці України) та Миколаєва (губернського міста). Безглуздо переповідати та перекладати архівні документи. Вони неминуче втрачають свою переконливість, достовірність, силу факту; з них, зрештою, вивірюється «аромат епохи». Тож, намагаючись не зловживати, віддамо перевагу першоджерелам з гифом «таємно», «цілком таємно», «не публікувати». Про голод тут зовсім не згадується, і навпаки, коли акцент робився на тому, що всі вилучені цінності надходитимуть до фонду допомоги голодуючим, наполягалось на обов'язковому ознайомленні з документом народних мас!

Так-ось, у циркулярі народного комісаріату юстиції № 10/1 від 24 січня 1922 року мова йшла про **«надання у 3-х примірниках інвентарного опису майна, призначеного для богослужіння та обрядових цілей. Опис повинен бути складений точно і детально, так, щоб легко можна було розпізнавати, які предмети мають історико-художнє значення, які предмети мають матеріальну цінність, з якого матеріалу вони виготовлені, їхній розмір, вага, вартість тощо»**. А враховуючи, що збереглося чимало дореволюційних описів церковного майна, то ні великого розуму, ні якихось спеціальних знань експропріаторам не треба було мати. Викликає своєрідне захоплення рівень агітаційно-пропагандистського забезпечення цієї кампанії.

Була видана навіть спеціальна брошура, щось на зразок методичного посібника, яка так і називалась «Матеріали для агітаторов по вопросу

об изъятии церковных ценностей для голодающих» (М., 1922). Просто і дохідливо укладачі розповідали про залізну необхідність та корисність цієї справи. З-поміж інших особливо переконливо звучав ось такий аргумент: **«кожний фунт церковного срібла рятує від смерті, годуючи до нового врожаю сім'ю з 5-ти осіб»**. Трохи далі ми наведемо точні дані про кількість вилученого на Єлисаветградщині срібла, і можна буде легко підрахувати, скільком людям, якби сказане в брошурі було правдою, воно б врятувало життя...

Совершенно секретно, Николаев. Губотдел. Управлению.

Информационная сводка о ходе работ по изъятию церковных ценностей Елисаветградской руководящей комиссии.

1. Агитационная работа.

Агиткампанія проводиться Укомом и Профорганизациями на общих собраниях сотрудников и рабочих предприятий, где делаются доклады об изъятии церковных ценностей, в газетах помещено около 20 статей об изъятии церковных ценностей, а также около 30 статей по вопросу о голоде. Приняты резолюции об изъятии церковных ценностей на 2-х Госзаводах. Причем, на госзаводе (бывш. Эльворти) во время чтения резолюции часть рабочих во главе с меньшевиками ушла с аудитории недовольная; а остальная часть... единогласно приняла резолюцию об изъятии церковных ценностей.

На красноармейских собраниях по вопросу об изъятии ценностей принимаются резолюции об изъятии таковых в самом скором времени. Отношение крестьян к изъятию церковных ценностей в более голодных районах, как-то Федварском, вполне сочувственно, а других, более урожайных, как-то Бобринец или Новомиргород, крестьянство под влиянием провокации темного контрреволюционного элемента отношение враждебное и недоброжелательное, хотя активных выступлений против изъятия не было.

24.V.1922 г.

...Все, що відбувалося до 23 лютого 1922 року, коли з'явився нарешті сам Декрет ВЦВК про вилучення церковних цінностей для боротьби з голодом, більше нагадує своєрідну розминку або, точніше, прелюдію до основних подій. В Україні відповідна постанова ВУЦВК побачила світ 8 березня, а губернська 11 квітня 1922 року. Виконавчий маховик набрав обертів і запрацював на повну потужність. Докотився він і до нашого міста.

Була і в Єлисаветграді утворена повітова керівна комісія з вилучення

Грецька церква

цінностей з церков. Як і вимагалось, у вигляді трійки (тобто складалась вона із трьох осіб). Певно, тому, що число три є сакральним (свята Трійця – це Бог-Отець, Бог-Син та Бог Дух Святий), більшовики намагались всіляко принизити його, наповнити цілком протилежним змістом. Головою комісії призначили товариша з керівним прізвиськом – Головний (імовірноше всього – це псевдонім), а членами – представника повітового комітету допомоги голодуючим Павленка та завідуючого повітовим фінвідділом Шканда.

Свою діяльність комісія розпочала з підготовки «Інструкції по вилученню церковних цінностей у м. Єлисаветграді та повіті у всіх релігійних культурах». Наведемо лише окремі, найбільш характерні положення з цього досить великого за обсягом документа:

Примечание 2: *Перед тем, как приступить к изъятию ценностей из церквей, молитвенных домов и т.д., необходимо заранее подготовить почву и поставить на боевую ногу вооруженную силу, находящуюся в районе для предупреждения в случае могущих возникнуть каких-либо конфликтов, а в случае отсутствия таковой затребовать ее из другого района.*

Примечание 3: *Изъятие производит, в первую очередь, в магазинах, а затем в других религиозных культурах.*

1. *Для того, чтобы безболезненно приступить к изъятию церковных ценностей и данную работу произвести полностью, необходимо перед этим... сговориться с представителями группы верующих, каким является Председатель Церковного Совета и священнослужители, причем комиссия по изъятию ценностей должна потребовать от церковного совета и священнослужителей подписку, которую они должны дать, о безболезненном проведении и изъятии церковных ценностей.*

3. *Изъятию подлежат все, без исключения, ценности: из платины, золота, серебра, драгоценных камней и слоновой кости.*

Примечание: *В случае крайней необходимости в каком-либо предмете, без которого нельзя обойтись при богослужении и нет возможности к моменту изъятия заменить металлическими или какими-либо другими предметами, дабы не задеть интересов религиозного культа, допускается временно оставить в церкви, при условии, что постепенно заменят драгоценности металлическими или какими-либо другими предметами и сдадут в Уисполком для передачи в Компомгол.*

6. *При выявлении укрывательства и недостачи ценного имущества, сданного верующими по договору, составлять акты, каковые передавать Уезднему Отделу управления на предмет предания виновных суду Реетрибунала как за растрату государственного имущества.*

Примечание: *Оставление на месте в церквях, молитвенных*

домах с целью ненарушения интересов культа драгоценных вещей можно лишь в одном экземпляре, напр.: 1 чашу, 1 пару венцов и т.д. и то лишь не дольше, чем на 2 недели, в течение которых оставленные вещи должны быть заменены металлическими.

А постановою губвиконкому № 99 від 11 квітня 1922 року передбачалось, що *«приховування від опису дорожочінних предметів із золота, срібла, коштовного каміння і слонової кістки карається на строк до одного року та супроводжується конфіскацією всього майна релігійних або церковних організацій».*

Геніальний винахід більшовиків – примусова добровільність. Ось один з її зразків:

Подписка

Дана сим председателю комиссии по руководству изъятием ценностей из молитвенных домов всех религиозных культов в том, что мы, председатели религиозных общин и раввины, обязуемся безболезненно сдать все ценности, находящиеся в наших культах и за неисполнение берем на себя всю ответственность, отсюда вытекающую, согласно законам и постановлениям, в чем и расписываемся:

Раввины

Председатели общин

Знаменська церква

От тепер, здається, все підготовлено і передбачено; можна грабувати сміливо. Неухильно дотримуючись власної інструкції, керівна трійка розпочала вилучення церковних цінностей у Єлисаветграді з 25 квітня.

Отже, читаємо «труди і дні» елисаветградської керівної комісії з вилучення церковних цінностей. Як і намітили, спершу взялись за синагоги. Але тут конфіскаторів спіткало розчарування. Чутки про єврейські скарби виявились аж занадто перебільшеними. Крім того, обрядовість в іудаїзмі значно скромніша порівняно з православною. Цікавий факт, синагог та інших молитовних будинків у Єлисаветграді на той час існувало 14. Так ось, в дев'яти з них (Пермській, Хоральній, Білій, Портнязькій, Червоній, Литовській, Хойвейціон, Беш-Гамідраш та Великій синагозі) було знайдено та вилучено срібла 2 пуди 17 фунтів. 86 золотників і 12 долей (1 пуд – 16,3 кг, 1 фунт – 409,5 г, 1 золотник – 4,26 г, 1 доля – 44 мг), тобто близько 40 кілограмів. В інших п'яти синагогах (Нижньо-Биківській, Нейш-Аміт, Кушівській, Малярній та Синій) не знайшли нічого, надто вже бідними вони виявились.

Вилучення із синагог, як зазначив тов. Главний, пройшло добровільно,

Єпископ Колосов

без жодних інцидентів. Нічого із цінностей у синагогах не залишили. Щоправда, у Хоральній синагозі не вистачало одного підсвічника, який нібито був викрадений грабіжниками. Таке пояснення не задовольнило голову комісії, але що поробиш – попередні грабіжники підсвічника не повернули.

27 квітня вилучення не проводилось. Натомість відбулось засідання керівної комісії спільно з представниками духовенства – єпископом Єлисаветградським Павлом Колосовим (на знімку) та головою релігійної громади Успенського собору Шулецьким. Їм нагадали про конфлікт, який мав місце поблизу Успенського собору 26 березня під час обліку цінностей. Тоді група віруючих виявила невдоволення і зробила спробу перешкодити проведенню цієї роботи. Всіх учасників заворушення негайно заарештували, а Ревтрибунал з військових справ засудив священника Покровського до чотирьох років примусової праці, восьмеро чоловік отримали від 1 до 3 років, а ще п'ятнадцятьох засуджено умовно. За недоведеністю складу злочину виправдали п'ятьох. Оті події місячної давності, очевидно, і змусили членів комісії зустрітись з представниками від Успенського собору, щоб зайвий раз переконатись у їхній лояльності.

Отож, 28 квітня керівна комісія приступила до вилучення цінностей із Успенського собору. Їх виявилось так багато, що пограбування собору тривало до 3 травня. Тільки срібла було вилучено 17 пудів 34 фунти 7 золотників 51 долю. Окрім того: золота – 2 золотники 61 долю, діамантів – 15 штук вагою в 17/8 карата (1 карат – 0,2 г), алмазів – 64 штуки вагою 53/16 карата; діамантів з розетками срібними – 41 штуку вагою 89 долей, бутончиків срібних з камінцями бірюзи і граната – 26 штук вагою 1 золотник 52 долі; аметистів – 2 штуки вагою 5 золотників 33 долі; перлин різної величини вагою 13 золотників 26 долей. Може виникнути запитання: а звідки взялися і для чого церкві скільки виробів із дорогоцінних металів? Що ж саме вимірювалось пудами, фунтами т.д.?

Відповідь можна знайти у секретній **«Додатковій інструкції по вилученню церковних цінностей» від 10 травня 1922 року.** Ось один з її пунктів: ***«Відносно риз (окладів), прикрас, футлярів від Хрестів, рак від домовин, паникадил, підсвічників і т.п. ніяких перепон для їх вилучення не існує».*** Тобто дозволено було вилучати не тільки чудові витвори декоративно-ужиткового та ювелірного мистецтва (хрести, чаші, підсвічники і т.п.), а й здирати оклади з ікон та на престольних евангелій. Досі реально не оцінена ні культурно-історична, ні художня вартість вилучених церковних цінностей. Деяке уявлення про наші втрати можна дістати, читаючи, наприклад, ***опис церковного майна***

елисаветградського Успенського собору за 1879 рік.

Тож заглянемо до цього опису.

1. Евангелие очень большого формата. Издано в 1759 г. в царствование императрицы Елисаветы Петровны, обложено серебром, позолоченное, с лицевой стороны украшено 5-ю финифтными иконами и 4-я серебряными под чернью. На корешке чеканные символические изображения Ветхого и Нового Завета, а на задней доске изображение Богоматери, окруженной пророками. Пожертвовано полковником Красноглазовым. Цена 2804 руб.80 коп.

2. Евангелие средней величины издания 1789 г., обложенное серебром и вызолоченное, с 5-ю финифтными иконами. Вокруг иконы Воскресения – 12 маленьких серебряных под чернью изображений апостолов и 4 больших – Бога-Отца и 3-х святителей. На корешке символические изображения Ветхого и Нового Завета, а на нижней доске – в середине изображение Богоматери с предвечным младенцем, а по углам херувимов. Цена неизвестна.

Одних лише Євангелій, виданих у XVIII столітті, у соборі налічувалось сім! І ці унікальні книги-стародруки, «одягнені» у чудові витвори майстрів-ювелірів, було знівечено, а згодом або спалено, або викрадено.

Наступною жертвою експропріаторів стала Грецька церква Володимирської Божої матері (нині Кафедральний собор Різдва Пресвятої Богородиці), де вилучення тривало з 3 по 5 травня. «Улов» виявився непоганим – 5 пудів 33 фунти 23 золотники 48 долей срібла! У Петропавловській церкві, куди конфіскатори дістались 5 травня, вони вилучили 1 пуд 33 фунти 53 золотники 48 долей срібла. Ніяких предметів з дорожочінних металів, як, втім, і у всіх інших церквах, тут не лишили, бо знайшли чим замінити.

Петропавлівська церква

Того ж дня релігійна громада Петропавловської церкви звернулася до комісії із заявою:

«Изъятие из церкви всех без исключения серебряных священных предметов является нарушением очень важных религиозных интересов нашего культа. Для совершения таинства св. Причащения, по правилам церкви (см. Службеник...) могут быть употребляемы только золотые, серебряные и, в крайнем случае, оловянные сосуды: медные, железные и деревянные сосуды не должны быть употребляемы при том

таинстве. Нарушение этого правила является грехом и подлежит суду церковной власти. Такое правило церкви установлено, по всей вероятности, ввиду окисляемости меди и железа, пористости и разлагаемости дерева как органического вещества. Правда, в некоторых, очень бедных церквях, употреблялись медные сосуды, но то происходило в очень редких случаях и по причине крайней нужды, и то при условии наложения при помощи золочения чрез огонь слоя золота, не допускавшего соединения винной кислоты с медью. В Петропавловской церкви для таинства Причащения нет других сосудов, кроме серебряных. Потому изъятие всех серебряных сосудов может вызвать приостановление богослужения, что будет очень скорбным решением для религиозной общины Петропавловской церкви. Ввиду этого совет просит комиссию оставить для Петропавловской церкви один комплект сосудов для таинства причащения: чашу, дискос, звездицу и лжицу. Н. Виноградов, Н. Дробниченко, Я. Бондаренко, А. Сотник и др.»

Звісно, ніхто прохання віруючих задовольняти не збирався. Того ж дня із Скорботненської церкви вилучили 39 фунтів 93 золотники срібла. 6 травня експропріацію проводили одночасно в обох Покровських церквах Єлисаветграда (Ковалівській та Єдиновірській). З першої вилучили 2 пуди 38 фунтів 43 золотники срібла. Ковалівська Покровська церква, як свідчить дореволюційний опис її майна, славилась, насамперед, своїми іконами, замовленими та виконаними в Санкт-Петербурзькій Академії мистецтв і внесеними до храму в 1849 році.

Не менш цінними були інші ікони, зокрема:

1. Образ Божией Матери Казанской; написанной на доске, мерою вышины 12, а шириною 10,5 вершков (тобто 52,8 см х 46,2 см – авт.) На нем риза серебряная с широким венцом, весу серебра 282 золотника (приблизно 1,2 кг – авт.). На серебре изображен 1792 год, но в котором году внесена в церковь и в какую цену стоимость ее, сведений нет. В описи, существовавшей в этой церкви 1808 года, об иконе сей сказано: «подана во время уничтожения полка Рязанского, стоимость примерно полагается 100 руб. серебром».

2. Образ Покрова Пресвятая Богородицы написан на доске, под серебряной вызолоченной шатой резной тяжелой работы, в киоте красного дерева, при ней находится 1 золотая медаль за устройство храма, и серебряная медаль на Анненской ленте... Пожертвована елисаветградским купцом Петром Щедриным. Ценность ей приблизительно 150 руб. серебром.

3. Икона св. Дмитрия Ростовского, написана на дереве, под серебряной вызолоченной шатой, в киоте красного дерева, при ней серебряная лампада с иконой, примерно 60 руб. серебром, вышиною 7 вершков и шириною 6 вершков (30,8 см х 26,4 см).

Пожертвована нижними чинами и кантонистами 2-й роты кавалерийского корпуса в память 21 сентября 1850 года...»

Із Покровської єдиновірської церкви вилучили 4 пуди 12 фунтів 60 золотників срібла. Із головного опису церковного майна за 1857 рік дізнаємось, що храм побудовано у 1795 році старообрядцями (розкольниками). А ще нашу увагу привернув такий запис:

«Евангелие на пергаменте, юсовое, писанное в серебряных досках, позлащенных; закладка в нем унизана мелким и особо 11-ю зернами в гороховину жемчугом, 2-мя камушками изумрудными зелеными, 2-мя яхонтовыми, а кругом 11 средних жемчужин и 8 камушков простых весу 8 фунтов. Цена 500 руб. серебром. Пожертвовано Сувидовым.

Примечание. Евангелие выслано в С.- Петербургскую Духовную Академию в 1889 году.

Мова, певно, йде про так зване «Слов'янське євангеліє» XIV-XVI століть болгарського походження з великою кількістю мініатюр, яке зберігалось саме у цій церкві. Однією з причин, що спонукала видатного вченого-славіста В. Григоровича поселитись у нашому місті, було бажання попрацювати з цим раритетом. Воно було серед найвизначніших експонатів VIII археологічного з'їзду в Москві (1890р.). Нещодавно після тривалих пошуків цей раритет знайшли у зібранні рукописів Російської державної бібліотеки у Москві. Науковці дослідили, що Євангеліє написано у 16 столітті і зберігалось у кімнатній бібліотеці Івана Грозного. Воно містить 300 чудових мініатюр у візантійському стилі. У 2009 році відроджений у Росії Благодійний фонд сприяння розвитку «Общество Любителей Древней Письменности» почав свою діяльність з того, що 10-тисячним накладом надрукував цю безцінну реліквію під назвою „Елисаветградське Євангеліє”, а точніше відтворив його (факсимільне видання).

8 травня вилучали цінності уже з чотирьох храмів одночасно. Із Вознесенської церкви – 2 пуди 16 фунтів 65 золотників срібла. Єдиновірська Преображенська церква віддала 6 пудів 24 фунти 35 золотників 84 доли. Із Знаменсько-Биківської вилучено 1 пуд 4 фунти 5 золотників 12 долей срібла.

Тут вийшло невелике ускладнення. Як доповідав у губвиконком тов. Главний, престол цього храму прикрашено срібними іконами (за деякими відомостями, вагою до 4 пудів), але щоб їх вилучити, потрібно закрити церкву до освячення нового престолу. Довелося тимчасово залишити.

Ковалівська церква

Лютеранська церква

Нарешті, 8 травня 1922 року провели конфіскацію цінностей із церкви св. Марії Магдалини. Вилучено срібла 29 фунтів 65 золотників 24 долі. Одночасно, згідно з постановою повітвиконкому, ліквідували і саму церкву, бо вона була при дитячому будинку. З усіх культових споруд міста вона проіснувала найменше (14.XI.1896-5.XI.1922).

Домова церква в ім'я свято-рівноапостольної Марії Магдалини існувала при Єлисаветградському комітеті Російського Товариства Червоного Хреста, а точніше – при Свято-єлисаветинській общині сестер-жалібниць. Побудована коштом місцевого благодійника Семена Микитовича Козьми. Поруч з нею (на Олексіївській вулиці) розміщувався будинок общини сестер-жалібниць з безплатною лікарнею, яку за перших десять років існування відвідало 67726 чоловік, а ліків було видано безплатно по 57151 рецепту (див. «Исторический очерк г. Елисаветграда», 1897).

А от в лютеранській церкві (німецька кірха) та римсько-католицькому костюлі коштовностей експропріатори не виявили зовсім. На цьому кампанія з вилучення церковних цінностей у Єлисаветграді завершилась. За два тижні напруженої роботи вилучено: срібла – вагою 46 пудів 14 фунтів 59 золотників 87 долей, золота – 23 золотники 93 долі, коштовного каміння – 144 штуки вагою 8 зол. 31 долі; (20 13/16 карата); перлин – вагою 26 золотників 55 долей.

По Єлисаветградському повіту вилучення дало такі цифри:

1. Єлисаветградський район (9 волостей) – 12 пудів 1 фунт 44 золотники 84 долі срібла.
2. Федварський – 1 пуд 6 фунтів 35 золотників.
3. Новоукраїнський (7 волостей) – 3 пуди 13 фунтів 83 золотники 48 долей.
4. Новомиргородський (12 волостей) – 8 пудів 6 фунтів 75 золотників.
5. Бобринецький (8 волостей) – 9 пудів 7 фунтів 31 золотник.

...Всього по Єлисаветградському повіту вилучено срібла 33 пуди 35 фунтів 79 золотників 24 долі. А в цілому наш край здав срібла 80 пудів 10 фунтів 43 золотники 15 долей. По країні у результаті здійснення декрету було вилучено: срібла – 24565 пудів 9 фунтів 51 золотник, золота – 295 26 пудів 9 фунтів 36 золотників; золотої монети – на 6185 крб., срібної монети

Костел

– 229 пудів 34 фунти 66 золотників; діамантів та іншого коштовного каміння – 1 пуд 34 фунти 18 золотників.

Цифри, здавалось би, приголомшливі.

Однак більшовики розраховували на значно більше і не приховували розчарування. **Ленін за рахунок церкви мріяв «забезпечити собі фонд на кілька сотень мільйонів, а може й мільярдів золотих карбованців», щоб впевнено почуватись на Генуезькій конференції.** Далеко не казковими виявились церковні скарби, надто ж засмутила мізерна кількість золота.

Це змушений був визнати фактичний керівник цієї акції Л. Троцький: **«За всіх обставин справи впливає, що головні церковні багатства зникли за роки революції. Залишилось тільки громіздке срібло».**

Ну а далі комуністичне віровчення, яке саме претендувало на роль єдино правильної релігії, розгорнуло справжню війну проти традиційних конфесій – війну на знищення. Було репресовано сотні тисяч священників, масово закривались і руйнувались культові споруди.

ГРУДЕНЬ

1 – 90 років від дня народження (с. *Червона Кам'янка Олександрійського району*) **Пилипа Денисовича Бобкова**, одного з керівників КДБ СРСР. Шкільні роки пройшли у місті Макіївці на Донбасі. Учасник ВВВ, нагороджений двома медалями «За відвагу» та орденом Слави III ступеня, двічі важкопоранений. У 1945-1946 – навчався у Ленінградській школі контррозвідки «Смерш». В органах держбезпеки СРСР прослужив 45 років. У 1961 – заступник начальника Головного управління контррозвідки КДБ СРСР. Безпосередньо причетний до викриття шпигуна Пеньковського, агентів іноземних розвідок у Раді економічної взаємодопомоги та інших спецоперацій. З 1967 – заступник, а потім і начальник 5-го управління КДБ. З 1985 – перший заступник Голови КДБ СРСР, генерал армії (1987). Після відставки у 1991 займався аналітичною роботою у ТОВ «Група-мост». Дійсний член Академії соціальних наук Росії. Автор книги спогадів «КГБ и власть» (1995) «Современный глобальный капитализм» (у співавт., 2003). Театрал, бібліофіл, зібрав унікальну колекцію біографій видатних людей.

1 – 90 років від дня народження (с. *Копанки Маловискієвського району*) **Анатолія Михайловича Кривохижі**, хореографа. Закінчив Омський інститут фізичної культури. Працював балетмейстером у філармонія, театрах різних міст. **З 1957 до 1986 – художній керівник заслуженого самодіяльного ансамблю танцю УРСР «Ятрань» при Будинку культури ім. М.І.Калініна заводу тракторних гідроагрегатів. Здійснив постановку близько 200 танців, сюїт і композицій.** Колектив з тріумфом гастролював у багатьох країнах світу. У 1968 на IX Всесвітньому фестивалі молоді і студентів у Софії виборов «Велику золоту медаль», володар головного призу «Золотий черевичок» Міжнародного фольклорного конкурсу в Угорщині (1972) та багатьох інших нагород. **У 1986 заснував у Кіровоградській обласній філармонії театр музики, пісні і танцю «Зоряни».** Автор книг **«Гармонія танцю» (2006), «Роздуми про мистецтво танцю» (2012), «Легенди хутора Надії. Довідник з історії українського хореографічного мистецтва» (2014) та ін. Один з фундаторів унікального музею історії українського хореографічного мистецтва на Хуторі Надія.** Заслужений діяч мистецтв УРСР. Заслужений артист УРСР. Народний артист України. **Почесний громадянин Кіровограда (1998).**

1 – 85 років від дня народження (с. Веселе Межівського району

Дніпропетровської області) **Ніни Олександрівни Кириченко**, педагога. *У 1959 закінчила Кіровоградський державний педагогічний інститут ім. О.С.Пушкіна.* З 1975 працювала вчителем української мови і літератури середніх шкіл міста Нікополя Дніпропетровської області. Автор праць з методики викладання української мови. Нагороджена орденами Леніна і Трудового Червоного Прапора. Герой Соціалістичної Праці (1978).

2 – 175 років від дня народження (с. Кліщинці Чорнобаївського району

на Черкащині) **Михайла Петровича Старицького** (1840-1904), письменника, театрального і культурно-громадського діяча. Рано залишившись сиротою, виховувався в родині Віталія Лисенка – батька композитора М.В.Лисенка. Навчався у Харківському (1858-1860) та Київському (1860-1866) університетах. З 1867 жив у Києві, займався літературною та громадсько-видавничою і театральною діяльністю. Поет, прозаїк, драматург. Восьмитомник вибраних творів побачив світ у

Києві (1963-1965). З серпня 1883 був директором трупи М.Л.Кропивницького. У 1892-1897 – директор і режисер трупи М.К.Садовського. *Часто бував на Єлисаветградщині. Зокрема влітку 1892 гостював з сім'єю у А.В.Лисенка у Знам'янці та селі Орлова Балка, де написав драму з народного побуту «Без світу» («У темряві»); почав працювати над історичною драмою «Маруся Богуславка». За порадою та творчою допомогою драматурга А.В.Лисенка (рідний брат композитора) у 1898 організував з робітників Знам'янської залізничної станції і депо аматорський музично-драматичний гурток, який здійснив постановку його п'єси «Не судилося».*

2 – 110 років від дня народження (м. Єлисаветград) **Семена**

Борисовича Гейро (1905-1965), військового лікаря. В Червоній Армії з 1930. У 1934 закінчив Військово-медичну академію (ВМА) ім. С.М.Кірова в Ленінграді (на знімку). З 1936 – ад'юнкт кафедри терапії ВМА. Учасник ВВВ. З 1942 по 1945 був армійським терапевтом на Західному, 3-му Білоруському та

Далекосхідному фронтах. Керував терапевтами армій у Смоленській, Білоруській, Харбіно-Гирінській та інших військових операціях.

Підполковник медичної служби. Нагороджений двома орденами та медалями. Після війни – на лікувальній та викладацькій роботі. Доцент ВМА, кандидат медичних наук, гематолог. Автор біля 20 наукових праць (унікальною фахівці називають монографію «Клинические формы хронического лимфоретикулеза», 1969). У книзі нарисів професора Михайла Кирилова «Мои учителя» (1998) про Семена Гейро сказано: «Этот человек, возможно, в наибольшей степени выражал собой ту грань академического коллектива, которая в те годы была характерна для многих и которая именуется интеллигентностью». **Старший брат Абрам Гейро (1903-1989) – видатний фахівець мінної справи ВМФ СРСР, прототип головного героя кінострічки «Алегро з вогнем».**

2 – 130 років від дня народження **Леоніда Олексійовича Орлая де**

Карви (сценічний псевдонім **Серж Український**) (1885-1972), танцівника, балетмейстера. Навчався театральному мистецтву в Петербурзі та Парижі. У 1913-1915 перебував на гастролі у США як соліст та партнер знаменитої балерини Анни Павлової. Разом з Андреем Павлесем заснував у США трупі і школу балету «Pavley-Oukrainsky Balley», з якою в 1923 виступав у Парижі в Театрі на Єлисейських полях. Після самогубства у 1931 компаньйона Павлея працював хореографом та режисером театрів опери і балету Сан-Франциско й Чикаго. Потім жив у Лос-Анжелесі, став одним із засновників Школи танців у Голлівуді. У 1940 написав спогади «My two years with Anna Pavlova» («Мої два роки з Анною Павловою»). **Батько Сержа Українського Олексій Михайлович Орлай де Карва (1859 – після 1918) – землевласник Олександрійського повіту (1358 десятин у селах Користівка та Войнівка). Був почесним смотрителем Олександрійського повітового училища. У с. Користівці збудував чудовий палац у вигляді середньовічного замку, була навіть видана поштова листівка з його зображенням.**

6 – 160 років від дня народження (с. Лелеківка на Київщині) **Амвросія Андрійовича Ждахи** (1855-1927), художника-графіка. **Випускник Єлисаветградського юнкерського кавалерійського училища (1875), брав участь у першій постановці знаменитих «Вечорниць» П.Ніщинського.** Згодом закінчив Одеську школу малювання та креслення, у 1893 першим з українських графіків започаткував комплексне

оформлення «Кобзаря» Шевченка, ілюстрував «Чорну Раду» П. Куліша (1901) та твори інших українських письменників. У 1911 виконав серію кольорових листівок (28 мініатюр) з ілюстраціями до українських народних пісень. Викладав курс народного декоративно-ужиткового мистецтва в Одеському художньому училищі (1924-27).

7 – 185 років від дня народження Данила Лукича Мордовця (1830-

1905), письменника, публіциста та історика. Співець української історії, популярний російськомовний прозаїк. Походив із старовинного українського роду, що оселився на Дону. У 1854 закінчив Петербурзький університет і служив на відповідальних посадах у Міністерстві внутрішніх справ і шляхів сполучення. Зробив віршований переклад з чеської на українську мову «Краледворського рукопису». Українською написав поему «Козаки на морі», романи «Дві долі», «Семен Палій» та ін. Автор романів української тематики «Сагайдачний», «Царь и гетьман» та ін. З історичних праць – найважливіша «Гайдамаччина» (1870). Голова Українського

благодійного товариства видання загальнокорисних дешевих книг у Петербурзі, яке заснував **М. Федоровський – «перший український діяч м. Єлисавета»**. **Для Єлисаветградського літературного альманаху «Степ» (1886) надіслав оповідання «Будяк» з приписом: «Писали оце земляки до мене, що загадали вони невеличкий «Збірничок» видати – «Степом» називається, та й прохали мене, щоб я хоч яку маленьку квіточку у той їх вінок із степових квітів укинув. Писав у Петербурзі, року 1885, червня 18-го». Є всі підстави гадати, що саме Мордовець домігся у Петербурзі дозволу цензури на видання «Степу»**.

8 – 145 років від дня народження (м. Райгородок Старобільського повіту

Харківської губернії) **Євгена Миколайовича Білецького** (1870-після 1945), військового діяча. **У 1894 закінчив**

Єлисаветградське кавалерійське училище, вийшов підпрапорщиком до 17-го драгунського Волинського полку. У 1903 у званні поручика був переведений до Окремого корпусу жандармів. З 1906 по 1907 служив на посаді помічника начальника Херсонського губернського жандармського управління в Єлисаветградському повіті. З 1915 по 1917 – начальник Одеського жандармського управління. У 1917 – член Українського Генерального Військового комітету. У 1918–1919 перебував на посаді начальника Херсонської ремонтної комісії з поповнення кінським складом Армії Української Держави, згодом – Дієвої армії УНР. З 20.09.1920 – генерал-хорунжий Армії УНР, начальник Тилу Армії УНР. У 1945 був схоплений у Польщі радянськими військами. Подальша доля невідома.

9 – 80 років від дня народження (*с. Капітанівка Новомиргородського району*) **Юхима Борисовича Макаровського**, історика.

Закінчив історичний факультет Одеського університету ім. І.І.Мечникова. З 1963 по 1976 викладав історію у середній школі. Закінчив аспірантуру, але захистити дисертацію не зміг, оскільки вирішив емігрувати до США. Протягом майже 25 років працював інструктором російської мови у Військовій школі мов у м. Монтерей (штат Каліфорнія). Автор дискусійної книги «Еврейские корни Руси» (1996), яка викликала значний інтерес і полеміку в Росії та Ізраїлі; статей у мережевому журналі «Заметки по еврейской истории»: «Собибор», «Легенда о татаро-монгольском иге», «Перечитывая «Тараса Бульбу» Н.В.Гоголя», «Борьба и гибель Варшавского гетто», «Война и евреи» та ін. Публікувався у журналах: «Мосты» (Німеччина), «Корни» (Росія), «Факт» (США) та ін.

10 – 90 років від дня народження (м. Тбілісі) **Павла Петровича Бадалова** (1925-2013), дендролога. У 1956 закінчив Лісотехнічну академію в Ленінграді. Учасник ВВВ, нагороджений бойовими орденами і медалями. **З 1963 по 1988 працював на Веселобоківській селекційно-дендрологічній дослідній станції (Долинський район) заступником директора з наукової роботи та директором (1973-1988).**

Доктор біологічних наук (1983). Дійсний член Лісової Академії наук України (1998). Почесний лісівник України (2005). З 1989 по 2009 працював в Українському НДІ лісового господарства і агроеліорації, професор (2009). Вивів для степових умов 30 зимостійких, врожайних, велико- та швидкоплідних форм волоського горіха й розробив технології їх щеплення. **У 2000 вийшла його книга «Дендрологический парк Веселые Боківеньки». Помер у Веселих Боківеньках, де й похований.**

10 – 85 років від дня народження (*с. Скопіївка Добровеличківського району*) **Анатолія Тимофійовича Добролежі**, художника кіно. У 1957 закінчив Одеське художнє училище та художній факультет ВДІКу (1963), де навчався у Ф.С.Богородського та Г.О.М'ясникова. Учасник виставок з 1958. З 1963 – художник-постановник Київської кіностудії ім. О. П. Довженка. Оформив фільми: «Ракети не повинні злетіти» (1964), «Все перемагає любов» (1967), «У пастці» (1968), «Комісари» (1970), «Анна і командор» (1974), «Овод» (1980), «Вир» (1982), «Небилиці про Івана» (1989) та ін. Оформляє та ілюструє книги для Одеського видавництва:

«Чорний хрест» (1961), «Вулиця без світанку» (1967) Ю. Усиченка та ін. Твори зберігаються у Музеї театральньо-музичного та кіномистецтва УРСР, Музеї Київської кіностудії ім. О.П. Довженка. Заслужений діяч мистецтв України (2003).

10 – 85 років від дня народження (Кіровоградська область)

Олександра Ілліча Лукача, будівельника. *У 1949 закінчив Кіровоградський будівельний технікум*, 1961 – Уральський політехнічний інститут за фахом «промислове і цивільне будівництво». З 1949 по 1973 працював у тресті «Уралтяжтрубстрой» в м. Первоуральську: майстер, прораб, старший прораб, начальник дільниці, головний інженер будуправління. У 1973 – управляючий трестом «Средуралтяжстройкомплекс». Потім був заступником та першим заступником начальника Главсредуралстрою. У 1990 обраний генеральним директором концерну «Уралмонолит». У 1993 організував перше у Свердловській області спільне російсько-американське підприємство ТОВ «Вілла». З 2001 – голова Ради директорів ТОВ «УК «Главсредуралстрой». Займався розвитком бази будіндустрії Свердловської області, керував будівництвом об'єктів чорної металургії, оборонних галузей і т.д. Заслужений будівельник Росії. Лауреат премії Ради Міністрів СРСР.

10 – 70 років від дня народження (м. Кіровоград) Віктора Михайловича

Данильченко, спортсмена (кульова стрільба) і тренера. Стрільбою захопився юнаком, тренувався у відомого Кіровоградського тренера Л.Шилова. У 1967 закінчив Київське військово училище зв'язку. У 1972-1976 – інструктор-спортсмен ЦСКА (Москва). З 1976 по 1992 викладав у Київському радіотехнічному училищі, у 1992-2006 – тренер-викладач ЦСК Збройних Сил України. У 1970-1988 виступав у складі збірної команди СРСР з кульової стрільби: триразовий чемпіон світу в особистих і семиразовий у командних змаганнях (1982, Каракас); дворазовий чемпіон світу у командних змаганнях (1986, Швеція). Багаторазовий чемпіон Європи та СРСР. Рекордсмен світу зі стрільби лежачи (593 очки з 600 можливих, 1982) та з коліна (397 очок з 400 можливих, 1983). Заслужений майстер спорту СРСР.

10 – 50 років від дня народження (м. Кіровоград) Євгена Миколайовича Назаренка, церковного діяча (протоієрея). *У 1992 році закінчив Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування. Працював інженером та товарознавцем на кіровоградських підприємствах. З грудня 1995 –*

диякон Спасо-Преображенського собору, а з квітня 1996 – священник цього храму. У 2000 році закінчив Київську духовну семінарію. Нагороджений Митрополитом нагородою — протоієрейством з покладанням Хреста з прикрасами. **Автор і ведучий низки релігійно-просвітницьких програм на обласному телебаченні. З 21.09.2014 – настоятель нещодавно освяченого храму Благовіщення Пресвятої Богородиці м. Кіровограда, збудованого коштом підприємця і благодійника Євгена Бахмача.**

13 – 110 років від дня народження (м. Єлисаветград) Андрія

Юрійовича Тобілевича (1905-1979), фундатора музею-заповідника Хутір Надія, внучатого племінника І. К. Карпенка-Карого. У 1929 закінчив Київський сільськогосподарський інститут. До 1941 працював агрономом на Донеччині і в Казахстані. Учасник ВВВ. **Після війни працював у культурно-освітніх закладах Кіровоградщини. Домігся за сприяння Арсенія Тарковського, М. Рильського та інших діячів української культури надання хутору Надія статусу**

державного музею-заповідника (1956). Став його першим завідуючим з 1957. Відкрив на хуторі літературно-меморіальний музей І. Карпенка-Карого (1969). Заслужений працівник культури УРСР.

13 – 60 років від дня народження (м. Золотоноша, Черкаської області)

Володимира Петровича Бубиря, поета. У 1976 закінчив філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С.Пушкіна. Працював учителем української мови та літератури у Знам'янському районі, кореспондентом багатотиражної газети «Хімік» Черкаського заводу хімічного волокна, учителем української мови та літератури в селі Дмитрівка Києво-Святошинського району Київської області. Автор книг:

«Заворожка»(1998), «Хитра хмарка» (1998), «Легенди і казки «Кастеля» (1999), «Кленові журавлі»(2006), «Київські акварелі»(2008). Член Національної Спілки письменників України (2009).

13 – 65 років від дня народження (м. Кіровоград) Юрія Володимировича Тютюшкіна, колекціонера старожитностей, філокартиста. Закінчив Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування. Зібрав чи не найповнішу колекцію поштових листівок з історії міста Єлисаветграда, портретів уродженців міста, пам'яток архітектури тощо. З 1991 по 2014 влаштував більше 10 виставок експонатів зі своєї колекції у всіх кіровоградських музеях та ОУНБ ім. Д.І.Чижевського. Серед найбільш

незвичайних – виставки цегли та фото каналізаційних люків, що використовувалися в місті у 19-20 ст. Поштові листівка та фотознімки з його колекції прикрашають книги: «Кіровоградщина: історія, традиції, сучасність», «На память о родном крае», «Спасо-Преображенский собор», «Маленький Париж: Елисаветград в старой открытке», «Велика війна 1941-1945. Кіровоградський вимір» та ін. Регулярно розповідає у місцевій пресі («Народне слово», «Вечірня газета», «Молодіжне перехрестя») про експонати своєї колекції. Член Українського Геральдичного Товариства. Онук Героя Соціалістичної Праці, почесного залізничника Семена Фоковича Тютюшкіна, багато зробив для увічнення пам'яті діда.

15 – 70 років від дня народження (*с. Митрофанівка Новгородківського району*) **Анатолія Микитовича Янєва**, живописця, педагога. У 1974 закінчив Київський художній інститут (майстерня В.Шаталіна і Т. Голембієвської). **Викладає у Кіровоградській дитячій художній школі**. Працює переважно у жанрі портрета і пейзажа. Учасник багатьох обласних, республіканських, зарубіжних виставок. Неодноразово влаштовувалися персональні виставки. **Твори зберігаються у Кіровоградському обласному художньому музеї**,

інших музеях України та приватних збірках. Автор картин: «Вранці», «Швачка», «Портрет В. Довгія», «Літнього вечора», «Баба Горпина», «Лист солдата», «Наречена», «При світлі рамп», «Пам'ять тривожить» та ін. Лауреат обласної премії в галузі образотворчого мистецтва ім. О.О.Осмьоркіна (2005). Заслужений художник України (2013).

18 – 90 років від дня народження (*смт Новгородка*) **Віктора Васильовича Скопенка**, хіміка, педагога. Закінчив хімічний факультет Київського університету. Основні наукові напрями – хімія координаційних з'єднань, хімія псевдогалогенідів. Ректор Київського Національного університету ім. Т. Г. Шевченка (з 1985 до 2008 року). Заслужений діяч науки і техніки України, дійсний член НАН України (1988), академік АПН України (1992), почесний доктор Московського, Ягеллонського (Польща), Братиславського (Словаччина), Цзілінського (КНР) та інших університетів. Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (1990, 1995). Автор понад 360 наукових праць, 12 монографій і підручників, має 50 авторських свідоцтв. Президент спілки ректорів вишів України (1993-2008), Голова вищої атестаційної комісії (з 1998). Герой України (1999). Почесний громадянин м. Києва.

19 – 65 років від дня народження (м. Кривий Ріг) **Олени Миколаївни**

Гаращенко, бібліотекаря. **З 1953 мешкає у Кіровограді. У 1971 з відзнакою закінчила КДПІ ім. О.С.Пушкіна (учитель англійської мови)**, у 1985 – Київський державний інститут культури. **З 1974 працює у Кіровоградській обласній універсальній науковій бібліотеці ім. Д.І.Чижевського: старшим бібліотекарем, завідувачим відділом літератури іноземними мовами, заступником директора, директором (з 1998)**. У 1994 перемогла в конкурсі, який проводила бібліотека Конгресу США та Фонд Сороса серед бібліотекарів та інформаційних спеціалістів країн СНД та Східної Європи. У 1998 одержала гранти від Всесвітнього Жіночого Фонду на створення класу «Інтернет» для користувачів та від Міжнародного фонду «Відродження» на організацію безперервної освіти бібліотечних працівників сільських бібліотек. Автор кількох проектів з удосконалення сучасних бібліотечних технологій і комп'ютеризації бібліотеки. В ОУНБ ім. Д.І.Чижевського відкрито 7 інформаційно-ресурсних центрів та сучасний Інтернет-центр. За її ініціативою підготовлено та видано книги «Кіровоградщина бібліотечна» (2003) та «Святися, робото. Колективна ода бібліотекарям» (2003). У 2004 отримала диплом Міністерства культури і мистецтв «Кращий директор обласної універсальної наукової бібліотеки України». Заслужений працівник культури України.

20 – 130 років від дня народження (*м. Єлисаветград*) **Михайла Портнова (Portnoff Michel)** (1885-1978), живописця (детальніше у нарисі «*Єлисаветградські художники-парижани*»).

22 – 125 років від дня народження (*м. Єлисаветград*) **Якова**

Галицького (справжнє прізвище **Гольденберг Яків Маркович**) (1890-1963), поета, сатирика, драматурга. **Брат поета і перекладача А. М. Гольденберга (Арго). Навчався у Єлисаветградській гімназії. Дебютував фейлетонами та віршами (псевдонім Яго) на сторінках газети «Голос Юга» (1910-1912)**. Навчався одночасно на юридичному факультеті Петербурзького університету та в консерваторії (1910-1913). З 1918 – у Червоній Армії. У 1919-1920 – завідувач у театральній секції політвідділу 12-ї армії в Києві. З 1921 – художній керівник Червоноармійського театру в Харкові. У 1923-1926 співробітничав з «Рабочей газетой», завідує літературною частиною «Радиогазеты». Пише сценарії і п'єси (зокрема «Святой из-под палки», 1929), популярні вірші та романи: «Не надо слов», «Три знамени», «Звени, подкова», «И вновь ночная тьма» та ін. У 1931 створює лібрето до нового варіанту опери Дж.

Верді «Бал-маскарад» (1939-1940). Перекладає вірші польських, угорських і чеських поетів. Автор книг «Слушайте, слушайте» (1929), «Божья конфетка» (1939), «Павлин в вороньих перьях» (1970) та інших творів; зокрема **тексту популярної пісні на музику польського композитора Є. Петербургського «Синенький скромный платочек» (1940)**. Про його імпрізаційний дар ходили легенди. Одного разу навіть заяву про затримку театром К.С.Станіславського і В.І.Немировича-Данченка зарплати Галицький склав у віршах:

*Прошу горячего (дензнаков),
Без них ни рифм, ни жизни нет.
С почтеньем
Галицкий Иаков,
Ваш голодающий поэт.*

В кіно знімався з 1916. Автор сценарію і режисер стрічки «Єдина світова республіка праці» (1919). Зіграв Цибулю у фільмі «Сорочинський ярмарок» (1927).

22 – 90 років від дня народження (с. Скопіївка Добровеличківського району) Миколи Тимофійовича Добролежі (1925-

2008), художника театру. **Брат А.Т.Добролежі**. Навчався в Одеському художньому училищі (1948-1953) у М. Жука та П. Злочевського; потім в Українському поліграфічному інституті (1961-1967) у Д.Ф.Ліпатова. Дипломна робота – оформлення та ілюстрації до книги „Тверской гость” („Хождение за три моря Афанасия Никитина”) В. Прибиткова. Учасник виставок з 1954. **Оформляв спектаклі для Кіровоградських російського**

драматичного та українського музично-драматичного ім. М.Л.Кропивницького театрів, працював також у Дніпропетровському театрі. Виконав серію ліногравюр, присвячених українському драматургу, актору та режисеру І. Карпенку-Карому.

24 – 65 років від дня народження (м. Бобринець) Олександра Володи-

мировича Грановського, лікаря (фахівця з інтергративної медицини) і письменника. Після закінчення Сімферопольського медичного інституту працював лікарем у Мурманській області, у Керчі та Сімферополі. У 1989 закінчив Літературний інститут ім. М. Горького. Друкується з 1978. Член Національної Спільки письменників України, член Спільки письменників Росії. Як письменник та лікар створив новий напрям у психіатрії – літературу, тобто лікування художнім текстом. Автор повісті «Двойник полуночника» (1986), «фантастико-криптологічного» оповідання «Sator» (2001) та інших творів. Головний редактор журналу «Алые паруса» (Сімферополь). Лауреат Всеукраїнського конкурсу «Русское слово Украины».

25 – 90 років від дня народження (*сmt Новгородка*) **Миколи Тимофійовича Невпруги**, військового діяча. На фронтах ВВВ – з травня 1944. Відзначився у ніч з 4 на 5 грудня 1944 під час форсування Дунаю. У складі групи десантників закріпився на висоті й узяв участь у відбитті 16 контратак, у яких було знищено 550 гітлерівців і багато техніки. Визволяв Угорщину, Австрію і Чехословаччину. Після війни завідував їдальнею у Кривому Розі, потім жив у м. Новомосковську Дніпропетровської області. Герой Радянського Союзу (1945). Почесний громадянин м. Новомосковська.

29 – 60 років від дня народження (м. Жовті Води) **Ірини Михайлівни Зантарії**, художниці, педагога. У 1981 закінчила Сухумське художнє училище, у 2001 – *Кіровоградський соціально-педагогічний інститут «Педагогічна академія»*. З 1990 по 2013 у *Кіровоградському обласному центрі дитячої та юнацької творчості створила та керувала студією образотворчого мистецтва «Соняшник»*, *удостоєної звання «народної»*. З 2000 – старший викладач кафедри дизайну та мистецтва *Кіровоградського інституту регіонального управління та економіки ВНЗ «Університет сучасних знань»*. Працює в галузі графіки та станкового малярства. Серії робіт: «Сухумські пейзажі», «Пейзажі Кіровоградщини», «Графічні метаморфози» та ін. Твори зберігаються у приватних збірках Ізраїлю та інших країн. Персональна виставка «Лірика графічного мотиву» влаштовувалась у липні 2014 в обласному художньому музеї.

29 – 45 років від дня народження (м. *Олександрія*) **Григорія Анатолійовича Місютіна**, спортсмена, гімнаста. *Навчався у 8-річній школі № 8, відвідував секцію гімнастики Олександрійської ДЮСШ*. З 1981 по 1989 навчався в спортивному інтернаті Луганська. У 1994 закінчив факультет фізичного виховання Луганського педагогічного інституту. Шестиразовий чемпіон світу, володар кубка Європи, олімпійський чемпіон (Барселона) зі спортивної гімнастики. З 1999 – старший тренер молодіжної збірної України зі спортивної гімнастики. Почесний громадянин м. Луганська. Нині живе і працює в Німеччині. Заслужений майстер спорту СРСР.

30 – 45 років від дня народження (м. *Кіровоград*) **Вадима Жоржовича Мурованого**, тележурналіста, сценариста, режисера. Закінчив історичний факультет Кіровоградського педагогічного інституту ім. О.С.Пушкіна. Був одним із засновників легендарної кіровоградської

команди КВК «Скіф». Працював головним редактором міської молодіжної газети «Маленький Париж» та головним редактором і режисером телекомпанії «Україна-Центр». Працював у Києві, на телеканалі «Інтер». Був ведучим рубрики «Гурманія» програми «Перша експедиція». Автор сценаріїв до 5 фільмів: «С днем рождження, королева!» (2006), «На белом катере» (2005) та ін., 3 серіалів, десятків телепроектів. Як актор знявся у фільмі «На белом катере» (2005). Режисер-постановник художньої стрічки «Пушкен» (2009). З листопада 2010 – генеральний директор Кіровоградської обласної державної терерадіокомпанії. Заслужений журналіст України.

31 – 150 років від дня народження (Катеринославщина) **Василя Івановича Харцієва** (1865-1937 *у Кірово, Кіровограді*), філолога, педагога, громадського і культурного діяча. Детальніше в нарисі «Елисаветградське громадське комерційне училище: викладачі і випускники».

31 – 110 років від дня народження (*с. Грузьке Голованівського району*)

Василя Федосійовича Козерацького (1905-1982), співака (драматичний тенор), артиста оперети, педагога. У 1931 закінчив Одеський музично-драматичний інститут. У 1932-1951 працював у театрах музичної комедії Одеси, Дніпропетровська, Києва. З 1951 до 1959 - соліст Київського театру опери та балету ім. Т. Г. Шевченка. З 1963 – на педагогічній роботі у Київській консерваторії. Кращі партії: Андрій («Тарас Бульба» М. Лисенка), Василь («Мілана» Г. Майбороди), Герман («Пікова дама» П. Чайковського) та ін. Народний артист УРСР (1957).

31 – 100 років від дня народження (*м. Єлисаветград*) **Юхима**

Йосиповича Левітана (1915-2007), архітектора. Закінчив Московський архітектурний інститут. З 1943 впродовж майже півстоліття жив і працював у Сталінграді, займався проектуванням і будівництвом міста-героя. Створив значну кількість міських об'єктів та ансамблів, які багато в чому визначили архітектурно-художнє обличчя Волгограда. Багато років очолював одну з провідних майстерень проектного інституту «Волгоградгражданпроект» Заслужений архітектор Росії. Лауреат Державної премії СРСР (1951). Почесний громадянин Волгограда (1999).

РОКИ (1660-1950)

XVII

1660 – 355 років тому народився **Полуботок Павло Леонтійович** (1660-

1723), наказний гетьман Лівобережної України. Навчався у Києво-Могилянській колегії. 1708 був одним з претендентів на гетьманство, але через недовіру до нього Петра I обраний не був. За петиції до царя про відновлення державних прав України 1723 був ув'язнений у Петропавлівській фортеці, де й помер внаслідок тортур як мученик за Україну. У 1900 художник-передвижник В. Волков написав історичне полотно «Імператор Петро I відвідує ув'язненого у Петропавлівській фортеці наказного гетьмана П. Полуботка».

Цю картину з етюдами придбав для своєї колекції Єлисаветградський промисловець Р. Ельворті. Згодом у 30-ті роки твір експонувався у місцевому красзнавчому музеї. Востаннє її бачили в експозиції у 1942. А в 1913 на I Єлисаветградській міській художній виставці (як свідчить каталог) експонувалася «Сорочка гетьмана Полуботка. Зразок української вишивки 18 століття (зібрання В. Дроботковського)». Учасником з'їзду нащадків гетьмана Павла Полуботка, що відбувся 15 січня 1908 року в м. Стародубі, був поміщик Єлисаветградського повіту Олексій Іванович Ревуцький

XVIII

1745 – 270 років тому народився (м. **Єлисаветград**) **Карпов Артемій**

Дорофійович, купець. *Походив із старообрядців, з родини купця 3-ї гільдії.* У 1780 з братом Федотом перебрався до Харкова. Карпови досить швидко, зосередивши у своїх руках владу і капітал, стали першими харківськими олігархами. У 1784 Артемій Дорофійович був обраний першим міським головою Харкова і займав цю посаду два строки, тобто 6 років. Відомий харківський історик Д.І.Багалій так характеризував його діяльність: «Далеко не

заурядний, умний, прекрасно знакомий со своїми правами и обязанностями, умел отстоять и себя, и городское общество, и Думу, не пасуя ни перед какой властью». У шлюбі з дружиною Пелагією Дмитрівною (1758 року народження) мав 8 дітей. Нащадок Артемія

Василь Парфентійович Карпов став художником і журналістом (друкувався під псевдонімом Дон Базіліо), написав книгу «Воспоминания старожила» (1900).

1760 – 255 років тому народився **Удом Євстафій Євстафійович**

(1760-1836), військовий діяч. З ліфляндських дворян. На військовій службі – з 1771. **Був одруженим на Теофілі Юрковській та мав доньку Марію (стала дружиною Петра Федоровича Лопухіна) та Ілію (стала дружиною Адріана Федоровича Лопухіна).** Брав участь у російсько-турецьких війнах (1787-1791), (1806-1812). Герой Вітчизняної війни 1812. Брав участь у багатьох битвах з наполеонівською Францією. Учасник битви народів, походу на Францію, взятті Парижа. Командир 9-ї піхотної дивізії, генерал-лейтенант. До 1818 служив в окупаційному корпусі у Франції. Після повернення у Росію командував 20-ю піхотною дивізією. Нагороджений орденами Св. Св. Анни 1-го ст., Св. Володимира 2-го ст., Св. Георгія 4-го кл., французьким орденом Почесного легіону та ін. Портрет представлений у Військовій галереї Зимового Палацу (Ермітаж).

Останні роки володів Златоподем, у ньому помер і похований.

XIX

1815 – 200 років тому народився **Трамбицький Георгій Васильович**

(1815-1884), військовий інженер, полковник. **У 1865 купив у елисаветградського міського управління ділянку землі, на якій збудував Зимовий театр – один з кращих у Росії. Офіційне відкриття відбулося 1867, перша вистава була влаштована трупю Виходцева. Згодом театр належав ротмістру М. Милославському, В. Г. Кузьмицькому та Елькінду. У цьому приміщенні 27.10. 1882 виставою «Наталка Полтавка» І. Котляревського за участю М. К. Заньковецької**

народився український професійний театр під орудою М. Л. Кропивницького. На його сцені виступали знамениті українські та російські театральні колективи, прославлені виконавці. У 1920-1921 трупю Д. Гайдамаки-Вертепова був створений театр ім. Л. Троцького, «1-й Радянський Театр». Під час окупації міста 1941-1943 тут працював Кіровоградський український драматичний театр ім. І. Тобілевича. З 1944 – Кіровоградський український музично-драматичний театр ім. М. Кропивницького.

1830 – 185 років тому народився **Гревс Костянтин Олексійович** (1830-1874), військовий діяч. **Син учасника Вітчизняної війни 1812 Гревса Олексія Олександровича (1779-?), власника с. Ставидли (нині Олександрівського району)**. На військову службу вступив у 1846 юнкером до Сумського гусарського полку. Закінчив її командиром лейб-гвардійського кирасирського Його Величності полку в чині генерал-майора. **Похований у родовому маєтку Ставидла. Після 1917 могила була сплюндрована.**

1840 – 175 років тому народився (**Єлисаветградський повіт**) **Зелений Павло Олександрович** (1840-1912), літератор та громадський діяч, найвидатніший діяч Єлисаветградського земства. Закінчив юридичний факультет Харківського університету. Деякий час був судовим слідчим у Бобринці. **Як голова Єлисаветградської повітової земської управи з 1865, енергійно відстоював права самоуправління в інтересах освіти та оздоровлення народу. Виступив ініціатором заснування в Єлисаветграді земського реального училища, був членом правління ЄЗРУ, впродовж 35 років - гласний місцевого земства. У 1872 видав в Одесі книгу «Сборник материалов для истории Єлисаветградского земского высшего реального училища». У 1895 за ініціативою Зеленого єлисаветградське земство зверталось до уряду з клопотанням дозволити навчання у школах українською мовою. Друкувався під псевдонімами «П. Сонін» та «П. С.». Написав спогади про перший єврейський погром в Єлисаветграді (1881) для журналу «Еврейская старина» (1909). З 1876 по 1884 - редактор-видавець кращої провінційної газети Росії «Одесского вестника», якій надав українофільського змісту; у 1898-1905 - одеський міський голова. Намагався організувати видання тижневика «Землероб» українською мовою. Дійсний член Одеського товариства історії та старожитностей (з 1889), засновник одеської «Просвіти» (1906), член Петербурзького благодійного товариства поширення книг українською мовою. Влаштував міські школи, читальні, побудував приміщення Одеської публічної бібліотеки. У 1883 зібрав майже 2000 руб. добровільних пожертвувань для заснування у Каневі народної школи ім. Т. Г. Шевченка. **Один з фундаторів Єлисаветградської Громадської Бібліотеки (1897).****

1850 – 165 років тому народився **Долинський Леонід Федосійович (Єлисаветградський повіт)** (1850-1919), землевласник, військовий і громадський діяч. Ротмістр. Дружина Віра Іпатівна Шпаковська (1860-

1915) вважалась першою красунею України. У 1913, мешкаючи в Сочі, на власні кошти спорудив монумент «Якір і гармата». на честь 75-річчя заснування міста. В основі композиції – старовинна корабельна гармата, відлита на Олександрівському заводі та якір, привезений у Сочі із селища Якірна Щілина. **Дочка Ольга Леонідівна, у заміжжі Арістова, народилася 31.12.1881 у Єлисаветграді, володіла 6 мовами.** Після революції (1920-1924) жила в маєтку Лоо з дітьми, працювала вихователькою і вчителем у дитячому будинку, відкритому в їхній садибі. З 1926 по 1955 працювала художнім керівником Лялькового Театру в Москві. Під час ВВВ, перебуваючи в евакуації в Кургані, заснувала ляльковий театр, яким керувала до 1958. Померла 12.04.1961.

1855 – 160 років тому народився (Подільська губернія) **Горинович**

Микола Єлисейович (1855-1912), народоволець. Навчався у 2-й Київській гімназії до 6 класу, потім служив юнкером в одному з піхотних полків, **мав намір вступити до Єлисаветградського кавалерійського училища.** У 1874 став членом революційного гурка „Київська комуна”. Разом з іншими “ходив у народ”, працював на цукровому заводі у Шполі; на станції Козятин, де також вів пропаганду. Під час арешту 1874 назвався селянином Михайлюком. Був викритий, дав відверті зізнання. У 1875 звільнений з-під варти під нагляд поліції. **На початку червня 1876 приїхав до Єлисаветграда і встановив зв’язок з місцевим гуртком, мав намір виїхати за кордон. Був запідозрений у зрадництві і мав бути страчений. Уночі 11.06.1876 Я. Малинка, Л. Дейч і Я. Стефанович здійснили замах на його життя. Після пострілу в голову вони облили його обличчя ще й сірчаною кислотою. Однак Горинович, хоч страхітливо спотворений і сліпий, вижив і дав свідчення про учасників замаху.** 5.05.1877 за належність до антиурядової організації засуджений до заслання у віддалені губернії. Але через декілька днів був звільнений з-під варти і помилуваний. Письменник Ю. Давидов у романі «Глухая пора листопада» (1968) пише: «Фотографію Гориновича інспектор Судейкин любив, як бы нечаянно, сунуть арестованним революціонерам. Стращал: ну, хорошо-с, мы тебя, батенька, выпустим, а вослед шпионом ославим, а со шпионом-то ваш брат, гляди, чего производит». У 1882 одружився, мав 8 дітей. У 1886 закінчив Королівський Пруський навчальний заклад для сліпих, отримав право викладати у школах для сліпих. Деякий час працював в одній з московських шкіл, став дуже віруючою людиною. Наприкінці життя продиктував спогади, в яких виклав свою версію трагічної події.

1860 – 155 років тому народився **Нікольський Олександр Іванович (1860-1933),** державний і громадський діяч, публіцист. У 1884 закінчив

Військово-медичну академію із званням ветеринарного лікаря. Був губернським земським ветеринаром Орловської губернії, звідки за участь у „політичних справах” висланий на три роки в Архангельську губернію. Після повернення поселився у Херсонській губернії, **працював земським ветеринарним лікарем Єлисаветградського повіту. У 1898 разом з дружиною О.Я.Нікольською заснував у Єлисаветграді громадську бібліотеку – найвпливовіший просвітницький заклад міста, став першим директором правління.** З 1900 працював в Одесі: голова Одеського товариства ветеринарних лікарів, завідувачий земсько-міським ветеринарним бюро. Писав публіцистичні статті для столичних і провінційних газет “Русские ведомости”, „Речь” та ін. Постійний співробітник журналу „Освобождение”, який виходив у Штутгарті під редакцією „легального марксиста” П. Б. Струве. Обраний членом III Державної Думи Росії від Одеси. Входив до лівого крила партії кадетів. **У 1910 правління Єлисаветградської громадської бібліотеки звернулось до Нікольського з проханням підтримати в Думі їхню пропозицію вважати день смерті Л. Толстого днем національного трауру. У 1912 єлисаветградці висловили йому співчуття з нагоди смерті дружини.**

1870 – 145 років тому народився (м. Вільно) **Данишевський Семен Ісаакович (1870-1944)**, живописець, педагог. Детальніше у нарисі **«Єлисаветградські художники-парижани».**

1870 – 145 років тому народився (м. Галич Костромської губернії) **Снежнівський Павло Львович (1870-1938)**, бджоляр. Бджолярством захопився в дитинстві на пасіці батька. **З 1897 по 1908 працював інструктором з бджолярства в Єлисаветградському земстві. Відкрив тут показову земську пасіку, посилено пропагував серед селян рамкове бджільництво. Надзвичайно зацікавився українськими степовими бджолами. Його вразила їхня висока продуктивність, витривалість, миролюбність, мала ройливість. Порівнюючи багато років корисні якості середньоросійських, кавказьких та українських степових бджіл, перевагу віддавав останнім, назвавши їх «нашим пчелиным сокровищем».** З 1908 по 1914 працював урядовим інструктором з бджільництва у Воронежській губернії, а після 1914 – в Орловській. Створив у бджільництві свою школу, яка ґрунтується на зоотехнічному методі. Автор великої кількості наукових праць, які вражали читача оригінальністю та новизною порушених питань. Дотепер не застаріли його книги «Складывание гнезд на зиму» (1925) та «Инстинкты семьи пчел» (1927).

1875 – 140 років тому народився (Пензенська губернія) **Кузнецов Павло**

Андріанович (1875-1963), авіатор, один з перших російських льотчиків. Закінчив Пензенське технічне залізничне училище, працював техніком-будівельником. Восени 1909 у Москві вперше побачив польоти французького авіатора Леганьє. Вражений побаченням, їде до Франції, купляє аероплан і записується на навчання відразу до двох авіашкіл. Повернувшись у Росію, у 1910 бере участь в авіаційному святі в Москві. Потім переїздить в Одесу, де стає викладачем в офіцерській авіашколі. Пише і видає дві книги «Обучение летанию на аэроплане» та «Описание аэроплана Блерио №11». Одночасно їздить по містах Росії, здійснюючи демонстраційні польоти та читаючи лекції. **Саме завдяки Кузнецову, мешканці Єлисаветграда вперше побачили політ літака. Сталося ця подія 27.08.1910 на єлисаветградському іподромі, куди з'явився буквально півміста. У нашому місті Кузнецов разом з дружиною, першою російською льотчицею Домінікою Ілларіонівною, пробув тиждень.**

1880 – 135 років тому народився **Покотило Володимир Леонтійович**

(1880-1931), лікар (хірург). У 1904 закінчив медичний факультет Київського університету. **Тривалий час жив і працював у Єлисаветграді. Був головним лікарем лікарні Св. Анни.** З 1921 по 1931 - завідувач кафедри хірургії Одеського медичного інституту, професор. Розвивав ендокринну та

пластичну хірургію. Розробляв питання боротьби з хірургічною інфекцією, запропонував спосіб обробки рук хірурга, названий методом Покотила. Один з організаторів Одеського хірургічного товариства.

1885 – 130 років тому народилася (м. Олександрівськ, нині Запоріжжя)

Никифорова Марія Григорівна (1885-1919), анархістка, одна з найяскравіших постатей часів громадянської війни в Україні. За одними даними, походила з робітничої сім'ї, працювала перемивальницею посуду на горілчаному заводі. За іншими – дочка офіцера, закінчила гімназію. Зблизившись з анархістами, з 16 років брала участь у терористичних актах. У 1908 засуджена, але зуміла втекти. З 1910 до 1917 в еміграції.

Відвідувала уроки малювання та скульптури у самого О. Родена у Парижі, закінчила там офіцерську військову школу. Після Лютневої революції 1917 повертається у Росію, очолює загін „Вільна бойова дружина” у складі

Червоної Армії. **29.01.1918 зробила спробу захопити Єлисаветград, кровопролитні бої тривали кілька днів, супроводжувались грабунками.** Згодом після суду у Таганрозі та Москві, була направлена на перевиховання до війська Н. Махна, де займалась культурно-виховною та просвітницькою роботою, справами милосердя. **Їй присвятив вірш «Маруся-анархистка. 1918» уродженець Єлисаветграда поет М. Цетлін, вона фігурує у повістях Ю. Яновського «Байгород» (1927) та Б. Лавренюва «Вітер», у спогадах Арсенія Тарковського та інших творох.** Її останні слова перед стратою: «Да здравствует анархия!» **Одну із самозванок, що видавала себе за Марусю Никифорову, більшовики розстріляли у 1919 в Єлисаветграді. Її могилу на кавалерійському плацу навіть показували гостям міста.**

1890 – 125 років тому народився (с. Покровське Кіровоградського району) **Балашов Іван Васильович** (1890-1933), учений агроном.

Походив з родини російських переселенців із Саратовської губернії, з так званих Балашовских лісів, які заселили наш край наприкінці XVIII – початку XIX ст. **Навчався в Єлисаветградському земському реальному училищі**, у 1916 закінчив Київську сільськогосподарську академію. Служив у повітовому сільськогосподарському відділі Херсонської губернії.

Брав активну участь у створенні Одеського сільськогосподарського інституту, викладав на кафедрі організації сільського господарства, став завідувачем цієї кафедри, професором, читав лекції як російською, так і українською мовами. Автор книги «Организация сельского хозяйства» (1925, 1926), в якій пропагував створення сільськогосподарських кооперативів та артілей. Монографія не сподобалася майбутньому «народному академіку» Т.Д.Лисенку, головному винуватцеві руйнування сільського господарства СРСР. У 1931 був заарештований, у 1933 розстріляний. Син Микола Іванович Балашов (1919-2006) – літературознавець, доктор філологічних наук, фахівець з романо-германських мов і літератур, професор, академік РАН.

1895 – 120 років тому народився (м. Єлисаветград) **Владимиров Леонід Семенович** (справжнє прізвище

Островський Йосип Самійлович) (1895-1938), інженер. Активний учасник революційного підпілля в Одесі та Громадянської війни в Україні. У 1917-1920 – командир полку Червоної Армії. У 20-ті роки перебував на навчанні та господарській роботі у Києві. У 1931 –

директор Харківського паровозоремонтного заводу. У 1933 призначений директором Уралмашу. Обирався членом ВЦВК СРСР. Нагороджений орденом Червоного Прапора. У 1937 арештований «за зв'язок з троцькістами, співробітництво з німецькою розвідкою та участь в антирадянській терористичній організації правих». Реабілітований у 1958. **Відомості про нього містить книга А.В.Бакуніна «Директора Уралмашзавода» (Свердловськ, 1989).**

XX

1900 – 115 років тому народився (Ліфляндська губернія) **Тукс Альфред**

Маційович (1900-1936), військовий діяч, естонець за національністю. У віці 12 років почав працювати на музичній фабриці. Учасник Першої світової війни. У 1918 вступив до лав Червоної Армії. З червня 1919 служив у 45-й стрілецькій дивізії. З квітня 1920 став бійцем окремої кавалерійської бригади Григорія Котовського, згодом помічником командира взводу. Брав участь у боях з Польщею, придушував «Антоновський заколот» у Тамбовській губернії, воював проти військ УНР Ю.Тютюнника. За бойові заслуги нагороджений двома орденами Червоного Прапора, що прирівнювалось у ті часи до звання Героя Радянського Союзу. Улюбленець Котовського. **У листопаді 1925 закінчив Українську кавалерійську школу ім. С.М.Будьонного в Єлисаветграді (Зінов'євську) і був залишений при школі на посаді командира взводу (до 1932). Одружився з уродженкою Єлисаветграда Хрипуною, яка навчалася у музичній школі Нейгаузів. Їхня дочка Ельвіна, яка народилася в Єлисаветграді, стала дружиною відомого кінорежисера Юрія Озерова. З 1932 по 1936 навчався у Військовій академії ім. М.В.Фрунзе. Нагороджений Почесною грамотою ЦВК Союзу РСР.**

1915 – 100 років тому народився (с. **Вовча Балка Вільшанського**

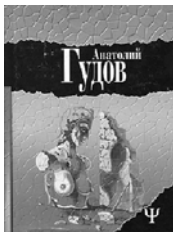
району) Телішевський Михайло Захарович (1915-1943), військовий діяч. **Навчався у школі рідного села, працював у колгоспі комбайнером.** У 1940 закінчив Кіровоградський аероклуб, у 1941 – військове авіаційне училище. На фронті з перших днів ВВВ. Воював на Південно-Західному, Сталінградському і Північно-кавказькому фронтах. Здійснив 165 бойових вильотів. Брав участь у 28 повітряних боях, особисто збив 12 літаків. Герой Радянського Союзу (1943, посмертно).

1920 – 95 років тому народився (с. **Лутківка Маловісківського району) Касьян Іван Іванович** (1920-1990), лікар. У 1929 родина була

вислана на північ Росії. Закінчив Архангельський державний медичний інститут. Учасник ВВВ. Доктор медичних наук (1974). Фахівець у галузі авіакосмічної медицини, полковник медичної служби. З 1956 по 1975 служив у Інституті авіаційної і космічної медицини (психологічний консультант космонавтів). Займався проблемами адаптації організму до умов невагомості. Особисто виконав 363 польоти на нерухомість на літаку Ту-104А. Брав участь у всіх роботах з медичного відбору перших кандидатів у космонавти та їхньої підготовки до здійснення космічних польотів. З 1975 по 1990 працював у Інституті медико-біологічних проблем Міністерства охорони здоров'я СРСР. Автор книг: «Первые шаги в космосе» (1985), «Физиологические проблемы невесомости» (у співавт., 1990) та ін.

1950 – 65 років тому народився (*с. Бандурове Гайворонського району*)

Гудов Анатолій Григорович, письменник (прозаїк і поет). Пише російською мовою. За фахом – архітектор. Працював у Києві, Львові та Росії; **нині живе в рідному селі**. Пише філософсько-психологічні та фантастичні (в жанрі утопії) повісті й романи: «Сторож» (1994), «Последний замок» (1996), «Полигон» (2006), «Время и место полетов» (2007), «Пейзаж за горизонтом» (2008), «Эссенция. Из записных тетрадей» (2009), «Парк на краю» (2009) та ін. Автор збірки віршів «Ландшафты». Здійснює оформлення та дизайн обкладинок своїх книг, ілюструє їх власними рисунками. На знімку: обкладинка книги «Последний замок. Дневник одного путешествия», яка побачила світ у 1996 у популярній серії інтелектуальної прози видавництва «Ника-Центр». Член Спілки російських письменників.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

А

Абрамович А. Г. – 138
Айзеншток І. – 45
Акимович В. – 144
Алдошин В. – 158
Алешо О. – 198
Альфїш В. – 201
Андріаш В. – 38
Андрюшин Ю. – 179
Анисимов М. (митр. Нестор) – 215
Аркас М. (2-й) – 173
Афанасьєв С. – 64

Б

Бабич В. – 96
Бадалов П. – 237
Базелян Я. – 163
Байдалаков В. – 78
Бакаєва Р. – 141
Балашов І. – 250
Баннова І. – 160
Бевзенко С. – 157
Бекович-Черкаський Ф. – 97
Береговський С. – 183
Березовський А. – 76
Березняк Б. – 117
Бик А. – 19
Білецький Є. – 236
Бобков П. – 233
Богданович А. – 180
Бойко С. – 19
Бойчук О. – 128
Бондаренко В. – 125
Боровський М. – 75
Босий П. – 26
Бочковський О. – 55
Бреусов В. – 143
Брехуненко В. – 214
Бруні О. – 138
Бубир В. – 239
Будницький О. – 24
Булацель І. – 142
Булгачов Р. – 95
Бунько В. – 178

В

Вазін Г. – 46
Ванденко Л. – 138
Василевський А. – 21
Васильєв В. – 62
Васильченко І. – 20
Вейнберг О. – 193
Вербовський І. – 214
Винниченко В. – 145
Вінтенко Ю. – 76
Владимиров Л. – 251
Войтенко О. – 199
Воловац М. – 216

Г

Галицький Я. – 241
Галл-Савальська В. – 100
Галушкін В. – 58
Гарашенко О. – 241
Гейко М. – 101
Гейро С. – 234
Герун І. – 193
Гижицький В. – 66
Гляровська Н. – 73
Гіталов О. – 97
Глаголь С. – 44
Гнучий П. – 157
Годовський Л. – 42
Голованівський С. – 104
Гончаренко Б. – 142
Гончаров С. – 121
Горинович М. – 248
Горлаченко М. – 215
Горошко О. – 17
Гоцуп І. – 60
Гошкевич В. – 62
Грановський Н. – 49
Грановський О. – 242
Гревс К. – 247
Григорович В. – 83
Громовий М. – 143
Губа І. – 124
Губенко А. – 172
Гудов А. – 253

Гуляев Д. – 214
Гусейнов Г. – 161

Д

Давидов Г. – 138
Давидова К. – 81
Данильченко В. – 238
Данишевський С. – 249
Дейнекін В. – 20
Дейч Г. – 182
Дідур І. – 46
Добролежа А. – 237
Добролежа М. – 242
Долгий В. – 160
Долинський Л. – 247
Долинський С. – 172
Домаранський О. – 79
Донець М. – 180
Достоевська Д. – 22
Достоевський А. – 61
Доценко А. – 156
Дрига С. – 105
Дряпіка В. – 122
Дугасва Т. – 195

Е

Емануель Г. – 72
Ерделі І. – 195
Есаулов М. – 172

Є

Євплов І. – 98
Євсеєнко С. – 45
Єгоров Б. – 64
Єфимовський Є. – 25

Ж

Ждаха А. – 235
Железняков Є. – 198
Жмур В. – 103
Жовна О. – 43
Жорновий М. – 156
Журба В. – 101
Журбін О. – 174

З

Завадовський Б. – 17
Завгородній В.Л. – 200
Задорожний М. – 155
Замишляк Г. – 197
Зантарія І. – 243
Заруба К. – 197
Затовський А. – 117
Захарченко М. – 218
Зелений П. – 247
Зелінський А. – 117
Зеров М. – 81
Зільберберг Є. – 48
Зільберберг Л. – 182
Златогорова Б. – 96
Златопольський С. – 165
Золотарьов Г. – 49
Зоріна Л. – 181

І

Ільїн О. – 75
Іщенко І. – 140

К

Казнадій І. – 140
Кам'яничук В. – 194
Каніковський І. – 144
Карачун В. – 19
Карпенко-Карий І. – 179
Карпов А. – 245
Касьонкін Ю. – 27
Касьян І. – 253
Каюков В. – 26
Керн А. – 41
Кива О. – 64
Кирдан Б. – 38
Кириленко В. – 27
Кириченко Н. – 234
Кириченко П. – 128
Кисельов Ю. – 38
Китаєв І. – 217
Кияшко В. – 79
Кімнатний А. – 63
Кладницький Є. – 61
Клюєнко Д. – 57
Кобець Р. – 139
Коваль І. – 103

Ковальов В. – 121
Ковпан В. – 49
Кожедуб І. – 119
Козерацький В. – 244
Козир І. – 74
Колачевський С. – 29
Колісниченко В. – 73
Колот А. – 201
Коперницький І. – 77
Корлюк С. – 125
Корнієць В. – 48
Коробко В. – 219
Короткова В. – 165
Костюк Ф. – 102
Кочко Н. – 183
Кравченко В. – 58
Красовський В. – 18
Крейтор Л. – 95
Кривохижа А. – 233
Криниченко-Вільбах П. – 23
Криуленко А. – 56
Кришталь М. – 100
Кропивницький М. – 97
Кузнецов П. – 250
Кузьменко А. – 146
Куликов В. – 200
Курочкін Л. – 222
Куценко О. – 119

Л

Ладига І. – 197
Ладигенська Т. – 74
Ладигенський Г. – 217
Латиш М. – 156
Лебідь М. – 78
Левітан Ю. – 244
Ленгауер Г. – 126
Литвиненко А. – 102
Лігостов В. – 62
Ліпатов А. – 104
Літус М. – 24
Ложченко М. – 81
Лукач О. – 238
Лук'янець В. – 202

М

Майданик Р. – 47

Макаєв А. – 118
Макаровський Ю. – 237
Малий В. – 221
Мамолат О. – 164
Манакін В. – 178
Марачевич М. – 63
Мартинов Ю. – 118
Махненко Ю. – 18
Машкевич О. – 28
Медущенко О. – 65
Мінакова А. – 104
Місютін Г. – 243
Мозговий О. – 27
Моргуненко В. – 194
Мордовець Д. – 236
Моторний Д. – 196
Мрочковський С. – 159
Мурований В. – 244

Н

Надеждін М. – 99
Назаренко Є. – 239
Назаренко С. – 43
Назаров П. – 143
Науменко С. – 21
Нахічеванський Д. – 182
Невпряга М. – 243
Немировський Є. – 80
Непокойчицький О. – 164
Никифорова М. – 250
Нікітін Ю. – 72
Ніколаєв С. – 42
Нікольський О. – 249
Німенко А. – 123

О

Олійниченко Ж. – 83
Орданський М. – 59
Орел С. – 65
Орлан Л. – 235
Орлик В. – 101
Оссовський П. – 99

П

Павловський М. – 215
Паладій М. – 147

Параконьєв К. – 175
Перепадя А. – 161
Перімонд Е. – 218
Персток Р. – 220
Петренко В. – 218
Петров Й. – 213
Печененко В. – 76
Петков С. – 146
Пивовар Г. – 140
Півняк Г. – 199
Плонський М. – 23
Поворознюк І. – 220
Погорелов С. – 43
Погрібний В. – 157
Подольна В. – 220
Покотило В. – 250
Подолов М. – 160
Поладько В. – 40
Полоз П. – 42
Полтавець-Острияниця І. – 183
Полтавцев В. – 80
Полуботок П. – 245
Польовий М. – 128
Поляков М. – 98
Поляруш О. – 21
Попов Л. – 165
Попова Т. – 177
Поріцький В. – 82
Портнов М. – 241
Портной К. – 80
Похитонов І. – 39
Проскаченко Д. – 121
Проخورов С. – 221
Проخورова А. – 63
Пустовіт А. – 196
Пухінда Н. – 25

Р

Радул М. – 174
Райхман М. – 58
Ратінов О. – 78
Реклю Ж. – 60
Репенко В. – 196
Родкевич М. – 75
Розвадовський В. – 177
Романовський М. – 176

Рошаківський К. – 213
Рувинський Л. – 39
Рудяков О. – 103
Рябошапка О. – 200

С

Савченко В. – 141
Садовська-Барілотті М. – 77
Саєнко В. – 159
Санников М. – 57
Свідовий В. – 155
Свірська М. – 59
Селіванов П. – 120
Сергієнко Р. – 141
Сибірцев В. – 98
Симоненко В. – 146
Сіднін В. – 192
Сіора О. – 18
Скирда Л. – 177
Скирда Т. – 20
Скопенко В. – 240
Слепцов В. – 44
Сльозкін Ю. – 193
Снежнівський П. – 249
Соколенко О. – 65
Соколова-Бородкіна М. – 100
Солгутовський Л. – 144
Спектор Й. – 47
Станіславський М. – 55
Старицький М. – 234
Стасюк З. – 75
Стороженко І. – 163
Суворов В. – 125
Сукачов Л. – 56
Сухомлин М. – 127
Сущенко В. – 99

Т

Таїров О. – 126
Талмуд Д. – 199
Тамм І. – 127
Тарадай О. – 97
Тарасенко І. – 41
Татомир К. – 56
Телішевський М. – 252
Тимошенко Ю. – 221

Ткаченко В. – 59
Тобілевич А. – 239
Тобілевич С. – 195
Тодоровський П. – 162
Торбенко С. – 82
Трамбицький Г. – 246
Трамбицький О. – 40
Тримбач С. – 179
Трифонов Ю. – 163
Тукс А. – 252
Тупчієнко Л. – 95
Туренко А. – 47
Тютюшкін Ю. – 239
Тягуненко В. – 17

У

Удом Є. – 246

Ф

Фабрика А. – 62
Федоренко М. – 147
Фесечко В. – 26
Феферман Б. – 22
Фірсов М. – 219
Фісенко М. – 25
Фоменко Л. – 193
Френкель О. – 57

Х

Харцієв В. – 244
Хілобоков Ю. – 181
Хмельницький О. – 122
Хомандюк М. – 192
Хоменко М. – 122
Хороший Ф. – 120
Хорунжий А. – 214

Ц

Цертій М. – 201
Цетлін М. – 145
Цицерошин Л. – 44

Ч

Чабаненко В. – 158
Чайковська Г. – 123

Чекатовський Г. – 157
Червінська А. – 163
Чередниченко І. – 175
Черновол М. – 102
Чернявський І. – 72
Чеснаков П. – 123
Честахівський Г. – 28
Чорновол А. – 221
Чорноморець А. – 155
Чумаченко С. – 73
Чупін Я. – 202

Ш

Шандра В. – 194
Шапвалов А. – 74
Шашло Т. – 46
Шевченко І. – 59
Шорсткий Г. – 124
Шостаківський М. – 119

Щ

Щеглов М. – 183
Щедров Г. – 64
Щорс І. – 173
Щур Ф. – 40

Ю

Юра-Юрський О. – 120

Я

Якунін В. – 217
Янів А. – 240
Яриніч К. – 176
Ястребов В. – 139

ЗМІСТ

Від редактора	3
Вірші Євгена Євтушенка, Семена Ботвинника, Вадима Шефнера, Булата Окуджави	5
«Фет вспоминает Елисаветград и службу в армии»: від військової прогімназії – до військового лицюю.....	8
Пам'ятні дати січня	17
Внучата племінниця Тараса Шевченка Олександра Велігорська – родом з Голованівська: дружина і мати двох геніїв....	30
Пам'ятні дати лютого	38
Уродженець Новомиргорода Іполит Демінський: двобій з «чорною смертю».....	50
Пам'ятні дати березня	55
Михайло Лермонтов у Єлисаветграді.....	67
Пам'ятні дати квітня	72
Земляки-герої: ушавлені й знеславлені.....	84
Пам'ятні дати травня	95
Єлисаветградське комерційне училище: викладачі і випускники....	106
Пам'ятні дати червня	117
Єлисаветградські художники-парижани.....	129
Пам'ятні дати липня	128
Галицькі й закарпатські партійні владки: Василь Куцевол, Генріх Бандровський, В'ячеслав Секретарюк, Іван Посторонко....	148
Пам'ятні дати серпня	155
«Сівач добра і милосердя» сенатор Петро Ревуцький: містечко Ревуцьке, Добровеличківка та чудотворна ікона Ревуцької Божої Матері.....	166
Пам'ятні дати вересня	172
Ап! На арені цирку “ Енріко Труцці, Іван Байда, Олександр Бадов, Юрій Дробот, Анатолій Баранов.....	184
Пам'ятні дати жовтня	192
Новоукраїнські знаменитості: геніальний винахідник Микола Бенардос, брати-анархісти Гроссмани, краєзнавець Леонід Петрушевський.....	203
Пам'ятні дати листопада	213
Церковні цінності для диктатури пролетаріату, або велике пограбування храмів Єлисаветградського повіту.....	223
Пам'ятні дати грудня	233
Роки (1660-1950)	245
Іменний покажчик.....	254

Історико-краєзнавче видання. Довідник

Володимир Миколайович Босько

**ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР
КІРОВОГРАДЩИНИ
НА 2015 РІК
Люди. Події. Факти**

Редактор: **С.Янчук**

Коректор: **В. Босько**

Підписано до друку 12.09.2014 р.
Формат 60x84^{1/16}. Папір офсетний. Гарнітура Times. Друк офсетний.
Ум. друк.арк. 15,1. Наклад 1000 прим. Замовлення 355.

Надруковано ТОВ „Центрально-Українське видавництво”
Україна, 25006, м.Кіровоград, вул. Тимірязєва, 69.
Тел.: (0522) 24-48-51, 24-25-96.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої
продукції від 15.12.2011 р., серія ДК №4234.

На обкладинці

вгорі:

Броніслава Златогорова;

Ігор Тамм;

Валентина Галл-Савальська;

внизу:

Іван Карпенко-Карий;

Міліца Нейгауз;

Марко Кропивницький.